

CON LA COLABORACIÓN DE:

EDITA:

Majoralia de la Puríssima Sang de Nostre Senyor Jesucrist, 2007

CUBIERTA:

Título: "Encenent els Ciris"

Autor: Josep Gimeno i Segura

PORTADILLA:

Estampa del siglo XV.

La xilografía en Valencia. B.V. revista Ribalta del 10-2-1935 (Társilo Caruana)

FOTOS:

Jorge Jaime, Elisa Merelo Bermell, Vanesa Aznar, Roca Seguí, Marisa Calza, David Dulce, Carlos Dulce, Novella Minguez, Raúl Balaguer Ribera, Iván Vilata Chenovart, Vicente Aleixandre Escrig, Paco Moreno Cortina, Germán Peris Estiguín, Manolo Grauilla Belloc, Ricardo Ribelles, Javier Ariza, Caruana Clemente, Álvaro Martínez Seguí, Társilo Caruana, Ignasi Corresa, José Caballer, Seguí Cerezo.

DISEÑO Y MAQUETACIÓN:

Navarro Impresores - Sagunto

IMPRIME:

Navarro Impresores, s.l. - Caruana, 7 - Sagunto

I.S.B.N.:

84-611-5361-1

DEPÓSITO LEGAL:

V - 614 - 2007

SETMANA SANTA SAGUNTINA

Festa Declarada d'Interés Turístic Nacional

Any MMVII

Número 47

Sagunt, abril 2007

Dedicatòria:

La Majoralia de la Puríssima Sang de Nostre Senyor Jesucrist de Sagunt
de l'any 2007 vol dedicar aquest llibre:

Sense cap dubte al Poble de Sagunt per la seu ajuda, tant econòmica
com personal al llarg de tots aquests mesos de treball i d'esforç,
per part de tots els components de la Majoralia, i per fer possible el dur
a bon terme tots els actes programats per a la Setmana Santa de 2007.

A tota la gent que viu la Setmana Santa Saguntina, siga confrare o no i que
gràcies a ells aquesta celebració tinga un sentit tan arrelat en tots nosaltres.

A les nostres famílies per haver-nos inculcat des de la fe i la tradició tot el
que sentim al voltant de la Setmana Santa i que any rere any han esperat
amb il·lusió amb tots nosaltres el moment en que arribarà la “Festa”,
i que sense ells tot açò no haguera sigut possible.

I amb sincera gratitud i sempre en la nostra memòria, totes aquelles persones
volgudes per tots i que desgraciadament ja no es troben entre nosaltres.
Sabem que esteu amb nosaltres per donar-nos ànims i tota la vostra estima.

En especial record a:

Miguel Vilata Chenovart († 28-07-1997)
Consolación Ponce Solsona († 22-03-2003)

*Majoralia de la Puríssima Sang
de Nostre Senyor Jesucrist, 2007*

Exemplar dedicat

a _____

Majoralia de la Puríssima Sang de Nostre Senyor Jesucrist de l'any 2007

Clavari

Germán Peris Estiguín

Majorals

Paco Novella Mínguez

Ivan Vilata i Balaguer

Vicent Aleixandre Escrig

David Dulce Ponce

Raúl Balaguer Ribera

Javier Ariza Zaballos

Paco Moreno Cortina

Hugo Roca Seguí

Manolo Graullera Belloch

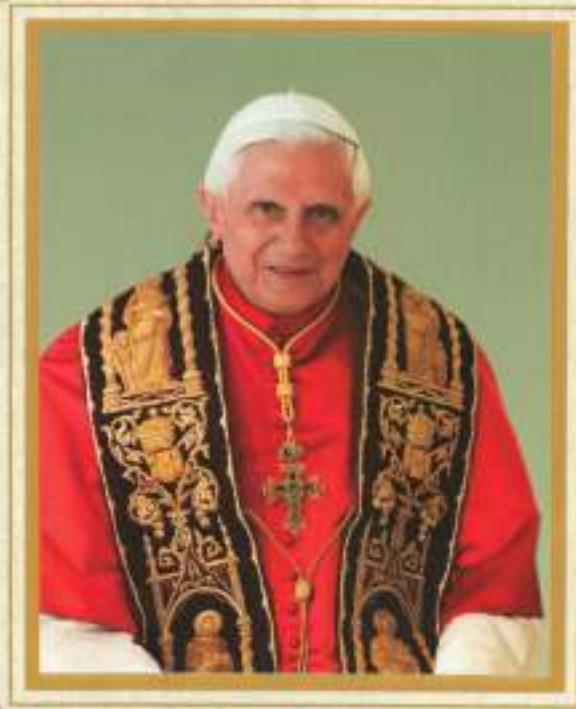
Álvaro Martínez Seguí

Juan Graullera Belloch

Marcos Ariza Zaballos

Su Santidad Benedicto XVI

otorga de corazón

la Bendición Apostólica a

Clavario y Mayordomos de la Purísima
Sang de Jesucrist, Sagunt (Valencia)

e invoca la abundancia de las gracias divinas

En Valencia, el 20.2.2007

+ Damià Rovira
Obispado
Diocesano

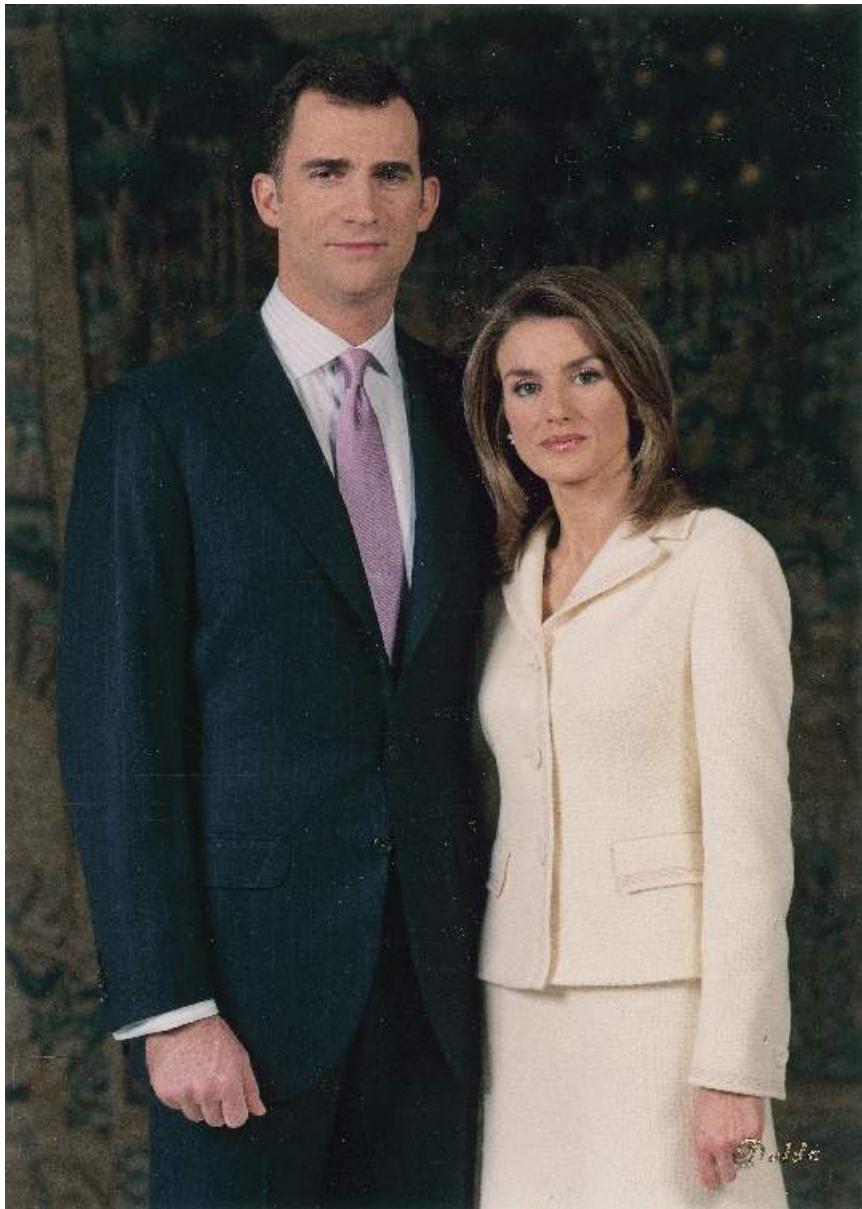

Juan Carlos

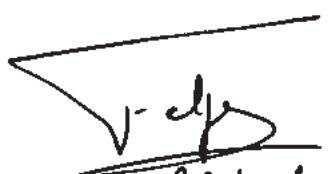
Sofia

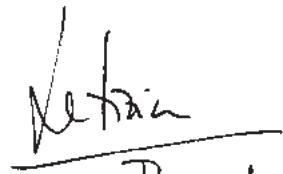
Two handwritten signatures in black ink, one on each side of the photograph. The signature on the left reads "Juan Carlos" and the signature on the right reads "Sofia". Both signatures are written in a cursive style with a horizontal line through them.

Con nuestro afectuoso saludo.

Prince de Asturias

Princesa de Asturias

SALUTACIONES

El Arzobispado de Valencia

Valencia, 12 enero 2007

Los Mayordomos de la Confraría de la Purísima Sang de Nostre Senyor Jesucrist que participáis en los actos de la Semana Santa de Sagunt estáis llamados a testimoniar vuestra fe en Cristo, Salvador del mundo, y a recordar el gesto sobrecogedor del Hijo de Dios de dar la vida por nuestra liberación.

La Pasión, Muerte y Resurrección de Jesús muestra con lucidez el camino que hemos de recorrer hasta alcanzar la realización plena, la auténtica felicidad: entregar la vida para que otros vivan. Este mensaje tiene una urgencia singular en nuestros días, en los que el individualismo, como convicción, y el egoísmo como actitud, están cada vez más presentes en la sociedad y en las múltiples manifestaciones de nuestra cultura.

Cristo, Muerto y Resucitado, ha cambiado la perspectiva de la historia: el que murió por nosotros, vive; la muerte dio paso a la vida. Éste es el fundamento de nuestra esperanza. Los hombres y mujeres, seguidores de Jesús, hemos de mostrar al mundo el profundo valor del ser humano, haciendo una apuesta decidida por la generosidad, la entrega y el amor desinteresado a los hermanos. «Nosotros hemos conocido el amor que Dios nos tiene y hemos creído en él».

Y no olvidemos que «la familia es el ámbito privilegiado donde cada persona aprende a dar y recibir amor», como bien nos recordaba el Santo Padre en Valencia. Por eso, transmitid la fe a vuestros hijos e hijas como el mejor regalo para sus vidas y, al igual que acompañáis la imagen del Crucificado por las calles de Sagunt, acompañadles en su proceso de crecimiento en la fe, mostradles la belleza del Evangelio y sed testigos del Resucitado en vuestros hogares.

Con estos deseos, os saluda y bendice cordialmente,

Agustín, arz obispo de Valencia
+ Agustín, Arzobispo de Valencia.

Francisco Camps Ortiz

President de la Generalitat Valenciana

Saluda del President de la Generalitat Valenciana

Francisco Camps Ortiz

President de la Generalitat Valenciana

La ciutat de Sagunt, amb un dels llegats històrics més importants de la nostra Comunitat, especialment visible en el ric patrimoni monumental i artístic que atresora, compta també amb un esplèndid calendari de tradició i celebracions festives.

Una de les més significatives, la constituïx, sens dubte, la Setmana Santa Saguntina que, amb el pas dels segles, ha arribat a erigir-se com la major de les celebracions religioses de caràcter popular que tenen lloc en esta població i una de les més volgudes per tots els valencians. Més de cinc segles contemplen uns actes entorn de la passió i mort del Senyor, escenificacions religioses que, de la mà dels saguntins i de les institucions, han aconseguit perviure fins als nostres dies plenes d'entusiasme i amb major vitalitat que mai.

No hi ha dubte, que ens trobem davant d'una de les representacions de la Setmana Santa més antigues de la Comunitat Valenciana, els mèrits del qual van ser reconeguts públicament al ser declarada, en el 2004, Festa d'Interés Turístic Nacional.

Seguint una tradició molt arrelada i volguda, cada any la Confraria de la Puríssima Sang del Nostre Senyor Jesucrist, encarrega a joves confrares la responsabilitat d'organitzar els actes que formen part de les representacions religioses. Tot això es veu reflectit en la publicació que el lector té en les seues mans, una guia que ens ajuda a seguir, pas a pas, els sentits actes que conformen la Setmana Santa Saguntina.

Servisquen estes línies per a felicitar a la Mayoralia de la Puríssima Sang de Nostre Senyor Jesucrist, la seu Clavaria i Majorals per l'honor de tindre tan gran responsabilitat davant els seus propis conciutadans, desitjant a tots unes celebracions de la Setmana Santa carregades d'emotivitat i el fort sentiment religiós.

Saluda de l'Alcaldessa de Sagunt

Gloria Calero

Alcaldessa de Sagunt

Arriba la Setmana Santa a Sagunt. L'esforç creatiu de tots se suma per a esta commemoració que actualitza el drama històric de Jesús, que deixa el seu missatge de tolerància i pau, de convivència i il·lusió..., valors per tots compartits.

Amb més de 500 anys d'història, declarada ara d'"Interés Turístic", torna este mes d'abril la festa de fe, tradició i cultura amb què em sent orgullosa de col·laborar i participar.

Cada any és més atractiva i cada any més visitants arriben a compartir l'emoció i els sentiments de fe i esperança que desperten estos actes que es desenvolupen en el marc incomparable de la nostra bella i històrica ciutat.

Estic segura que enguany serà excepcional i la festivitat continuarà transcendint els límits de la nostra ciutat.

Desitge donar les gràcies a la Confraria i a esta Majoralia pel treball d'enguany, desitjar-los sort en tota la posada en escena, que, de segur, serà tot un èxit i invitar a tots els meus conciutadans i conciutadanes i visitants a participar en estos actes i que disfruten amb la mateixa alegria de cada any.

Saluda del Clavario

Germán Peris Estiguín

Clavario del año 2007

Una vez más se presenta ante nosotros la Semana Santa Saguntina, la mayor celebración religiosa de nuestra ciudad. Una celebración que, año tras año, con el esfuerzo de todos, ha ido creciendo hasta alcanzar el reconocimiento de Fiesta de Interés Turístico Nacional y que, lejos de estancarse, continúa su proyección ascendente.

Por eso es para mí un gran honor el poder escribir estas palabras como Clavario del año.

Deseo ante todo, en nombre de toda la mayoralía, agradecer a todo el pueblo de Sagunto su ejemplar participación, a la Junta Directiva, al ayuntamiento, a las entidades públicas y privadas que nos apoyan económicamente, a nuestro Prior y a las mayoralías anteriores sus inestimables consejos, a nuestras familias su paciencia y apoyo incondicional, y a todos los que han colaborado con nosotros.

Sin la ayuda de todos nada de esto sería posible. Una ayuda basada en una confianza a la que corresponderemos trabajando con ahínco e ilusión, tratando de que los actos de esta Semana Santa sean del agrado de todos y enriquezcan nuestro patrimonio cultural sin olvidar la espiritualidad subyacente tras cada uno de ellos.

Personalmente, he de agradecer mucho más. La oportunidad de participar en las principales festividades religiosas de Sagunto, y sobre todo de conocer a su gente. Experiencias como la apuntada a la rifa permanente, donde llamamos a cada puerta y fuimos recibidos como invitados en tantas ocasiones, o como las ferias y exposiciones, donde la gente se acercaba a nosotros con calidez animándonos y colaborando de una forma extraordinaria. En esto se demuestra lo profundamente calada que está la Semana Santa en los corazones de los saguntinos, una fiesta que consideran parte de si mismos.

Sin extenderme más me despido invitando a todos a acudir y participar, reflexionar y aprender junto a nosotros de la pasión, muerte y resurrección de Cristo.

Un saludo.

Salutación del Presidente de la Confraría de la Puríssima Sang de Nostre Senyor Jesucrist de Sasgunto

Vicente Ferruses Caballer

President de la Junta Directiva

Un año más, ya cercana la Semana Santa, se me ofrece este espacio para escribir unas letras dirigidas a quienes tenéis la suerte de disfrutar de esta publicación. Publicación que es fiel reflejo de nuestra semana, por su calidad y por sus variadas colaboraciones, todas de gran corte cultura, y en primer lugar, por tanto, agradecer a la Mayoralía de 2.007 la dedicación que ha tenido para con este libro y para con la Fiesta; dedicación que vamos a poder apreciar de modo directo con los actos que con tanto entusiasmo y cariño han estado preparando durante tanto tiempo para deleite de los saguntinos y de aquellos que nos visitan.

Es un honor para mi presidir una cofradía como la nuestra, con más de 500 años de historia, y son muchos los que le quedan, quizá más de los vividos, pues está enraizada con nuestro pueblo. Uno de los primeros actos sociales de los saguntinos, a su llegada al mundo, es el de apuntarse a la Cofradía, y ello no hace más que vislumbrar que ha de durar muchos años más; si a ello se le une el entusiasmo que vienen poniendo todos los años las diferentes mayoralías, esos grupos de amigos, todo apunta a que ha de durar mucho tiempo, y ojalá nunca llegue el momento en que se conozca su final. El lugar que ocupa nuestra Cofradía se lo debemos a nuestros antecesores, que nos han transmitido la fe y sentimientos precisos para poder seguir adelante, con las transformaciones oportunas, debido a las diferentes épocas, pero manteniendo su esencia. ¿Cuántas veces hemos oído decir a los más mayores ‘això es tradició’? y nos ha motivado más todavía para trabajar por la grandeza de la Festa. La tradición es síntoma de historia, es rememorar los mismos actos y celebraciones tal cual se realizaban tiempo ha, con pequeños matices o adaptaciones a las diferentes épocas. Ahora, eso si, la esencia continua.

La Semana Santa Saguntina, no me cansaré de repetirlo, es de todos, cofrades o no, saguntinos o no, y todos hacemos la Semana Santa Saguntina, cada uno en su lugar; todos formamos parte de ella, y todos somos sus protagonistas. Que nadie se sienta extraño en Sagunto y menos en la Semana Santa.

La Fiesta ha trascendido su ámbito religioso para convertirse, en cierta medida, en fiesta popular. Es bien que la cultura de un pueblo se nutra de todas y cada una de las manifestaciones populares, siempre desde el profundo respeto y la convicción de aportar cosas positivas a las mismas. El título de Fiesta de Interés Turístico Nacional nos obliga a perseverar en el engrandecimiento de la Fiesta y en la austerioridad y solemnidad de sus celebraciones; ese título ha sido merecido por el pueblo saguntino.

No cabe olvidar que el sustento de nuestra Semana Santa, aparte de lo apuntado, está en su base religiosa, debemos tener presente que acompañamos a Jesucristo en su Pasión, que todos los actos de la Semana Santa no son más que rememorar aquella Pasión de hace más de dos mil años, sufriendo con su muerte y llenándonos de regocijo con su resurrección. La vertiente cristiana y de fe es la que da su auténtico sentido a nuestra Semana Santa, la fe impregna nuestra Festa; y es el pilar que sostiene todos su actos.

Como quiera que la fe sostiene nuestra Semana Santa, disfrutémosla esperando la resurrección, aprovechándola para la reflexión, meditación y oración, cada uno lo que su fuero interno le indique, pero seamos respetuosos con aquellos que deseen aprovechar esos días para esos profundos menesteres.

Concluyo ya para invitaros a todos a que participéis en el lugar que os corresponde en vuestra Semana Santa Saguntina.

LA MAJORALIA DE L'ANY

Mirando atrás

Germán Peris Estiguín

Clavari de la Puríssima Sang 2007

Sentado frente a una hoja de papel en blanco me dispongo a recordar, a hacer un breve resumen de cómo ha sido el camino que me ha llevado hasta aquí. Cómo empezó para mí y cómo reuní mi mayoralía.

Mirando atrás no soy capaz de precisar cuándo comienzan mis recuerdos de la Semana Santa Saguntina. La he tenido presente en casa desde que nací. Recibí la medalla de cofrade con menos de un año pero no salí en procesión hasta los ocho años, cuando me vi capaz de aguantarla entera solo. Desde entonces me vi encantado, esperando de año en año la ocasión de salir, y cada viernes Santo mi padre me esperaba ante la ermita para que besáramos la Veracruz juntos. Esta cita con la Veracruz sería siempre el punto central cuando pienso en la Semana Santa.

No tuve plena conciencia sin embargo de lo que realmente significaba hasta el 89, año en que mi padre hizo la fiesta como mayoral. Esa experiencia me dejó marcado y decidí que quería vivir lo mismo que él. Así que comencé a buscar mayorales entre amigos y conocidos: Iván, Vicente, Hugo... y poco a poco fueron añadiéndose hasta el límite de los trece que la formamos actualmente.

No lo teníamos muy lejos, el 2002 estaba cerca, pero finalmente cambiamos el año al 2007 por mutuo acuerdo. De este modo llegaríamos más preparados, con mucha más experiencia y posibilidades. Queríamos vivirla con auténtica plenitud.

Ha sido mucho tiempo de espera, de compañerismo y trabajo que finalmente alcanza su propósito este año. Pero no un fin, pues es una experiencia que nos ha unido para siempre tanto en la fe como en la amistad.

Una experiència

Paco Novella Mínguez

Majoral de la Puríssima Sang 2007

Arribat aquest moment de gran emoció i sentiment, per a mi suposa un orgull poder organitzar amb la resta dels meus amics els actes de la Setmana Santa. Són moments d'unió, moments molt esperats que mai sembla que vagen a arribar però que, a la fi, sempre arriben, entre la tristor d'allò que ja acaba i la joia d'allò que comença.

Són moments en els quals em fique a recordar quan eixia a les processons de xicotet amb el meu germà Vicente amb les butxaques plenes de caramels i que jo donava a destall i ben prompte em quedava sense ells. Jo patia quan veia a alguna persona estimada i ja no li'n podia donar. De totes maneres, al dia següent anava a sa casa i li's donava i així em quedava tranquil; o quan ambdós, agafats de les mans de ma mare, eixíem a la processó del Diumenge de Rams amb les palmes que ella comprava el dimecres anterior al mercat i jo sempre m'enfadava perquè la meua palma era més xicoteta. Això sí, després, a la processó de Diumenge de Rams la portava durant tot el recorregut més alta que ningú, fent-li vergonya al meu germà Vicente.

Després, les palmes les ficava ma tia Consuelo Peris Claramunt al balcó de casa i allà estaven durant temps fins que es secaven del tot.

Són records de la infantesa que mai es poden oblidar i que formen part essencial de la vida.

El meu germà va ser majoral l'any 1999 amb la majoralia d'Amadeo Ribelles Lerga. D'ells, aprenguí moltes coses que jo pensava que les faria igual 8 anys després.

El meu germà Vicente porta el rosari del meu besavi, qui també fou majoral.

Ara em toca a mi (D.v) però ja s'esgoten les paraules i els ulls comencen a plorar quan pense en ma tia Consuelo (e.p.d) i en tots aquells que m'estimaven (gràcies a Déu, molts) i que, dissotradament, moriren però, com sabem els catòlics, no hi ha mort sinó Vida.

Com deia, ara em toca a mi viure aquestes festes des del seu més profund significat, des de la més autèntica voluntat de meditar la Mort i la Passió de Nostre Senyor per a continuar sent, millorant-ho, el que he sigut fins ara i continuaré éssent.

La Setmana Santa de Sagunt em va fascinar

Ivan Vilata i Balaguer

Majoral de la Puríssima Sang 2007

La Setmana Santa de Sagunt em va fascinar des de xiquet. Amb només cinc anys vaig quedar comprés per la seu solemnitat, reflex de segles d'història, i per aquell ambient únic, aquella llum i aquell color que des de sempre vaig tenir present en els quadres de mon pare. Llevat de mon tio, a casa ningú formava part de la Confraria, però aquelles pintures no deixaven cap dubte de la transcendència de la Festa a l'ànima dels saguntins.

Vaig entrar a la Confraria per iniciativa pròpia, i durant molts anys hi vaig participar com un confrare més, siga dit que sense massa implicació, però de forma que el sentiment de la Passió de Jesucrist va anar prenent més i més importància a dins meu. Va ser durant aquests anys de processó anònima i reflexió silenciosa que em vaig omplir d'aquella llum, d'aquells colors, d'aquella mirada del Natzaré que mon

La primera volta que vaig eixir a la Processó de Divendres Sant, en 1984.

pare tant estimava, aquella mirada de compassió i amor pur de qui entrega la seu vida pels altres.

És per això que quan el meu amic Germán em convidà a formar part de la seu Majoralia, vaig sentir que per fi tenia l'oportunitat de posar el meu esforç per a que el poble visquera, un any més, aquesta gran celebració. I quina il·lusió saber que m'acompanyarien els amics de tota la vida! Aquell va ser l'inici de tantes reunions i vivències que acabaren per convertir la Majoralia en més que un grup d'amics, en una família.

I parlant de família, com no recordar-se dels nostres familiars i persones volgudes, que tant ens han ajudat i han sabut mantenir la paciència amb el nostre alterat ritme de vida! És per nosaltres que podem tirar endavant, i, encara que a sovint se'ns oblide dir-ho, mai podrem agrair-vos-ho prou!

I si nosaltres tirem endavant gràcies a la família, la Festa tira endavant gràcies al poble. Amb el contacte amb la gent, i en especial amb els col·laboradors, m'he sentit volgut i, tot i que sé que a voltes som un poc pesats amb tant de demanar, m'heu deixat sentir l'esperit d'un poble que vol celebrar la Passió de Nostre Senyor Jesucrist, i que es bolca sense egoisme en ajudar aquells que proven de posar la seu esforçada i xicoteta ajuda.

I això per a mi és Amor, l'Amor que Jesús portà a la Humanitat amb el seu naixement, vida, passió, mort i resurrecció. I això és sense dubte el misteri d'aquell color i aquella llum que em fascinaren: l'Amor d'un poble per una Festa i pel seu significat.

Ja han passat al menys deu anys

Vicent Aleixandre Escrig

Majoral de la Puríssima Sang 2007

Ja han passat al menys deu anys des de que David Dulce i jo, acabada la processó de Divendres Sant, parlàvem amb Germán Peris, i entràvem a formar part dels que avui som la majoralia de 2007. D'aquell primer grup, alguns s'han anat i d'altres han vingut. Molt de temps ha passat ja, i ara escrivint aquestes línies, a falta de tan sols uns mesos per a fer la "Festa", fent balanç de tots els moments que hem passat junts (desenes de reunions, decisions, alegries, penes, etc), es podria resumir en molt poques paraules, paraules que hem escoltat al llarg d'aquest any per altres majorals que ja havien fet la "Festa": una experiència única. Seran uns dies de reflexió, meditació i reforç de la nostra fe, quelcom que sols passarà una volta en la vida, i en la que cal destacar l'amistat que apareix entre els majorals, de la que segur romandrà al llarg del temps.

Tot açò ha sigut possible gràcies a l'esforç de tota la gent del poble, entre els que vull destacar a la meua família, als quals vull dedicar aquestes paraules,

El meu Pare i jo a l'any 1994.

sobretot a mon pare, Vicent Aleixandre Llorens, confrare des dels quatre anys i que ha estat un referent per a que jo fora «caputxino», una persona que estima la Setmana Santa, i que la seva tradició, fe i humilitat m'han conduït fins ací, a majoral de 2007. Ell no va poder fer la festa, i es per això que voldria compartir aquest temps vinent amb ell. Per tot açò, tant a mon pare com a la meva família: GRÀCIES.

Per acabar, i en nom de la majoralia i dels seus amics, m'agradaria també recordar a David Rodríguez Agües, una persona que també volia i sentia la Setmana Santa i que fou majoral de 2000, que sàpigues que mai t'oblidarem.

Els primers anys, els primers silencis, les primeres reflexions

David Dulce Ponce

Majoral de la Puríssima Sang 2007

Tenia 7 anys quan per primera vegada vaig eixir en les processons de Setmana Santa. Des de ben xicotet recorde les primeres processons, els primers caramels, els primers silencis.

Processó a processó, anava formant-se en mi el que hui en dia sent al voltant d'aquesta celebració, que va estretament unida amb el que els meus pares em van ensenyar des d'un principi.

Des de que jo tinc records, sempre anàvem Paco Moreno i jo a la Processó, des de els 7 anys eixint junts, tota una tradició que encara es manté.

Recorde amb alegria i una poca nostàlgia aquell Divendres Sant de 1997, la Processó havia acabat. Vicent Aleixandre, majoral d'enguany igual que jo, i amic de sempre, buscàvem a la persona que en un futur s'anava a convertir

en el nostre Clavari. Després d'aquells primers contactes, vingueren les primeres reunions i poc a poc amb la inclusió de més gent s'ha anat conformant el que és ara la Majoralia de l'any 2007. La Nostra Majoralia.

En el moment que arribava Setmana Santa i començaven els tambors i les cornetes a sentir-se per tot el poble, una sensació d'alegria i expectació em recorria tot el cos, era el signe inequívoc que ja estàvem començant la Setmana Santa.

Quan eres menut penses que ja està prop el moment d'eixir a les processons i també de donar caramels, element important i que a tots quan eres menut t'agrada donar, encara que de major també té el seu encant.

Ara que ja esta ací la nostra Festa pense en tot l'esforç realitzat i desitge de tot cor que la il·lusió i les ganes amb les quals hem treballat per a que esta "Festa" la "Festa" de tots ,siga més que mai la "Festa de tots".

Con el paso de los años

Raúl Balaguer Ribera

Majoral de la Puríssima Sang 2007

Soy Raúl, tengo 28 años y hace 27 que soy cofrade. Esto se lo debo en gran parte a mi padre, ya que el mismo año que hizo la “Festa” me impusieron la medalla de cofrade, cuando tan solo tenía 7 meses.

También tendría que destacar el papel de mi madre, ya que debido a que mi padre estaba inmerso en la “Festa”, fue ella, con la ayuda de mi abuela, la que tuvo que acarrear con toda la organización de la Vesta, los caramelos, etc....

Gracias a ellos, he conocido y comprendido con el paso de los años el sentir de esta “Festa” tan apreciada y conocida por el pueblo de Sagunto.

De mis primeros años como cofrade, hay ciertos momentos que no recuerdo, como es el día en que me impusieron la medalla ó cuando mi abuelo, Pepe, me acompañaba en la procesión.

En cambio, si recuerdo cuando todavía era un niño, que me vestía en casa de mis abuelos, donde se reunía toda mi familia y de allí subía por el Camí Real con la Vesta, el hacha y los caramelos, orgulloso de ir al pase de lista en la Trinidad, donde me encontraba con mis amigos y salíamos todos juntos en procesión hacia la Ermita, para empezar la Procesión del Santo Entierro. De esta, recuerdo el sonido de los tambores y trompetas, al igual que la frase tan repetida “Un caramelet”.

Los caramelos me los iban poniendo a lo largo de la procesión mis abuelos, a los cuales mi madre ya les había repartido las correspondientes bolsas, para que cuando yo pasara estuviera todo preparado, aunque pese a esto, siempre se entretenían más dándome besos que poniéndome los caramelos en los bolsillos.

Finalmente, me viene a la memoria ya acabando la procesión, la imagen de la iglesia de Santa María cuando veníamos por la calle Caballeros, la cual suponía que la procesión estaba a punto de finalizar. Yo me encontraba agotado, pero a la vez tremadamente feliz por haber conseguido acabarla otro año más.

Con el paso de los años, mis amigos y yo nos fuimos implicando en mayor medida en la Semana Santa. De esta forma, empezamos a llevar algunos pasos, como fueron “La Entrada de las Palmas” o el “Ecce Homo”.

En aquel entonces, no nos preocupábamos todavía por el año de la “Festa”, ya que era una cosa que todavía veíamos muy lejana. Los años fueron pasando y nuestras inquietudes aumentando. Poco a poco, comenzamos a interesarnos por nuestro año.

En esos primeros años hubo cambios, muchos fueron los amigos que lo dejaron y otros los que se incorporaron, hasta llegar a ser el grupo que somos hoy, la Mayoralía de 2007.

Una vez tuvimos formada la Mayoralía, realizamos reuniones, loterías e ingresamos cuotas para empezar a planificar el año de la “Festa” con algo de dinero. Si bien, nada nos hacía pensar hasta este año, que la “Festa” supusiera tanto trabajo y dedicación.

Empezamos el año, con los cartones, pieza fundamental para la organización de la “Festa”, que gracias a la colaboración de todo el pueblo pudimos realizar un gran numero de ellos. También hemos realizado loterías, la cual fue un verdadero éxito en Navidad, ya que prácticamente nos la quitaron de las manos.

Tanto los cartones, como la lotería fue un trabajo muy duro, ya que tuvimos que pasar por todas las casas de Sagunto. Esta, ha sido una tarea que me ha llenado de satisfacción al observar la gran importancia que tiene esta fiesta entre los Saguntinos.

Conforme han ido pasando los meses se han ido acumulando las tareas, lo cual ha supuesto que la “Festa” sea nuestro segundo trabajo, si bien no nos importa, ya que lo hacemos para que todos los saguntinos y demás visitantes, puedan disfrutar como nosotros de la “Festa”.

Esto me hace pensar, que probablemente nunca visite las espectaculares Semanas Santas de Sevilla ó Murcia, ya que para mí, la Semana Santa Saguntina sea la mejor de todas.

Hasta llegar a la fiesta

Javier Ariza Zaballos

Majoral de la Puríssima Sang 2007

He vivido la fiesta de Semana Santa en Sagunto desde que nací, pues mi familia me la ha inculcado intensamente con su devoción por ella. No es la más vistosa, ni la de mayor colorido, pero tanto la sencillez de la procesión del Silencio, como la sobriedad de la del Santo Entierro, son especiales para todo saguntino, nos llena de orgullo y hace que año tras año, me sienta más emocionado.

Me impusieron la medalla de cofrade el viernes de Dolores de 1989. Mi hermano mayor, ya salía en las procesiones algunos años antes de que yo naciera. Así que desde el primer año que pude ver una procesión me sentía feliz de pensar que algún día iría con él. Al año siguiente insistí a mis padres para poder salir en la procesión, pero mi madre decía que aún era muy pequeño y que debía fijarme como se llevaba el hacha y a no pisarle la cola al de delante, (cosa que sigo intentando evitar). En el año 1990 me trasladé con mi familia a vivir a Massamagrell, lugar donde trabaja mi padre, pero aún viviendo allí, siempre he vivido la Semana Santa en Sagunto.

Por fin, en 1992, año de la celebración del quinto centenario de la cofradía, mi abuela paterna encargó mi vesta y mi tía paterna, me acompañó en mi primer recorrido por la procesión y, aunque no la acabé porque era muy pequeño, me llenó de orgullo por haber participado en ella.

Cuando nos marchamos de Sagunto a vivir a Massamagrell, mi hermano tenía amigos con los que formar mayoralía, pero yo, debido a mi corta edad, no tenía ninguno con quien formarla; por lo que mi hermano y sus amigos, me aceptaron para pertenecer a la suya y de esa manera cumplir el sueño de todo cofrade, poder ser mayoral.

Durante ese tiempo en el que ya pertenecía al grupo de amigos, que algún día seríamos mayoralía y al acudir con ellos a alguna reunión me hacía sentirme mayor y estaba muy orgulloso. Por eso les agradezco a todos mis compañeros de mayoralía, que durante los años en los que yo era tan joven, se preocuparan ellos de organizarlo todo. Por ese motivo, pienso que no he llegado a colaborar tanto como ellos, aunque todo lo que han decidido siempre me ha parecido correcto.

Ahora que ya ha llegado el año de la "fiesta", miro atrás y recuerdo todas las semanas santas a mi madre, preparando la vesta, los guantes, el rosario y el cinturón que me regaló mi abuela materna para que saliéramos impecables, "les mandonguilles d'abaecho" y "faves", así como los inolvidables "ximos", que mi abuelo y mi abuela paternos preparaban para antes y después de la procesión. El tradicional pase de lista en La Trinidad. También recuerdo las miradas de emoción de mis abuelos y de mis tíos cuando pasaba delante de ellos, después de haber esperado durante horas para ver por fin, en el marco de una procesión, a su nieto y sobrino. Recordar estas miradas y las de los niños pidiendo un "caramelet", y sobre todo, al final, besar la Vera Creu, símbolo más importante y representativo de la Semana Santa, es lo que hace que cada año, continúen las ganas de salir en la procesión. Esa emoción hace que año tras año, la gente salga a la calle para ver pasar todas las andas y que cada día haya más colaboración con la Semana Santa saguntina.

Por eso quiero agradecer a todos los abonados y colaboradores que participan con nosotros y nos brindan la oportunidad de contribuir a esta fiesta, para poder mantener la Ermita de la Sangre, para el disfrute de todos los saguntinos y de cualquier ciudadano que nos visite y puedan admirar este monumento del que con tanto cariño nos encargamos todas las mayoralías para que esté a punto y perfecto para acoger la Semana Santa de nuestra ciudad.

GRACIAS PAPAS, ABUELOS Y TIOS.

Este 2007 no será sólo para Paco el año en que...

Paco Moreno Cortina

Majoral de la Puríssima Sang 2007

Este 2007 no será sólo para Paco el año en que, después de una larga espera, hará la fiesta de la Semana Santa sino que será, sobre todo, el año en que cumplirá una de las mayores ilusiones de su abuelo, al que mucha gente conocía cariñosamente como el tío Paco Pantano. Las intensas vivencias sobre esta arraigada tradición que mi padre trasladó a mi hijo han hecho que Paco haya heredado la pasión por esta fiesta que sólo pueden sentir los saguntinos que la disfrutan desde dentro, ese sentimiento inexplicable que pasa de generación en generación.

Fue su abuelo el que quiso que Paco formara parte de la cofradía saguntina desde que nació y nunca ocultó la ilusión que sentía porque su nieto llegara a hacer la fiesta algún día, tal y como él mismo la hizo en el año 1953. Aquel año su mayoralía donó a la cofradía el anda de El Cristo de la

Buena Paz, que siempre ha sido para nosotros “el Cristet del abuelo” y le hemos tenido gran devoción. Un momento muy emotivo fue el acto conmemorativo del 50 aniversario de la celebración de la fiesta del abuelo. Fue en el año 2003 y lo vivimos con gran ilusión, porque era el único componente de su mayoralía que quedaba con vida, lo que también le traía al recuerdo grandes amigos que ya no estaban a su lado.

Con sólo cuatro años Paco participaba en todos los actos de la mano de su orgulloso abuelo, un legado que ha hecho crecer su gran vinculación con la fiesta saguntina. Siempre intentaba disimular el nerviosismo que le producía la llegada de la Semana Santa, unos nervios que escondían una gran ilusión por revivir junto a su abuelo esta fiesta año tras año. Incluso desde bien pequeño, abuelo y nieto terminaban la semana tal y como manda la tradición, besando la Vera Cruz después de la procesión del Entierro el Viernes Santo.

Todo cambiaba en casa cuando llegaba la Semana Santa, cuando las vestas, cinturones y rosarios se extendían por las habitaciones a la espera del siguiente acto. Todos estos objetos son para nosotros una herencia de gran valor y, de hecho, hasta este mismo año en que Paco hará la fiesta, ha lucido orgulloso tanto la vesta como el cinturón de cofrade de su abuelo. Pero si algo hará que su recuerdo lo acompañe durante todos y cada uno de los momentos que está a punto de vivir será el rosario, un objeto que mi padre ya heredó de su tío y que, a pesar de conservarlo cuidadosamente y con enorme cariño, tiene signos evidentes del paso del tiempo, aunque las piezas que le faltan no le han quitado para él ningún valor.

A lo largo de toda su vida Paco ha tenido alrededor mucha gente vinculada con la Semana Santa. Familiares y amigos han formado parte de diferentes mayoralías y han vivido con intensidad la fiesta saguntina. Pero ha sido su abuelo el que lo ha empapado de esta tradición, el que ha hecho que afronte con una gran ilusión este año, el año de su fiesta. El abuelo y la abuela no verán a Paco de mayoral llevando la Vera Cruz, pero estarán tan presentes en nuestro recuerdo que harán que vivamos su fiesta con tanta emoción e ilusión como ellos lo habrían hecho.

A un pas de la festa

Hugo Roca Seguí

Majoral de la Puríssima Sang 2007

Aun pas de la Setmana Santa, i en un any tan especial per a mi, em venen al cap infinitat de records i vivències unides a esta celebració i que d'una manera molt especial formen part de la meva vida.

Tot va començar quan amb un any, recent complit, i abans perquè no els dóna temps, els meus pares em van apuntar a la Confraria de la Sang, al braç de mon pare em varen imposar la medalla que a partir d'aquest moment portaria tots el anys, fins el passat.

Fins que vaig complir els 6 anys no vaig eixir a la meua primera processó ja que els meus pares pensaven que havia d'anar tot sol. Quan aplegà el Divendres Sant, jo estava decidit, a més la meua mare ho va arreglar per a que poguera eixir amb el fills d'una amiga seuia que eren més majors, crec que encara no m'han perdonat. Em posaren enmig dels dos, jo amb la cara tapada tot el camí i parant per a

donar caramelets a tots. Els meus pares eixien per totes les cantonades per omplir-me les butxaques, i els meus “cuidadors” es desesperaven perquè segons deien jo “*ne donava a tothom*”, a més es d’imaginar com anava l’atxa en la meua xicoteta mà, amunt i avall i tota la vesta dels patidors plena de cera. Vaig aconseguir, quasi, acabar la processó, sols em va detindre l’escampada de boles que caigueren del meu rosari a pocs metres de l’ermita, després d’un enganxó que em peguí, no sé on.

L’any següent, nova experiència, vaig eixir també a la processó del silenci, amb la cara destapada i a més amb el meu cosí Álvaro, també majoral d’aquest any, que eixia per primera vegada. Jo més *fadrí*, amb més “taules”, dirigia un poc el cotarro. Quan acabàrem, no se sabia si veníem de processó o de descarregar carbó, no ens cabia més negror en la cara i les mans, hi ha fotos que ho corroboren, allí estaven la meua mare i la meua tia. Per la processó del divendres ja no ens calia ningú, ja érem dos, a més les mares pensaren que ja que havíem d’anar amb la cara tapada, millor aniriem controlats pels mateixos “sofridores” de l’any anterior. Bé, eixe any encara se m’escapà menys gent per a donar caramels, perquè si jo no veia algú, el meu cosí em cridava per a dir m’ho. Va ser l’últim any que trobàrem voluntaris per a controlar-nos, acabàrem amb la paciència dels pobres xics i amb la de la seu mare quan hagué de llevar tota la cera que els havíem tirat per damunt, sense voler, clar.

A partir d’aquell moment el meu cosí i jo continuàrem eixint junts a les processons i participant cada any més de les celebracions de la Setmana Santa. No volíem perdre’ns res, açò estava convertint-se en una cosa més seria.

Moltes vegades, quan veia passar les bandes acompanyant als majorals, preguntava als meus pares què calia fer per a formar part de la festa, ells em deien que quan fóra major jo també tindria un grup però que de moment també era part d’ella portant la meua vesta de confrare i el meu cinturó negre.

Seria per l’any 1997, quan un grup de joves format per alguns amics, parents i coneguts ens ajuntàrem per formar una Majoralia, aquesta, la meua Majoralia, la del 2007.

Uff! què lluny quedava, caliaaprofitar el temps que teníem per davant per a conèixer-nos, per a aquests menestres estaven les reunions, els dinars, el cafenets, per a trobar tot el que tinguérem en comú. A partir d’aquest moment se’ns podia veure al grup acudir tots junts, o quasi tots, a les processons, contaient-nos així els uns als altres la passió per la nostra Setmana Santa.

A mesura que els anys passaven, el nostre estava més prop, el goig i la incertesa s’apoderaven de mi, tractava d’imaginar com seria cada moment, i de sobte el primer diumenge d’abril de l’any 2006 a la Junta Ordinària de la Confraria ens nomenen “Majoralia de la Puríssima Sang de Nostre Senyor Jesucrist

per a l'any 2007". Aquest fet representà un moment d'alegria per a tots, sentir el nom dels meus companys i el meu propi davant de tanta gent, em va pareixer extraordinari, crec que em vaig quedar fins i tot sord dels nervis. Em sembla que degué de ser general, la responsabilitat i la preocupació d'organitzar "la festa" de l'any vinent ens pertanya a nosaltres.

L'emoció no feia mes que començar. Dies més tard quan ens imosen la medalla de *clavari i majorals* tot el grup està emocionat, cadascú a la seua manera, però emocionats. Per a comprovar aquests fets no cal més que tirar mà dels documents gràfics i veure les cares de circumstància de tothom.

Sempre recordaré el moment en què la banda de cornetes i tambors vé a arreplegar-me a casa per primera vegada, a més rodejat de tots el meus, molt emocionats. Sabia que no era el meu any, però les ganes de poder eixir al carrer com a component de la "Majoralia entrant" m'omplia de satisfacció. Encara em quedava l'endemà, Divendres Sant, dia clau de la Setmana Santa i dia culminant per a la Majoralia entrant, "arrastrada" de banderoles i estrena de cinturó. Quina tensió, quin sufoc, un lloc de cert privilegi en la processó i un gran record en el meu cor.

Quan acabà la Setmana Santa del 2006, aplegà el moment, l'esperat moment, el meu grup arreplegà el *testimoni* de mans dels que es van fer càrrec dels últims actes, tot siga dit, amb una perfecta organització. Començà per a nosaltres el que portàvem esperant durant tant de temps.

Des del més de maig passat portem preparant aquesta Setmana Santa, no ha sigut gens fàcil, però he de dir que sí molt satisfactòria per a mi. Cal fer molta feina, és una festa del poble i per a tot el poble, amb molta tradició i amb gran participació de la gent.

Queda demostrat amb el suport i ajuda rebuts des del moment de "*l'apuntà del cartonet*"... que dius?, si vol apuntar-se a la rifa permanent

de la Majoralia de la Sang del 2007?, quasi et quedes sense alè i tot roig, una vegada i una altra. Fins que dones per finalitzat el recorregut, quantes “patades”, quantes pujades i baixades d’escala, però quins bons moments viscuts, caldria un article sols per nomenar les anècdotes que ens han ocorregut fent l’esmentada “apuntà” .

Aquesta feina no haguera sigut possible sense l’esforç dels 13 amics que componem la Majoralia, del nostre i de l’esforç de les persones que tenim al voltant, que a pesar de no poder dir allò de “som la Majoralia de...”, ens han aportat abonats i més cames per a poder recórrer una i altra vegada els carrers i les cases per a cobrar cartonet i repartir loteries.

Han sigut uns mesos molt intensos: molts calfaments de cap, molts dubtes, moltes reunions, moltes idees barallades, moltes consultes a uns i a altres, molt de telèfon (quin invent el mòbil) moltes vetllades en l’ermita mentre es prenien decisions, moltes... moltes... moltes...

A banda del clavari i els majorals que som els que donem la cara, hi ha altres persones que treballen al nostre costat i ens ajuden per a que la festa puga eixir endavant: Junta de la Confraria, entitats públiques i privades, comerços, poble de Sagunt... però de manera molt especial eixes que a més d’ajudar-nos ens suporten, em referisc als nostres pares, novies, avis i en el meu cas concret a la meua germana que a més de tirar una mà, ha tirat les dues, col·laborant de manera molt especial amb la Majoralia. Per tot, gràcies, sense vosaltres i la vostra ajuda “la festa” no seria possible.

No voldria acabar sense agrair al meu grup, *a la meua Majoralia*, al complet, els bons moments que hem passat junts, l’amistat rebuda per part de tots, l’esforç realitzat per portar endavant tota aquesta feina, que està molt clar, s’ha de fer en conjunt.

Tan sols em queda demanar a tothom que participen en els actes que amb tanta il·lusió i esforç hem preparat aquesta Majoralia, i sàpiguen que estan fets amb la nostra millor intenció per tal d’engrandir la Setmana Santa Saguntina.

Per fi ha arribat l'esperadíssim any 2007

Manolo Graullera Belloch

Majoral de la Puríssima Sang 2007

Per fi ha arribat l'esperadíssim any 2007, any que suposa el cim d'onze anys de reunions i preparatius plens d'il·lusió.

Personalment, sempre he viscut molt esta festa, no sols perquè suposa tota una tradició familiar que es remunta als avantpassats dels meus avantpassats, sinó per les meues conviccions religioses, que de la mateixa manera també he heretat d'ells.

Encara recorde quan els meus els amics de la meua colla se n'anaven durant la Setmana Santa de viatge i jo em quedava per a poder participar de la festa. Més tard, allò que inicialment vaig viure de forma individual i familiar, va passar a ser molt més perquè vaig aconseguir formar part d'un grup de majorals i el més difícil, trobar un any per a poder celebrar-ho.

Tot va ser de forma gradual, va començar amb quedades per a eixir junts en les processons, portar andes, i tot el que això implica, reunions, menjars, sopars, vendre loteria etc... Ha sigut així fins a fa quatre anys, a partir d'eixe moment tot es va intensificar, de sobte, les reunions comencen a ajuntar-se perquè els preparatius ho requerixen, ja que la Setmana Santa no es reduïx al dijous Sant i al divendres Sant, és molt més, suposa tot un període de preparació espiritual que implica la preparació de molts actes per a celebrar la Passió, tot ha d'eixir perfecte, començant pel disseny dels cinturons i vestits, recopilació d'informació per a les bandes de música, les diferents formes de donar a conéixer al món nostra festa, la preparació de l'ermita, andes, etc.

Encara que sempre hem tingut el sentiment de grup de majorales, va ser en finalitzar la setmana santa del 2005 quan la festa comença a amerar-nos de forma diferent, ja no som un grup individualista, comencem a sentir-nos com a part d'un gran grup, ara som els entrants, i comencen a convidar-nos a diferents actes durant tot l'any. En 2006, el Lavatori de Peus, la imposició de medalles i la participació en el Via Crucis del Divendres de Dolors suposen sens dubte el moment més emocionant fins a eixe moment viscut pel que fa a la festa, sobretot en l'eixir entre els clavaris a la processó de Divendres Sant, és ací quan vaig veure reflectits tots els esforços, materialitzats en un cùmul de sentiments que em resulten impossibles de descriure, cal viure-ho.

D'aquest any sols espere viure'l més intensament que els anys anteriors, gaudir-los amb els meus companys de majoralia, la família i amics, perquè ells han sigut importants no tan sols en la venda de loteries sinó també participant amb mi de la meua il·lusió.

De records i il·lusió

Álvaro Martínez Seguí

Majoral de la Puríssima Sang 2007

Finalment ha arribat l'any que faig la festa i, encara que sone a tòpic, és l'any que tant de temps esperàvem tots els membres de la Majoralia. Són molts els anys que he passat participant en la Setmana Santa Saguntina pensant que encara quedaven molts anys per a que arribara aquest moment. Però ara el temps passa molt ràpid, i encara que tinc ganes de què arribe aquest moment, d'altra banda, no vull que passe perquè s'hem esforçat molt. Aquest últim any no hem parat de fer coses per a preparar tots els actes que envolten la festa, però sempre quedaven coses per fer i estos últims mesos encara més. Volem que tot vaja bé i que el poble de Sagunt puga disfrutar d'aquesta Setmana Santa igual que nosaltres la disfrutarem. Per a nosaltres serà especial. No tots els anys tenim la possibilitat d'organitzar una festa tan arrelada i de tant sentiment i ara ha arribat el nostre any. Hem de disfrutar al màxim cada moment.

Encara anava en braços quan els meus pares em van apuntar a la Confraria de la Sang. Però no va ser fins que tenia 5 anys quan vaig començar a

participar en les processons. Recorde que des de molt menut m'ha agradat eixir en les processons. No me perdut cap any la Setmana Santa i he participat en totes. El millor record que tinc de totes elles és que sempre he anat acompanyat del meu cosí Hugo. Ja fa molts anys que bé -davant o darrere d'ell- hem fet les processons junts i ara sé que sempre continuarem participant junts en esta festa; gràcies a ell, vaig entrar a formar part d'aquesta Majoralia ja fa deu o onze anys.

Hugo, jo i Paco Novella en les primeres processons com majoralia.

Abans solíem quedar quan s'acostava la Setmana Santa per anar a prendre alguna cosa i comentar coses de la Majoralia; però des d'aquells anys fins ara, tot ha canviat molt. Ja fa uns quants anys que les reunions han estat més freqüents. Hem passat moltes hores junts. Hem disfrutat de bons moments i d'altres no tan bons. També hem tingut les nostres diferències, però el que sí que puc dir és que ara som un grup d'amics amb un mateix fi: preparar la Festa amb un gran sentiment i seguir disfrutant-la. Perquè no només es disfruta a les processons sinó que també es disfruta preparant-la perquè encara que suposa molt d'esforç i maldecaps, només ho fem una vegada en la vida. A mi, personalment, m'hagués agradat poder-la disfrutar més, es a dir, haver pogut estar en tots ells durant tot l'any entre setmana, i més ara que quan més s'apropa la festa el temps sembla que vaja més ràpid i tota la feina s'amuntona. Però estic satisfet

El meu iaio primer de l'esquerra i el meu tio primer xiquet de l'esquerra.

per tot el que he fet perquè encara que estic lluny participe cada dia i ho visci com si estiguera amb ells.

Ara només queda disfrutar i demanar a tot Sagunt que col·labore en tots els actes perquè esta festa és de tots.

Un dia em vaig posar a pensar en la quantitat d'actes que envolten la Festa hui en dia i em va vindre la curiositat de saber com seria la festa abans, quan el meu iaio patern la va fer l'any 1950. Vaig preguntar a la meua iaia que em contara el que recordava d'aquell any.

Ella recorda que abans era molt diferent. El que més recorda és com aconseguien diners. Abans els majorals de l'any plantaven moniatos i albercocs en horts que tenien o que els deixaven i després anaven pels pobles venent el que ells mateixos produïen. També anaven per les cases del poble a demanar la voluntat i a les cases que els ajudaven econòmicament després els portaven una "coca caldosa" o un "bescuit" en agraïment.

Aquell any el clavari va ser D. Társilo Caruana Martínez i, com recorda la meua iaia, es va portar molt bé en tots ells. Recorda que tots els dies els convidava a menjar perquè va contractar dues dones per fer-los menjars i que no els faltara de res. La Majoralia va regalar a la Confraria el pas del "Desenclavament

del Senyor en la Creu” (que, per cert, és la imatge del nostre cinturó i em fa molta il·lusió) i el dia que van presentar el Pas ho van fer acompanyats de la Lira Saguntina. Per als altres dos actes, la visita als Monuments del Dijous Sant i per a la processó de Divendres Sant van portar una Banda Militar a cavall de Bétera, la qual es va presentar un dia abans i van haver de passar la nit a un local que els van deixar.

També vaig preguntar al meu tio, el germà major de mon pare, que va fer la festa l’any 1968, per a contar-me que van fer ells el seu any i com era tot en aquell temps.

“La formació de la majoralia va ser fruit de juntar-se dos grups d’amics, uns de la zona del Santana -Plaça dels Porcs- i altres de la zona de la plaça de l’Hospital. Alguns, pocs, els nostres pares havien fet la festa l’any 1950 i això et fa estar més predispost a fer la festa. El clavari ja el teníem acordat. Era una gran il·lusió de Paco Bru i jo crec que, fins i tot, era una promesa feta per ell.

Un parell d’anys abans, vam començar a fer loteria nacional a tots els sortejos extraordinaris i l’any de la festa “la rifa permanent” que, veritablement, és el que més diners dóna.

La nostra aportació van ser el Pas de “l’Entrada de Jesús a Jerusalem” i la instal·lació elèctrica de l’Ermita de la Sang.

Al voltant de l’any 1965 la festa de la Setmana Santa Saguntina va decaure molt i va haver alguns anys que van haver de fer la festa la Junta per no sortir majoralia.

En apuntar-nos nosaltres, va haver un gran embolic perquè algunes majoralies van haver de fer cua de 5 a 10 i, fins i tot, 15 anys per poder fer la Festa.

Afortunadament, aquesta festa està molt arrelada a Sagunt i, com el poble col·labora econòmicament, no crec que torne a passar com en els anys 60.”

Vicent Martínez Gimeno

No voldria acabar aquest escrit sense agrair a la meua familia i a Ana tota la comprensió que m’han mostrat cada dia perquè aquest any no he tingut temps de dedicar-los tot el temps que es mereixien. Cada cap de setmana que he arribat a casa no he pogut estar amb ells per unes coses o altres: les reunions, els dies que obríem l’Ermita, anar a vendre loteria, cartons, ... i també agrair-los tot el que han fet per mi perquè sense la seua ajuda no podria haver arribat a totes aquelles coses que havíem de fer aquest any. Ara vull que disfruteu la festa amb mi. Moltes gràcies per tot!

No tengo recuerdos de mi incorporación a la Cofradía de la Sangre

Juan Graullera Belloch

Majoral de la Puríssima Sang 2007

No tengo recuerdos de mi incorporación a la Cofradía de la Sangre, debido a mi temprana edad. Sin embargo, del día de mi debut como cofrade son varias las emociones e imágenes que mantengo en mi memoria.

Tenía tan sólo cinco años cuando me brindaron la oportunidad de participar en mi primera procesión, fue tanta la ilusión que se generó en mí, que ni los efectos de un gran catarro pudieron evitar que me pusiera la vesta, el rosario y la medalla. Recuerdo a mi madre, por el ayuntamiento, intentando convencerme para que no acabara, pero, en mi mente, sólo estaba la posibilidad de girar aquella última esquina, entrar en esa plaza y ver la Ermita de la Sangre. Solamente, de este modo, pude sentirme satisfecho de aquel esfuerzo realizado.

Con el tiempo, descubrí que la Semana Santa Saguntina es

mucho más que salir en una procesión, es un sentimiento que nos une a numerosos saguntinos y gracias a él es posible esta nuestra semana santa. Por eso, cuando se me planteó la posibilidad de formar parte de la Mayoralía del 2007, acepté sin dudarlo un momento, pese a que no conocía a muchos de los doce que la integraban.

Hoy somos un grupo de amigos, con la misma ilusión que cuando éramos unos niños y empezamos este camino, sólo esperamos que nuestro esfuerzo sirva para que disfrutéis de esta nuestra Semana Santa Saguntina.

Por fin ha llegado!!

Marcos Ariza Zaballos

Mayoral de la Puríssima Sang 2007

Por fin ha llegado!! Ese año que tanto se ha hecho esperar. Desde siempre había querido ser mayoral de la Cofradía de la Purísima Sangre de Nuestro Señor Jesucristo, y este año con mis otros once mayoraes y junto a mi clavario pasaremos una Semana Santa que nunca olvidaremos: Somos la Mayoralia del 2007.

Pertenezco a esta cofradía prácticamente desde que nací, pues con solo ocho meses de edad me impusieron la medalla de cofrade. Fue mi abuela paterna, Carmen Piera Cortés, la que me apuntó y me dió a conocer esta fiesta. Se que le hizo mucha ilusión verme año tras año vestido con el traje de cofrade y me entristece mucho que no me pueda verme siendo mayoral. Pero, aunque ya no esté aquí, la llevo en el corazón y sentiré toda su ilusión sumarse a la mía.

He desfilado en procesión cada año, al principio acompañado y más tarde con mi hermano y mis amigos. Conforme he ido creciendo, he vivido

la Fiesta de diferentes maneras. En mis primeros años era un reto poder terminar la procesión, pues cargar con el hacha durante su largo recorrido no era nada fácil. Posteriormente, fui apreciando más las procesiones, sobretodo la de Viernes Santo, pues desde el anonimato que da “el caperucho” me era muy divertido repartir caramelos a los niños. Años más tarde, cuando se formó la mayoralía, empezamos a implicarnos un poco más y nuestra participación cambió, pues comenzamos a interesarnos por acudir cada Jueves Santo al viacrucis del Calvario y acudir a la subasta para pujar y poder llevar Pasos en la procesión de Viernes Santo.

Pero lo que no ha cambiado durante estos años ha sido, después de acabar la procesión de Viernes Santo, cenar junto a familiares y amigos, los tradicionales “Ximos”.

Para mí, la Semana Santa Saguntina es un acontecimiento único, ya que es una mezcla de religión, cultura y tradición. La religión, es visible en las procesiones y misas que se realizan. Impresiona mucho en los tiempos que corren ver el gran número de personas que acuden tanto a los acontecimientos litúrgicos como a la procesión del Silencio y en especial a la de Viernes Santo. La cultura, puede verse en el gran número de obras de arte expuestas en la ermita de la Sangre y en su museo: como los pasos o los cinturones del SXVIII expuestos, por citar algunas de las numerosas obras que forman el patrimonio de nuestra Cofradía. Por último, la tradición, que aporta el pueblo de Sagunto, participando en todos los actos, ayudando en todo lo que puede, con el Cartó, la lotería y colaborando en todas las ferias que hemos participado. Pues así quede claro, que es el pueblo de Sagunto, quien hace posible la Semana Santa Saguntina y que sea la gran fiesta que es hoy, pues aunque la mayoralía pongamos nuestro esfuerzo y ahorro, es la gente anónima la que con su colaboración desinteresada, constituye el corazón de esta fiesta. Un corazón, que está mas vivo cada día. Por ello, me gustaría darles mi agradecimiento y decirles que han de saber que son partícipes de cada éxito de esta mayoralía.

Regals oferits per la majoralia de l'any 2007 i per la ciutat de Sagunt a la Confraria de la Puríssima Sang de Nostre Senyor Jesucrist

Majoralia de la Puríssima Sang 2007

Es tradició que cada any la Majoralia que organitza la Setmana Santa, amb la col·laboració del Poble de Sagunt, regale uns presents que simbolitzen l'esforç que cada any es fa per engrandir la “Festa”.

Era important aquesta decisió per a nosaltres, i després de contactes amb la Junta Directiva de la Confraria, en els que ens proposaren diferents opcions, nosaltres fruit, d'algunes inquietuds i per altra banda, de distintes necessitats pròpies de deteriorament del nostre benvolgut patrimoni històrico-artístic, decidírem acometre 2 regals importants i necessaris alhora:

- Uns faldons per a l'anda de L'Últim Sopar i
- Una Urna per a la Relíquia del Lignum Crucis

A banda d'aquests dos regals també comptem amb tres regals que se sumen al Conjunt Museístic de la Confraria, i serà quan arribe el diumenge 25 de Març durant el transcòrrer de la Junta General de la Confraria, que aquesta Majoralia farà entrega a la Junta Directiva dels següents regals:

- El nostre cinturó, degudament emmarcat i preparat per a ser exposat al Museu de la Confraria
- Un Oli de Miguel Vilata Chenovart, donat per un dels nostres Majorals, fill de l'autor, en el seu nom, en el de la seua família i en el de tota la Majoralia.
- Un cinturó d'Antoni Escrig Pellicer de la Majoralia de 1960 (Clavari José Luis Peris Beaufils) brodat i donat per la seua esposa Rosario Balaguer Pérez, en el seu nom i en el de tota la Majoralia.

Aquests dos últims regals foren exposats durant l'exposició «In Passione Domini del Gravat al Llibre(s. XV a s. XVIII)» que la Majoralia organitzà durant els actes de la festivitat del 9 d'octubre.

Faldons per a L'Últim Sopar

L'anda de l'Últim Sopar va ser realitzada en 1954 pels escultors valencians José María Rausell Montañana i Francesc Llorens, a petició de la Majoralia d'aquell any. Es pot comprovar la naturalitat i bellesa de les cares dels 12 Apòstols presidits per Jesús en una carrossa de grans dimensions.

Seguint l'actuació de millora de l'anda de l'Últim Sopar realitzada durant el passat any, en concret decidírem acometre el regal d'un faldó nou per a la citada anda. Aquest treball seria dut a terme pel prestigiós brodador i orfebre valencià Ciriaco Ruiz, el qual ha treballat per a l'arquebisbat de València, així com a Confraries de tots els llocs d'Espanya, entre les quals es troba la Confraria de la Puríssima Sang de Sagunt.

Després de diverses reunions decidírem el disseny, l'estil de brodat, la tela de suport, el color de la mateixa i les terminacions. S'acordà que es realitzaria de la manera següent: la modalitat de brodat seria, màquina de realç i aplicat. Aquesta tècnica consisteix en brodar les peces (fulles, palmes, flors....) donant-les les distintes tonalitats d'or i sedes oportunes per a crear un conjunt harmònic per a després passar estes peces a la tela suport.

El primer pas consisteix en traspasar el dibuix que tenim en paper a les distintes teles per a poder brodar les peces dibuixades.

Una vegada brodades les peces, es retallen i s'apliquen manualment a mode de puzzle sobre una tela de vellut on prèviament haurem dibuixat tots els motius que configuraran el dibuix original dels quatre faldons. Si bé en l'ornamentació els quatre seràn iguals, no ho serà en els motius centrals, ja que cada-cú d'ells portarà una al·legoria diferent. Al·legories relatives a la Setmana Santa Saguntina, a l'anda de L'Últim Sopar i com no podia ser d'una altra manera, a la Majoralia de 2007.

Quan ja s'ha acabat el procés d'aplicació de les peces, es passa a la terminació, adornant els extrems de les teles amb un galó de panellet dorat i collocant floc metàl·lic en el baix. La finestra del faldó frontal que serveix per a que

el conductor de l'anda puga vore es rematarà amb malla dorada i galó en el contorn.

Elaboració del Faldó en el taller de Ciriaco Ruiz.

Urna per a la Relíquia del Lignum Crucis

Fent cronologia, la primera vegada que la Vera Creu dugué la Relíquia del Lignum Crucis sigué durant la Processó de Divendres Sant de l'any 1974, a expenses de la Majoralia d'aquell any, sent Clavari Germà Ribelles Villar. Fins aquell moment la xicoteta estella de la Creu de Crist estava en l'església de Santa Maria.

Anys endavant, sigué en l'any 1996, quan la Majoralia de 1971, el Clavari de la qual és Francisco Ribelles Villar, celebrant els 25 anys d'haver fet la "Festa" regalaren un atril o faristol de metacrilat per a que reposara la Relíquia del Lignum Crucis tal i com està actualment al Museu de la Confraria.

La Relíquia del Lignum Crucis al Museu de la Confraria.

La idea de fer una urna especial amb peanya per a que reposara la Relíquia del Lignum Crucis junt amb l'«atril» en el qual ara descansa, se'nsocorregué, durant les innumerables visites que hem rebut al Museu enguany, i que realment es feia necessari donar-li la rellevància dins del conjunt museístic com a símbol d'extraordinària importància que té dins de la Setmana Santa Saguntina.

Després de diverses consultes amb la Junta Directiva, decidírem acometre el projecte, per que creiem en la necessitat real i estètica de la mateixa.

Ens posarem en contacte amb l'empresa Taller Creativo, de València, empresa dedicada a desenvolupar projectes d'exposicions, mobiliari i interiorisme. Esta empresa ha treballat fent exposicions per a la majoria de fundacions, institucions i grans empreses de tota la Comunitat Valenciana.

Una vegada se decidírem per un projecte en concret, començà la fabricació de l'urna. Aquesta es fabricà junt amb una peanya tot il·luminat amb dos focus halògens instal·lats especialment per a donar èmfasi a aquesta peça, que és considerada com una de les de més rellevància dins del Museu de la Confraria.

Per garantir que el cristall que protegeix l'obra no danya la mateixa en cas de trencament, s'utilitza per a la seua fabricació cristall laminat, cristall sobre cristall amb una làmina plàstica intermèdia, el que evita el despreniment dels fragments en cas de trencament.

La peanya ha sigut fabricada amb tauler de fibres (DM) de fusta natural i tintat per a igualar amb la resta del mobiliari del Museu.

El procés de realització de l'urna ha sigut el següent:

- Medició de la Relíquia per a concretar les dimensions del suport expositiu i el mode més correcte d'exposició de la mateixa.
- Definició de la vitrina, plànols de fabricació i encàrrecs.
- Fabricació en taller de fuster i poliment.

Amb la finalitat que els regals agraden a tots, hem posat moltes ganes i il·lusió en fer cadascun d'ells, els quals marquen i han marcat en certa mida el camí de la Majoralia durant tot aquest any.

Emplacem a Majoralies futures que emprenguen projectes que ajuden a conservar tot el patrimoni amb el qual comptem dins de l'Ermita, perquè és feina nostra la seu conservació i restauració.

Moltes gràcies al Poble de Sagunt per la seu col·laboració i ajuda en tots els regals oferits enguany a la Confraria de la Puríssima Sang de Nostre Senyor Jesucrist.

Moltes gràcies a tots.

El nostre regal als abonats de la rifa permanent

Álvaro Martínez Seguí

Majoral de la Puríssima Sang 2007

Per començar, la Majoralia de 2007 vol agrair al poble de Sagunt tota la seu col·laboració durant aquest any, esperant que aquest regal els agrade, perquè està fet amb tota la nostra il·lusió en agraiament a tots aquells que ens ajuden per poder fer aquesta festa.

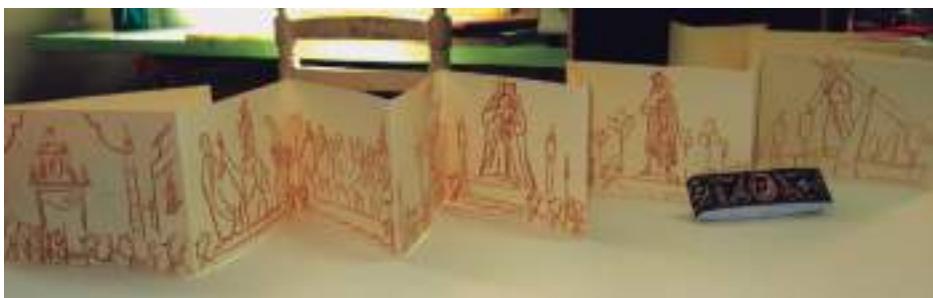
Encara recorde com va començar tot. Era una de les reunions que vam fer una calorosa nit d'estiu. Aquella nit la reunió la vam fer al voltant d'una taula, a l'entrada de l'Ermita, amb les portes obertes per poder aprofitar qualsevol brisa d'aire fresc que puguera córrer. Aquella nit havíem quedat per parlar d'algunes coses de les moltes que calia fer; una d'elles, era el regal als abonats. Alguns de nosaltres teníem pensat algun regal i el vam proposar a la resta. Entre tots, el que més ens va agradar va ser el de poder realitzar alguns gravats o estampes que representaren la nostra festa. Buscabem alguna cosa que fóra diferent, útil i que representara la nostra Setmana Santa, i quina manera millor que poder estar representada per artistes Saguntins.

Vam pensar en Elena Uriel i Sento. Tot seguit ens vam posar en contacte amb ells per proposar-los la nostra idea i per conèixer la seva disposició. Ells, només conèixer la nostra idea es van comprometre en donar-nos una resposta prompte. A la setmana següent Sento em cridà, havien estat pensant durant el cap de setmana en la nostra proposta. Ens van donar mostres de gravats que podríem fer en carpetes, però també tenien una idea relacionada en el nostre regal, però no exactament igual. Volien fer alguna cosa que mostrara tota la nostra Setmana Santa i de que millor manera que poder representar la processó de Divendres Sant en un llibre plegable.

La idea ens va agradar, havíem trobat el regal que estàvem buscant. Podia servir com estampes individuals de cada pas o un desplegable on es veu la processó de Divendres Sant i al mateix temps a la part de darrere té uns escrits referits a cada pas.

Sento prompte començà a treballar i ens va fer una mostra a brut del regal. Ara només quedava esperar i seguir l'evolució del seu treball, havia de trobar el tipus de dibuix que més agradara.

Des d'aquell dia vaig estar quedant amb Sento per vore els dibuixos que anava fent, al principi tot eren proves i més proves que feia per tal de trobar el tipus de dibuix que més li agradara, l'angle correcte, el tamany exacte, la manera de ressaltar cada "pas", ... Cada dia que anava a vore el treball li proposava alguna cosa nova, coses que sens ocorrien per millorar el regal, i ell sempre ha tractat de plasmar el que volíem donant-nos la seu opinió.

En aquest article també he desitjat tindre l'opinió de Sento sobre el treball que estava realitzant per la qual cosa li vaig demanar que m'escriguera sobre el treball que ha fet:

"Tot va començar l'any passat, amb la proposta que em vam fer des de la Majoralia de 2007. Com a regal per a aquest any, voleien imatges de la Setmana Santa Saguntina en forma de gravats o estampes per regalar.

Hem vaig posar a pensar, tractant de trobar una idea un poc

més elaborada, que no suposara un increment molt gran en el pressupost, i així amb l'ajuda tècnica de l'impressor Antonio Navarro, vaig concretar la idea del llibre plegable, on apareixien les imatges de la Setmana Santa que em demanaven, però formant part d'un tot.

M'avellia dibuixar tots els passos de la processó de Dijous Sant en sol paper, com si fóra una pel·lícula, però que es puguera vore tot a l'hora, i inclús anar cap avant i cap arrere de la processó, senzillament canviant la direcció de la mirada. Sense "play", ni "rew", ni res d'això. Vaig fer una maqueta i en compte d'un regal per emmarcar, i vaig proposar un llibre-objecte, com regal i vaig esperar la resposta de la Majoralia de l'any.

Amb gran comprensió votaren afirmativament a la nova idea i em vaig posar a treballar.

Primer vaig dedicar el temps necessari a documentar les imatges amb fotos i anteriors dibuixos. A continuació vaig començar a esboçar, a intentar plasmar les vagues imatges somniades. Aquest sol ser el moment més emocionant, més incert; solc començar tantejant l'aspecte formal del dibuix, busque opcions, em perc, em desespere, trobe el camí, em torne a perdre, de nou torne a vore la solució, el

tipus de línia buscada, el nivell de serietat dels personatges, i l'enquadrament que convé als distints dibuixos.

Una vegada preses aquestes decisions, es tracta ara de buscar la tècnica més adequada a les nostres pretensions. Faig proves, comparacions entre varíes solucions tècniques, aiguades, tintes planes, etc ... Fins que trobe el dibuix simple i net, d'una fàcil lectura visual que jo desitjava.

Quan, a la fi, tinc el primer dibuix de la sèrie acabat, comence el segon i, aleshores, em done compte que, prompte, tot flueix amb naturalitat. És hora de saborejar eixos dies en que et falten hores per seguir treballant.

He gaudit molt tractant de donar la meua visió de la Setmana Santa Saguntina, espere que es comprengu el to amable que he tractat d'expressar, i que els dibuixos agraden als destinataris d'aquest regal de la Majoralia del 2007.”

Esperem haja estat una elecció encertada perquè amb eixa finalitat ha estat fet i pensat. Moltes gràcies a tots els saguntins.

Un encàrrec important

Elena Roca Seguí

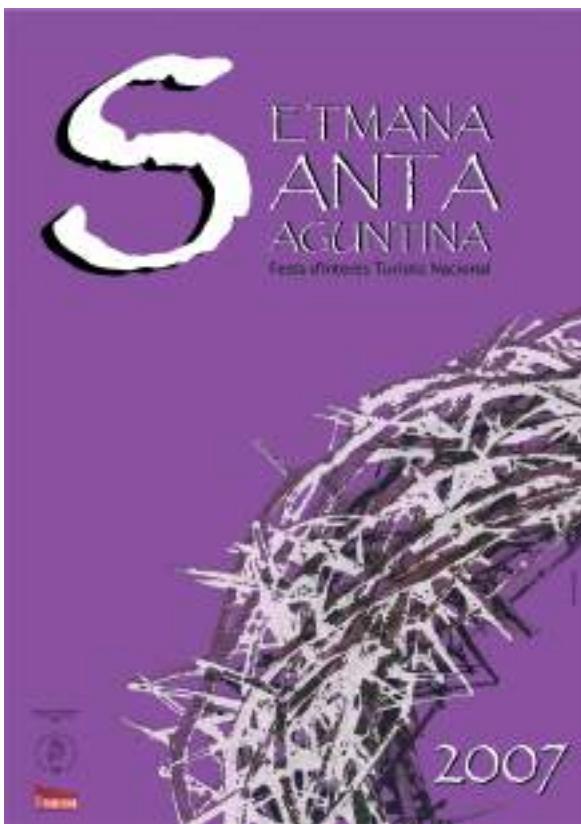
Com podria començar aquest escrit i a més sense que se'm noten els nervis? Nervis com els que em van vindre quan la Majoralia d'aquest any em va fer una temptadora proposta, la de dissenyar-los el símbol que els caracteritzarà de per vida a ells com a la Majoralia del 2007, “el segell”.

Estic finalitzant els estudis de Gràfica publicitària a l'escola superior d'Art i Disseny de Castelló i, per tant, per a mi era una gran oportunitat que encara que em causava respecte, no podia desaprofitar.

Tan sols em van posar una condició, havia de ser alguna cosa molt senzilla que d'alguna manera identificara la seua forma de ser i de pensar sobre aquesta festa. Em vaig posar a cavilar sobre l'assumpte i vaig aplegar a la conclusió que per a d'ells, fins a eixe moment el més important que havien fet era dissenyar i encarregar el seu cinturó, del què estaven molt orgullosos, puc donar fe d'això, ja que el meu germà i el meu cosí són components d'aquest grup, per tant, mans a l'obra!

Encara que el cinturó té motius molt bonics, pense que si cal destacar alguna cosa és el medalló central de darrere que fa referència a la imatge de Jesucrist, tret del pas del Descendiment. Vaig començar a simplificar i simplificar eixa figura fins que finalment vaig aconseguir el que volien, un disseny senzill. Ho vaig presentar al grup i els va agradar.

Ben passat l'estiu, el meu germà em va sorprendre amb una altra proposta de part dels seus companys de la Majoralia, volien que els realitzara el cartell anunciador de la Setmana Santa del 2007. Ara sí que els nervis es convertien en terror! Què podia fer jo per a que aquests xics no quedaren mal davant del poble, tenint en compte que els cartells d'anys anteriors havien sigut realitzats per professionals a la matèria?

Tornava a repetir-se la seu sol·licitud, un cartell senzill que donara una visió clara del que era i representava la Setmana Santa, o siga, la Passió i mort de Jesús, que fóra modern però no massa, amb algun toc tradicional.

Ací va haver un poc més de problema (pot que les meues tendències siguin un poc més abstractes) pel que vaig haver de pensar-me'l molt bé.

Quan tinguí diverses propostes preparades, les vaig fer aplegar a la Majoralia, després d'algunes ulla-des i alguns canvis, sempre a gust d'ells, quedà decidit quin seria el cartell definitiu.

El cartell són dues corones d'espines superposades, visió ben clara del sofriment de la Passió, tractades amb diferents eines gràfiques, jugant amb filtres fotogràfics i de color. La tipografia està tractada amb un aspecte antic que es la que li dóna caràcter. A més el color del fons fa referència a l'època Quaresmal.

Amb açò ja està tot dit, el cartell ja està al carrer, és el desig de la Majoralia i per suposat el meu propi, que al menys resulte agradable a la vista de tots i que de manera clara vos recorde que la Setmana Santa Saguntina està ahí i vos anime a que participeu d'ella.

Per últim, gràcies a vosaltres, Majoralia del 2007 per confiar en mi, fent així que una de les meues il·lusions es veja complida. Vos desitge de cor que tot vaja molt bé i que la vostra particular corona d'espines, que aquest moment es la preparació de "la festa", tinga un satisfactori final.

Del llapis al bastidor

Ivan Vilata i Balaguer

Majoral de la Puríssima Sang 2007

Breu ressenya sobre el cinturó de la Majoralia

Un dels elements de la Setmana Santa Saguntina que més crida l'atenció tant de propis com d'estrany és el *cinturó de majoral*, probablement per la forma com destaca sobre l'obscura sobrietat de la *vesta* amb els seus brodats, imatges i colors. Conscients de la (relativament nova) tradició dels cinturons de majoral, però també de la profunditat d'aquesta Festa i del seu missatge de senzillesa, des d'un principi la Majoralia es proposà realitzar un cinturó de línies simples i d'aspecte lleuger.

El cinturó de la Majoralia de 2007.

Els dissenys preliminars

Tractant-se d'un tema que requeria el seu temps per a estar enllestit, ben aviat mamprenguérem les primeres feines de disseny, sobre l'any 2001. La Majoralia sencera participà en aquestes primeres reunions on es debateren les idees generals que haurien de definir la *personalitat* del cinturó. Sobre una preferència clara de l'elegància i la lleugeresa, es suggeriren, ja ben entrat el 2002, diferents propostes, clàssiques i modernes, molt diferents entre elles.

Tot i que el disseny de la *trama decorativa* del cinturó va ser llargament debatut i no s'arribaria a una conclusió durant prou de temps, el que si que va

estar clar des del principi van ser alguns dels motius que volíem que formaren la simbologia principal del cinturó, concretament:

- El *Sagrat Cor de Jesús*, una de les primeres imatges que incloguérem, com a símbol fonamental d'Amor i Passió. Des del punt de vista gràfic, aquest element aportaria un interessant entrellaçament del roig i el daurat.
- El *Sant Sepulcre*, què —sent un dels elements processionals més importants— trobàvem que no havia tingut representació suficient en els cinturons. Aquesta elecció va ser determinant en el disseny de la trama, per la seu disposició predominantment horitzontal.
- El *Descendiment*, imatge central que constitueix el medalló del cinturó. Malgrat haver sigut usada ja en altres cinturons, la bellesa de l'expressió de Jesucrist en la imatge (tallada per Vicent Pallardó i regalada en 1950 per la Majoralia de Társilo Caruana Martínez) ens agrada tant que va ser la nostra favorita.

Detall del medalló amb el Crist del Descendiment i del motiu del Sagrat Cor de Jesús.

Per al treball amb els dissenys preliminars s'usaven diverses tècniques, des del paper ceba fins als programes informàtics de disseny gràfic, passant per les fotocòpies i els retalls fotogràfics. Açò ens permetia *muntar* el cinturó per peces: la trama per una banda, les al·legories per una altra, el medalló i la sivella. Tanmateix, no arribàrem a posar-nos d'acord en un disseny per a la trama.

L'ajuda definitiva

Així anàvem, immersos en les possibles trames del cinturó i en la pila d'al·legories triades per Paco Novella, quan un dia es presentà Juan Calza, Majoral de 1979 i actual membre de la Junta Directiva, per a oferir-nos la seua ajuda.

Per descomptat que l'acceptàrem amb molt de gust, especialment perquè Juan va fer la Festa amb alguns dels pares de la nostra Majoralia (cosa que, com veureu més endavant, va influir de forma especial en el cinturó resultant).

Després de diverses reunions a casa Juan on treballàrem noves idees usant l'abundant material gràfic que aquest ens proporcionà, un dia de novembre de 2003 Juan tornà a posar-se en contacte amb nosaltres per a donar-nos una grata sorpresa: tenia un nou disseny *complet* per a la trama del cinturó!

Muntatge de la trama digital sobre el dibuix en paper, i muntatge definitiu amb al·legories en l'ordinador.

Ansiosos per la notícia, ens desplaçàrem a sa casa per a veure'l, i allà estava: un cinturó de tall tradicional, *senzill* i de *línies elegants*, tal i com havíem estat intentant concebre durant tot aquest temps. Però qui millor que el propi Juan per a explicar-nos —a mena d'entrevista— què hi ha darrere d'aquest disseny:

Havies participat en el disseny d'algun altre cinturó?

Mai havia participat en el disseny a aquest nivell, ja que quan férem les gestions del nostre cinturó en l'any 1977 amb la brodadora Josefina Cortés, tia de *Misteri*, l'únic que li vaig dir és que volia dues roses, i ella ens accompanyà al dibuixant que vivia a Tavernes Blanques i no arribàrem a seure, li digué «*Vicent, fes-me un dibuix per a un cinturó que tinga alguna rosa*».

Com definiries a grans trets aquest cinturó? Quins elements en destacades?

Podem definir aquest cinturó, dins de la denominació dels vins, com a que té *solera* d'un altre amb més de 25 anys d'antiguitat, com

la rosa que porta brodada, que és una interpretació d'un altre cinturó molt volgut per mi i per part d'alguns dels vostres pares, idees pròpies amb matisos de llum i claredat en els trets i amb definició en el traçat.

Després d'haver treballat amb els diferents dissenys preliminars, com vas arribar al disseny final del cinturó?

Primer es fixaren les idees bàsiques, havia de tindre quatre al·legories, imatge en la part posterior, algun element del cinturó de l'any 1979 i quedava per definir la resta.

Es plasmà en un paper a mida real la distribució de les idees bàsiques, i sobre aquest cinturó de paper, a l'esquerra de l'oval que albergaria la imatge es dibuixà una idea i a la dreta una altra; aquesta última és la que successivament anà creixent fins a convertir-se en el dibuix final.

Per a la realització del dibuix d'aquest cinturó hem utilitzat la tècnica de vore altres dibuixos, observar, reflexionar sobre una idea i aportar dibuixos i fotos de figures al·legòriques. Recorde quan en ma casa estàvem reunits i el dibuix no ens convencia i vos anàveu amb els dibuixos per a reunir-vos i consensuar-ho.

Després de meditar les observacions que em deia Ivan, el dibuix s'havia d'assemblar a una rama amb un recorregut longitudinal en el cinturó.

T'hauria agradat incloure algun element que al final es quedà fora?

No tinc en la meua consciència cap altre element o detall que en especial m'haguera agradat introduir en el dibuix, ja que la meua aportació com a col·laborador sempre fou amb la intenció de respectar les vostres idees i gusts. He de mencionar que em paregué una idea magnífica introduir com a al·legoria el Sepulcre, representatiu de la medalla de Majoral.

Finalment, vols afegir algunes paraules?

Quan Manuel Graullera Belloch em digué que volia que vos ajudara amb el dibuix del vostre cinturó, alhora que em donà alegria, també em donà certa nostàlgia.

Per a mi era una nova faceta de col·laboració i aportació a una nova Majoralia i per extensió a la Confraria. En especial vull que aquest cinturó valga d'unió i amistat duradora no només per a aquest grup de joves, que tan dignament representaran la Confraria durant els actes de la Setmana Santa de l'any 2007, sinó també per a totes aquelles persones pròximes a ells.

Detall de la sivella amb la Vera Creu i una de les roses.

El disseny ens agradà tant que pràcticament no hi férem canvis. Tan sols quedava per decidir com ubicar les al·legories, i vam pensar en altres dos motius —que ja havíem treballat amb antelació— per a acompañar el Sepulcre i el Cor: la *Columna dels Assots* i la *Corona d'Espines amb els Claus*, tots dos típics de la Passió. La disposició dels nous motius es realitzà establint una relació de simetria amb els anteriors:

- La Corona amb el Sepulcre, per tractar-se de marcs buits de color d'or amb elements interiors platejats.
- La Columna i el Cor, per ser imatges massisses d'or amb perifèria de plata.

I és que en l'elaboració de quelcom tan representatiu com el cinturó, pràcticament res es deixa a l'aleatorietat!

Açò, junt a la sivella amb el contorn lleugerament enfonsat i la tradicional *Vera Creu* al centre, van completar el disseny del nostre cinturó, cosa que ens va satisfer a tots immensament, ja que en algun moment havíem pensat que mai seria possible arribar a posar-nos d'acord. Per això la Majoralia vol manifestar el seu major agraiement a Juan Calza, sense l'ajuda del qual qui sap quan i com hauríem acabat el cinturó. **Moltes gràcies, Juan!**

La Majoralia porta el primer cinturó a casa de Juan Calza.

La realització del cinturó

Mentre féiem els primers passos en el disseny del cinturó, una altra qüestió estava pendent de resoldre: a qui encomanar la seu realització? Tot i que també començàrem bastant aviat a mirar aquest tema, no va ser si no a finals de 2003 quan trobàrem la persona adequada. Durant un viatge a Lorca —ciutat coneguda pels impressionants brodats de la seua Setmana Santa— ens vam posar en contacte amb Joaquina Alacid Torrecillas i la seua germana Pilar.

Joaquina va decidir dedicar-se a brodar sobre l'any 1985, no només per ser una activitat típica de Lorca, sinó també per gust. Pilar, que és més jove, s'incorporà un poc més tard, sobre l'any 2000. Els seus brodats de *canutillo* i seda —materials preferits per elles i molt valorats— es troben per tota Espanya, i concretament porta realitzats —des de 1993— diversos cinturons per a la Setmana Santa Saguntina.

Una volta sabedors de les bones arts de les lorquines, ens posàrem en contacte amb elles i, ja a principis de 2004, els trametérem tot el material de disseny en un disc, en format digital. Aleshores començà realment la producció dels cinturons.

En aquest punt voldria recomanar la lectura de l'article *Nuestro Cinturón, historia, simbología, y su confección*, de José Caballer Mateu, Majoral de 2006, en el llibre del mateix any. En ell, a banda d'una breu introducció a la història dels cinturons de majoral, trobareu un recull d'informació de caràcter tècnic, incloent una descripció detallada del procés de confecció del cinturó, que és perfectament aplicable al nostre per tractar-se també d'un cinturó brodat per Joaquina i Pilar.

A mode de resum, els cinturons saguntins, sobre diferir prou dels brodats típics lorquins, usen materials similars: vellut, cotó, fil de cotó, paper i sedes. L'or de *canutillo* és l'element més lorquí del nostre cinturó, i l'ús del *fil de seda de plata en relleu* el que el diferencia de la resta de cinturons brodats per Joaquina i Pilar. La principal dificultat de realitzar un cinturó és que —a diferència dels brodats per a la Setmana Santa Lorquina— cal ajustar un mateix disseny a tota una varietat de longituds de cinturó, sense que hi haja espais buits o sensació d'apilotament; açò s'aconsegueix estirant o estrenyent acuradament el disseny al llarg del cinturó.

Joaquina brodant dos dels cinturons sobre el bastidor.

Cada cinturó portà a les germanes al voltant d'un mes i mig de dedicació; el primer cinturó, que la Majoria regala a la col·lecció museística de la Confraria, va ser acabat per Joaquina i Pilar en octubre de 2004.

Estamos muy contentas de trabajar para Sagunto. Cada mayoralía que habéis pasado por aquí sois diferentes respecto al cinturón, pero todos muy agradables y esperamos seguir con vosotros muchos años.

—Joaquina Alacid Torrecillas

L'estrena del cinturó

Tan aviat com tinguérem el primer cinturó vam portar-lo a Juan Calza, *pare putatiu* del mateix, per a que el vera en primícia. L'últim cinturó va estar disponible a principis de 2006, a temps per a la Setmana Santa de 2006 i per a la processó de Divendres Sant, on el donàrem a conéixer *arrosegant les banderoles*.

El Divendres Sant de 2006 per fi estrenem el cinturó!

La Majoralia surt al carrer

Majoralia del 2007

Molts han estat els indubtables honors dels quals ha pogut gaudir intensament aquesta majoralia al llarg de l'any; tots ells entreverrats en les necessàries feines que suponen fer-se càrec —i aquest és el primer honor per a nosaltres— com a majoralia de la Sang de 2007 d'organitzar ben lluïdament i solemnement aquestes celebracions tan entranyables per a tots nosaltres.

Amb tot el que això comporta d'esforços però d'esforços que mai esgoten ni cansen i que plenen de goig i d'intima satisfacció cada segon ocupat en ells.

La primera feina a realitzar fou l'apuntada al cartonet per tot el poble durant mes i mig. La resposta fou molt grata encara que, com ja han dit en anys anteriors, sempre hi ha sorpresetes que no s'esperen. De tota manera, l'acollida va ser molt gratificant.

Igualment als altres anys, la nostra majoralia ha obert cada dissabte i cada diumenge al llarg de l'any de 11:00 a 13:30 la nostra estimada Ermita de la Sang per tal que fóra vista, sobretot al començament de la primavera i durant tot l'estiu, per la gent de fora i també per molts del nostre poble que s'apropaven algun diumenge amb els seus fills menudets i els ensenyaven l'Ermita entre les menudes rialles i el somriure tendre dels seus avis.

Al mes de maig, vam participar en el primer —diguem-ne— “acte oficial” de la majoralia. El primer dels actes amb els quals vam ser obsequiats per la seua amable invitació, fou dur el segon diumenge de maig a la Mare de Déu dels Desemparats, Patrona del regne de València. Primer participarem en el trasllat des de la seua Ermita a les deu del matí de les venerades imatges de Sant Roc i de la Mare de Déu, en mig d'una catifa de murta i perfums de pètals de roses i baladre, fins a l'església arxiprestal de Santa Maria, on tingué lloc la Santa

Missa. Després, a les huit de la vesprada, participarem en la processó pel poble portant ambdues cíveres. Fou el Clavari l'encarregat de portar el guió de la Mare de Déu, pendó restaurat amb gran encert fa uns anys per les majoraleses de 2000, una d'elles germana d'un majoral nostre, Vicente Aleixandre.

Poc després, durant els primers dies del mes de juny tingué lloc la 9 Fira del Comerç tradicional i d'artesanía on vam montar una parada davant del Col·legi vell de les Dominicques on ficàrem a la venda la loteria per al sorteig extraordinari de juliol, els clauers que havíem fet nosaltres per a l'oportunitat amb l'encuny

de la nostra majoralia i on també rifàrem un socarrat amb la imatge de la Vera Creu realitzat i donat gentilment per José Caballer Mateu.

Poc després, vam participar en la processó del Corpus, acompanyant a Nostre Senyor entre perfums de diví encens pels carrers devotament engalanats del nostre poble, duent la Creu processional, el guió de la Confraria del Santíssim Sagrament i de Minerva, i el pal·li que feia de celestial sostre de Nostre Senyor. Fou un autèntic privilegi.

A primers del mes de juliol, vam ser convidats per la Germandat del Ecce Homo del Cabanyal, agermanada des de fa anys amb la nostra confraria, a València a la Festivitat de la Puríssima Sang ,que tingué seu i lloc a l'església de la Mare de Déu dels Àngels al Cabanyal, on durant la celebració eucarística ens va ser imposta la formosa insígnia de l'ansdita Confraria pel rector de la parròquia de la Mare de Déu dels Àngels.

El dia 30 de juliol, el dia gran de Sagunto, Festivitat dels nostres Sants ditxosos, del nostres gloriosos Sants Patrons, la nostra majoralia assistí a la Santa Missa pel matí i tingué el gran goig i el ver honor de portar la civera dels nostres Sants Patrons en la processó de la vesprada pels carrers del nostre poble, sempre fidel i devot; així com també el guió confeccionat amb motiu del 1750 aniversari del seu martiri i que guarden tot l'any les monges servites al seu convent.

El dia 11 de setembre de 2006, Festivitat de la nostra Patrona la Mare de Déu del Bon Succés, vam ser agradablement i gratament convidats a portar la civera amb la imatge de la Patrona pel llarg trasllat pel matí pel barri de Santa Anna i per la vesprada portàrem la civera amb la imatge de la nostra Patrona per tot el poble engalanat, com sempre, pels fideos nombrosos.

Ja al mes d'octubre i com és tradicional durant les festivitats que tenen lloc al nostre poble pel 9 d'octubre, la majoralia va obrir les portes de la nostra Ermita per tal de mostrar al poble i a la gent que venia de fora al Mercat medieval l'exposició intitulada "IN PASSIONE DOMINI". Del gravat al llibre (S. XV al XVIII).

Va ser una exposició feta amb un gran esforç per part de tota la majoralia i no poques dosis d'enginy per la nostra modesta part i per la part d'aquells que ens ajudaren amb el seu impagable suport.

L'exposició fou inaugurada el dia 6 d'octubre de 2006 a la nostra Ermita a les huit de la vesprada, següent nombrosos els convidats i el públic assistent.

L'acte d'inauguració fou realitzat molt brillantment per part de En Jose Luis Martí, regidor del nostre ajuntament, qui en tot moment estigué al nostre costat amb el seu suport. En el mateix acte de la inauguració va ser donat per la seua família un llenç de Miguel Vilata Chenovat (e.p.d),com també per part de la seua família un cinturó pertanyent a Antonio Escrig (e.p.d). Ambdues es troben hui al museu a l'Ermita.

En l'exposició es van poder veure un conjunt de quadres amb gravats i llibres.

Començava l'exposició amb un conjunt de gravats emmarcats relatius a la vida de Nostre Senyor, següent més abundants aquells relatius a la seu Passió i Mort.

Els llibres van ser exposats en vitrines cedides molt amablement per la Fundació Bancaixa de Sagunt. En elles es pugueren contemplar manuscrits inèdits, missals, antifonaris, breviaris i tota classe de llibres religiosos, tots ells datats des del segle XV fins al segle XVIII. Tots ells van ser cedits per a l'ocasió per una col·lecció particular del nostre poble.

El resultat de l'exposició, que fou clausurada el dia 9 per la vesprada, fou satisfactori i a tota la majoralia ens plenà d'orgull.

Durant els dies que es va tenir lloc l'exposició es va vendre a les portes de la mateixa Ermita loteria per al sorteig de Nadal, clauers amb el nostre encuny i postals amb la imatge del Nazaré que havia fet la nostra majoralia.

També al mateix mes d'octubre tingué lloc el Sopar de Germanor amb la Junta de la Confraria; i, al mes de novembre, tingué lloc el tradicional Sopar de Germanor amb la Junta de la Confraria, la nostra majoralia i la Germandat del Ecce Homo del Cabanyal.

Amb motius dels Nadals, es va col·locar un llenç de la Nativitat de Nostre Senyor a l'escaparat de l'armeria Peña, on la majoralia felicitava els Nadals a tots els saguntins. El dia 16 de desembre de 2006 es va inaugurar l'exposició del 6 Concurs de dibuix "El Nadal a Sagunt", organitzat per la Junta de la Confraria.

En el mateix acte es van lliurar els guardons dels dibuixos guanyadors. També li fou imposta molt merescudament la insígnia d'Amic de la Confraria a mossen Josep Martínez Rondan, pàrroc dels Sants Joans de Faura, de San Gil de Benifairó de les Valls i fill del nostre poble.

A continuació, actuaren dos corals per al públic assistent. La primera d'elles va ser la Coral Benicalaf, que cantà temes nadalencs, al igual que la segon coral actuant, la Coral Jove del Raval.

Igualment, durant tots els Nadals estigué exposat a l'Ermita un Betlem molt bonic gràcies a la col·laboració de Virgilio Torres, el qual va ser molt admirat per tots aquells que el van veure.

LA CONFRARIA,
VIVÈNCIES I REFLEXIONS

La fuerza de la Sangre

Ricardo Ribelles Villalba

Clavario 1982

Hace 25 años que un grupo de amigos con gran ilusión, protagonizamos la celebración de la Semana Santa de 1982. La mayoría nos conocíamos desde la adolescencia; y ya desde entonces, nos llamaba la atención la enorme expectación que se producía, año tras año, durante la Semana Santa; y en especial, en la mañana del Viernes Santo, en la subida el calvario a las 6 de la mañana.

Corría el año 1982, era el mes de Abril; y en España, una joven e inexperta democracia (en plena transición política), trataba de hacerse un hueco en Europa. A nivel mundial, continuaba la guerra fría entre EEUU y la URSS, Argentina y Gran Bretaña se enzarzaban en la Guerra de las Malvinas; y en Oriente Próximo, se recrudecía la crisis entre árabes e israelíes.

Las situaciones políticas, sociales... etc., van cambiando en el transcurso de los años, mientras que las tradiciones, siguen estando presentes.

En Sagunto, la celebración de la Semana Santa de 1982, comenzaba con la misma pasión de siempre, recorriendo sus empinadas calles y conservando la tradición que, siglo a siglo, se había forjado desde hacía quinientos años.

Son muchos los recuerdos, las emociones y las anécdotas que me vienen a la mente.

Una novedad destacable en aquella Semana Santa de 1982, fue la ampliación de cinco años más a las Mayoralías de servicio, según acuerdo de la Junta General Extraordinaria de 12 de diciembre de 1981. Esta medida, repercutió en el buen desarrollo de las procesiones de ese año, en especial la del Viernes Santo.

Son muchas las variaciones y los actos que se han sumado en torno a la Semana Santa; pero a mí, me gustaría destacar la transformación que ha sufrido

la revista de la Semana Santa desde 1961 (primer año de su publicación); no solo por el tamaño de la misma, sino también por el contenido (con gran cantidad de artículos).

Parece ser que la idea de editar la Revista, fue de D. Guillermo Andreu Valls y de D. Julio Ridaura Marco; por cierto D. Guillermo que fue el bibliotecario municipal, fue uno de los colaboradores en nuestra Revista de 1982.

En ella, han publicado trabajos, no solo eruditos, sino también Cofrades, Mayoriales, Clavarios y otras personas, que han sabido plasmar sus vivencias personales.

De entre todos, me gustaría destacar a D. Santiago Bru i Vidal (que ha participado en casi todas) y al Rvdo. Josep Martínez Rondan, ambos también colaboradores de nuestra revista, y que han sabido describir y transmitir como nadie, la historia de nuestra Semana Santa.

Sé que hay otros ilustres colaboradores, pero yo he citado a los anteriores por mi relación con ellos, y haber participado en la Revista de aquel año.

Otro hecho destacable en aquel año 1982, fue el cambio de prior, en favor de D. Vicente Gil, que comenzó su andadura aquel año y que gratamente, continua con nosotros.

Precisamente hace unos meses, recordaba con D. Vicente Gil, a nuestro pregonero, D. Leoncio Alpuente Mas, al que desde aquí, quiero enviar un caluroso saludo.

Pero el motivo de revivir aquella Semana Santa de 1982, también es la de recordar a nuestros dos mayoriales y amigos, Adalberto Báguena Martí y Manuel Peris Palanca, que nos dejaron y en estos días tanto los echamos de menos. Me gustaría recordar de Adalberto, su minuciosidad y fidelidad a la Semana Santa; y de Manuel, su buena disposición y el optimismo que nos transmitía a todos.

Un profundo vacío sufrió la Mayoralía desde entonces, que ha sido difícil de superar; por dos motivos, primero por la pérdida en sí de dos amigos y segundo por estar ambos muy arraigados a la festa y participar en todos los actos.

A pesar de las circunstancias que nos han rodeado; 25 años después, hemos conseguido llegar juntos hasta aquí, manteniendo la ilusión de participar en nuestra Semana Santa.

Domingo de Ramos, 4 de abril de 1982. Mayoralía de dicho año, con nuestro pregonero D. Leoncio Alpuente Mas, acompañado de D. Gaspar Batalla Monzó (†) y del sacristán, D. Vicente Carbonell (†); de izquierda a derecha, y de arriba a abajo, Adalberto Báguena Martí (†), Manuel Rodríguez Carrió, Miguel Chordá Piedra. Manuel Lozano Campos, Antonio Chabret Bellod, Salvador Mundi Sancho, Manuel Peris Palanca (†), Mario Peiró García, Pedro Mundi Vives, Ricardo Ribelles Villalba (Clavario) y Juan Antonio Pérez Pallarés.

Todavía recuerdo cuando compartimos con ellos, la subida al Calvario en 1993, saliendo de romanos; fue una experiencia inolvidable.

Por último, me gustaría agradecer al Clavario y Mayordomos de esta año, por darme la oportunidad de recordar aquellas vivencias; y desearles que todo su esfuerzo y dedicación, se traduzca en una gran Semana Santa 2007.

10 Años. Mayoralia 97

José Alberto Cosín Martínez

Clavario 1997

Sentado frente a la pantalla en blanco del portátil, trato de poner orden a las ideas que se agolpan en mi mente para trasmitir las imágenes y vivencias transcurridos 10 años desde que en el 97 hicimos la fiesta.

10 años, un tiempo que vivido intensamente , parece un suspiro, pero que desde la reflexión supone un gran paso, como lo es la Pascua, desde la juventud a la madurez, desde la inexperiencia a la consolidación de los proyectos familiares y profesionales.... de todos los componentes de la mayoralía.

Nuestra mayoralía surge de un cúmulo de circunstancias accidentales pero desde la convicción de sus miembros que trabajar por la Fiesta era emocionante y un incentivo personal suficiente como para dedicarle mucho tiempo y esfuerzo durante varios años a la construcción de este proyecto.

Un proyecto que al final marca nuestras vidas y nuestras relaciones haciéndolas más estrechas y profundas.

Nuestras primeras reuniones, dando forma a las ideas, con las que entendíamos nos identificábamos mejor con la Semana Santa, innumerables viajes a la búsqueda de un bordado qué colmara nuestras ilusiones para el cinturón, elemento que durante el resto de nuestras vidas nos iba a identificar como pertenecientes a la Mayoralía 97, al final, lo encontramos en Lorca y tras nosotros muchas mayoralías posteriores han seguido nuestros pasos.

Cuantas reuniones el último año en la ermita, cuantas horas, cuanto esfuerzo y cuanta recompensa en lo personal.

Recordando a Santiago Bru i Vidal nuestra mayoralía inicia en el año 1997 un cambio en la imagen de la Fiesta, un cambio desde el trabajo y la honestidad que devuelve a los saguntinos lo que los saguntinos sufragan con su apoyo año a año....

Un libro en vez de una revista; libro que recoge entre sus páginas el significado de nuestras señas de identidad, el cinturón y sus motivos; un nuevo manto para el Nazareno , no sin cierta controversia, y un sayón para la figura del Nazareno cuando se encuentra en la ermita; un regalo para los colaboradores que consistió en la reproducción en plata y granito de la Vera Creu; la representación de la obra GODSPEL, los mossets de Semana Santa, que al final no se integraron como tradición en la parte laica de la fiesta. etc... etc, etc.

Anécdotas como en la noche de la Vigilia de Jueves Santo en la ermita y la falta de luz por haberse fundido la instalación, llamadas , carreras , más vigilia y al final todo solucionado para la salida al calvario.

Recuerdos como la intensidad de los sentimientos que nos llevaron en volandas en el 97 el año de nuestra fiesta. Momentos como el pregón, a cargo de mi padre JOSE COSIN, que ya anunciaba la fuerza y la profundidad de lo que íbamos a vivir. La visita a los monumentos ese mismo año, especialmente preparada y sollozada unidos por las manos, la subida al calvario o como no, la entrada a la ermita portando la Vera Creu entre nubes de gris incienso y la penumbra de las velas...

10 años más tarde para mis mayoriales y para mí una de las experiencias más enriquecedoras de nuestras vidas.

Y año a año, las mayoralías superan las expectativas, por grandes que estas sean, pues su compromiso en el trabajo y la ilusión de la fiesta les lleva a elevar el nivel, en la cantidad de actos que se celebran y en su profundidad religiosa y estética, lo que demuestra que no es una anécdota el que nuestra SEMANA SANTA lleve saliendo a las calles de SAGUNTO más de 500 años.

A la Mayoralía del 2007 mis mejores deseos, incluido que tengan una meteorología favorable. Seguramente será la mejor de todas las Semanas Santas, aunque para cada uno los mayoriales anteriores la suya sea inigualable, lo van a conseguir, pero lo que ya han conseguido es envolverse de la espiritualidad de la Fiesta y de los lazos de Amistad, Amor, Constancia y Entrega que se necesitan para su organización.

10 años después las vivencias son recuerdos, pero recuerdos imborrables, que con sonido de los primeros tambores y cornetas, florecen de nuevo renaciendo sentimientos aletargados en la lucha diaria.

¿Qué he hecho bien? ¿Qué he hecho mal? ¿En qué puedo mejorar?

Carlos Chordá Ribelles

Clavario 2006

Sigue siendo un honor para mí poder escribir unas líneas para saludaros y, sin alargarme mucho este año quisiera:

En primer lugar, agradecer personalmente, y en nombre de toda mi mayoralía, al clavario del año y su mayoralía todos los esfuerzos que han estado haciendo, y continuarán haciendo, para que la celebración y participación activa en todos los actos sea todo un éxito irrepetible y muy fructuosos para todos nosotros.

También agradecer a todos los que el año pasado hicieron posible que nuestra “Festa” llegara hasta lo más íntimo de nuestros corazones y nos marcará para siempre, empezando por nuestras familias, amigos y colaboradores, y terminando por los Sacerdotes que nos dan el alimento espiritual para vivir esta gran Fiesta desde nuestro interior hacia nuestro alrededor.

Este año me propongo, y os propondría a todos, participar como un personaje más del evangelio, ponernos en la piel de un amigo de Jesús y vivir de cerca todo lo que le aconteció.

Por último y para cumplir mi propósito de ser breve, desearles al Clavario y Mayoriales de este año que tengan una experiencia inolvidable, que les llene plenamente la celebración del la Pasión, Muerte y Resurrección de Nuestro Señor Jesucristo, y que les proporcione fuerza para, continuando en la línea del año pasado, crecer en la Fe, Esperanza y Caridad, así como en las otras virtudes humanas que bien conocemos. Y no sólo a ellos, sino a todos los que en Sagunto y fuera de él vivimos esta Semana Santa como la “Festa” más importante para nuestras vidas, y a los que no también.

No quisiera acabar sin proponer un examen para cada día de la Semana Santa y en general para cada día del año:

¿Qué he hecho bien? ¿Qué he hecho mal? ¿En qué puedo mejorar?

Feliz Semana Santa a todos.

Puríssima Sang de Jesucrist.

Ilusión de un cofrade

Vicente Fuentes

Clavario 2008

En mi familia se ha vivido siempre con intensidad la Semana Santa. Desde que nací, mis padres me hicieron partícipe de todos los actos relacionados con esta fiesta.

Recuerdo con especial cariño los madrugones del Viernes Santo. Ese día tan especial, yo dormía en casa de mi abuela, minutos antes de las seis de la mañana, mi madre me recogía para ir a la ermita de la Sangre, donde nos estaba esperando mi padre, que había pasado toda la noche haciendo el turno de vela. Desde allí veíamos salir el paso del Nazareno, camino del calvario. Admiraba y respetaba aquellos hombres que portaban el paso, en los que se vislumbraba una mirada de dolor y a la vez de satisfacción, sólo una cosa tenía en mente, ser uno de aquellos portadores.

Años más tarde, el grupo de amigos que íbamos a hacer la fiesta juntos, y sabedores de la gran ilusión que me hacía llevar el Nazareno, me hicieron el mejor regalo que un clavario pueda recibir, llevar el paso en la procesión del Santo Entierro. Haciendo realidad el sueño de aquel joven cofrade.

Sin quitarle importancia a ningún otro paso, de los que se compone el patrimonio de nuestra cofradía, ser portador del paso del Nazareno es algo inolvidable, diferente, es otra forma de sentir esta procesión.

Acudimos a la ermita, nos quedamos mirando el Nazareno, intercambiábamos miradas cómplices entre nosotros, miradas nerviosas, llenas de ilusión y respeto por la imagen que vamos a llevar sobre nuestros hombros.

Nos distribuimos según alturas, repasamos las ataduras, el momento tan esperando ya esta próximo, ya se nos ve en la puerta de la ermita y a la voz de “arriba” de uno de los arregladores, empezamos a descender la escalinata de la ermita a la vez que suena el rasgado toque de la corneta de Collet.

El paso está en la calle, es un momento de comunión, Jesús y yo, es tiempo de reflexión, de aclarar ideas ...

Después de recorrer el itinerario de costumbre nos encontramos ascendiendo pausadamente por la calle Castillo, el fin de la carrera está próximo. El Nazareno dobla la esquina, entra en la plaza de Sang Nova, al fondo la ermita, paso lento, avanza entre los cofrades, lentamente la imagen se sitúa frente a la escalinata de piedra que franquea la entrada de la ermita, se detiene, el incansante vaivén no cesa, nos recogemos los faldones, el Nazareno sube a la vez que Collet hace sonar la corneta, la plaza está repleta de cofrades y público, estalla en un sonoro aplauso, los sentimientos están a flor de piel, alegría, abrazos, incluso alguna lágrima que otra resbala por el rostro de aquellos que momentos antes portábamos el paso, el Nazareno ha vuelto a su casa. ¡Es algo inolvidable!

Como saguntino, como cofrade y como futuro clavario es un orgullo para mí formar parte de esta gran familia que es la Cofradía. Espero que el año próximo, nosotros podamos vivir la Semana Santa con la misma plenitud y armonía como vosotros lo estáis haciendo este año.

Agradezco a la Mayoralía la posibilidad que he tenido de poder escribir unas líneas que me permiten compartir mis vivencias de la Semana Santa Saguntina.

Reflexions i pensaments al voltant de la setmana santa saguntina

David Dulce Ponce

Majoral de la Puríssima Sang de 2007

Si vullguera definir d'alguna manera el meu sentiment al voltant de la Setmana Santa, i més en concret sobre la Setmana Santa Saguntina, aniria de la mà de la meua família.

Supose que a molta gent li passarà el mateix, no entenem el significat d'aquesta celebració sense l'ajuda i comprensió de les nostres famílies. En el meu cas en particular foren els meus pares qui des d'un principi em van inculcar tot el que se i el que sent al voltant de la "Festa", sempre els hi estaré agraiit. No puc continuar en la meua reflexió sense abans fer un xicotet record a ma mare que encara que ja no està entre nosaltres se ben segur que allà dalt on està, m'està observant i donant-me forces per a que tot açò arribe a bon port. Gràcies Mama.

En la meua família ha existit una gran tradició en la celebració de la Setmana Santa, ja mon pare va ser majoral i són innumerables les ocasions en que m'ha contat anècdotes i històries que van viure en la seu Majoralia i que ara que estic en la mateix cas també ens han ocorregut, tant que crec que quasi podríem escriure un llibre en elles.

Que puc contar jo al voltant de la Setmana Santa Saguntina que no s'haja contat ja, si bé abans de decidir-me a escriure unes línies no ho tenia gens clar però al cap i a la fi, crec que ara que tinc l'oportunitat d'expressar-me ho vaig a fer de la millor manera que puga i sempre amb el sentiment i amb d'il·lusió que aquesta celebració em produeix.

Són molts els aspectes claus d'aquesta celebració, però com tothom sap el nucli central organitzatiu és la Majoralia. He tingut la sort de comptar en aquesta

Majoralia amb gent en la qual hem passat moltes coses, algunes bones i altres de roïns, però estic orgullós de comptar amb ells perquè sempre ens quedarà aquest vincle tan bonic, com és la celebració de la Setmana Santa Saguntina.

Fa molts anys per iniciativa d'un grup dels nostres pares decidiren apuntar-nos per a poder fer la “Festa”, érem un grupet d'amics que ens coneixíem de l'escola i encara que teníem 8 o 9 anys ja intuíem alguna cosa respecte de la Setmana Santa, era una celebració especial, molt especial per a nosaltres. Els anys passaven i quan volguérem donar-se compte ja havien transcorregut uns cinc anys, en eixa ocasió preguntàrem a la Junta que com estaven les coses al respecte de l'any que en un principi ens assignaren i resulta que en eixe moment estàvem assignats 15 anys enrere del que en un principi teníem adjudicat. Açò suposà un maldecap i una desil·lusió molt gran. Espere que per al bé de la Setmana Santa actuacions així no es tornen a repetir mai.

El temps passava i tinguérem la sort de trobar a la persona que aniria a ser el nostre clavari, pense que no haguera sigut just que unes persones que tenien tantes ganes de celebrar la Setmana Santa es quedaren sense celebració, de la molt volguda Setmana Santa Saguntina.

Ja se sap que en el transcórrer dels anys les coses canvien i que quan vols donar-te compte te trobes sobtadament en que ja és pròxim el temps en que hi ha que unir-se més que mai com a grup i colze amb colze tractar de superar els obstacles i unificar opinions perquè si algun sentit té aquesta celebració és eixa, la unió d'un grup com a tal. Es aquesta unió de persones, d'amics, la que veraderament arriba al fons de l'ànima.

Pense que la idiosincràsia de cada grup és diferent, però en tots hi ha un element en comú, l'amor i la il·lusió en poder commemorar i celebrar la passió i mort de Nostre Senyor. No oblidem açò perquè al cap i a la fi és el que recordarem quan vagen passant els anys, és la consecució d'un objectiu en comú i aquest objectiu no és altre que establir uns llaços d'amistat entre nosaltres que perduraran per sempre.

No podem oblidar tampoc que si aquesta celebració és possible, també es deute a que hi ha un sentiment molt arrelat en el poble de Sagunt i que s'ha mantingut durant segles, no podem ni devem d'oblidar-nos d'açò.

No m'oblidaré mai de quan siguérem nomenats majorals i clavari per a l'any 2007, ni tampoc quan ens imposaren les medalles corresponents. Penses

moltes coses, et venen moltes coses al cap, tot el que ha passat fins a arribar eixe moment i tot el que ens quedava per recórrer, que no és poc. Ja podem intuir alguna cosa quan sentíem els consells dels majors més vells, però mai arribes a pensar tot l'esforç per fer, i tota la gratitud que queda una vegada arribes a estes altures de la "Festa".

Ha sigut al llarg d'aquest any, quan hem notat la resposta molt positiva del poble de Sagunt, bé siguera quan hem anat a apuntar al cartó de Setmana Santa, en la Fira del Comerç que se celebrà en Juny o en l'exposició que férem a l'Ermita de la Sang amb motiu de la festivitat del 9 d'Octubre. També és veritat que aquest sentiment palpable es pot notar en qualsevol moment, han sigut innumerables les parades que ens han fet per el carrer per informar-se i per donar-nos ànims.

Una vegada més ja estem en Setmana Santa. Cada any és diferent, encara que no ho sembla per als ulls de determinada gent. Sempre retenim imatges de les processons d'anys enrere, eixos moments de reflexió personal queden gravats i enriquissin la teua vida interior en forma de reflexió i pensament profund. En aquests temps en que tot funciona d'una manera excessivament ràpida i supèrflua no hi ha temps per reflexionar en quasi res, per això s'agraeix qualsevol període de reflexió i d'intimitat. No oblidem que en la fe i en el respecte en tots els sentits hi tenim molt de terreny guanyat.

David Dulce Ponce i Vicente Dulce Novella el dia de Divendres Sant de 1985)

Tampoc volia fer un article massa llarg i crec que ho he aconseguit, simplement volia dir i expressar certes reflexions i pensaments d'aquesta "Festa". Espere que el període que ens queda per celebrar la mort i resurrecció de nostre Senyor Jesucrist siga un temps de celebració, reflexió i de goig per a tots i cada d'us de nosaltres.

Des d'aquestes línies vull recordar al meu amic David Rodríguez Agües, Majoral de l'any 2000 i que lamentablement ja no es troba entre nosaltres. Els teus amics i confrares sempre et tindran a la seua memòria.

No vull despedir-me sense donar les gràcies a tot el Poble de Sagunt, per que sense la seua ajuda i col·laboració no haguera sigut possible tot açò.

Moltes gràcies.

"PURÍSSIMA SANG DE JESUCRIST"

Tres generacions

Manuel Graullera Cotanda

Majoral any 1979

El que signa aquest escrit, és fill de Majoral (any 1952), Majoral (1979) i pare de Majorals (2007).

En este article vull donar unes breus pinzellades de les tres Majoralies que ens ocupen, curiositats i esdeveniments succeïts a Sagunt.

ANY 1952

En 1952, *Juan Peris Miret* fou el Clavari de la Majoralia que va organitzar *La Setmana Santa Saguntina*, donant-se la circumstància que formaven part d'ella els seus quatre fills, *Jaime, Pascual, Enrique i Francisco Peris Villalba*, així com els seus nebots *Jaime Ortizá Peris, Joaquín Benet Gamón, Manuel Graullera Villalba i Ramiro Monzó Villalba*.

Atés que per a eixe any no hi havia Majoralia per a organitzar els actes de la Setmana Santa i que el Clavari havia assumit el repte de formar Majoralia i el més difícil, recaptar fons, en un sol any per a fer front al “*regal*” a la Confraria, bandes de musica, etc. Per a això se’ls va ocórrer adquirir un carro i un cavall per a sortejar-lo posteriorment i amb els diners recaptats pagar el pas que regalarien a la Confraria.

Amb el carro i el cavall van recórrer els pobles de la província, donant la casualitat que una vegada sortejat no apareguera el posseïdor del número premiat, circumstància que vanaprofitar per a vendre-li'l al Majoral *Manuel Graullera Villalba “Nelo Caguetes”*.

Va ser la primera Majoralia que en fer la “*la rifa permanent*”.

Amb els diners recaptats la Majoralia va poder complir el seu compromís, adquirir el pas de “*La Dolorosa*”, a més restaurar la fornícula on es guarda el pas i la col·locació de les portes que tancaven la capella. Estes obres les van realitzar els obrers germans “*Miguelos*”.

El pas de *La Santíssima Mare de Déu al Peu de la Cruz “la Dolorosa”* va ser esculpit en fusta de pi alb per *Antonio Royo Miralles i José Rabasa*, el seu preu va ser de 12.000 pessetes i era portat a muscles per 12 personnes. Fou exposat en l’Ajuntament i beneït el dia 8 d’abril de 1952.

Els comptes de la Majoralia van ser de 60.555,80 pessetes, d’ingressos i 60.765,25 de gastos amb un déficit de 205,45 pessetes.

El senyor arxipreste *D. José Mateu Vila*, pronuncià el sermó de la “*Gal·tà*” i a la vesprada “*un pare franciscà*” del Monestir de Sant Esperit.

Aquell any, el Divendres Sant (11 abril) va ploure amb tanta intensitat que va haver de posposar-se la celebració de la Processó del Sant Enterrament per a l’endemà, dissabte. En aquella ocasió la processó va transcorrer pel carrer Terol i no per la del Bon Succés, com era tradicional.

La banda de cornetes del Regiment d’Artilleria, de guarnició a València, va ser l’encarregada de donar solemnitat a la processó del Sant Enterrament.

Al gener de 1952 *D. Juan Chabret i D. Baltasar Palanca* creaven la “*Penya Esvaradora*”, de tendència valencianista, que es va convertir més tard en delegació de Lo Rat Penat.

En la sessió del 3 de febrer de 1952 és nomenat alcalde de Sagunt *D. José Blasco Such* (1897-1974).

L'alcalde *D. José Blasco Such* és designat diputat provincial pel districte de Sagunt, càrrec que ocupà fins a 1958.

Regions Desvastades construïx el Museu Arqueològic, provisional, prop al Teatre Romà.

S'inaugura l'emissora local de Ràdio Sagunt.

D. Santiago Bru i Vidal és nomenat Cronista Oficial i Regidor honorari de l'Ajuntament de Sagunt, en substitució de *D. Juan Chabret Villar*, nomenat al 1948.

ANY 1979

Després d'algunes altes i baixes en la Majoralia, per fi arriba el diumenge 12 de març 1978 i en la Junta General de la Confraria som nomenats la Majoralia per a l'any 1979, composta pel Clavari *José Gómez Tarín* i els Majorals *José Girona Peris*, *Vicente Balaguer Pablo*, *Manuel Graullera Cotanda*, *Juan Calza Alcamí*, *Higinio Benavent Palanca*, *Francisco Villar Graullera*, *Francisco Chust Aleixandre*, *Jaime Giménez López*, *Francisco-Tomàs Nuñez Gomis*, *José Graullera Cotanda*, *Emilio Batalla Viñals* i *José Marià Torres Martínez*.

Com és tradicional en esta Confraria, el dia de Sant Vicent, es fa l'entrega de les claus de l'ermita i la Junta Rectora ens entregà una llista dels treballs més urgents a realitzar en l'ermita.

La Majoralia assumix el repte de renovar tota la instal·lació elèctrica de l'ermita i el canvi de tensió de 125 a 220 V, que dita siga de pas estava que feia pena amb risc de produir algun incendi a l'ermita. Es van col·locar focus amb delires halògenes per a la il·luminació de l'altar major, els sostres de la nau central i de la nau creuer. Aprofitant que teníem els bastides es van pintar també les dites naus. Es van renovar la instal·lació elèctrica de els passos de la Soledad i l'*Ecce-Homo*.

A pesar que en la llista de prioritats presentades per la Junta Rectora no estava, esta Majoralia al veure el deteriorament dels passos a conseqüència del corcó, pren este treball com seu, fumigant els passos i substituint els cavallets de fusta que s'utilitzaven per a alçar els passos per altres metàl·lics, així com blanquejar el recinte del magatzem dels passos. El producte emprat per a la fumigació ho costejà la Junta Rectora.

Per a cobrir estos despenses, al marge dels ingressos tradicionals de loteries, "rifà permanent", "arreplegada", etc. vam tindre la feliç idea d'organitzar un espectacle en el Teatre Romà amb l'actuació de "Carraixet", "Paco Muñoz"

i “Al Tall” (dissabte, 17 de juny 1978), aprofitant una mica l'estirada dels corrents de llibertats i “Estatut d'Autonomia Valencià”. Va ser un èxit de públic, omplint per complet l'aforament del Teatre Romà, i un èxit econòmic ja que vam tindre uns beneficis de 119.470 pessetes, una quantitat respectable si la comparem amb les 222.017 pessetes de la “arreplegada”.

L'import total del “regal” a l'ermita va ser de 538.730 pessetes.

El Diumenge de Rams (8 abril 1979) després de la Processó de Rams en l'ermita de la Sang *D. Vicente Vaya Pla* va fer el “pregó”.

El Divendres Sant a la baixada del Via Crucis del Calvari, el sermó de la “Galtà” el va fer *D. Josep Martínez i Rondan* i el sermó del Desenclavament va ser a càrrec de *D. Antonio Molina Martínez*.

El Capità del Saions en la pujada al Calvari va ser *Enrique Gómez Tarín*, el tambor el portava *Vicente Dominguez Adria* i en la Processó del Sant Enterrament el va tocar *José Gallego Huerta*.

Les Bandes de Tambors i Cornetes que ens van acompanyar foren:

El Diumenge de Rams i Dijous Sant, en la Visita als Monuments, va ser la Banda de Vila-real.

El Dimecres Sant, en la Processó del Silenci, la Banda de Petrés.

El Divendres Sant, tant en la pujada al Calvari com en la Processó del Sant Enterrament, la Banda de les Coves de Massamagrell. Com és tradicional la Banda de Música Lira Saguntina tancava la Processó del Sant Enterrament.

El 4 d'abril de 1980, Divendres Sant, ens tocava pujar el “Natzaré” al Calvari i per la forta pluja que estava caient es va haver de fer el via-crucis en l'Església Arxiprestal de Santa Maria. Encara hui tinc eixa espineta clavada per no haver pogut pujar el “Natzaré” al Calvari.

El nostre cinturó fou brodat per *Dª Josefa Cortés Saez*, de València i la imatge la van brodar les *RR. Oblates de Crist Sacerdot*, c/ General Aranaz, 22 28027 Madrid.

En aquells anys la “subhasta” era fictícia ja que per l'únic que es licitava era pel “tambor”, “el capità” i “els saions”. La resta dels passos ,menys les que eren portades per les Majoralies de Servici, la Majoralia de l'any, tenia que pagar (el jornal del treball en l'horta). Nosaltres vam haver de pagar 83.800 pessetes.

Quan vam fer la prova de la instal·lació elèctrica de l'ermita i com estava connectada a l'enllumenat públic es va produir una apagada en els carrers del barri i al moment teníem una parella de la Policia Local en l'ermita, al explicar el que va ocórrer tot quedà solucionat.

Va ser el primer any que no va assistir a la Processó del Sant Enterrament la Corporació Municipal ja que eixe any, el 3 d'abril, es van celebrar eleccions municipals, les primeres des de 1931. La Corporació Municipal i el seu alcal-

de *D. Rafael Escrig Pellicer*, ens van dir que ells ja no podien assistir com a tal, i la nova Corporació eixida de les urnes no va prendre possessió fins al 21 d'abril. Per tant el Divendres Sant, 13 d'abril, no van poder assistir ni els que eixien ni els que entraven a formar part de la Corporació Municipal perquè no havien pres possessió.

A Sagunt *D. Manuel Carbó Juan* accedíx a l'alcaldia pel Partit Socialista Obrer Espanyol que va aconseguir 11 regidors, el Partit Comunista 8 i la Unió de Centre Democràtic 6 regidors.

Un altre tant va ocórrer amb el cos de la Guàrdia Civil, que com era costum accompagnava el "Sepulcre", també es cursà la petició i van contestar que estaven a l'expectativa de rebre ordres de València.

Casualitats de la vida, jo vaig nàixer al juliol de 1952 i el meu fill al juny de 1979, la qual cosa vol dir que en la Setmana Santa les nostres respectives mares ja ens van passejar per totes les processons .

També casualitat va ser que els dos actes més solemnes de la Setmana Santa Saguntina com la Processó del Sant Enterrament (1952) i la Pujada al Calvari (1980), se suspengueren per la pluja.

ANY 2007

Esta Majoralia, es forma de la unió d'un Clavari amb any i sense Majoralia i una Majoralia sense any.

El 2 d'abril de 2006, en Junta General Ordinària de la Confraria, són nomenats Majoralia per a l'any 2007.

Fins a hui, han assistit com Majoralia 2007 a les processons de la *Mare de Déu dels Desemparats, Corpus, Sants de la Pedra i Bon Succés*.

Al juny de 2006, en la IX Mostra Artesanal i Comerç, munten una parada per a donar a conéixer als visitants la *Setmana Santa Saguntina*.

L'1 de juliol de 2006 acudixen al Cabanyal invitats per la Confraria de l'Ecce-Homo on els imposen la insígnia de la Confraria.

En el marc del Mercat Medieval (7,8 i 9 octubre 2006) en l'Ermita de la Sang organitzen la exposició “*IN PASSIONE DOMINI*” “del gravat al llibre, segle XV a XVIII”, amb gran èxit de públic.

Bibliografia consultada:

- Caruana Puig, Tàrsilo. *Història de la Setmana Santa de Sagunt*, pàg. 133, 134, 244, 279, 336, 390.
- Llueca Úbeda, Emilio. *Revista Braçal* núm. 30/2004, pàg. 227, 228, 233.
- Llueca Úbeda, Emilio. *Revista Setmana Santa*, any 1994.
- Majoralia 2000. *Revista Setmana Santa*, any 2000, pàg. 220, 221, 222.

Algunes percepcions personals al voltant de la Setmana Santa

Conxa Cardo Monzó

Baixant a les profunditats de la meua memòria, sincerament, no trobe rasons objectives que justifiquen la meua vinculació amb la Setmana Santa Saguntina. No obstant això, posats a analitzar el tema, he de dir que existeixen una sèrie de motivacions sentimentals en què el cor i les emocions m'uneixen amb altres saguntines i saguntins que, supose, deuen sentir el mateix que jo.

Els meus records de la Setmana Santa es remunten a la meua infantesa, quan el soroll ensordidor dels tambors i les trompetes creuava de cap a cap els carrers de Sagunt i anunciava el pas de les processons i les imatges religioses.

Acostumava d'anar a missa de Dijous Sant a Santa Maria amb ma tia Paquita i amb Adelín, la seu amiga. L'església, recorde, es plenava de gom a gom. Quan finalitzava, es procedia al trasllat del "monument" i després la gent cantava, i algunes dones ploraven. Per als meus ulls de xiqueta, tot allò em resultava impressionant, un espectacle sublim que es rematava amb la posterior visita als "monuments" barrocs i florits, i amb la voluntat en forma de cèntim que jo mateix depositava en les safates de la majoralia. *El clavari d'este any porta cavalls per a la provessó*, comentaven ma tia Paquita i Adelín de camí de la Sang al Raval. Sempre em quedava encuriosida amb aquelles expressions tan populars i tan valencianes. *Què voldrà dir això?* pensava. Ara ja ho sé: hi havia anys en què la majoralia recaptava més diners del que era habitual o, també, que el clavari en tenia de sobra i desitjava lluir-se a ulls de tot el poble. Eren comentaris comuns que se sentien d'any en any. Com qualsevol altra, jo els escoltava i els percebia tal com podia.

També recorde especialment la meua àvia Conxa. Ella i jo solíem anar juntes al Sermó del Desenclavament de Divendres Sant. L'àvia portava el catre davall del braç, per si de cas no tenia lloc, i jo n'agafava un altre de més xicotet, que ella mateixa m'havia comprat per tal d'assistir a l'esdeveniment. *Ve Zahonero!*, deia la meua àvia. Es referia al predicador, fill del poble venerat

com una glòria pel seus veïns. Tots escoltaven atentament l'oràtoria recarregada i colorista d'aquell home. Jo a penes entenia res, però no m'importava. Allí, al costat de l'àvia, contemplava atòntita la cara de satisfacció d'uns fidels que gaudien pensant en com de bé s'expressava aquell capellà que havia arribat a canonge. Segurament, se sentien orgullosos de compartir-hi uns moments tan especials. *Que bé parla!*, deia la meua àvia.

Amb els meus pares, veia la processó de Divendres Sant. Ho feia des del cantó del carrer de l'Olleria que connecta amb el Camí Reial, que era possiblement el lloc més proper a la nostra casa d'aleshores. Junts contemplàvem l'acte amb respecte i admiració. En aquell temps tan llunyà, el soroll sec i rotund del tambor dels saions i el crit punyent dels *plegaors* trencava el silenci de la processó. *Poríssima Sang de Jesucrist...* Jo era una xiqueta sí, però ja aleshores mirava aclaparada el pas dels confrares amb les seues torxes enceses, amb les seues cares tapades, amb el seu misteri. Sentia vertader interès per veure qui s'amagava davall d'aquella *caperulla* negra que repartia caramelets en aquells temps tan escassos de llepolies.

La veritat és que em resulta impossible oblidar-me de tot allò, és com si estigués passant ara mateix pel davant del meus ulls. Mon pare, tan anònim com era en qüestions religioses, es llevava la boina respectuosament al pas de la Vera Creu i el Sepulcre. En aquell moment tots ens agenollàvem... La memòria sol ser selectiva i versàtil, només guarda allò que realment vol guardar. Ves per on que de tots els records que retinc, aquell en concret és un dels que se m'ha quedat congelat, resistant al pas del temps.

Vaig créixer, i juntament amb les meues amigues d'aleshores, que encara conserva, va anar augmentant la meua admiració i curiositat per tot allò que envoltava la Setmana Santa del meu poble. Tenia algunes amigues, a més, que per raons familiars estaven molt vinculades a les diferents celebracions que es realitzaven. Conxa Caruana Puig, per exemple, avui religiosa dominica, era qui m'explicava fil per randa els detalls i les minúcies més desconeguts de la festa.

En la meua família es vestien els meus cosins, i jo sentia certa enveja. Les meues ties s'ocupaven d'enllestar-ho tot en aquella espècie de ritual del confrare: posar a punt la *vesta*, arreglar la *caperulla* i el cinturó en casa Huguet, vigilar si els guants no s'havien quedat xicotets, veure en quines condicions estava el rosa-ri... La família tenia llavors un munt d'assumptes a atendre que em feien observar atòntita totes aquelles corrieres amunt i avall.

Bé doncs, abans de posar-me a escriure aquest article vaig pensar molt en l'enfocament que podia donar-li. És cert que, en un principi, no em posava d'acord ni amb mi mateixa, que li pegava, potser, massa voltes. Passada la reflexió inicial però, em vingué al pensament una antiga idea que s'acobla-

va perfectament a la meua concepció personal de la Setmana Santa, això és, la qüestió dels valors, les tradicions i els símbols, aplicats, en aquest cas, a la participació de les dones en la festa, ja que ben mirat han estat les dones les que conserven i transmeten encara una gran part de l'entramat patrimonial que constitueix la festa mare de Sagunt.

Sense anar més lluny, en la meua pròpia família, eren les dones qui impulsaven els xiquets a eixir en les processons, un exemple que posteriorment jo mateixa vaig continuar amb els meus fills. Les dones eren també qui s'encarregaven de tenir-ho tot a punt els dimecres, els dijous i els divendres. També foren dones, en aquest cas les meues amigues, les que conjuntament amb mi, transmeteren als meus fills la il·lusió per participar i posar-se la *vesta*. Són dones, en definitiva, aquelles que visiten a Pepita la modista, veïna del poble que aconsella, talla i arregla la pràctica totalitat dels vestits dels confrares amb la resta de les dones del seu taller. I també era una dona, ara que recorde, Margaritín Blasco, que era qui venia els caramels i les torxes en el seu quiosc.

Però bé, millor anar per parts... En el meu cas, si mal no recorde, tot va començar en parlar amb algú de la Junta per tal d'apuntar al xiquet i fer-lo confrare. El que calia fer, en primer lloc, era recollir la medalla en l'ermita de la Sang, tot un ritual que se celebrava el divendres de Dolors i en què els nous confrares ja vestien amb orgull el vestit típic de la majoralia.

Així era l'inici, com a mínim, emotiu. Més encara si es tenia en compte que abans de tot s'havia de passar per casa Pepita, la modista, que ens rebia amb alegria. *Este qui és, el major o el xicotet?* Ella ens aconsellava els metres necessaris per a confeccionar la *vesta*. Era lògic, els xiquets creixien i el vestit, tant si es volia com si no, havia de servir per a alguns anys.

Una vegada donats els primers passos, tot continuava a Casa Pañego, més dones protagonistes. Carmen i Fina Pañego ens rebien com sempre, amb la seu proverbial simpatia i bon humor. Allí xerràvem de la festa d'aquell any, de la majoralia entrant, de no sé quantíssimes coses, totes elles amb la Setmana Santa del poble com a eix principal de la conversa. De mentre, elles anaven tallant la tela negra de la *vesta*. D'altra banda, Manolo, davant l'activitat frenètica i el col-loqui ininterromput de les seues germanes, optava per deixar-les fer. I ara, vist des de la distància, veig que entre tots nosaltres es creava una complicitat, una acord comú, ja que a pesar de la nostra diferent trajectòria vital, compartíem una tradició que estimàvem i ens unia per damunt de tot.

D'aquella manera transcorria tot i de sobte, arribava l'hivern, un període en blanc que, d'alguna manera o altra, servia per escalfar els motors de la participació en una tradició de cinc-cents anys. La Quaresma arribava després dels aires gèlids de gener i febrer. La situació s'accelerava i les visites a la modista

revivien de nou per tal de comprovar que les mesures de la *vesta* seguien sent les bones.

En el cas dels confrares que organitzaven la festa, en canvi, tot allò canviava de manera substancial. Allò eren paraules majors. Despeses a banda, havien de complimentar amb totes les funcions que els corresponien: regals de la majoralia i regals per als socis de la rifa permanent, sopars, reunions contínues, viatges cap a Múrcia i Andalusia a la recerca d'algun convent de monges primoroses que els brodaren el cinturó representatiu de la majoralia... De nou, en aquest últim cas, s'acudia a les dones –monges– per a perpetuar la qüestió de la tradició i els símbols.

Ben entrat el mes de febrer, segons fóra la Pasqua alta o baixa, s'iniciava vertaderament el bullici a l'ermita de la Sang, tan emblemàtica per a tots els saguntins, per deixar-la pulcríssima i en estat de revista. Les dones, les núnies, les mares, ties i les germanes dels majorals i del clavari acudien, i acudeixen encara, a netejar l'ermita durant moltes setmanes. I de vegades, també berenaven junes, ja que també això ha format sempre part de la tradició.

I a la fi arribava el divendres de Dolors, dia en què començava el ritual d'inici de la festa, tal com he apuntat abans. Quan el meu fill major va anar vestit de confrare a l'església del Salvador, jo vaig sentir una emoció que no puc definir amb paraules, comprensible tan sols per les mares que han passat pel mateix. Allí d'una peça, amb el seu rostre infantil i innocent, portava el meu fill el rosari que li havia regalat la seua àvia en record del seu pare, absent de feia pocs anys. A l'ermita l'acompanyàrem tots, avis inclosos, fins que li van posar la medalla, distinció única que significava la seua inclusió en les més profundes arrels de la Confraria i del poble de Sagunt. Amb el meu fill menut, va passar el mateix. Al cap i a la fi, tota la família sentia que la tradició es perpetuava. Els meus fills s'introduïen en la festa i això, malgrat el pas del temps i la seua posterior evolució personal, sempre formaria part de la seua educació sentimental.

Les dones, de forma anònima, sense estridències ni escarafalls, han contribuït sovint a la magnificència de la Setmana Santa saguntina. Han estat elles les que han fet perdurar aquesta commemoració secular. Els diré que un home tan vinculat a la festa com Amadeo Riballes, es va referir una vegada als avatars de les dones en la venda de la loteria de la majoralia i a l'exclusivitat quasi sagrada del moneder d'eixa loteria. Ho va fer, a més, durant la lectura del pregó, l'any que el seu fill fou clavari. Majoritàriament, són les dones les que venen la loteria, és veritat. És una de les múltiples maneres que tenen d'ajudar a què tot isca rodat durant les celebracions principals.

També vull referir-me en aquestes línies a determinades famílies, on les dones sovint han tingut un protagonisme especial. És el cas, per exemple, de

les germanes Candel, Mª Àngeles i Elvira; i de la família Caruana, amb Amparo, Ana, Emilia, Isabel, Concha i abans també la senyora Conchin, ja tristament desapareguda. Respectivament, elles s'han encarregat de deixar a punt, amb delicadesa i amb especial cura, el Nazaré, i també de vestir la Soledat. Només elles, totes dones, fan la feinada cada any. I ho fan per tradició, ningú els ho mana, però elles senten que és el seu deure, el mateix que tenien les seues respectives mares, i el que potser tindran les seues filles quan els passen, de bona voluntat, el testimoni.

Una altra dona a la qual també vull reservar un espai d'aquest full és, sens dubte, Àngeles Riballes, que sent la festa com una cosa pròpia. Ho va demostrar ja fa alguns anys fent de pregonera i encara que ho degué passar bastant malament parlant en públic, estic segura que per a ella fou un honor participar en un acte tan solemne.

La llista continua. Llargament podria estar parlant sobre el paper de les dones en la Setmana Santa de Sagunt. Perquè, si no m'equivoque, també són les religioses Servites del convent de Santa Anna les que s'encarreguen de planxar, emmidonar i guardar tots els vestits i diferents robes dels passos. I per què no nomenar a les dones que arreglen i decoren amb primor els monuments que es visiten el Dijous Sant. I qué podríem dir de les dones, mares, germanes o núvies que eixen pels cantons dels carrers, a tota pressa i en silenci, a reomplir de caramels les butxaques dels confrares...?

I jo no sé si es casual o han estat les circumstàncies, no ho sé.... Potser m'equivoque. Però ha hagut de ser amb una alcaldessa quan han considerat aquesta festa "d'Interés Turístic," cosa que ens ompli d'orgull a totes i a tots.

En definitiva, vista la qüestió no és gosat pensar en la gran influència que tenen les dones en aquesta tradició tan nostra. Amb subtilesa, sense publicitat, sense televisió ni sumes milionàries de diners amb campanyes de marketing han aconseguit mantenir les arrels i alhora transmetre la identitat d'un poble dues vegades milenari al qual no li aclapara el seu pes històric. Es tracta, únicament, de sentir com a pròpia una cosa que hem viscut des de menudes i que no podem deixar de perpetuar.

Veuran vostés: el tema de les dones al llarg de la història ha estat sempre l'anonimat, i encara que no vull entrar en el debat de si les dones deurien tenir una participació més activa en la processó, crec sincerament, que el cas deuria ser sotmés a revisió.

Per a concloure, només diré que a pesar de la complexitat que de vegades té una concreta evolució o trajectòria personal, i de com de contradictòries poden paréixer determinades postures, eixos records congelats que es guarden de la infantesa esdevenen "carn" quan s'assisteix, per exemple, als actes de

Divendres Sant, tant des que es puja al calvari com quan es produeix l'entrada de la Vera Creu a l'ermita de la Sang. En alguns d'eixos moments, em trobe sovint amb saguntins i saguntines de la "diàspora", com la meua amiga Geli Fabra. I també en alguns d'eixos moments, m'emocione al contemplar els confrares besar la Vera Creu, i de veure el resplendor de les torxes acompañat del crit impressionant dels *plegaors* i del soroll del tambor dels saions.

Es en eixe moment, en que la Vera Creu entra en la Sang, al capdavall, quan es dóna pas al poble, i jo entre ells, en que em sent plena d'orgull i emoció per pertànyer a una tradició de més de cinc-cents anys...

Des d'ací vull felicitar al clavari i als majorals d'enguany, i els desitge un bon funcionament de tots els actes i que els isca bé.

I que tot continue, perquè un poble sense arrels és ben poca cosa.

Almardà, agost de 2006

Recuerdos, vivencias y reflexiones

Marisol Zaballos Martínez

A la Mayoralía de 2007

Actualmente vivo en el núcleo de Puerto de Sagunto, donde nací. Recuerdo en mi niñez, sobre el año 1959, ver actos procesionales de Semana Santa en dicho núcleo. No sé si debido a mi corta edad, no le di la importancia que tenían y, al desaparecer, no me dio tiempo a comprobarlo.

Cuando conocí la Semana Santa en el casco antiguo de Sagunto en 1970, me impresionaron tanto sus solemnes actos, como la devoción y participación ciudadana, siendo entonces cuando descubrí la auténtica “fiesta”. Desde entonces no he dejado de vivirla, sin faltar ni una sola vez.

He visto, año tras año, familiares, amigos y conocidos, ser protagonistas principales de estas celebraciones. La emoción que les embargaba en esos momentos, a ellos y a sus familias, es indescriptible.

En el año 2007, en el que conozco al clavario y a todos los mayorales desde que eran niños y entre ellos están mis dos hijos, Javier y Marcos. Les ha llegado la hora de vivir y participar intensamente de todos los actos, en los que todos ellos serán los protagonistas.

Si la Semana Santa ya de por sí me emociona y llena completamente, aunque sentimos la ausencia de seres queridos como son los abuelos, tan volcados en participar cada año en todo lo que estaba a su alcance y se sentían orgullosos de que fuera en su casa donde se vestían y de donde salían acompañados por ellos hacia el pase de lista en la plaza de la Trinidad. Con su recuerdo y con su cariño, quiero agradecerles que nos inculcaran el sentimiento por estas celebraciones. Los tenemos siempre presentes en estas fechas.

Este año 2007, la disfrutaré mucho más, por tener a mis hijos organizando la “fiesta”. Les quiero trasmitir a toda la mayoralía, las mejores vibraciones y que sigan el ejemplo de Jesús de ser rectos y justos con los demás. Que cada día sean más solidarios y caritativos. Que recuerden siempre el calvario que Jesús recorrió. Y que por muchas trabas que les ponga la vida, piensen que a Jesús lo condenaron a muerte.

Reflexiones del vía crucis adaptadas a las vivencias actuales:

- Jesús condenado a muerte: No condenéis a inocentes e indefensos, escucharlos.
- Jesús carga con la cruz: Cuando tengáis dolor y sufrimiento, la cruz se hace más ligera si tenéis fe.
- Jesús cae aplastado por la cruz: No aplastéis a vuestros semejantes y animad a los que sufren.
- Jesús encuentra a su madre (dolor o gozo): Compartir el dolor es un paso hacia la esperanza.
- El cireneo ayuda a Jesús con la cruz: Si tenéis momentos difíciles en la vida, siempre habrá un “cireneo” en el camino.
- La Verónica enjuga el rostro de Jesús: No tengáis miedo en enjugar tantos rostros tristes y animad al que está decaído.

- Jesús cae por segunda vez: Si tenéis tropiezos, pensad que la misericordia de Dios, os levantará, sed misericordiosos.

- Jesús consuela a las mujeres de Jerusalén: ¿Quién está a vuestro lado cuando sufrís?, aprended a consolar con palabras y hechos de solidaridad y ternura.

- Jesús cae por tercera vez: Si caéis más de una vez, seguir para demostrar vuestra fortaleza.

- Jesús es despojado de sus vestiduras: No despojéis a los demás para ensalzarlos vosotros.

- Jesús clavado en la cruz: No sacrificéis a vuestros semejantes, emplead vuestras manos para ayudar y curar a los demás.

- Jesús muere en la cruz: Haced por los demás todo lo que esté a vuestro alcance, aunque el sacrificio sea muy grande.

- Jesús es bajado de la cruz (María acoge a su hijo): Ayudad a bajar de su cruz a vuestros semejantes, escuchando sus problemas y aconsejándoles.

- Jesús en el sepulcro (desde Jesús la muerte no es la última palabra): Tened fe y esperanza, hay que saber esperar.

Clavario y Mayoraless, vuestra organización y celebración de Semana Santa, que tanto habéis anhelado, por fin ha llegado. Chicos, sois jóvenes y fuertes. Habéis demostrado durante todo el año, capacidad de organización para llevarlo todo a buen término. Estamos orgullosos de vosotros.

Estación de Penitencia: la memoria

Jesús Larruga Riera

Clavario del año 2002

*No hay extensión más grande que mi herida,
lloro mi desventura y sus conjuntos
y siento más tu muerte que mi vida.*

En la ciudad de Sagunto, con la llegada del equinoccio de primavera, la rememoración de la dolorosa pasión de Cristo no es solo una simple tradición, sino una auténtica manifestación de fe. Si para los saguntinos, los días previos a la Semana Santa pesan y transcurren con una lentitud inaguantable, para los componentes de la Mayoralía del año y sus familiares, estos días son como una cuenta atrás y se les puede notar sensaciones de alegría, de expectación, de esfuerzo pero sobre todo de responsabilidad, en lo eminente, en el acontecimiento irrepetible que va a suceder y que van a vivir en primera línea, en directo, en primera persona. Esta afirmación que no por repetida pierde su vigencia, la solemos transmitir aquellos cofrades que hemos tenido la fortuna de constituirnos en Mayoralía de la Purísima Sangre de Nuestro Señor Jesucristo y de haber sido responsables de la organización de la Semana Santa Saguntina en un año determinado. Si además la del año te da la oportunidad, como es este caso, de recordarlo en su libro, en el libro de la Semana Santa de Sagunto del año 2007, la satisfacción y agradecimiento es impagable.

Generalmente, cuando se escriben este tipo de artículos, los autores, muchas veces solemos hacer referencia a las cosas, anécdotas, sucesos, intervenciones, aportaciones que acontecieron en nuestro año, con el imprudente convencimiento de que la innovación en los actos del año que organizamos la fiesta: “la primera vez que....”, la importancia o belleza del regalo aportado a la Cofradía, etc... fue un importante punto de inflexión en el devenir de una organización que tiene más de quinientos años de historia. Simplemente han transcurrido cinco años, desde que los componentes de nuestra Mayoralía,

abandonamos la Ermita de la Sangre, la noche del Viernes Santo, con la emoción a flor de piel, cansados, pero con la satisfacción del deber cumplido. Ese pequeño espacio de tiempo transcurrido, ha servido para darnos cuenta, de que la participación de una mayoralía no puede ni debe ser medida por la aportación más o menos cuantiosa que proporcione al patrimonio material de la cofradía, sino por la aportación que sus componentes de forma individual o colectiva, otorgan al patrimonio inmaterial o intangible de la Cofradía de la Purísima Sangre. Esta riqueza es definida por la UNESCO como: “aquellas manifestaciones que no tienen un sustento material, sino que corresponden a hechos, formas y maneras no físicas que la tradición mantiene vivas y que por lo tanto no son medibles con unidades científicas o económicas”.

Sin duda, la mayoralía del año 2007, mantendrá y aumentará claramente ese patrimonio intangible de nuestro pueblo, mediante la potenciación de la identidad especial que tiene nuestra Fiesta que la hace por su carácter propio, diferente a otros lugares y acontecimientos.

Esa identidad tiene como elemento esencial, la memoria, y que fue definida por D. Miguel de Unamuno como la base de la personalidad individual, mientras que la tradición es la base de la personalidad colectiva de un pueblo. Según el filósofo español, vivimos “en” y “por” el recuerdo, y nuestra vida espiritual no es en el fondo sino el esfuerzo que hacemos para que nuestros recuerdos se perpetúen y se vuelvan esperanza. En definitiva para que nuestro pasado se vuelva futuro.

La mayoría de autores definen una cofradía de Semana Santa o de Pasión como: “la asociación de fieles, en la mayoría de los casos exclusivamente laicos, a los que le unen dos elementos: en primer lugar la contemplación de la Pasión y Muerte de Cristo y, en segundo lugar, la imitación de los dolores de Cristo, por medio de una penitencia pública llevada a cabo durante la realización de la procesión o Estación de Penitencia efectuada en uno de los días de la Semana Santa”.

En mi opinión, la penitencia del cofrade durante la “Estación de Penitencia”, que como hemos comentado, tiene que realizar obligatoriamente durante la semana de pasión, es su condena a acordarse de otros tiempos. Todas las Semanas Santas, todas las Mayoralías están destinadas a convertirse en pasado. ¿Es la penitencia de la memoria la mayor de todas? En nuestra Mayoralía, sin duda. ¿Quién de nosotros, no recuerda a Juan José González Pla? ¿Quién no lo recuerda con añoranza? ¿Quién no siente como propios los versos

de Miguel Hernández, del comienzo de este escrito? ¡Juanjo! Nuestro maestro y profesor en tantas cosas: en el amor a su familia, el cariño filial con sus padres, la rectitud en sus convicciones, su dedicación a las parroquias de Sagunto, su capacidad de gestión, su vocación docente y tantas otras cosas. Pero es en la dedicación a la Mayoralía donde siempre le estaremos agradecidos no solo por el tiempo invertido, sino por los sentimientos de fraternidad transmitidos y sobre todo por la amistad que nos demostró continuamente. Ese recuerdo, que a lo largo del año, en cada reunión flota en el ambiente, se convierte en dolor profundo durante la semana de pasión. Esa memoria del amigo y compañero ausente, del familiar perdido, situación no excepcional sino corriente en todas las mayoralías, es la mayor de las penitencias. Ese dolor interno que aviva nuestra memoria y que puede surgir en cualquier lugar o momento de la fiesta: en la salida de las procesiones, en el toque del pregonero, en el grito del plegaor, cuando pasa un anda o en cualquier momento de oración o reflexión, es lo que sin duda nos hace cumplir, a semejanza de Cristo, nuestra obligación de penitente.

Creo sinceramente, que esta capacidad que el ser humano tiene para recordar, es uno de los pilares básicos de la supervivencia y continuidad de esta cofradía. A imitación de Jesús, la memoria como elemento doloroso de pasión, junto con la creencia sincera en la resurrección, hace que afiancemos nuestra fe y soportemos mejor la ausencia de nuestros seres queridos, en la confianza de un futuro reencuentro en el seno de Dios, nuestro padre.

Quiero finalizar este pequeño artículo de opinión, recordando las reflexiones que sobre las procesiones escribió el Clavario de este año, D. Germán Peris en el libro de la Setmana Santa Saguntina del año 2006 y afirmar sin temor a equivocarme, que nos encontramos ante un Clavario y Mayoraes, que a pesar de su notoria juventud, trabajan claramente en la defensa y enriquecimiento de los bienes intangibles de la Cofradía.. Manifestar, que en la procesión del Viernes Santo, que todo cofrade tiene obligación de realizar, es preferible salir tapado en la fila, a llevar un anda y dedicar de esa manera unas horas a la memoria y reflexión sobre la importancia de la pasión de Jesucristo para pensar y aprender de ello, reforzando de esta manera su fe, nos demuestra claramente, que nos encontramos ante un Clavario y una Mayoralía, que sin duda será recordada también por su más que notable aportación a ese patrimonio inmaterial que para muchos constituye el tesoro más preciado de la Semana Santa de Sagunto. Afán y deseo que comparto con todos mis hermanos: los cofrades componentes de la Mayoralía del año 2002.

24 horas de emociones y sentimientos. El Viernes Santo Saguntino del año 2006

José Caballer Mateu

Mayoral de la Puríssima Sang de l'any 2006

Agradecimientos

No hay mayor satisfacción que el reconocimiento a un buen trabajo, y si al cumplimiento de las previsiones añadimos la gran participación popular y el buen tiempo, ésta aún es mayor.

Todos hemos sido testigos de los actos realizados con motivo de la Semana Santa Saguntina del año 2006, y de su resultado, del gran éxito conseguido; éxito logrado gracias a la colaboración de muchísimas personas y entidades, como el Excelentísimo Ayuntamiento de Sagunto, la Junta y todos los miembros que forman parte de la Cofradía de la Purísima Sangre de Nuestro Señor Jesucristo, (prior, sacristán, clavarios, mayoraes, cofrades, arregladores, etc.), organismos autonómicos, entidades financieras, comercios, las tres parroquias saguntinas, la Comunidad de Monjas Siervas de María, Instituto Secular Obreras de la Cruz, y ,sobre todo, a los vecinos de Sagunto sin cuya colaboración, tanto económica como humana y asistencia masiva a todos los actos, no hubiera sido posible dicho éxito. A todos ellos muchísimas gracias.

24 horas de emociones y sentimientos

Hay un día que me dejó huella y que deja huella a todas las personas que han realizado la *Festa* y llevan en su corazón la Semana Santa Saguntina: *el nostre Divendres Sant*. Son veinticuatro horas llenas de emoción, nervios, sorpresas y satisfacciones, testimonio público de nuestra fe y de nuestras más profundas tradiciones saguntinas. El día más importante llegó, veinticuatro horas sin descansar, donde no puedes decaer, debes mantenerte al cien por cien, porque los actos se suceden uno tras otro. Hemos estado esperando, preparándonos y trabajando muchos años para que todo salga como debe de salir “com

toca”, cumplir con la tradición, simplemente hacer lo que corresponde, una Festa como debe de ser.

Para nosotros el Viernes Santo del año 2006, 14 de abril, empezó a las 5,15 de la madrugada; solo habíamos podido dormir un par de horas. Todos los Mayorales habíamos quedado con la *Banda de Cornetes i Tambores Morvedre* en la plaza de la *Moreria* para desde allí desplazarnos a recoger a nuestro Clavario en su domicilio, y también a los *plegadors, els saions, el capità i el tambor dels saions*, que nos esperaban en dicho lugar. Sobre las 5,45 salíamos toda la comitiva hacia la *Ermita de la Sang*.

El Vía Crucis salió puntual, como marca la tradición, a las 6 de la madrugada. La *plaça de la Sang Nova* estaba repleta de gente y también las calles adyacentes. El paso del Vía Crucis era lento. Nuestras miradas se dirigían hacia atrás, hacia Jesús El Nazareno, que con paso firme avanzaba por las calles estrechas entre la oscuridad de la noche, solamente iluminado por nuestras hachas, calle *Castell*, calle *Mossén Batalla*, calle *Tras-sagrari*, calle *l'Escola*. Durante todo el recorrido se pudo observar la gran devoción que se tiene a esta imagen ya que todas las calles estaban repletas de fieles. Cientos de flashes se disparaban al paso de El Nazareno e incluso en algún momento nos vimos invadidos por más de cinco cámaras de televisión que nos impedían avanzar sobre todo por la calle *Mossén Batalla*.

Girar la esquina de la calle *L'Escola* con la calle *Pare Torralva* y encauzar la subida del *Calvari* fue como volver a mi infancia. Era de noche; la oscuridad invadía el lugar y la cuesta estaba repleta de gente. Cuantos años he estado en esa misma cuesta esperando al Nazareno, experiencias que narré el año pasado en mi artículo dentro del libro de la Semana Santa Saguntina¹.

A medida que íbamos subiendo por el Calvario, entre estación y estación Sagunto iba despertando mientras más de mil personas iban detrás de “El Nazareno”. En algún momento cerraba los ojos y podía sentir aquellos olores del pasado ahora más que nunca más presentes¹. Al alcanzar la cima, el sol brillaba con toda su intensidad: misión cumplida. Los rezos del Prior de la Cofradía fueron transmitidos por 20 altavoces² de gran potencia, distribuidos de forma

---

¹ Madrugadas de olores y sabores. Mis primeros recuerdos de la Semana Santa, Semana Santa Saguntina año 2006, pág. 81.

² Gracias a mi primo **hermano** David Caballer Vaquero y a su esposa Eva, por su colaboración desinteresada en las instalación de dichos altavoces. La colaboración iniciada por nuestros abuelos paternos, Paco y María, continúa.

Baja del Calvario, Mayoralía de la Purísima Sangre 2006. Viernes Santo 16 de abril de 2006.

Foto: José Luis.

estratégica por todo el Calvario, de modo que en cualquier rincón del lugar se podían seguir sin problemas los rezos correspondientes.

Durante el trayecto que va desde el arco de acceso al Calvario hasta la iglesia de Santa María no paramos de repartir caramelos entre los asistentes. La calle *L'Escola* estaba repleta de gente así como el resto del recorrido. Todo el transcurso del Vía Crucis estuvo lleno de recuerdos y de emociones contenidas. Sobre las 8,30 de la mañana entrábamos a la iglesia de Santa María por la puerta gótica de la *plaça dels Berenguers* acompañando a “El Nazareno”. La imagen fue avanzando hasta colocarse en el centro del altar mayor al son de las notas del *Tambor dels Saions*: ya no se podían contener más las emociones.

El Sermó de la Galtà lo realizó el Rvdmo. Sr. D. Enrique Moros Claramunt, gran saguntino y muy estimado por nuestra Mayoralía. Realizamos los turnos de vela correspondientes ante El Nazareno de cuatro en cuatro, dos a cada lado, cumpliendo los relevos como según marca el Reglamento de la Cofradía, primero los cuatro más jóvenes y así sucesivamente. El sermón duró casi tres cuartos de hora. De allí toda la comitiva se desplazó a la *Ermita de la Sang*. Una vez finalizado el traslado, nos fuimos a desayunar chocolate a un

local invitados por nuestro Clavario. Se hicieron las 10,30 de la mañana y teníamos que regresar a casa para descansar un poco y cambiarnos de ropa, porque a las 11,30 horas habíamos quedado de nuevo en la plaza de la Moreria con la banda de música todos los mayoriales ataviados con el traje negro, a las 12 horas comenzaban **Los Oficios en la Ermita de la Sangre**. A las 16,30 horas teníamos que estar preparados con vesta, la *Banda de Cornetes i Tambors Morvedre* nos recogía a todos los mayoriales, nuevamente, en la plaza de la Moreria, de allí iríamos a por el Clavario y posteriormente a la Ermita donde tenía lugar la Subasta a las 5 de la tarde.

La Subasta de Pasos, incensario, trajes de los saions, del capitán y del tambor de los saions es el único momento durante todo el día donde puedes relajarte un poco, creo que es el momento más distendido y “festivo”, donde disfrutas y te lo pasas estupendamente. Al principio da un poco de respeto, pero a medida que avanza te encuentras más cómodo y relajado. Las dos horas aproximadamente que dura la subasta pasan demasiado rápido, y es que cuando quieras darte cuenta ya está asomando el anda de La Soledad por la esquina y el Clavario procede a cerrar la Subasta. Mientras tanto en la iglesia de Santa María, a las 18 horas, tuvo lugar el **Desenclavamiento** realizado por el Rvdmo Sr. D. Juan Andrés Talens Vicedecano del Instituto Pontificio Juan Pablo II un acto donde tiene un papel muy importante la Mayoralía Saliente y sobre todo los dos mayoriales más jóvenes.

La Subasta es un momento de muchos nervios, y presiones de todo tipo. Todos esperan al último momento, y siempre pasa algo: un mal entendido o una mala interpretación, como humanos que somos a veces cometemos errores, ante lo cual hay que comportarse con educación y respeto a la Mayoralía del Año y al lugar sagrado donde se realiza, quedando fuera de lugar toda postura extremista repleta de mala educación y falta de respeto. En la Subasta se tienen que tener la sangre fría y los nervios de acero en el momento de realizar el cierre y recordar que sentir la *Festa* y salir en la procesión no solo consiste en llevar un anda, sino también en extenderse la cola, taparse la cara y colocarse a la fila, aunque se tenga mucha ilusión por llevar un paso.

Sobre las 20 horas volvimos a la Ermita con la **Solemne Procesión del Santo Entierro** apunto de comenzar. Durante casi una hora y media estuvimos esperando nuestro turno para salir. Observábamos las órdenes de los arregladores para mover las andas, el trasiego de los miembros de la Junta, la coral, las personas que van de promesa, cofrades, mayoriales, clavarios..., todos esperaban su turno, todos atentos a las órdenes de *els arregladors*. En hora y media todo

desapareció, la Ermita se quedó vacía, el silencio se apoderaba de todo el lugar, solo quedábamos la Mayoralía del Año, el Sacristán³, y dos arregladores⁴, pocas oportunidades tendremos de ver ese lugar así, vacío, el murmullo se transformó en silencio, un silencio horrible.

Abría la Solemne Procesión un grupo de siete *saions* a caballo, también asistieron a la misma tres grupos de escoltas, uno fue de la Policía Local, que custodiaba el anda de Jesús El Nazareno, otro fue el de la Policía Nacional, que custodiaba el anda de la Virgen de la Soledad, y el último fue el de la Guardia Civil que como ya viene siendo tradicional desde hace muchísimos años, custodiaba el anda del Santo Sepulcro. También asistieron los respectivos mandos de estos tres grupos de escoltas en nuestra Ciudad.

Llegó el gran momento, el momento más importante. Eran las 21,30 horas nuestro Clavario estaba arriba del altar al lado de la *Vera Creu* esperando las instrucciones de D. Enrique Soler, el sacristán de la Cofradía. Nosotros nos mirábamos, serios, pensativos, era el final, el gran momento esperado. De repente un ruido seco, el cerrojo del pedestal donde descansa la *Vera Creu* se abre, el sacristán ayuda a Carlos Chordá Ribelles (Clavario 2006) a engancharse la *Vera Creu* al cinturón, poco a poco se dispone a bajar del altar, escalón a escalón. Más de uno de nosotros no pudo contener la emoción. Vamos saliendo de la Ermita hasta parar en la escalinata de la misma; la *Vera Creu* ya está en la puerta, ya está en la calle, no hay marcha atrás, el sacristán coloca una pieza de madera donde poder apoyarla⁵. Esperamos que la Procesión avance mientras cada uno pensábamos en nuestras cosas: sentir el momento, su significado, muchísima satisfacción de cumplir con la tradición, por renovar el compromiso, y por sacar ese año por la calles de Sagunto nuestra *Vera Creu* como lo han realizado cientos de clavarios y mayoriales durante más de cinco siglos.

La plaza de la *Sang Nova* está en total silencio. Cuando avanzaba la *Vera Creu* por la plaza, empezaron a sonar los primeros acordes de la **nueva marcha procesional “Vera Creu”**; marcha estrenada este viernes santo 14 de abril de 2006 por la Banda de la Sociedad Musical Lira Saguntina y compuesta por D. Josep Miquel Martínez, dedicada y regalada a nuestra Mayoralía. Esta pieza musical, que fue interpretada durante todo el recorrido, es una magnífica

³ A D. Enrique Soler, desde aquí agradecerle toda su ayuda, apoyo y colaboración.

⁴ Eran dos arregladores de servicio de la Mayoralía del año 2003.

⁵ La tradición nos enseña que la *Vera Creu* no puede tocar el suelo.

composición que enriquece el patrimonio musical saguntino y sobre todo aquello relacionado con nuestra Semana Santa. Muy solemne, preciosa e impresionante, es una magnífica pieza que incrementa la solemnidad de la Procesión.

Durante la Procesión nos fuimos pasando la *Vera Creu* entre los Mayordomos⁶ y el Clavario, el cual la introdujo en las iglesias de El Salvador, de Ntra. Sra. del Buen Suceso, Convento de las Servitas, y en la iglesia de Santa María, en todas estas iglesias entramos con todas las luces del tempo apagadas y el párroco correspondiente nos dirigió unas palabras que nos ayudaban a reflexionar, en las tres primeras entramos sin las hachas, pero en Santa María fue con las hachas encendidas, no hay palabras suficientes para poder describir el momento vivido, solo lo pueden entender las personas que han pasado por lo mismo. Los relevos se fueron sucediendo según el plan de relevo realizado previamente. El último relevo lo recogió nuestro Clavario a la altura de la Casa Abadía en la calle *Castell*, desde allí el paso se aceleraba. A la entrada de la *Vera Creu*, la Banda de la Lira Saguntina tocó la Marcha Real. Avanzábamos por el centro de la Ermita hasta la escalinata del altar. Carlos Chordá se colocó a los pies de la misma y el resto de la Mayoralía detrás de él, entre los escalones de la escalinata. El altar lo ocupaban nuestros familiares. Se apagaron las luces de la Ermita mientras desde el altar el tambor *dels saions* no paraba de sonar. *Els plegadors* formaron dos filas paralelas en la Ermita formando un pasillo central y cantaban “*Puríssima Sang de Jesucrist*” de forma interrumpida, y comenzó la **Adoració⁷ de la Vera Creu**. Primero el Clavario entrante seguido por su Mayordomos de mayor a menor edad seguidos por los miembros de la Junta de mayor a menor cargo, seguidos por el clero de mayor a menor rango eclesiástico, las autoridades, los clavarios, las mayoralías, los cofrades por orden de mayor a menor antigüedad en la Cofradía, seguidos de los penitentes voluntarios, que lo harían por orden inverso al de salida en la procesión, los arregladores, los fieles, así durante más una hora y media.

Derecho en mi escalón, observando el paso continuo de gente, venían a mi memoria los momentos vividos durante todo un año dentro de nuestra Ermita: las reuniones en la sacristía, la exposición del 9 de octubre, los actos de Navidad, los turnos de apertura de la Ermita de los fines de semana, los trabajos

---

⁶ El primer mayoral que cogió la *Vera Creu* después del Clavario fue José Enrique Ripollés Alcamí y el último, antes del Clavario, Francisco Blasco Palos-Cardo.

⁷ Orden de entrada en la Ermita y Adoración de la *Vera Creu*, pág. 91. Instrucciones para la Aplicación del Reglamento de los Actos Públicos o Solemnnes de la Cofradía.

*Salida de la Vera Creu, Mayoralía de la Purísima Sangre 2006.
Viernes Santo 16 de abril de 2006. Foto: José Luis*

para preparar los actos, el desmontaje y montaje del anda de la Última Cena..., tantos y tantos momentos vividos y compartidos entre los trece en ese lugar, tantos recuerdos imborrables. Les llegó el turno a nuestros familiares que iban bajando del altar a través de la sacristía. Uno a uno fueron pasando nuestros padres, madres, hermanos, mujeres, novias, hijos..., y, por fin, nosotros, de mayor a menor edad como marca el Reglamento. Primero José Enrique, seguido por Rafa, un servidor, Javier, Carlos, César, Jesús, Hugo, Paco, Pascual, Jordi y el más joven Reyes Ballester. Finalizó el acto nuestro Clavario, Carlos, y como está reglamentado en el momento de la Adoración por parte del Clavario del Año, la *Vera Creu* que sujetada por el mayoral de mayor edad, es decir, José Enrique Ripollés. Al final todo fueron felicitaciones, abrazos, momento de dar rienda suelta a las emociones contenidas durante toda la Procesión.

Este año el día de Viernes Santo, como **Mayoralía Saliente**, nos corresponde llevar la imagen de El Nazareno en el Vía Crucis por el Calvario, el anda del Santo Sepulcro en la Procesión del Santo Entierro por la tarde, y nuestros dos mayoriales más jóvenes tienen la labor de realizar el *Desenclavament*; Aún nos quedan varios años más para realizar los diferentes servicios que marcan

los Estatutos antes de taparnos la cara y extendernos la cola para colocarnos en nuestro sitio en la fila de la Procesión entre las diferentes mayoralías.

La marcha procesional “Vera Creu” volverá a sonar en las calles saguntinas la próxima semana santa, y en las siguientes, y vendrán a mi memoria, y al resto de miembros de mi mayoralía, los momentos vividos y compartidos durante veinticuatro horas del *Divendres Sant* del año 2006. Un año repleto de muchas veinticuatro horas que estarán grabadas para siempre en nuestras memorias y en nuestros corazones.

A la Mayoralía de la Purísima Sangre del año 2007

A la Mayoralía del Año quisiera deseáros todo lo mejor. Disfrutad de todo un año repleto de diferentes momentos, porque los hay de mucho trabajo y también para la alegría. Hacer la *Festa* no solo es participar en una procesión y no dura una semana; disfrutad de cada uno de los diferentes momentos, porque cualquiera que no es disfrutado no vuelve, pasa de largo.

Estoy seguro que este año saldrá todo muy bien. Vividlo con mucha ilusión y en unión entre vosotros, porque ahí está parte del éxito de la Fiesta, y sobre todo vivid nuestra Semana Santa conscientes de lo que significa, desde la fe y la tradición.

Impressions

Albert Vidal

El fet d'escriure en un llibre de la Setmana Santa Saguntina ompli de satisfacció a qualsevol persona que visca esta, la nostra Festa, com un dels moments àlgids de l'any a la ciutat que solem estimar. El fet que les impressions vertides en este espai són perdurables en el temps i poden servir com element de reflexió als lectors, interessats en el bagatge dels set dies grans dels saguntins al llarg de més de cinc centúries, és un al·lient per a implicar-se en esta representació creativa.

Al mateix temps, i a nivell estrictament personal, és també una responsabilitat que m'obliga com a autor a fer un esforç per oferir un treball digne i reflexiu en el que s'aconseguisca aportar per mínimament que siga a eixe contingidor cultural que és els llibres que cada Majoralia editen amb major número de fulls, amb més profunditat i amb una creixent qualitat literària, artística o inclòs espiritual o intimista.

Els motius pels que normalment una persona és escollida per expressar la seua opinió en les pàgines de lo que comença a ser una enciclopèdia de la celebració són diversos. La amistat amb els Majorals, o algun lligam entre ells, la necessitat de contar alguna cosa d'interés i entrar en contacte amb ells, són els camins més habituals, encara que en alguns casos es pot sol·licitar l'aportació per la signatura de la persona, per eixe segell especial que poques autoritats en la matèria tenen. Siga qui siga el camí pel que algú entra a escriure en un llibre, el que realment importa és tractar de contribuir a engrandir el vessant cultural de la Festa sense distincions estilístiques o retòriques.

En el meu cas, dec la meua participació en este projecte de treball i de divulgació a l'amistat amb el Clavari d'enguany, Germán Peris, i alguns dels majorals, o casi tots per ser sincer. M'agradaria ressaltar l'expressa voluntat de Paco Novella en contar amb alguna reflexió meua en el llibre de l'any. Gràcies a ell,

ara estic cara a l'ordinador pensant en veu baixa i ordenant les idees que bruilen en el meu cap al voltant de la forma en la que a Sagunt celebrem la passió de Nostre Senyor Jesucrist. Un fet diferencial que aglutina religiositat, cultura, tradició, sentiment i pes històric en percentatges diferents segons les creences o inclòs l'estat d'ànim de cadascú, ja que en la vida no hi ha res que no puga canviar i la percepció de la Festa pot ser molt diferent per a cadascú, i col·lectivament, per suposat.

Pot ser aquestes reflexions arriben a la meua ment pel fet que forme part del que serà una Majoralia en el 2009 i la proximitat amb la que semblava una data molt llunyana fa que em plantege moltes coses sobre la Festa i tot el que guarda una estreta relació amb ella, com en el present cas, les col·laboracions escrites o la subhasta, que és el tema de l'article.

Deixant de banda les consideracions preliminars m'agradaria compartir amb tots i totes les impressions d'un acte, com la subhasta dels passos, tratges de capità i tambor de saions que es produeix cada any en el dia gran de la nostra Setmana Santa, el Divendres Sant, per tal de determinar qui portarà les diferents andes o vestimentes en la processó més popular i famosa de les organitzades a Sagunt (només cal recordar que des de principis del segle passat s'organitzaven trens especials des de diversos llocs de València per tal d'assistir a este solemne acte).

L'any 1935 la premsa valenciana, i en concret el Diario de Valencia, publicà un article que sempre m'ha cridat l'atenció des de que el vaig llegir al llibre que D. Társilo Caruana Puig va escriure a l'any 2000 ("Historia de la Semana Santa Saguntina") i que parla ben a les clares dels arrels d'este peculiar acte que es va configurant com un element diferenciador de la celebració saguntina respecte a altres semblants.

En cap lloc es produeix el ritual que es repeteix any rere any a la porta de l'ermita de la Sang des de les 17 hores. Abans de seguir contant l'acte en l'actualitat, que és el que he viscut i puc transmetre, reproduiré l'esmentat article que signà José María Belarte Vicent el dijous 18 d'abril de 1935.

Una subasta típica

"Las naturales dificultades para encontrar mozos que llevasen tantas y tan pesadas andas como desfilan en la procesión, resolviólas la tradición

saguntina de una forma que, si puede parecer extraña, en el fondo revela un conocimiento exacto de la psicología del pueblo.

En Sagunto, el derecho de llevar las andas se subasta. Y no es despreciable la cantidad que por estos conceptos se recauda. Es costumbre, hasta tal punto arraigada, que nunca se conoció, el que unas andas quedasen sin rematar en la subasta. Ésta es pública. En el rellano que da acceso a la ermita, se sitúan los mayordomos encargados de vocear las posturas. En la plaza rebosa el público, que ríe y comenta las incidencias, avivando el amor propio de los grupos contendientes. En el aire se cruzan los gritos: "Quaranta quinsets donen per portar..." y llega la puja; en unos la satisfacción; en otros la derrota. ¡Cuántas rivalidades sociales, políticas y aún amorosas no han buscado el desquite en estas lides inofensivas! Terminada la subasta, los rematantes corren presurosos a informarse para poder pasear antes de la procesión su triunfo entre sus vecinos".

L'article té un valor costumbrista de primer ordre en tant que reflecteix els costums de l'època i serveis com a definició parcial del que és la subhasta, o al menys era en el primer terç del segle XX. Cal recordar que l'autor contà el que vivia en uns anys difícils ja que pocs mesos després començarien les hostilitats de la guerra civil a Espanya i la situació socio-econòmica no era la millor de les possibles, ni de bon tros.

Les coses han canviat molt des d'aquella època. Començant, segons l'ordre de l'escrit per que als nostres dies l'esmentada dificultat per trobar portadors

Carlos Caruana Clemente, Clavari de l'any 2000, durant la subhasta.

de les andes no existís, just al contrari, són moltes les persones o grups que es reunisen els Divendres Sants per encara que antigament la majoria de les andes es portaven a muscles i no com ara que gran part d'elles són d'arrastrar per les rodes que s'han col·locat. Podem dir, sense caure en exageracions ni optimisme desmesurat que l'estat de salut de la Festa hui per hui és francament envejable i el sacrifici de carregar els passos per a la processó no és tant i sembla que els diferents grups, que normalment seran Majoralies, volen canviar el pes de les estructures de fusta i de metall per un altre pes, el de la pròpia tradició saguntina. Un pes que aglutina espiritualitat, records familiars, o inclòs promeses per fets puntuals.

Per la meua experiència personal i per comentaris que m'han fet diversos Clavaris per a fer este article, hi ha grups que van a per determinades andes per motius com que fa X anys que la portà mon pare... o per qüestions sentimentals, de vegades en honor a determinada persona, en el seu record, o per altre tipus de raons que fan que puguen entrar en litigi diverses majoralies per dur una determinada anda, en ocasions la mateixa. A nivell del públic eixos "piques" són un element de l'espectacle en el que ocasions es converteix la subhasta i que ha deixat imatges en les nostres retines de vore com creixen les quantitats que estan disposats a pagar les majoralies o els grups que s'unixen per arribar a costear el preu de l'anda. Em venen al cap piques per portar el "Nazareno", la Soletat, o inclòs el tambor dels saions, per citar alguns, encara que d'això els que millor parlen són els majorals de cada any, que són els que recorden eixes batalletes que conformen l'intradhistòria de la festa, un patrimoni que no està inventariat, però que és molt important per a qui l'ha viscut.

Entrats en eixe estat d'èxtasi col·lectiu del transcórrer de la subhasta hi ha un soroll que trenca la monotonia de la veu desgarrada dels majorals de l'any (normalment ataviats amb ulleres de sol per amagar el rastre del que és un dia molt llarg i molt emotiu). Eixe só és el de les cornetes i els tambors. Algo important s'acosta. Els tímids crits dels que porten la subhasta es tornen en colèrics clams i els voltants de l'ermita són com un volcà apunt d'entrar en erupció. Els assistents murmuren, cada grup afina la seua estratègia per aconseguir un anda. Molts aprofiten que alguna està baixeta per canviar d'objectiu, i amb el moviment de peces, i com a figures de dominó que van caient, tot es va animant.

El que fins ara podia resultar un aborrit recordatori de les andes i el preu que paguen per elles adquireix una vivacitat que no deixa indiferent a ningú. "500 euros donen per portar l'oració de l'hort, a la una". "750 euros porten per portar l'oració del hort, a les dos", per posar un eixemple de com es canta

(normalment amb un gran puro en la mà). En eixe moment les quantitats solen disparar-se, si el dia no amenaça pluja, i els apuntadors, que repleguen les ofertes de la “puja” estan en gran tensió perquè encara que no està escrit, el fi de la subhasta s’acosta conforme les cornetes i els tambors anuncien que la Soletat està a punt de girar el cantó del carrer del Castell per entrar en la plaça de la Sang, lloc on la temperatura puja sense solució de continuïtat. En eixe precís instant el Clavari de l’any van tancant, si li queda veu, totes les andes. El crit de “a les 3” és inamovible. Carlos Caruana, Clavari del 2000 encara recorda com es quedà sense veu després de tancar quatre passos consecutivament.

El plat fort d’este acte s’ha acabat i sempre queda present la satisfacció dels que han pogut eixir-se amb la seuia i portar l’anda que volien. Per altra banda, moltes vegades es senten comentaris dels que no ho han aconseguit que tot està amanyat. De vegades el mal perdre s’exterioritza i és ja quasi una part d’este acte. Ací és on eixen les rivalitats socials, polítiques o amoroses que ja estaven presents en els anys 30, o el comentat “triunfo entre sus convecinos”. L’expectació per saber qui porta el “Nazareno”, “la Soletat per lo que pesa, o inclòs qui portarà, tocarà i trencarà el tambor és un clàssic entre el públic que cada any asisteix a la plaça de la Sang per vore la subhasta.

Darrere dels vestidors, com es diria en un préstec del món cinematogràfic, queda la il·lusió de la Majoralia per fer este acte i un fum d’anècdotes que caldria recopilar, o que al menys gratifiquen al sentir-les. Tots els que han fet la Festa destaquen l’emotivitat de l’acte i ressalten que és una oportunitat per sufragar, encara que siga mínimament, una part dels gastos que genera l’organització del cada cop més exigent programa de la Setmana Santa. El que passa en l’interior de l’ermita és desconegut per als espectadors, actius i passius, de la subhasta. La majoralia i representants de la Junta de la Confraria repasen en tranquil·litat i amb privacitat que totes les “pujes” s’han pagat correctament i vetllen per a que es mantinga la sobirania del que s’ha tancat en les portes de l’ermita. Finalment la configuració de la processó del Sant Soterrament eixirà del que haja dictaminat la subhasta. Altra vegada, i com cada any, Sagunt dicta sentència, i tot és diferent per a que finalment tot continue igual dins d’esta vivencial representació de la setmana gran de la ciutat.

Mutatis Mutandis

Salvador Moros y Sánchez

Mayoral

“La virtud, como el arte, se consagra siempre a lo más difícil”. Aristóteles.

¿Níhil óbstat? ¿Desde cuándo la Cofradía se acerca más al samsara y se deja la Pasión, Muerte y Resurrección? Podría pensarse que el último término acerca al hindú a nuestra Semana Santa, pero sería caer en un despropósito tamaño si vamos mas allá del elemento cíclico que encierra, es decir, se atisba un futuro confucionista, el cuál imprimirá un código ético, moral o didáctico¹ frente al *relegere* latino².

Lo individual no ha logrado imponerse desde mi recuerdo, loores ajenos y aceptados por quien tiene el deber de darle el significado. Gracias a la distancia, y cuando ya no se puede llevar vesta, las elucubraciones dan paso a realidades donde valorar todo sin dotar al acervo de acerbo. Más bien el detonante negativo que desprende el acmé no es más que una ligera aversión histórica del cuello mao. ¿Estos profesionales se posicionaron hace tiempo? Todo este fárrago nos conduce al flirteo confucionista citado, que lindará a Sagunto en un

---

¹ Como bien comentaba con un amigo, no ha sido mi idea enfrentar el confucianismo al cristianismo, sería caer en un gran error, simplemente remarcar el arribo de la Semana Santa Saguntina a la definición no religiosa de la enseñanza confucionista. Como bien acordamos, si Confucio fuera saguntino, sería un gran estudioso y admirador de nuestra Semana Santa, pero ¿desde qué prisma?

² La etimología de la palabra religión debe aceptarse en la arriba propuesta. Esta viene auspiciada por Cicerón, aunque otros como Lactancio fuerzan su derivación en *religare*, aspecto que los lingüistas no aceptan pues del citado verbo no se deriva el sustantivo *religio*. La diferencia semántica estriba en que el *relegere* (leer, escuchar, escoger...) de Cicerón tiene una connotación de transmisión; mientras que el *religare* (atar fuertemente) sea acerca más a la trascendencia entre Dios y el hombre. Esta diferencia solo ocurre en latín donde la palabra religión abarca aspectos que ninguna otra lengua hace (como el *zong jiao* chino o el *shukyo* japonés).

pandemonio ¡ahí entra la fuerza individual! pero desembocamos nuevamente en los profesionales...

¿Qué nos pasa? ¿Acaso la *Banda de Cornetes i Tambors Morvedre* no sube por la *Sang Nova* en lugar de la calle de los Dolores? Si se rae un poco, nos desmoronamos a pesar de la tan llevada religiosidad popular. En la cinco veces centenaria, el statu quo está mentalmente trazado desde los invariables cuatrieniales, pero los anuales protagonistas nos hemos dedicado, verbigracia, a acercarlo a su cima. Como dedicaba en un poema a mi Mayoralía “magnánimo apego es el céñit” pero no es suficiente yacer con ese escudo.

Lunes Santo, al bajar la procesión, lloran las hachas con lágrimas caducas sobre pavimento perenne, y al llegar a la plaza Mayor ¿saetas o asaeteamos? Parece que en Sagunto el concepto de eternidad³ haya dejado paso a acepciones más budistas y esto nos toca en muchas de nuestras acciones en Semana Santa, sin buscar al otrora culpable, pues en mi caso, como todos, soy yo quien izá la bandera. Todo esto comienza al escepticismo, en un modelo donde los mandatarios consistoriales ganan el calificativo importante, y los cofrades quedamos fuera. Si el modelo al que nos dirigimos de Cofradía está forjándose en la realidad vital, creo que podemos ir dejando apolillar nuestras vestas por mucho esfuerzo que desde la Junta Directiva se realice ¿buscamos su prístino sentido? Prístino o no, quizás la acepción tomada para tradición sea la que el vulgo tenga en mente. ¿Cabe preguntarse si la tradición enseña? Está claro que enseña, tal es esa sinonimia que en diferentes ediciones de la Biblia⁴ se utilizan indistintamente los vocablos tradición y enseñanza (incluso doctrina) esperando que la tradición no sea criticable por su naturaleza⁵, sino porque vaya más allá de los preceptos cristianos, como bien dice Wade “de las cosas de Dios”.

---

³ **Mt. 6, 19-20** “No os amontoneís tesoros en la tierra, donde hay polilla y herrumbre que corroen, y ladrones que socavan y roban. Amontonaos más bien tesoros en el cielo, donde no hay polilla ni herrumbre que corroan, ni ladrones que socaven y roben”.

⁴ **Biblia de las Américas.** 2 Tesalonicenses 3, 6 “Ahora bien, hermanos, os mandamos en el nombre de nuestro Señor Jesucristo, que os apartéis de todo hermano que ande desordenadamente, y no según la doctrina que recibisteis de nosotros”.

Biblia de Jerusalén. 2 Tesalonicenses 3, 6 “Les ordenamos, hermanos, en nombre de nuestro Señor Jesucristo, que se aparten de todo hermano que lleve una vida ociosa, contrariamente a la tradición que recibieron de nosotros”.

Biblia Reina-Valera 1995. 2 Tesalonicenses 3, 6 “Pero os ordenamos, hermanos, en el nombre de nuestro Señor Jesucristo, que os apartéis de todo hermano que ande desordenadamente y no según la enseñanza que recibisteis de nosotros”.

⁵ **Mc. 7, 8** “Porque dejando el mandamiento de Dios, os aferráis a la tradición de los hombres”.

Este año, cuando dentro de nuestras vestas seamos anónimos, esperemos, que la tradición y la religiosidad popular sepan iluminarse al traspasar, en cada una de nuestras salidas, el umbral de la ermita; que “casualmente” preside el Espíritu Santo.

Accra, enero de 2007.

Társilo Caruana Martínez. Presidente de la Cofradía en 1957

Salvador Caruana Puig

Cofrade desde el 1 de abril de 1949

El “reglamento” del año 1878 por el que se ha regido la cofradía hasta el año 1977, no contemplaba curiosamente ningún capítulo referido al presidente. No obstante, se daba por hecho que este debía hacerse cargo de la organización y preparación de los actos de la Semana Santa sino había clavario, por falta de candidatos o estos no hubieran sido aprobados por la asamblea general (**artículo 57 del reglamento**).

A Társilo Caruana Martínez como presidente de la cofradía en el año 1957 le correspondió organizar, gestionar y presidir los actos de la Semana Santa de dicho año. El año anterior había tenido gran actividad como vicepresidente, ya que tampoco hubo clavario. La organización de los actos de la Semana Santa no le venía de nuevo puesto que en el año 1950, como clavario y junto a su mayoralía hizo la fiesta.

Le preguntamos, **¿Desde cuando es cofrade?** –Mi padre me apuntó en el año 1923 y la primera procesión que asistí, fue en el año 1924. Al año siguiente no participe como cofrade sino llevando una cinta del sepulcro, vestido de angelito. Desde esa fecha y salvando el paréntesis de la guerra y el servicio militar “obligatorio” no creo haber faltado muchas veces aunque no me atrevo a cuantificar, últimamente solo participo con vesta en la procesión del Miércoles Santo, aunque procuro asistir a todos los actos que se organizan

¿Perteneció también a la secundaria? –Sí, y creo que uno de los motivos por los que me apuntó mi padre a la cofradía fue para que yo asistiese a todos los entierros, uno por él y otro por mí, yo reconozco que hice lo mismo con mi hijo Salvador.

Sayons en el Teatro Romano, entre 1945-1955.

¿Recuerda cuantos cofrades asistían a un entierro? –Sobre sesenta pero no lo recuerdo con exactitud ,mas la mayoralía del año o la junta directiva en su defecto, la verdad era muy solemne pues también participaba la banda de música.

¿Qué recuerda de aquel año de presidente? –Fue un año un poco complicado pues la anterior junta a la cual yo pertenecía comenzó las obras del “corral” anexo a la ermita. Se considero que hacía falta espacio, y nosotros continuamos las obras terminándolas, incluso con nuestro esfuerzo personal pues durante la semana trabajaban los obreros y barreneros y los sábados por la tarde y domingos por la mañana después de misa primera íbamos nosotros y limpiábamos todo el escombro que se producía durante la semana y lo cargábamos en carros de los miembros de la junta, cofrades y voluntarios devotos .

¿Cómo financiaron las obras? –Visitamos a los clavarios a las familias vinculadas a la fiesta, entidades, organismos (libro “Historia de la Semana Santa de Sagunto”, año 2000) y autoridades y pese ,a los tiempos de penuria que vivíamos, la respuesta fue muy positiva.

Társilo Caruana Martínez,

Clavario del año 1950.

Pase de lista año 1995.

Foto: Isabel Caruana Clemente.

¿Supongo que no es lo mismo organizar la fiesta de clavario como de presidente? —Pues no, de clavario es tu fiesta y de tu mayoralía con todo lo que representa: reuniones, loterías, rifas, obsequios, discusiones, sa-

tisfacciones y compañerismo. Presidente te encuentras con ello tienes la obligación estatutaria de organizarlo. Es diferente tienes cierta experiencia, el resto de miembros pertenece a otras mayoralías y esto enriquece, el pueblo también lo sabe y no espera nada especial solo que siga la tradición y ese año se cumplió con creces pues hasta el tiempo fue espléndido.

¿Y que obligaciones tenía? —Obligaciones pocas ya es bastante obligación organizarlo, la junta esta exenta de todo servicio, su misión se limitaba a asistir los domingos de cuaresma a las cruces en el calvario y los viernes, también de cuaresma, a la misa en la ermita, que en aquel entonces era a las 7 de la mañana.

—También tenía la obligación de asistir al entierro de los mayorales difuntos y todos los actos del jueves y viernes santo, los únicos que se celebraban entonces.

Año 1963. El Nazareno regresa a la Ermita de la Sangre.

Foto: Társilo Caruana Puig

¿Recuerda quienes fueron los predicadores? –Dos canónigos saguntinos, por la mañana D. Joaquín Torres Capella y por la tarde D. José Zahonero Vivó. Recuerdo también quien toco el tambor en el calvario Enrique Gil Pérez “Carabina” y Manuel Fernández Martínez y el capitán fue Manuel Molina Gil, y los mismo igual que los sayones repitieron esa tarde en la procesión

¿Cómo ve la fiesta actualmente? –La celebración del V centenario de la cofradía represento en todos los estamentos un reconocimiento(que ya tenia) pero se hizo “oficial” desde entonces hay mas actos de todo tipo, hemos pasado de ser una Semana Santa de dos días(jueves y viernes) a la actual de siete. Pienso humildemente que habría que priorizar y potenciar nuestro Viernes Santo, pues la diversificación de actos puede tener su riesgo.

¿Después del año 1957 algún presidente a tenido que organizar los actos de la semana santa? –No he sido yo el último, pues desde entonces siempre ha habido mayoralías.

¿Quiere añadir algo más? –Agradecer a Germán y su mayoralía la publicación de estas vivencias en el libro anual de la cofradía desearles lo mejor, especialmente en los días Santos que tan intensamente vivirán

50 aniversario (Viernes Santo, 19 de abril)

Reflexiones sobre la Semana Santa Saguntina

Paqui Moreno Cortina

Este 2007 no será sólo para Paco el año en que, después de una larga espera, hará la fiesta de la Semana Santa sino que será, sobre todo, el año en que cumplirá una de las mayores ilusiones de su abuelo, al que mucha gente conocía cariñosamente como el tío Paco Pantano. Las intensas vivencias sobre esta arraigada tradición que mi padre trasladó a mi hijo han hecho que Paco haya heredado la pasión por esta fiesta que sólo pueden sentir los saguntinos que la disfrutan desde dentro, ese sentimiento inexplicable que pasa de generación en generación.

Fue su abuelo el que quiso que Paco formara parte de la cofradía saguntina desde que nació y nunca ocultó la ilusión que sentía porque su nieto llegara a hacer la fiesta algún día, tal y como él mismo la hizo en el año 1953. Aquel año su mayoralía donó a la cofradía el anda de El Cristo de la Buena Paz, que siempre ha sido para nosotros “el Cristet del abuelo” y le hemos tenido gran devoción. Un momento muy emotivo fue el acto conmemorativo del 50 aniversario de la celebración de la fiesta del abuelo. Fue en el año 2003 y lo vivimos con gran ilusión, porque era el único componente de su mayoralía que quedaba con vida, lo que también le traía al recuerdo grandes amigos que ya no estaban a su lado.

Con sólo cuatro años Paco participaba en todos los actos de la mano de su orgulloso abuelo, un legado que ha hecho crecer su gran vinculación con la fiesta saguntina. Siempre intentaba disimular el nerviosismo que le producía la llegada de la Semana Santa, unos nervios que escondían una gran ilusión por revivir junto a su abuelo esta fiesta año tras año. Incluso desde bien pequeño, abuelo y nieto terminaban la semana tal y como manda la tradición, besando la Vera Cruz después de la procesión del Entierro el Viernes Santo.

Todo cambiaba en casa cuando llegaba la Semana Santa, cuando las vestas, cinturones y rosarios se extendían por las habitaciones a la espera del siguiente acto. Todos estos objetos son para nosotros una herencia de gran valor

y, de hecho, hasta este mismo año en que Paco hará la fiesta, ha lucido orgulloso tanto la vesta como el cinturón de cofrade de su abuelo. Pero si algo hará que su recuerdo lo acompañe durante todos y cada uno de los momentos que está a punto de vivir será el rosario, un objeto que mi padre ya heredó de su tío y que, a pesar de conservarlo cuidadosamente y con enorme cariño, tiene signos evidentes del paso del tiempo, aunque las piezas que le faltan no le han quitado para él ningún valor.

A lo largo de toda su vida Paco ha tenido alrededor mucha gente vinculada con la Semana Santa. Familiares y amigos han formado parte de diferentes mayoralías y han vivido con intensidad la fiesta saguntina. Pero ha sido su abuelo el que lo ha empapado de esta tradición, el que ha hecho que afronte con una gran ilusión este año, el año de su fiesta. El abuelo y la abuela no verán a Paco de mayoral llevando la Vera Cruz, pero estarán tan presentes en nuestro recuerdo que harán que vivamos su fiesta con tanta emoción e ilusión como ellos lo habrían hecho.

Una “reliquia valuosa”

Vicen i Maite Seguí Cerezo

La nostra família no és d'eixes que habitualment escriu en les publicacions de la Setmana Santa per pertànyer a "sagues" amb tradició confrare, en canvi, si que podem dir que el nostre pare es va criar en la pujà del castell, al costat quasi de l'ermita, lloc on a més va nàixer una de nosaltres. Ell coneix la festa de molt a prop des de ben menut, i junt a la nostra mare, ens inculcà la tradició, les costums i la devoció per la Setmana Santa. Amb ells hem acudit des de molt menudes a tots els actes propis de la Quaresma i la Setmana Santa.

Sabem molt bé que la seu il·lusió haguera sigut que nosaltres, de ser xics, haguerem participat activament en la festa. Com no pugué ser així, a nosaltres ens faltà temps per a incorporar als nostres fills només van nàixer.

Els dos junts Hugo i Álvaro, majorals d'aquest any, han viscut la festa des de menuts, coneixen les costums, les tradicions, les matinades, les velades, els recorreguts... a més, coneixen els hàbits familiars per a aquestes dates, el dejuni en els dies marcats, l'oració quan toca, el potatge de la iaia el Divendres Sant, els ximos, les mandonguilles d'abadejo, i a més la poesia que la seuva besàvia Isidora va trasmetre primer a la seuva filla, és a dir, a la seuva iaia, i a les seues mares. Ella era de Caravaca, un poble molt lligat a la Setmana Santa, i es va assegurar de que aquesta poesia, que recitava des de xicoteta no es perdera en el temps.

Nosaltres volemaprofitar aquesta oportunitat per mostrar-vos-la. No sabem si algú la coneixerà, o simplement serà alguna cosa que li ensenyaren de menuda. El que si sabem és que en la nostra família és una "reliquia valuosa" i d'aquesta manera volem conservar-la en el pensament.

Viernes Santo fue este día
cuando la Virgen María
buscaba a Jesús amado.
A siete leguas de Belén
a una mujer encontraron:

*“Dime tú mujer cristiana
¿has visto a Jesús amado?
Sí señora que lo he visto,
si por aquí ha pasado
con una cruz a los hombros
y una cadena arrastrando
y con señas me pide
el paño de mi tocado
para limpiarse su rostro
que lo lleva ensangrentado.”*

La Virgen que oyó esto
cayó en tierra en un desmayó,
San Juan y la Magdalena
que la van acompañando.

*“Caminemos señora
arriba al Monte Calvario
que por pronto que lleguemos
ya lo habrán crucificado.”*

Ya le clavan la corona,
Ya le clavan los tres clavos.
Ya le clavan la lanzada
en su divino costado.

La sangre que derramó
cayó en un cáliz sagrado,
el hombre que se la bebió
debería ser cristiano.
En este mundo es el rey
y en el otro el coronado.

Quien esta oración dirá
todos los viernes del año
Salvará un alma de pena
y la suya de pecado.

Quien la sabe y no la dice,
quien la oye y no la aprende,
llega la hora de la muerte
y no sabe lo que se pierde.

Estem molt satisfetes de que els nostres fills formen part d’essa festa que a tota la família ens fa tanta il·lusió. Estem contentes de que quasi tots puguen vore’ls. Desitgem què per a ells siga una experiència inoblidable, sobre tot interiorment, i a més voldríem demanar, almenys a tots els que ens honoren en la lectura d’aquest escrit, que tinguen per segur que la Majoralia d’aquest any ha treballat molt i amb molta il·lusió per a que la Setmana Santa Saguntina brille amb llum pròpia. Per tant, preguem per a tots ells, recolçament i comprensió.

Vivencias de una madre

María de los Ángeles Mínguez Peris

Ya que se me ofrece la inmejorable oportunidad de poder escribir unas líneas -breves pero al mismo tiempo largamente emotivas- me siento dichosa de poder disfrutar por segunda vez de la *Festa*.

Es para mi un orgullo tener dos hijos mayoriales de la Cofradía; primero, con mi hijo Vicente Novella Mínguez, mayoral que fue de 1999 siendo clavario ¡Qué recuerdos tan imborrables en mi corazón! Don Amadeo Riballes Lerga, excelente clavario y mejor persona.

Ya en aquel tiempo –distante pero cercano– mi otro hijo Paco, colaboró, en la medida de lo posible, junto a nuestro añorado Alberto Álvarez Agramunt (e.G.e.) y Jaume Ortizà, haciendo “socarrats”, con mejor o peor suerte por parte de mi hijo Paco. Él intentó, como pudo, con los cartones y la lotería de todos los meses ayudar. Siempre recordaré a Alberto, a Jaume y mi hijo Paco en aquella habitación, los tres juntos, hablando y riendo; mientras Alberto, con su desparpajo habitual, comentaba aquello y lo otro, y de ello todos nos reímos de su acostumbrado gracejo.

¡Alberto, te fuiste hace poco, demasiado poco, pero mi hijo siempre recordará aquellas tardes del verano y parte del otoño de 1998!! No las olvidará nunca porque te quería y te quiere porque el Amor con la muerte no desaparece!

El tiempo pasa pero no los afectos ¡y por ti no pasarán!

Ahora, parece que, ya el tiempo abreviado, los años pasan... y ya son ocho; mas sigue inalterable la pasión por la *Festa* con el trabajo que ello conlleva: cartones, lotería, etc. La pasión en este año que mi hijo Paco hace la “*Festa*” no ha desaparecido porque la pasión por ella sigue intacta y la Fe sigue inalterable.

Los años pasan... pero sólo los años.

Pregó de la Setmana Santa Saguntina any 2006

L'Honorable Senyor En Juan Gabriel Cotino i Ferrer

Conseller d'Agricultura, Pesca i Alimentació
de la Generalitat Valenciana
Sagunto, 9 d'abril de 2006. Diumenge de Rams.

Estimat Rector i Sacerdots, Sra. Alcaldessa, Regidors, Representants de les Forces i Cossos de Seguretat, President de la Confraria, veïns de Sagunt, i amb afecte una salutació especial a Carlos Chordá, Clavari i a tota la seu Majoralia.

Bon dia a tots!

Hui celebrem “La Festa”, i d’ella i dels seus protagonistes vaig a parlar, quasi dialogar, amb tots vosaltres en este matí del Diumenge de Rams.

He tingut l’oportunitat al llarg dels últims anys de realitzar alguns pregons en distintes ciutats, cada una d’elles amb les seues particularitats i costums, fidel reflex de la tradició que la Setmana Santa té a les nostres terres valencianes.

Totes les celebracions presenten singularitats en alguna qüestió, en els seus formats, en les seues imatges, en les seues celebracions,... i la Setmana Santa de Sagunt compta amb moltes singularitats, però la primera d’elles és que és una única Confraria, la Confraria de la Puríssima Sang del Nostre Senyor Jesucrist de Sagunt, la que desenvolupa tota la Passió, Mort i Resurrecció de Jesucrist, i açò a través de la Majoralia d’eixe any que té la responsabilitat i gran honor d’organitzar i preparar amb sentida intensitat i cura estos dies sants que hui iniciem.

Agraïsc sincerament la invitació que la Majoralia em va fer en el mes de setembre per a que proclamara el Pregó que hui ens reunix.

Amb el seu Clavari, Carlos Chordá Ribelles, i amb la seus de Majorals, vaig tindre l'oportunitat de passar un agradable dissabte a principis d'este mateix any i vaig detectar la il·lusió i l'afecte, els nervis i les ganes d'este grup de jòvens que hui ens han convocat a tots en el mateix centre de la celebració, a la Seu de la Confraria, a esta entranyable Ermita de la Sang.

Quan em vaig reunir amb este grup de jòvens, vaig detectar la il·lusió sincera i l'emoció que es té a Sagunt per ser majorals d'esta Confraria.

Hui, per descomptat; però ja aquell dia se'ls notava en els ulls i en com m'explicaven tot allò que s'ha relacionat amb la Setmana Santa, la seua emoció i l'orgull per sentir que estaven vivint un any especial en les seues vides.

En este 2006 ells aconseguixen el que tants jòvens saguntins somien any rere any, i que hui estan ja, per fi, disfrutant.

Tots ells m'han fet partícips de LA SEUA SETMANA SANTA, de la de Sagunt.

Em van parlar de la subhasta a la porta de l'Ermita, de les eixides de les andes, de l'esforç del Clavari portant la Vera Creu, de la bellesa d'esta mateixa Ermita, de l'esforç de les distinates majoralies per preservar este lloc quasi místic per a tots els confrares.

Em van mostrar el Calvari, el temple de Santa Maria, la Juderia, passegarem tranquil·lament pels carrers d'esta part més antiga de la ciutat,... i seguien explicant-me com era i com viuen estos dies els saguntins, però especialment com disfruten ells enguany que són majorals.

No vaig a relatar-vos el que coneixeu en major grau que jo, perquè des de xicotets heu viscut amb vertadera atenció i devoció cada un dels detalls d'esta Setmana Santa.

Però m'aneu a permetre que centre el meu Pregó en algunes reflexions que la vostra Confraria de la Puríssima Sang del Nostre Senyor Jesucrist m'han suscitat des que amablement em vau oferir este honor.

Fa unes poques setmanes vaig tindre el privilegi d'assistir en la Plaça de Sant Pere a Roma a una eucaristia celebrada pel Papa Benet XVI en la

Arribada del Sr. Conseller, En Joan Cotino, a la plaça de l'Ermita de la Sang, acompanyat per la Mayoralia de la Puríssima Sang del 2006. Diumenge de Rams 9 d'abril de 2006. Foto: Jose Luis

designació com a Cardenal l'Arquebisbe Primat de Toledo, N'Antonio Cañizares, valencià d'Utiel.

Allí el Papa, en un moment de la seu homilia, es va referir a l'atemptat que el seu predecessor, Joan Pau II, havia patit en eixa mateixa plaça feia 25 anys.

No em cap cap dubte que la sang derramada pel Sant Pare va enfortir l'Església Universal, com va gestar l'església fa 2000 anys cada gota de la sang que Jesús va derramar en la seu Passió i Mort.

Realment ens commou cada una de les escenes de la Passió.

Diu Tomás Moro:

“Res hi ha tan eficàs per a la salvació, i per a créixer en tots els virtuts cristianes com la contemplació piadosa i efectiva de cada una dels escenes de la Passió de Crist”.

Així és, i en cada una de les escenes queda patent, el patiment de Jesús a través de la sang derramada.

Des del Sopar del Dijous Sant, en la que Jesús inicia el seu calvari, se'n offerix la seu sang.

“Esta és la meua sang”, diu Jesús alçant el calze.

Eixe és l'inici de la seu passió, eixe és el moment d'entrega absoluta a tots elsòmens.

A partir d'eixe moment s'inicia una lenta agonia per amor a tots elsòmens. Diu Sant Lucas que també en l'oració de l'Hort de les Oliveres patia Jesús, encara que no li vencia ni la por ni el temor del dolor.

“I entrant en agonia orava amb més intensitat. I li va vindre un suor com de gotes de sang que queien fins al sòl”.

No serà l'única vegada que en eixa nit prèvia al Divendres Sant vegem vessar sang.

Tots els evangelistes narren com un dels seguidors de Jesús (que només Sant Joan diu que era Simón Pedro) va tallar una orella al criat del Summe Sacerdot.

Jesús es revela contra eixa acció, reprén al seu deixeble i Sant Lucas ens dóna compte d'un bell detall: **“Jesús responent va dir: Deixeu, prou ja; i tocant-li l'orella, el va curar”.**

Jesús va curar la ferida, possiblement per que no desitjava que en la seu Passió una altra sang, diferent de la seu, es derramara.

Aquell era el seu sacrifici; per tots elsòmens, li corresponia a ell oferir la seu sang i va censurar el comportament de Pedro.

Jesús patix...sagna... per complir la voluntat del Pare.

Per Jesús no calia crear violència ni mort.

Així ho vol Jesús.

La vostra Confraria venera l'expressió més clara del patiment que porta Jesús.

La sang, que ha aparegut ja en l'Hort de les Oliveres, serà una clara i constant manifestació en la Passió.

Després de la captura, i davant de Caifàs, comença la tortura.

Diu l'Evangeli que “**un dels guàrdies que estava prop va donar una galtada a Jesús**”.

Eixa galtada no era tal, segons les últimes traduccions més prompte es tractava d'un “bastonada” que li va trencar el cartílag del nas i li va deformar la galta dreta.

Este colp li va provocar una gran eixida de sang.

Així ho demostren els estudis del Llençol Sant, que certifiquen que la barba i bigots de Crist estaven recoberts de sang.

Sempre m'ha sorprès el concís i breu dels relats dels Evangelis quan es referixen a la flagel·lació.

Com si no volgueren, humilment, ressaltar el patiment tremend de Crist.

Diu Sant Joan: “**Llavors va prendre Pilat a Jesús i li va assotar**”.

Serà, una vegada més, el Llençol Sant el que ens tindrà que “parlar” realment del dolor viscut.

És ella la que ens dóna fe del que realment va passar.

Com va dir Joan Pau II en l'homilia davant d'este sagrat llenç: “**En el Llençol Sant es reflectix la imatge del patiment humà. Recorda l'home modern, distret pel benestar i les conquestes tecnològiques, el drama de tants germans, i el convida a interrogar-se sobre el misteri del dolor, per a aprofundir en les seues causes. L'empremta del cos martiritzat del crucificat, al testimoniar la tremenda capacitat de l'home de causar dolor i mort als seus semblants, es presenta com l'ícone del patiment de l'innocent de tots els temps: de les innumerables tragèdies que han marcat la història passada, i els drames que seguixen consumant-se en el món**”.

Davant de Pilat la flagel·lació va ser dolorosa, rabiosa, feta per experts.

La cruetat del suplici de la flagel·lació no era resistida per molts condemnats a mort, que morien després de ser assotats.

El flagell que es va utilitzar era agut, obria la pell de Crist i provocava l'extremaixada de la sang a cada colp.

L'empleat en el cas de Crist va ser el flagell denominat "escorpí".

Els flagells solien ser de cuir, i tenien al final ossets o boletes de plom units per una barreta de 3 centímetres.

Al descarregar sobre el cos es clavaven en la carn.

Científicament s'affirma que el cos va haver de quedar banyat en sang i fet una llaga, perquè es xifra en 120 impactes els colps rebuts, és a dir, 40 assots.

La Puríssima Sang també va brollar en el front a causa de la Corona d'Espines.

Esta és un singularitat de la tortura de Jesús.

No hi ha dades sobre un altre condemnat a mort o torturat què li collocaren una corona d'espines després de la flagel·lació, i l'home embolicat en el Llençol Sant presenta esta característica.

A pesar de la imatge que tenim de la corona en forma d'anell, segurament la corona d'espines cobria tot el cap, a manera de gorra, com era allò més habitual.

Així, les espines es clavaven en tots els ossos del cap, penetrant amb els colps dels bastons i les caigudes camí del Calvari.

S'han xifrat en més de 50 les perforacions en el cap, coincidint amb vassos sanguinis importants.

Realment, el llençol sant ens oferix una imatge atroç del dolor patit.

Sobre eixe cos desfet, es carregarà una creu.

O més exactament, el pal horitzontal, perquè el vertical espera ja clavat en el sòl del Calvari.

Un fusta d'uns 60 quilos que ha d'arrastrar lentament després de la flagel·lació i suportant les espines sobre el cap, fusta lligada horitzontalment sobre l'esquena, i unit amb una corda al turmell esquerre, fent més inestable el caminar, en un recorregut d'uns 600 metres, des de la Fortalesa Antonia (Palau de Pilat) fins al Gòlgota.

Es va colpejar contra el sòl diverses vegades, directament sobre els genolls, i contra la cara al no poder parar el cop amb les mans que van lligades a la fusta.

Eixes caigudes comporten colps durs. Cau un cos quasi mort contra el sòl pedregós, s'estrela la cara, la fusta es clava en el bescoll i pressiona les espines, els genolls suporten tot el pes.

No és suportable.

Temen que muiga i se li busca una ajuda.

I l'atzar, o jo diria la Divina Providència, espenta a Simón de Cirene, pare d'Alejandro i Ros, a tindre el privilegi d'ajudar a Jesús en este moment.

I arribarà desfet al cim del Calvari.

Arribarà desprenent-se de la seu sang per amor a nosaltres.

I rebutjarà el narcòtic que se li oferix (vi i fel) per a no ignorar el patiment, desitja viure conscientment estos moments d'entrega màxima.

I sang en les palmes de les mans, cap a on discorre des de el canell, lloc on el clau unix el braç a la fusta sense risc de desgarrament.

I sang en els peus, i en el costat.

“Un dels soldats li va travessar amb la seu llança el costat, i a l'instant va eixir sang i aigua”.

Apenes hauran transcorregut 24 hores des que Jesús en l'Hort de les Oliveres impedia a Simón Pedro usar la força contra els que li venien a agarrar i curava l'orella del soldat evitant que es derramara sang.

Allò que s'ha viscut en eixes hores i que nosaltres recordem cada any en la setmana santa és realment la primera missa.

La sang de l'Últim Sopar és la que es reflectix en el Llençol Sant que ens ha permés descobrir sorprenents detalls d'aquelles hores, i és la sang que ens convoca en cada Eucaristia i que vosaltres venereu.

Nosaltres hem repassat i reviscut la presència constant de la seu sang en tota la seu passió.

Realment fins que no he estat preparant este pregó no havia valorat el que justifica del nom i de la devoció de la vostra Confraria.

Per això vull donar-vos a tots vosaltres les gràcies, perquè amb el Pregó m'heu permés acostar-me a la Passió i Mort de Jesucrist, en este cas a través de la seu Puríssima Sang.

La Majoralia de 2006 m'ha concedit un enorme privilegi.

El de poder compartir amb tots ells i amb els que els accompanyeu els meus sentiments i creences davant del gran misteri de la Mort i Resurrecció de Jesucrist.

A Carlos Chordá Ribelles, com a Clavari, i als Majorals Jose Enrique, Rafael, Jose, Javier, Carlos, Cèsar, Jesús, Hugo, Francisco, Pascual, Jordi i Reyes, els desitge que visquen intensament esta setmana, intensa i cristianament.

Tots ells mereixen el meu apreci i respecte pel seu treball, per haver aconseguit enguany prendre amb dignitat el testimoni que els transmeten les generacions passades després de més de 500 anys de tradició.

Les seues famílies, pares, amics, núvies o dones, veïns,... tots els han acompanyat en este últim any amb especial intensitat, encara que ja fa molts anys que l'any 2006 està gravat en la seu ment i cor.

Desitge que pugau recordar estos dies amb fervor i orgull, amb tranquil·litat i pau durant molts anys.

Un fort abraç a tots, amics.

La Junta informa

Presidente de la Junta Directiva

Como cada año, la Junta Directiva aprovecha esta invitación que nos ofrecen el Clavario y Mayorales del año, para poder dirigirles unas palabras a todos Uds. e informarles de algunos de los asuntos significativos de la Cofradía.

A fecha de cierre de este informe (31 de Enero de 2007), el censo de la Cofradía es de 1.660 cofrades, distribuidos de la siguiente manera:

Clavaros	42
Mayorales	473
Cofrades	1.145

Según el censo actual de cofrades, el 5% necesario para poder convocar una Junta General Extraordinaria, sería de 83 cofrades.

A lo largo de este ejercicio, el número de altas admitidas ha sido de veinte (20), siendo el de bajas voluntarias de diez (10) y desgraciadamente dos (2) por defunción.

En el libro de registro de nuevas mayoralías, el último año asignado es actualmente el 2039.

El ejercicio económico de este periodo, ha arrojado un saldo favorable de 4.822,93 € contabilizándose en concepto de ingresos 25.493,87 € y 32.188,14 € en concepto de gastos.

Este año, para continuar mostrando, el interés que todos tenemos en que nuestra Cofradía sea cada vez un referente más importante, tanto en nuestra ciudad como en la comarca, se han celebrado los actos del concurso de dibujo para obtener la tarjeta de felicitación de Navidad de la Cofradía, así como el del nombramiento y reconocimiento del nuevo AMIC DE LA COFRADÍA.

Respecto del concurso de dibujo, resaltar que este, lo tenemos ya consolidado como un acto en el que los niños se sienten identificados con nuestra Cofradía, pues la participación por tercer año consecutivo, se ha cifrado en algo más de 1700 concursantes, hecho que obliga a esta Junta Directiva, a continuar trabajando en esta dirección.

En cuanto a la designación del AMIC DE LA COFRADÍA, queremos recordar, que la persona en la cuál recayó este nombramiento, fue elegida conjuntamente por esta Junta Directiva y por el público que lo expresó a través de Internet, siendo el elegido el tan conocido entre nosotros RVDO D. JOSEP MARTÍNEZ RONDAN, el cual manifestó su gran alegría y satisfacción por este nombramiento, además de su gran cariño y amor por nuestra COFRADÍA.

Este fue un acto muy entrañable y bonito, en el cual hizo de presentador del nuevo AMIC DE LA COFRADÍA, el edil de cultura del Ayuntamiento de Sagunto D. Manuel Civera i Gómez

Respecto a lo que es el mantenimiento de la Ermita y pasos, este año no hay grandes cosas a destacar, simplemente se han llevado a cabo los trabajos normales de cambio de tulipas que se han roto durante las procesiones, así como los de pequeñas actuaciones de pintura, filtraciones de agua y retoques varios en los pasos.

Después de tres años de éxito continuado de la representación de LA PASIÓN, para consolidar este acto de cara al futuro y conforme anunciamos el año anterior, este año se conformara oficialmente el ente autónomo (ASOCIACIÓN, PATRONATO, ETC) que regirá este acto, de forma que la COFRADÍA, no llevará el peso directamente pero que sí dirigirá.

Aprovechamos estas líneas para notificar a todos los cofrades del acuerdo de la última Junta General en el que se unificó el cordón de las medallas, siendo el aprobado el trenzado tipo cuerda. Comunicarles que a los nuevos Mayoriales y a los nuevos Cofrades se les facilitará en la imposición de medallas y el resto de los Cofrades y Mayoriales lo podrán adquirir al precio de 3 € en la Secretaría de la Cofradía.

Quiero recordar a todos los cofrades la importancia de cumplir con sus obligaciones estatutarias, para de esta manera ensalzar y hacer más solemne nuestra Fiesta. A tal respecto esta Junta Directiva quiere agradecer y recordar la gran recuperación que esta teniendo nuestro acto de pase de lista al cual alentamos a todos los cofrades a hacerlo más numeroso, para lo cuál esta Junta repartirá como en años anteriores 1 Kg de caramelos a todos los cofrades que asistan al acto, en la Plaza de la Trinidad.

Quiero recordar también, el origen y sentir religioso de la Cofradía para cumplir con las obligaciones que al respecto nos corresponden, ya que estas son el sustento de lo más íntimo de Nuestra Fiesta.

En nombre de la Cofradía esta Junta quiere agradecer al Clavario y Mayoriales de este año, los regalos realizados a la Cofradía, que como algunos de Uds. ya conocen, son:

**FALDÓN DEL PASO DE LA ÚLTIMA CENA
VITRINA PARA LA RELIQUIA DE LA VERA CRUZ**

Destacar también un regalo que aún no estando en la Ermita de la Cofradía, tiene que ver mucho con la Semana Santa, que es la recuperación de la **MATRACA DE LA IGLESIA DE STA MARÍA**.

Ya para finalizar esta Junta Directiva , que tan orgullosamente presido, quiere desearles al Clavario y Mayoriales del año, que el esfuerzo que vienen realizando durante tantos años para poder llevar a cabo esta Gran Fiesta, les correspondido y compensado con una grandiosidad de todos sus actos.

Desde estas líneas también quiero aprovechar para invitar a todos los ciudadanos del pueblo y comarca, como de toda España, a participar y disfrutar de nuestra Fiesta tanto en el ámbito religioso, que es de donde venimos, como del cultural.

PARRÒQUIES I VIDES CONSAGRADES DE LA NOSTRA CIUTAT I COMARCA

Reflexiones sobre el Triduo Pascual

Vicente Gil Tamarit
Prior de la Cofradía

El Triduo Pascual es el centro de la vida de la Iglesia y dentro del mismo, la Vigilia Pascual es el corazón.

El Triduo Pascual: Jueves Santo, Viernes Santo y Vigilia Pascual celebra a JESUCRISTO como la RESPUESTA al sentido de la vida, del dolor, de la muerte y celebra al Padre como origen, fundamento y futuro de Jesús.

Cuando llegó su Hora, Jesús muere, es sepultado, resucita de entre los muertos y se sienta a la derecha del Padre, UNA VEZ POR TODAS. Esto es lo que celebramos en el Triduo Pascual.

Ante el Padre, sobre todo, vive Jesús su vida y muere su muerte y a sus manos encomienda su futuro.

EL PRIMER DÍA DEL TRIDUO PASCUAL: empieza con la misa vespertina del Jueves Santo, que evoca grandes Misterios: INSTITUCIÓN DE LA EUCARISTÍA, DEL SACERDOCIO, SE PROMULGA EL MANDAMIENTO DEL AMOR Y EL LAVATORIO DE LOS PIES: “LOS AMÓ HASTA EL EXTREMO”.

Este día concluye con la adoración eucarística en recuerdo de la agonía del Señor en el Huerto de Getsemaní. Ésta fue para Jesús, la hora del abandono y de la soledad, a la que siguió, en el corazón de la noche, el prendimiento y el inicio del doloroso camino hacia el Calvario.

El contexto inmediato de la Última Cena es la traición a Jesús. La respuesta de Jesús a la traición de Judas y a todas las traiciones futuras es la Eucaristía. Podemos traicionarle. Jesús, sin embargo, SE ENTREGA PARA SIEMPRE Y POR TODOS.

EL SEGUNDO DÍA DEL TRÍDUO, EL VIERNES SANTO: está orientado a la contemplación del Crucificado: “MIRARÁN AL QUE ATRAVESARON. ¡PUEBLO MÍO! ¿EN QUÉ TE HE OFENDIDO? ¡RESPÓNDEME!”

En el Corazón traspasado de Cristo puede contemplarse la Verdad de que Dios es Amor. Amor sin medida y sin condiciones.

El tema central de la Pasión es saber quien es Jesús: Es el objeto de todos los interrogantes, ultrajes e insultos que sufre. La respuesta del evangelio es clara. CRISTO ES EL HIJO DE DIOS, y por haber mantenido esta pretensión fue conducido a la muerte.

La Iglesia siempre ha subrayado que lo decisivo en la muerte de Jesús es saber cómo y porqué murió Él, no quienes lo mataron y porqué. La Cruz es al mismo tiempo un crimen —un símbolo— y un misterio, porque es signo del pecado de los hombres y signo del AMOR Y PERDÓN UNIVERSALES DE DIOS.

PASIONES DE LA PASIÓN.

Profundicemos en los momentos en que la Pasión de Cristo alcanza puntos álgidos (Getsemaní- CRUCIFIXIÓN-SEPULTURA) y ahí permanecer con el Señor y aprender de Él, en silencio y soledad personal.

A. GETSEMANÍ: Contemplar a Jesús en lo más doloroso de la Pasión. Marcos 14,22-52. Mateo 26,30-56. Lucas 22,39-53. Juan 18,1-11. Hay que hacer la doble lectura:

- a. Por una parte: PURIFICACIÓN DE LA DESPERACIÓN.
- b. Por otra parte: ESPERANZA EN LA VOLUNTAD DE DIOS QUE NUNCA FALLA.

B. CRUCIFIXIÓN: CONTEMPLAR A JESÚS CON MARÍA.

- a. Aprendiendo por una parte la PURIFICACIÓN DE LA DERROTA: “DIOS MÍO, DIOS MÍO ¿PORQUÉ ME HAS ABANDONADO?”.
b. Y por otra parte LA ESPERANZA EN LA VICTORIA DE LA DERROTA: “A TUS MANOS PADRE ENCOMIENDO MI ESPÍRITU”.

C. SEPULTURA: ESTAR CON EL SEÑOR Y APRENDER DE ÉL:

- a. Purificación del olvido: La más dolorosa de las purificaciones.
b. Esperanza de una resurrección madurada. En el sepulcro madura la resurrección. Hay que perder la vida para recuperarla: “Sí al grano de trigo...”

Las tres purificaciones de la Pasión:

1. Desesperación (Getsemaní).
2. Derrota (crucifixión).
3. Olvido (sepultura).

Debemos vivirlas, sabiendo que mientras pasan, la fe en Cristo resucitado, nos quita el dolor, la angustia, la amargura. El amor de Cristo le llevó a esa situación. Ahí seremos llevados nosotros.

Las tres esperanzas de la Pasión:

1. Voluntad del Padre (Getsemani).
2. Victoria en el fracaso (crucifixión).
3. Maduración de la Resurrección en el sepulcro.

Son esperanzas que nunca fallan, porque nacen de la Pascua. Contemplar a Jesús en estas esperanzas: así salva el poder de Dios: identificarnos con Cristo: así seremos salvados.

EL TERCER DIA DEL TRIDUO es la VIGILIA PASCUAL: que se celebra ya entrada la noche y todo el domingo de Resurrección.

¡No está aquí: Ha resucitado! (Mc 16,6). Está en una nueva vida que nos afecta a todos. ¿Cómo pudo ocurrir la Resurrección? ¿Qué fuerzas han intervenido? Jesús nunca estuvo solo. El era uno con el Dios vivo. En El estaba presente el carácter definitivo de la vida, de manera que la vida brotó de nuevo a través de la muerte.

¿CÓMO PUEDE LLEGAR ESTE ACONTECIMIENTO DE LA RESURRECCIÓN HASTA MÍ Y ATRAER MI VIDA HACIA ÉL? Me llega mediante la fe y el bautismo.

La vida eterna no la tenemos por nosotros mismos ni en nosotros mismos, sino por UNA RELACIÓN MEDIANTE LA COMUNIÓN CON AQUÉL QUE ES EL CAMINO, PORQUE ES LA VERDAD Y LA VIDA.

San Pablo lo explica así: "VIVO YO, PERO NO SOY YO. ES CRISTO QUIEN VIVE EN MI" (Gálatas, 2,20). Está mi yo, pero transformado, purificado, insertado en un nuevo sujeto más grande que es Cristo Resucitado.

A modo de conclusión:

Al Clavario y mayoriales, os deseo que viváis el Triduo Pascual del 2007 con hondura religiosa, junto con vuestros padres y familiares.

Hemos de estar junto a las personas que sufren purificaciones-Getsemánies-cruces-sepulcros y ayudarles a vivirlas con la esperanza puesta en Dios.

Y cuando nos toque pasar personalmente por estas purificaciones, hacerlo con el estilo propio de Jesús: estando donde Él estuvo y como Él estuvo.

San Pablo decía que en este mundo, todo vale menos que Jesucristo (Filipenses,3,7-11).

Por eso, termino con la oración:

Alma de Cristo

Alma de Cristo, santífcame.

Cuerpo de Cristo, sálvame.

Sangre de Cristo, embriágame.

Agua del costado de Cristo, lávame.

Pasión de Cristo, confórtame.

¡Oh, buen Jesús!, óyeme.

Dentro de tus llagas, escóndeme.

No permitas que me aparte de Ti.

Del maligno enemigo, defiéndeme.

En la hora de mi muerte, llámame.

Y mándame ir a Ti.

Para que con tus santos te alabe.

Por los siglos de los siglos. Amén.

Vigilia Pascual

Jaime Pellicer Pellicer
Cura Párroco del Buen Suceso

La Vigilia Pascual es el punto culminante de todo el Triduo Pascual y de todo el año. Según palabras de San Agustín, es “la madre de todas las Vigilias”.

San Agustín en sus sermones nos dice lo siguiente. Esta noche, la pasaremos en vigilia porque el Señor ha resucitado y ha dado comienzo en su propia carne aquella vida que no conoce ni muerte ni sueño; de tal manera ha resucitado que ya no puede volver a morir ni tiene ya la muerte algún dominio sobre él... Por lo tanto, aquel a quien cantamos resucitado mientras celebramos la Vigilia, hará que vivamos reinando con él para siempre. “Permanezcamos, pues a vela y oremos para celebrar esta vigilia exterior e interiormente. Hablemos Dios en sus lecturas. Hablemos nosotros a Dios con nuestras preces”.

Es importante que los cristianos –que creemos en la Resurrección del Señor– hagamos un serio examen de conciencia y nos preguntemos: ¿estamos convencidos, no sólo en teoría, sino en la sensibilidad práctica, de que la Vigilia es el punto culminante de todo el año? ¿Si tuviéramos que elegir entre todas las actividades y celebraciones de Semana Santa, elegiríamos la Vigilia Pascual?

Toda la celebración de la Vigilia Pascual debe hacerse durante la noche, por el rico significado que tiene este carácter de nocturnidad. Tiene unos motivos muy claros:

- El simbolismo de la noche en la Biblia. Baste recordar el poema de las cuatro noches, tan conocido por los judíos: la noche de la creación (de la oscuridad a la primera luz), la del sacrificio de Abraham (las estrellas innumerables), la de la salida de Egipto y la noche de la venida última del Mesías. Todo ello se condensa para los judíos en la celebración nocturna de las pascua anual. Para los cristianos el punto de referencia es Jesús que, de noche, salió del sepulcro y pasó a la nueva existencia.

- Esta es la noche en que somos trasladados a la luz, a la vida, a la libertad. Toda la celebración juega con la pedagogía sacramental de la oscuridad ambiente. La noche forma parte del “signo pascual”. No tanto por querer imitar cronológicamente el horario de la Pascua de Jesús; no se trata de imitar la hora en que resucitó, que no conocemos, sino de poner en marcha el simbolismo del paso de la noche al día, de la oscuridad a la luz, de la muerte a la vida, del pecado a la gracia: el paso pascual.
- El horario es lo primero que le da a ésta celebración algo de distintivo y extraordinario. La hora no es indiferente: ella misma se convierte en signo y símbolo de lo que se celebra.
- Debe ser nocturna también por autenticidad. Muchos textos de la Vigilia, empezando por el pregón del Exultet, suponen este simbolismo: “esta es la noche...” “Ya desde la monición de entrada se dice a los fieles: “En esta noche santa en que nuestro Señor Jesucristo ha pasado de la muerte a la vida, la Iglesia invita a todos sus hijos, diseminados por el mundo, a que se reunan para velar en oración.

Después de esta introducción, vamos a fijarnos en la estructura de la Vigilia para poderla vivirla con mayor intensidad. La Vigilia tiene tres partes:

1- RITO DE ENTRADA: La Iglesia está vacía y a oscuras, la comunidad se reúne fuera, en torno a una hoguera, allí se enciende el Cirio y, aclamando a este Cirio, símbolo de Cristo Luz, y encendiendo cirios personales, se entra procesionalmente a la Iglesia, donde se escucha el pregón pascual.

La hoguera es uno de los signos iniciales simpáticos de esta noche.

El Cirio es un hermoso símbolo del Señor que dijo “yo soy la luz: el que me sigue no anda en tinieblas”. Es interesante que se oigan bien las palabras que acompañan la preparación de este Cirio: “Cristo ayer y hoy, principio y fin, alfa y omega. Suyo es el tiempo y la eternidad. A él la gloria y el poder, por los siglos de los siglos. Amén”. Y que se vea que se ha inscrito en el Cirio la fecha del año en curso. La Pascua es siempre nueva. La Pascua de este año nos alcanza con la novedad y la plenitud de la Vida Nueva de Cristo, a nosotros, hoy y aquí.

Las velas personales quieren ser el símbolo de una comunidad, que como Esposa amante, sale al encuentro de su Esposo en esta noche de su resurrección. Como el pueblo de Israel que caminaba en el desierto siguiendo la nube luminosa. Como las vírgenes prudentes que se prepararon con lámparas a la fiesta de la boda.

Como momento culminante de este rito de entrada se proclama solemnemente, después de incensar el Cirio, el “pregón de fiestas” de las pascua cristiana, el famoso Exultet “Pregón Pascual”.

El Exultet es un hermoso anuncio lírico de lo que va a ser la fiesta de esta noche. Un invitatorio a la alegría cósmica y comunitaria, porque es la noche de la liberación, para los judíos y para los cristianos. El Exultet es una obra maestra de la lírica cristiana, centrada en la noche pascual: pascua judía, pascua cristiana, pascua nuestra.

2- LA CELEBRACIÓN DE LA PALABRA: La celebración de la Palabra esta noche contiene, no dos lecturas, sino hasta nueve: siete del Antiguo Testamento, de las que se leen al menos tres y dos del Nuevo Testamento.

Junto a la proclamación de la Pasión del Señor del Viernes Santo, las lecturas de esta noche Pascual son el momento culminante del Leccionario cristiano a lo largo de todo el año.

Las lecturas del Antiguo Testamento renuevan las maravillas de Dios en la historia de la salvación. Ponen de relieve la larga espera de la humanidad hacia su total liberación. Fue un camino lento, arduo, lleno de obstáculos y tropiezos hasta llegar a la plenitud de la vida que nos trae Cristo resucitado.

Después de las lecturas del Antiguo Testamento se encienden los cirios del altar, voltean las campanas y se canta el Gloria. A continuación canta el sacerdote la oración colecta claramente contagiada de alegría.

La Liturgia de la Palabra prosigue con un texto bautismal de San Pablo, Rm 6. Para él, el bautismo es la experiencia sacramental de lo mismo que Jesús experimentó históricamente en su muerte y resurrección: “por el bautismo nos incorporamos a su muerte... fuimos sepultados con él en la muerte... para que andemos en una vida nueva... si hemos muerto con Cristo, también viviremos con él.

El evangelio de la resurrección es la lectura principal de la Vigilia y de todo el año.

Antes de proclamarlo, la comunidad, en pie, escucha primero y luego repite el solemne aleluya. La resurrección de Cristo se proclama cada año según el evangelista propio. Y la comunidad puede aclamar después cantando, por ejemplo, el mismo Aleluya, como respuesta festiva de la comunidad al buen anuncio, antes de la homilía.

3- LOS SACRAMENTOS DE LA NOCHE PASCUAL. Después de escuchar la Palabra, pasamos a celebrar los sacramentos pascuales. El mismo misterio de la Pascua de Cristo que nos han proclamado las lecturas y con el que ya hemos entrado por una escucha atenta y una acogida de fe, lo vamos a celebrar ahora con los signos sacramentales: Bautismo y Eucaristía.

La noche pascual es la hora de bautizarse... Mas, ¿qué significa esto? ¿Es agregar un nuevo rito a la ya larga ceremonia religiosa...? **El bautismo no es un simple rito: es vivir ya como hombres nuevos.** “Nuestra vieja condición ha sido crucificada, quedando destruida nuestra personalidad de pecadores... Por el Bautismo fuimos sepultados con él en su muerte..., para que caminemos en una vida nueva.” La Pascua tiene un sentido íntimo, espiritual, profundo. Es morir a nosotros mismos en que de viejos y pecadores tenemos y “vivir para Dios en Cristo Jesús”. Es caminar ahora en la vida nueva: nueva manera de comunicarnos, de tratar al vecino, de estar en familia, de organizar nuestro trabajo, de hacer algo por el país. Es vivir ahora como Cristo, compeñetrados de ese Evangelio desconcertante que nos exige desnudarnos de una forma de afrontar la vida –entrar al agua del bautismo– para revestirnos de las formas de la santidad, esa maltratada palabra que no tiene más significado para el creyente que “Vivir en Cristo”.

La comunidad cristiana, iluminada por la Palabra, rejuvenecida por el agua bautismal o su recuerdo, se sienta ahora a la mesa festiva de la Pascua, en que su Esposo le invita a **participar de su Cuerpo y Sangre.**

La celebración de la Eucaristía es el punto culminante de la Vigilia porque es el sacramento pascual por excelencia, memorial del sacrificio de la cruz, presencia de Cristo resucitado, consumación de la iniciación cristiana y pregustación de la pascua eterna.

Nunca como en ésta noche la comunidad cristiana es invitada con mayor sentido a participar en el memorial de la pascua de Cristo, comulgando con su cuerpo entregado y su Sangre derramada.

La celebración tiene una línea de intensidad creciente: desde el pregón de la entrada hasta la proclamación del evangelio, y luego hasta la celebración del bautismo, y sobre todo de la Eucaristía. Es la Eucaristía más importante de toda la Semana Santa, de todo el año.

A las puertas de la Pascua

Jose Camps Navarro
Párroco de El Salvador

Se acercaron los discípulos a Jesús y le preguntaron: –«¿Dónde quieres que te preparemos la cena de Pascua?». Él contestó: –«Id a casa de Fulano y decid le: –“El Maestro dice: Mi momento está cerca; deseo celebrar la Pascua en tu casa con mis discípulos”». Los discípulos cumplieron las instrucciones de Jesús y prepararon la Pascua.

Mateo 26, 17-19.

Se acercan ya los días grandes para el cristiano, los días de la Pasión salvadora de nuestro Señor. La celebración de la Pascua del Señor es el corazón de la vida cristiana, de ahí brota la fuerza para hacer presente el Reino de Dios en nuestro mundo. Celebrar no es solo recordar, es adentrarse en los acontecimientos, vivir en ellos y de ellos. El viernes santo contemplaremos a Jesús muerto en la cruz por nosotros los hombres y por nuestra salvación. El sábado santo descenderemos con él al sepulcro, a lo más profundo de la existencia humana: la oscuridad y soledad de la muerte, el sin sentido y la nada. El domingo de Pascua resucitaremos con él a la vida eterna, a la felicidad que no se acaba.

Tres días santos, distintos por completo al resto de los días. Tres días vitales para el cristiano. No se puede entrar en estos días santos de cualquier manera, cabría el peligro de no aprovecharlos, de que pasaran sin producir su fruto en nuestra vida. Como los discípulos de Jesús también nosotros, a las puertas de la Pascua, hemos de hacer los preparativos oportunos. La Cuaresma es el tiempo largo de preparación a la Pascua. El camino que nos lleva a Jerusalén, como a los antiguos peregrinos. Una vez llegados hay que ultimar los detalles, preparar todo con exquisito cuidado: vamos a celebrar la Pascua con Jesús.

El jueves santo es la puerta de la Pascua, el día de dejar todo a punto para poder sentarse a la mesa con el Señor y vivir de su misma vida. El jueves santo

es la conclusión del camino cuaresmal, y la entrada en el triduo santo pascual. Si nos detenemos a contemplar la liturgia propia de este día, descubriremos la tensión de los preparativos. Es un día en función de los siguientes. Jueves santo es el día de desechar lo antiguo y tener a punto lo nuevo. Porque Pascua es novedad, Pascua es nueva creación.

En la mañana del jueves santo, aunque se puede hacer en otro día anterior, el obispo con todos los presbíteros de la diócesis, bendice los óleos nuevos que serán usados en el triduo pascual. Bendice el óleo de los catecúmenos, de los que van a recibir su última unción como catecúmenos en la mañana del sábado santo, en espera del bautismo de la vigilia pascual. Consagra el crisma, con el que serán ungidos los recién bautizados y confirmados en la liturgia bautismal de la vigilia de Pascua. En las parroquias se vacían y limpian los recipientes de los óleos para recibir los nuevos.

En la tarde del jueves santo la eucaristía que conmemora la Cena del Señor queda abierta, no se bendice ni despide al pueblo, en su lugar se guarda con solemnidad el cuerpo de Cristo, para que los moribundos puedan recibir el viático en los días santos y los enfermos y fieles puedan comulgar el viernes santo.

En el triduo santo solo hay una eucaristía, la que concluye la vigilia e inaugura el domingo santo de la Pascua. Por eso, al acabar la celebración vespertina del jueves, se despoja el altar de sus manteles y cirios y se quita la cruz: no habrá banquete, los amigos del novio harán ayuno, no harán fiesta, el Esposo duerme en la cruz. Cuando vuelva el Esposo, resucitado, los manteles y los cirios, y las flores y la música volverán a estar presentes.

Estos son preparativos litúrgicos, para la celebración. Pero en el jueves santo se nos invita a hacer otro tipo de preparativos. Se trata de preparar el corazón, de estar a punto en nuestra vida, en nuestra existencia.

En la antigüedad, era el jueves santo cuando los pecadores públicos, que habían recibido la ceniza en el inicio de la Cuaresma y habían hecho penitencia durante esos cuarenta días, recibían la absolución de sus pecados, eran reconciliados con Dios y con la comunidad eclesial. Hoy todos recibimos la ceniza al comenzar la Cuaresma, todos nos reconocemos pecadores, necesitados de conversión. No podemos llegar al jueves santo sin haber hecho la penitencia sincera, que nos reconcilie con Dios y con los hermanos. El jueves santo es el día del perdón, de saberse realmente perdonados y acogidos.

El gesto del lavatorio de los pies nos sitúa en nuestro lugar verdadero; no por encima de los demás, sino a su servicio, a sus pies. El pecado nos eleva, nos hace mirar al otro por encima del hombro. La penitencia humilde, la conservación sincera del corazón nos hace pequeños ante el hermano; como Cristo, que se rebajó hasta someterse incluso a la muerte. La colecta del jueves santo adquiere todo su sentido si en verdad es el fruto de nuestros ayunos y privaciones, si es en verdad resultado de haber reconocido que los bienes materiales no nos dan la felicidad, que están al servicio del ser humano, al servicio de la justicia y del amor.

No podemos entrar en el triduo santo sin hacer los preparativos del jueves. Sólo experimentamos el perdón salvador de la cruz si hemos pedido perdón a Dios, a los hermanos. Sólo nos enriqueceremos de la entrega de Jesús, que muere solo y desnudo, si hemos compartido los que somos y tenemos con los necesitados. Sólo nos sabremos resucitados, levantados, si nos hemos puesto al lado de los que están hundidos por sus desgracias o miserias y hemos padecido con ellos.

Entremos en la sala grande y espaciosa del triduo pascual, hagamos los preparativos del jueves santo, y celebremos allí la Pascua con Jesús.

La angustia de una ausencia

Jorge García Monsalve
Vicario de Santa María

Al escribir para la *Semana Santa Saguntina*, este año quiero ofrecerte tres meditaciones sobre el Sábado Santo. ¿Por qué?

Son muchas las ocasiones en las que nos encontramos en el Sábado Santo, donde parece que Dios ha muerto, calla y no dice nada: son los grandes momentos de dolor, como las enfermedades crueles que acaban con tantas personas, los accidentes, cataclismos, guerras, las víctimas de la violencia, del odio, de la locura de algunos... en todas ellas, podemos decir:

*“¡Dios mío! ¿Dónde estás cuando te invoco? Te he llamado y no te he visto, no se ha cumplido aquello que te pedía..., y eso que era justo
¿No te afecta nuestro sufrimiento? ¿No te importa tu pueblo? ¿Nos has abandonado? ¿Es que no hay nadie que pueda oírnos y Salvar a esta humanidad que tanto sufre? ¿Te han matado Señor? ¿O tiene razón el ateo y no existes?...”.*

Son muchas las preguntas que nos hacemos en esos momentos y nos sitúan ante el golpe de muerte que dimos los humanos a Jesús de Nazaret en aquél Viernes Santo, donde Dios se ocultó y quedó suelta la locura de los desvergonzados, de los asesinos, de los ciegos de codicia y de maldad... Semana trágica la de Cristo... Semana trágica la de la humanidad... Semana trágica la de la Iglesia. Porque hoy, sigue habiendo muchos que trabajan en el bando oscuro de la tortura y la prepotencia, de la muerte y la destrucción... sigue habiendo muchos verdugos... Por eso es tan importante saber qué nos dices Señor: Ilumina con la luz Pascual los Sábados Santos de la historia.

Esta meditación del Papa Benedicto XVI trata sobre el Sábado Santo. A él cedo este espacio para que nos enriquezca con su sabiduría. Me callo y dejo paso al teólogo, al maestro a fin de que nos ilumine con su reflexión.

Meditación

La afirmación de la muerte de Dios resuena, cada vez con más fuerza, a lo largo de nuestra época. En primer lugar aparece en algunos autores como una simple pesadilla. Jesús muerto proclama a los muertos desde el techo del mundo, que en su viaje al más allá no ha encontrado nada: ningún cielo, ningún dios remunerador, sino sólo la nada infinita, el silencio de un vacío absoluto. Pero se trata simplemente de un sueño molesto, que alejamos suspirando al despertarnos, aunque la angustia sufrida sigue preocupándonos en el fondo del alma, sin deseos de retirarse. Cien años más tarde es Nietzsche quien, con seriedad mortal, anuncia con un estridente grito de espanto: “¡Dios ha muerto! ¡Sigue muerto! ¡Y nosotros lo hemos asesinado!”. Cincuenta años después se habla ya del asunto con una serenidad casi académica y se comienza a construir una “teología después de la muerte de Dios”, que progresiva y anima al hombre a ocupar el puesto abandonado por Dios. El impresionante misterio del Sábado Santo, su abismo de silencio, ha adquirido, pues, en nuestra época un tremendo realismo.

Porque esto es el Sábado Santo: el día en que Dios se oculta, el día de esa inmensa paradoja que expresamos en el credo con las palabras “descendió a los infiernos”, descendió al misterio de la muerte. El Viernes Santo podíamos contemplar aún al traspasado; el Sábado Santo está vacío, la pesada piedra de la tumba oculta al muerto, todo ha terminado, la fe parece haberse revelado a última hora como un fanatismo. Ningún Dios ha salvado a este Jesús que se llamaba su hijo. Podemos estar tranquilos; los hombres sensatos, que al principio estaban un poco preocupados por lo que pudiese suceder, llevaban razón.

Sábado Santo, día de la sepultura de Dios. ¿No es éste, de forma especialmente trágico, nuestro día? ¿No comienza a convertirse nuestro siglo en un gran Sábado Santo, en un día de la ausencia de Dios, en el que incluso a los discípulos se les produce un gélido vacío en el corazón y por este motivo se disponen a volver a su casa avergonzados y angustiados, sumidos en la tristeza y la apatía por la falta de esperanza mientras marchan a Emaús, sin advertir que Aquél a quien creen muerto se halla entre ellos?

Dios ha muerto y nosotros lo hemos asesinado. ¿Nos hemos dado realmente cuenta de que esta frase está tomada casi literalmente de la tradición cristiana, de que hemos rezado con frecuencia algo parecido en el Vía Crucis, sin penetrar en la terrible seriedad y en la trágica realidad de lo que decíamos?

Lo hemos asesinado cuando lo encerrábamos en el edificio de ideologías y costumbres anticuadas, cuando lo desterrábamos a una piedad irreal y a frases de devocionarios, convirtiéndolo en una pieza de museo arqueológico; lo hemos asesinado con la duplicidad de nuestra vida, que lo oscurece a Él mismo, porque ¿Qué puede hacer más discutible en este mundo la idea de Dios que la fe y la caridad tan discutibles de sus creyentes?

La tiniebla divina de este día, de este siglo, que se convierte cada vez más en un Sábado Santo, habla a nuestras conciencias. Se refiere también a nosotros. Pero, a pesar de todo, tiene en sí algo consolador. Porque la muerte de Dios en Jesucristo es, al mismo tiempo, expresión de su radical solidaridad con nosotros. El misterio más oscuro de la fe es, simultáneamente, la señal más brillante de una esperanza sin fronteras. Todavía más: a través del naufragio del Viernes Santo, a través del silencio mortal del Sábado Santo, pudieron comprender los discípulos quién era Jesús realmente y qué significaba verdaderamente su mensaje. Dios debió morir por ellos para poder vivir de verdad en ellos. La imagen que se habían formado de Él, en la que intentaban introducirlo, debía ser destrozada para que a través de las ruinas de la casa deshecha pudiesen contemplar el cielo y verlo a Él mismo, que sigue siendo la infinita grandeza. Necesitamos las tinieblas de Dios, necesitamos el silencio de Dios para experimentar de nuevo el abismo de su grandeza, el abismo de nuestra nada, que se abriría ante nosotros si Él no existiese. Hay en el Evangelio una escena que anticipa de forma admirable el silencio del Sábado Santo y que, al mismo tiempo, parece como un retrato de nuestro momento histórico. Cristo duerme en una barca, que está a punto de zozobrar asaltada por la tormenta. El profeta Elías había indicado en una ocasión a los sacerdotes de Baal, que clamaban inútilmente a su dios pidiendo un fuego que consumiese los sacrificios, que probablemente su dios estaba dormido y era conveniente gritar con más fuerza para despertarle. ¿Pero no duerme Dios en realidad? La voz del profeta, ¿no se refiere, en definitiva, a los creyentes del Dios de Israel que navegan con Él en una barca zozobrante? Dios duerme mientras sus cosas están a punto de hundirse. ¿No se asemejan la Iglesia y la fe a una pequeña barca que naufraga y que lucha inútilmente contra el viento y las olas mientras Dios está ausente? Los discípulos, desesperados, sacuden al Señor y le gritan que despierte; pero Él parece asombrarse y les reprocha su escasa fe. ¿No nos ocurre a nosotros lo mismo? Cuando pase la tormenta reconoceremos qué absurda era nuestra falta de fe.

Y, sin embargo, Señor, no podemos hacer otra cosa que sacudirte a ti, el Dios silencioso y durmiente, y gritarte: ¡despierta!, ¿no ves que nos hundimos? Despierta, haz que las tinieblas del Sábado Santo no sean eternas, envía

un rayo de tu luz pascual a nuestros días, ven con nosotros cuando marchemos desesperanzados hacia Emaús, que nuestro corazón arda en tu cercanía. Tú que ocultamente preparaste los caminos de Israel para hacerte al final hombre como nosotros, no nos abandones en la oscuridad, no dejes que tu palabra se diluya en medio de la charlatanería de nuestra época. Señor, ayúdanos, porque sin ti pereceríamos.

Oración

Señor Jesucristo, has hecho brillar tu luz en las tinieblas de la muerte, la fuerza protectora de tu amor habita en el abismo de la más profunda soledad; en medio de tu ocultamiento podemos cantar el aleluya de los redimidos. Concédenos la humilde sencillez de la fe que no se desconcierta cuando Tú nos llamas a la hora de las tinieblas y del abandono, cuando todo parece inconsistente. En esta época en que tus cosas parecen estar librando una batalla mortal, concédenos luz suficiente para no perderte; luz suficiente para poder iluminar a los otros que también lo necesitan. Haz que el misterio de tu alegría pascual resplandezca en nuestros días como el alba, haz que seamos realmente hombres pascuales en medio del Sábado Santo de la historia. Haz que a través de los días luminosos y oscuros de nuestro tiempo nos pongamos alegremente en camino hacia tu gloria futura. Amén.

La Semana Santa de Sagunto, testimonio de fe católica y de cultura y arte

Leoncio Alpuente

TEMOR SERVIL Y TEMOR FILIAL DE DIOS

Lo nuestro es el santo temor filial a Dios

S. Agustín nos explica la diferencia de uno y otro temor de manera magistral como fruto de su experiencia personal. Dice en su obra “De spiritu et littera, 32,56:

“Quien obra bien por amor al castigo, aún no ama a Dios, aún no se encuentra entre los hijos. Con todo, ¡ojalá que al menos tema al castigo!

El temor es siervo y la caridad libre; y, para decirlo mejor, el temor es siervo de la caridad. No se adueñe el diablo de tu corazón; vaya el siervo delante y haga reserva del lugar de tu corazón para la dueña que ha de llegar. Haz el bien; hazlo al menos por temor al castigo, si aún no puedes hacerlo por la justicia. Llegará la dueña y, entonces, se retirará el esclavo, “porque la caridad perfecta expulsa el temor (J.1,4, 18).

El esclavo vive temiendo al Señor, el hijo temiendo al Padre, a quien invoca con el grito que sale del corazón: “Abba, Padre”. Este es un grito que sale del corazón, no de las fauces ni de los labios; suena interiormente; suena a los oídos de Dios”.

Los hombres y mujeres de todos los tiempos, por la gracia de la fe católica, del bautismo, del arrepentimiento sobrenatural de los pecados y por la enmienda de la vida, por nuestra entrada en la Iglesia Una y Única, nos hacemos hijos de Dios, hermanos de Jesucristo y coherederos con Él del don y del premio de la vida eterna del cielo.

El apóstol exclama admirado: “Ved qué amor nos ha tenido el Padre, que querido que nos llamemos hijos de Dios y que, en realidad, lo seamos.

Los hijos de Dios, para evitar el pecado mortal y venial y para vivir y morir en gracia de Dios en el cumplimiento de los mandamientos de Dios y de la Iglesia, se mueven principalmente, por el amor sobrenatural a la Santa Trinidad y al prójimo en imitación de Jesucristo, que no vino a la tierra a ser servido sino a servir a Dios Padre y sus hermanos, los hombres, para que salgamos del pecado y entremos, con su guía y ejemplo de su amor, de sus obras, palabras y leyes, en el Reino de la Verdad y de la alegría, que son antícpo y promesa de la vida eterna.

La Verdad, la alegría y la esperanza de los hijos de Dios tienen su hontanar perenne en el Sacrificio y Sacramento de la Santa Eucaristía. Ahí nace también para vencer en la tentación contra las asechanzas del enemigo, el diablo, el mundo materialista y ateo y la carne irredenta.

El temor servil del infierno eterno, que es castigo seguro del pecado mortal no perdonado y enmendado, es, podríamos decir, como nos ha dicho más arriba A. Agustín, el último cartucho.

“No me mueve, mi Dios, para quererte el cielo que me tienes prometido,
ni me mueve para dejar, por eso, de ofenderte el infierno tan temido.
Tú, me mueves, mi Dios, para quererte. Muéveme el verte...

La Semana Santa de Sagunto, testimonio de fe católica y de cultura y arte

Juan E. Pérez García

¿A QUIEN MOLESTA EL SANTO CRISTO DE LA ESCUELA?

¿Y la imagen de la Virgen Inmaculada?

1º.- Dice S. Francisco de Sales, ese fecundísimo padre espiritual de tantas familias religiosas, que es un error mayúsculo, con graves consecuencias para la sociedad y para las personas, quitar la cruz, las imágenes de la Virgen y otros signos religiosos y las prácticas piadosas de los lugares e instituciones públicas: Escuelas, Cuarteles militares, Hospitales, Cárcel, etc.

Porque se priva de muchas gracias actuales a sus moradores, a los que se les sustrae la facilidad y la perentoriedad del compromiso de un acto de fe, de confianza, de adoración, de acción de gracias, de una oración de urgencia, de un buen pensamiento, de un buen deseo, afecto u obra a favor de nuestro prójimo.

2º.- En un colegio público de Rocafort, al lado de Valencia, en el que casi el cien % x cien % de los padres han pedido formación religiosa católica para sus hijos y en el que no hay ningún alumno de Religión distinta a la Católica, han retirado el Crucifijo de todas las aulas, porque una pareja de padres así lo han exigido, queriéndose adelantar a la posibilidad de que, en el futuro, pueda asistir a esas clases algún alumno de religión tibetana.

Este proceder es, desde luego, una ofensa grave al Hijo eterno de Dios y de la Virgen, que quiso morir voluntariamente en la cruz, clavado por nuestros pecados y para alcanzarnos la gracia de la filiación divina. Es así mismo un pecado grave de cobardía contra el Evangelio de Jesucristo, que dice: “De quien se “avergonzare de Mi delante de los hombres Yo, también, me avergonzaré delante de mi Padre celestial”.

Es, también una ofensa grave a la Santa Madre Iglesia Católica, a los mártires de la fe, a los padres, sacerdotes y maestros que, con su oración, ejemplo, palabra y vida cristiana educaron en la fe a los actuales padres cristianos, que, sin embargo, ponen en peligro a sus propios hijos de ser instruidos pero no educados y de dejarlos abandonados en manos de maestros ayunos de convicciones profundas y saludables para esta vida y para la otra después de la muerte.

Y, por último, uno se obligado a reparar los desaguisados cometidos contra la democracia, las matemáticas y la ciencia estadística cuando observa que el noventa y nueve % de los padres católicos del colegio público de Rocafórt pide Religión católica para sus hijos y, sin embargo, aceptan mansurronamente, masónicamente, que el uno % de los padres consiga el ostracismo del bien amado Cristo en la Cruz, nuestro Divino Salvador, también de los cobardes y de los masones.

La soledad de María

Ramón Micó Colomer

Párroco de Quartell, Quart y Benavites

Uno de los pasos de la Semana Santa es la Soledad de María. No hace muchos meses estuve de ejercicios con las obreras de la Cruz en Santa María del Monte en Torres Torres, allí meditamos sobre la pasión de manos de San Ignacio, fue una experiencia enriquecedora. El sábado siguiente hacia votos solemnes en la Casa Madre de Moncada una obrara de la cruz destinada en Sagunto, Ana Sanchis y en la misma sacristía comentando las meditaciones de los ejercicios con vuestro prior D. Vicente Gil, él mismo me hacía hincapié en la fuerte experiencia de la **soledad ante la colocación de Jesús en el sepulcro**. Hecho que me llevó reflexionar sobre la experiencia de la soledad en el proceso personal de cada persona.

La soledad es sin duda una experiencia que nos acompaña en muchos momentos de la vida, pero esta no siempre se experimenta de la misma manera y tampoco con la misma intensidad. Nacemos, nos enamoramos, y morimos solos. San Juan de la Cruz habla de la “soledad sonora”, soledad donde se lleva a cabo la oración “tratar de amistad con aquel que sabemos que nos ama de verdad”. Por lo que a soledad quizás sea la primicia para poder abrirnos a lo trascendente, al completamente otro.

La soledad es el lugar privilegiado desde donde se puede oír y escuchar la palabra del otro en mayúsculas, y cuando escuchamos la voz del otro también resuena junto a su voz la voz de los otros. La soledad, el calmar la vida, el callar uno mismo incluso aquello que nos desvela y nos hace sufrir puede convertirse o bien en un signo de resignación o bien en un signo de esperanza.

Me cuesta creer en María en la soledad como signo de resignación ante la vida. Quiero hoy creer en María como signo visible del pueblo que cree y espera. María esperanzada. Nuestra Señora de la Esperanza que en silencio espera el nacimiento del Salvador en los días anteriores a la Navidad. Nuestra Señora del la Esperanza que en el silencio de la pasión, muerte y sepultura del Señor esta

en la espera de la nueva aurora de la redención. En el tiempo de Navidad el sol duerme en las entrañas de María, en el transcurso de los tres días de la sepultura el sol duerme en lo profundo de la tierra y en la soledad de María.

Comparto en estos momentos el silencio y dolor de cuantos acompañan a tantos hermanos nuestros en el dolor o el sufrimiento, incluso a aquellos que nos toca acompañar en el proceso de la muerte y como María quedar solos ante la soledad del sepulcro. En estos momentos no es cuestión solo de estar y acompañar sino también el sentir y el compadecer, el saber guardar silencio y juntos como María en la espera de la resurrección rezar, confiar en Dios que nos sacará de la experiencia dura de la muerte.

Desde niño aprendí el proceso del Viernes Santo, en esa forma catequética tan hermosa que tiene la Iglesia de enseñar a sus hijos, la imagen que queda graba en nuestra memoria. Jesús atado y azotado a una columna, mi madre nos decía “el amarraet”, el Ecce Homo con la túnica que bordada por la beata Josefa Naval Girbés de Algemesí, Santa María Magdalena, Jesús Crucificado, El Devallament de la Creu, La Virgen Dolorosa, el Santo Sepulcro, y detrás sin relevancia con humildad la Soledad de María. Confieso que desde siempre tuve una gran predilección por esta imagen, quizás sea la más olvidada y la que menos caso hacemos pero es sin duda una de las más revelantes en la cotidianidad de nuestra vida.

Con la llegada al Camp de Morvedre se ha enriquecido mi experiencia en torno al Viernes Santo, con muchos de los actos de la semana santa, pero quisiera recordar dos actos de vuestra semana Santa que me ayudan a profundizar en este misterio de la soledad, en primer lugar la procesión del silencio el Miércoles Santo, niños, jóvenes y mayores acompañados por el silencio y la mirada atenta de los files que hacen que en Sagunto no haya unos actores y un público sino que todos actúan y participan de esta procesión compartiendo el silencio y elevándonos al creador. En segundo lugar el Viernes Santo, la salida del Nazareno de la Ermita de la Sang con el silencioso acompañar a Jesús al calvario entre las calles de Sagunto y las peñas emblanquecidas por la cal, con las distintas generaciones que se agolpan en la subida del calvario. Nos llevan a una vez más a meditar en lo profundo de nuestro ser humano y ser cristiano. Creo sin duda alguna que es como un ensayar o por que no el no improvisar el día de mañana esa experiencia de la soledad. Pero no de una soledad que nos habla de resignación, sino una soledad que nos evoca al creador y a la esperanza. Que sea ocasión estos días de saber buscar momentos de silencio y soledad para llenarlos de una verdadera e intensa oración “con aquel que sabemos que nos ama de verdad”.

POÈTICA

Tres sonets a la Passió del Senyor

Josep Martínez Rondan
Prevere

Si Déu pot patir

Si Déu pot patir, em van preguntar,
essent esperit, sagrada essència,
tenint plenitud i en tot l'excel·lència
i el goig infinit sens dol ni pesar.

Si Déu pot patir, em van demanar
si està per damunt de tota dolència,
si Deu d'alegria té alguna carència
que el fera patir i el fera plorar.

No pot mai sofrir l'essència de Déu
qui és llum de llum sentir cap dolor,
mes quan vaig sentir que es va fer romeu,

i es va fer esclau el qui és Senyor,
que es va desposar amb la santa creu,
Déu sí pot patir, puix Déu és Amor.

¿Qui plora?

Al pes de trenta argents vos han venut,
i al cant del gall, que amarg i trist el plor,
i solten Barrabàs, que no el tresor
per veure'l triturat que no vençut.

Ni amb colps, corona i sang vos han volgut,
de l'arbre han arrancat la tendre flor,
no saben quant d'amor duu el vostre cor,
no saben quina sang els ha remut.

Vos trauen del pretori i amb la creu
afonen les espatilles tan vermelles,
si plora el sol, la lluna i les estrelles,

no plora el món, ni els rams del poble hebreu.
Sols plora el cor ferit de dolça Mare
i al cel plorà el silenci de Déu Pare.

¿On aneu, oh Senyor?

¿On aneu, oh Senyor, tan carregat,
pels carrers i placetes de Sagunt,
on aneu tan matí meditabund
on aneu tan de nit i ja cansat?

¿On aneu, Natzarè, si anit el blat
en la taula el donàreu tan fecund,
on aneu, oh Jesús, pujant a munt
a un Calvari d'un castell coronat?

¿On aneu baix un sol de melangia,
on aneu entre llums i amor al flanc,
on entreu, quin consol, ¡Santa Maria!,

dolça Mare besant el vostre fang?
¿D'on eixiu i on entreu quan mor el dia?
A l'ermita lluminosa de la Sang.

24 i 27 de gener, A. D. 2007

Para Semana Santa Saguntina

José Sanchis Cuartero

Para cuando este libro esté en vuestras manos, ya habrán pasado unas semanas, en las que el comienzo del año 2007 se va alejando. Sin embargo hay cuestiones que se agarran fuertemente como recuerdos imborrables que como otros muchos años, nos trae cada puente entre el año que termina y el que comienza. En mi caso, de manera que considero no demasiado frecuente, me invade una melancolía que produce una paradójica lucha entre lo alegre, por las navidades recientes y la meditación sobre el probable desaprovechamiento de los 365 días transcurridos, de manera que brotan, aún algo escondidas, unas tímidas lágrimas.

En la presente ocasión, el hecho es que una nueva amistad ayuda a olvidar las penas de los seres queridos que nos han dejado para siempre, formando parte de las ilusiones y proyectos que como cada persona, alberga el que os escribe. Este mentado evento es, precisamente la invitación que recibo de la familia Novella Mínguez para colaborar en la publicación anual de “SETMANA SANTA SAGUNTINA”. Confieso que lo hago con un serio temor a no responder a la calidad que nos tiene acostumbrados.

Pero no puedo defraudar por la confianza que me dispensan.

Como fuertes pilares que soportan memorias relacionadas con la cristianidad saguntina, puedo citar algunas que he vivido: Participación en el Calvario con la inolvidable Masa Coral Porteña, el año 1952. Ser maestro en la escuela Lira Saguntina durante cinco años, coincidiendo con D. Juan Garcés, y luego con D.- Julio Ribelles, directores de la banda. Organizador del Certamen de Massas Corales, obra del Excmo. Ayuntamiento y Centro Arqueológico. Poco después, formar parte del Ayuntamiento en la condición de concejal. Estas serían razones suficientes para estimar de todo corazón la existencia de nuestra Semana Santa, pero hay otras más poderosas: Mi Padre, saguntino de nacimiento y descendiente de generaciones lejanas de Sagunto,

Fallecido en el año 1934, formaba parte de las cofradías Virgen de Desamparados y de la “Puríssima Sang”

Por todo ello quiero compartir, aunque sea sentimentalmente, los impulsos emocionales que me impactan, en estas fechas de semana santa.

SONETO

Nunca pude verte, ni oir tu voz
ni sentir el suave tacto de tu piel
para quererte, como al amigo fiel,
para amarte como esclavo a su señor.

Tenerte más cerco no fuera mejor;
Como abeja que intuye en la flor su miel,
Esperar tus muestras de amor por la fe,
notar tu presencia, notar tu calor.

Tu ser desborda todos los sentidos:
Majestad, poder, bondad, con que un día
cuando el tiempo concluya la aventura

de viajar en este cuerpo, rendido,
corazón cansado y manos vacías,
abras el cielo a esta criatura.

* Estas letras forman parte de los cantos religiosos compuestos magistralmente por D. José Sanchis Cuartero.

VISITA AL SANTÍSIMO

Señor, tú que esperas, paciente ofendido
Dolor, que te sabes ausente, olvidado
Oh Dios, maltratado, triste y dolorido
deseamos estar hoy contigo
notar que a tu lado no hay daño temido.

Acercarnos queremos, unidos
Oh pan, consagrado, de amores herido
En la forma, mi Dios, reservado
aguardas callado, maestro y amigo

YO CANTO

Yo canto a mi dolor
no sufro por mis penas
que corre por mis venas
el fuego de tu amor.

Entono con fervor
recito en esta letra
la dicha tan completa
que nos ha dado Dios.

Te pido que la luz
que alumbra nuestras vidas
mantenga siempre viva
la fe que inspiras Tú.

Que nunca pierda yo
Oh Dios, mi bien amado
el cielo deseado
regalo de tu amor

Dels Set Dolors...

Francesc Caballer i Cardo

Per a Lola i Amparo Maria.

La Verge aferma el cos, el cap reclina,
del Fill que ara refluxa ànima al Pare.
Vol protegir son Fruit abans que esvare,
i mira -i sent- al front alguna espina.

¡Quina serenitat s'escau de Mare
quan contempla la Llum dins la boirina,
còrpora alabastrina, amarantina...
carn de la seu carn; i Carn Divina!

La Creu –que ha rastellat a llamps de llavi
la pell de l'Home– es mostra tota nua,
però ara Els protegeix de tot agravi.

La Majestat de Déu, estesa, nua
tots els lligams de Fe damunt la terra,
tots els Dolors de fam, dissord i guerra.

I el poble, que mai erra!
aferra, en la solsida,
la Creu, la Verge, el Fill, la mort... la Vida.

Morvedre, 15 de setembre de 2006.

De la mà dels meus pares

Francesc Caballer i Cardo

Perdoneu-me, si us conte:

he remembrat, d'infant,
aquella nit commovedora
d'itinerants passejos
de la mà dels meus pares
a les esglésies i ermites del meu poble.

Els acurats i enlluernadors
    preparatius
de tots els llocs sagrats;
el fervor de la gent
que, en silenci acordat,
admira i resa i calla,
    i sent i pensa i veu...

Majorals van i venen:
les atxes il.luminen
el rebombori dels carrers,
    la música -de tambors
    i cornetes alhora-
    encén el cor pietós
de la Setmana Santa.

I quan ja tot conclou,
quan sents la nit que passa
    lànguida...
    cadenciosa...
en el cos llastimat del Natzaré,
en el cor tan immens del Salvador,

eixa nit tan llarga
(quanta angoixa!
què passà pel Seu cap?)
eixa nit...
que porta
a trenc d'alba
inexorable
al matí del Calvari:
l'esclat de gent pujant
-penediments, promeses,
encontres grats, records-
i vore de bell nou
com el dia llostreja
quan mor Crist a la Creu.

L'Alcora, 22 de desembre de 2006.

Amb l'ànim de parlar-Li amb confiança
al Temple de la Sang entrí jo un dia
on, a la Creu, el Sant Crist resplendia
amb el perdó que qui Li mira alcança.

Tot i que fe, amor i esperança
a la llengua posaren gosadia,
recordí la raó que allí em tenia
tement, doncs, que Ell prenera la venjança

Ja me n'anava sense dir-Li res
quan vaig vore la nafra del costat:
i m'aturí per si l'havia ofés.

Pensí, pregú i entrí per eixe accés
perquè no té mai Déu el cor tancat
al nostre, pecador i alienat.

Francesc Caballer i Cardo, gener de 2007.

(Traducció i adaptació d'un sonet
de Félix Lope de Vega y Carpio).

“Con ánimo de hablarle en confianza
de su piedad entré en el templo un día,
donde Cristo en la cruz resplandecía
con el perdón que quien le mira alcanza.

Y aunque la fe, el amor y la esperanza
a la lengua pusieron osadía
acordéme que fue por culpa mía
y quisiera de mí tomar venganza.

Ya me volvía sin decirle nada
y como vi la llaga del costado
paróse el alma en lágrimas bañada.

Hablé, lloré y entré por aquel lado
porque no tiene Dios puerta cerrada
al corazón contrito y humillado”.

En *Poesía selecta* de Lope de Vega.
Edición de Antonio Carreño.
CÁTEDRA – Letras hispánicas, nº 187.
2ª edición. Madrid, 1995.

Este soneto fue escrito con la urgencia dolorida de una pérdida brutal. En él sólo pretendí dejar constancia del entrañable recuerdo como persona y también, desde luego, como poeta, profesor y amigo... y como gran conversador que era Paco Salinas. No tengo muy claro si el orden es el correcto, pero este último rasgo suyo, el de conversador, siempre me asalta: recordar cuando nos encontrábamos en el taller de nuestra compañera Eva Vela al ir a dejar o a recoger a nuestras hijas a la clase de pintura de los viernes.

Y el tiempo... parecía detenerse

TUS PIES DE VERSO SUAVE

¿Qué haré, Salinas, ya sin tu cadencia
cuando la soledad me embargue tanto?
La charla amena, que devino ausencia,
será el silencio que silencie el llanto.

¿Cómo cayó el poeta en la celada?
¿Cuántos versos quedaron aguardando
su reflexión medida y delicada?

¿Por qué nunca sabremos dónde y cuándo
regresará tu voz tan inspirada?

Desde la orilla, el valle y la ladera
que medirán tus pies de verso suave
confirmarás... el orden de la esfera;

nos quedará el rumor de tu hablar grave,
tus pétalos..., tu rosa... y esta espera.

*Francisco Caballer Cardo,
octubre-noviembre de 2004.*

Este texto se leyó durante el homenaje organizado en el I.E.S. Clot del Moro a Francisco Salinas Torres el miércoles 9 de noviembre de 2005. **A Rosa, que me ha permitido publicarlo, y a sus hijas se lo dedico.**

(Asimismo, quiero agradecer a la Mayoralía de 2007 –y especialmente a Paco Novella– que hayan encontrado un espacio para todos estos versos).

TREBALLS D'INVESTIGACIÓ

La meua aportació a la Setmana Santa Saguntina 1970-2006

Bibliografia, fotografies i gravats

Josep Martínez Rondan, prevere
rector de Faura i Benifairó de les Valls

*A la Lloable Confraria de la Puríssima Sang de Jesucrist
de la ciutat de Sagunt,
que el dia 15 de desembre de l'Any del Senyor 2006,
em féu la gràcia de nomenar-me "Amic de la Confraria".
Amb gratitud perenne i sentida,
Josep Martínez Rondan, prevere*

Donem gràcies al Nostre Senyor per tot el bé que ens dóna. Fa ja trenta-sis anys que comencí a escriure en la revista —d'ençà uns anys un verdader llibre— de la *Setmana Santa Saguntina*. Tornem a donar-li gràcies. Ell és l'autor de tota bellesa. En el seu misteri d'amor la formosor, la veritat i la bondat s'abracen. Done gràcies a Sagunt, a la tradició cristiana del meu Morvedre; ell ha estat el llibre on he trobat la mística de la seua història religiosa, esplendorosa, senzilla, fecunda. El seu cel i la seua terra han estat la font on he begut amor i contemplació. Morvedre és el meu cor i el meu mestre. Morvedre és el passat, el present i l'esdevenir: que cresca en els seus fills i filles la fe catòlica i apostòlica, la fe vertadera i salvífica, la fe dels nostres pares. I les exigències d'aquesta fe, la moral cristiana, viscuda, coherent, exigent i dolça quan ens mou el foc de l'Esperit Sant, la dolçor d'un amor crucificat, cristians, bons cristians, començant per les majoralies, pels confrares, pels qui escrivim ací, pels qui llegeixen aquest llibre de la Sang, per tot Sagunt. L'exemple, la vida, i la llum de la paraula, juntes, inseparables, donant testimoni d'un misteri tan gran, tan excels, tan íntim i corprenedor, incontenible, il·luminós quan el sosté la sinceritat i la passió per Déu, d'un Déu que és passió i vida.

I done gràcies als clavaris i majoralies d'aquests anys passats i present —al clvari Germà i a Francesc Novella Mínguez, majoral i estimat amic, i a tots els majorals d'enguany— per la seu excessiva amabilitat i confiança en la meua pobra persona. Gràcies a ells i al pes de l'amor al poble que em descansa quan hi pense, quan hi escric, he pogut fer un rosari de notes històriques, versets, catequesi, iconografia i art, tot estès i alçat a l'estoig de les blanques planes d'aquest llibre de la *Setmana Santa Saguntina*. Les primícies de la meua aportació veieren la llum en la revista de 1970¹. I en aquests anys proppassats, repassant aquesta fecunda revista/libre de la Puríssima Sang de Sagunt, m'ha semblat convenient recollir la meua bibliografia, ajuntar-la en unes poques pàgines, i, juntament amb ella, donar també notícia dels gravats i fotografies que he aportat amb tan de goig no sols als meus articles, ans també al dels altres col·legues lletraferits per a ornament del llibre. L'apreciació als gravats antics me la passà aquell savi i amic inoblidable que era en Guillem Andreu Valls, arxiver i bibliotecari de Sagunt i cronista de Cabanes.

Per si al lector li podria interessar alguna de les coses que he publicat en aquest llibre, ací té la bibliografia, l'any de la publicació², les pàgines i per tant l'extensió de cada article, i l'expressió i pàgina de cada gravat i fotografia³.

I amb l'ajut del Nostre Senyor continuarem en anys successius encenent el ble de l'emoció, de la veritat i de la caritat en el foc d'una Sang que és puríssima i dóna el nom a la Confraria actualment més populosa de Sagunt.

□□ □

Josep Martínez Rondan, “Clarejar Saguntí” (1970), pp. 27-29.

Glossa emotiva a la matinada de Divendres Sant Saguntí, amb dos poemetes, que comencen: *Divendres Sant gemegós...*

—“Anem a les Creus” (1971), pp. 32-34.

Versificació dels passos del Calvari: *Allà al calvari / baix el castell/ Divendres Sant / naix un clavell...*

—“Glossari escollit” (1972), pp. 18-22.

Com un diccionari d'unes poques paraules casolanes, amb una dècima: *Sou il·lustre Confraria...*

¹ Era majoral el meu amic Juli Piera Bànguena, ja difunt, que m'hi invità, i clvari Josep Maria Albert Oliva.

² Falten els anys 1985, 1986 i 2003 que no hi vaig col-laborar.

³ Una altra cosa que em plauria fer, però em faltaria temps, és un article de les errates d'aquests treballs, unes degudes a la meua ignorància, altres a inadvertència bé de l'autor, bé de l'impressor, bé de tots dos. Les errates, però, no desvirtuen ni desmereixen el conjunt, puix no són substancials ni en són moltes.

—“D'un munt estant, Morvedre” (1973), pp. 20-23.

25 estrofes, la primera començà: *Oh Déu dels nostres pares en Crist manifestat...*

Gravats: Santa Creu sostinguda pels àngels (portada).-Dolorosa, p. 10.-Flagel·lació, p. 14.-*Soli Deo honor et gloria*, p. 29.

—“La Vila de Morvedre i la Confraria de la Sang en un llibre de Rendes Adventícies del segle XVII” (1974), pp. 15-20.

En aquells anys la confraria celebrava: un perpetual al sendemà de cap d'any, misereres en la quaresma, processó de divendres Sant, festa de la Sang en juliol, i setanta misses durant l'any.

Gravats: Jesús Nazarè, p. 1.-Cistella amb flors p. 38.

—“Divendres de Sang” (1975), pp. 12-17.

Combatiment naval al Moll la matinada de Divendres Sant de 1943, el soroll eixordador de les canonades aplegà al Calvari...

Gravats: Plàtol, p. 16.-Cistella amb flors p. 17.-Ecce Homo, p. 23.

—“Les pintures i un inventari de l'Ermita de la Sang de Sagunt” (1976), pp. 15-22.

Contemplació i descripció dels frescs del s. XVIII, atribuïts a Josep Vergara, i el conjunt dels béns i ornamentals computats que tenia l'ermita abans de 1936.

Gravats: Santa Creu sostinguda pels àngels, p. 1.-Sant Pere i Sant Pau, p. 5.-Dolorosa, p. 7.-Calvari, p. 11.-Portal del Calvari, p. 12.-Crucificat, p. 26.- Santíssima Trinitat, p. 33.

Fotografies: Crucificat, sagristia de l'església de Santa Maria (coberta).-Frescos dels carcaixols de l'ermita de la Sang: Oració a l'hort, p. 16; Flagel·lació, p. 18; Coronació d'espinet, p. 19; i Ecce Homo, p. 21.

—“Polifonia sacra saguntina” (1977), pp. 31-38.

Expressions musicals de la Setmana Santa i les notes al pentagrama de les tres veus dels motets que canten al calvari la matinada de Divendres Sant, seguides de la lletra traduïda al valencià.

Gravats: El Salvador, p. 1.-Pany de la Verònica i instruments de la Passió, p. 6.-Calvari, p. 17.-Custòdia i àngels, p. 21.-La Mare de Déu al peu de la Creu, p. 36. Polifonia, p. 37.-Confraries al peu de la creu, contraportada.

Fotografies: Crucificat (fang cuit), Calvari i Castell (coberta).-El Nazarè i el portal del Calvari, p. 31.-La coral i el Nazarè, p. 33.-Després d'entrar el Nazarè a Santa Maria, p. 35.

—“Quefers de la Confraria de la Sang de Morvedre, en el segle XVII (1632-1640)” (1978), pp. 27-33.

Allò dit a l'article de 1974, però transcrit mes per mes en aquests anys de 1632 a 1640, seguit dels llinatges morvedrins que llegim en 1634.

Gravats: Calvari, p. 23. Portal del Calvari, p. 25.

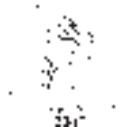
—“Per a la crònica de la confraria de la Sang i del convent de la Trinitat de Morvedre” (1979), pp. 24-31.

- Inclou: *Cant de les Creus en el calvari de Sagunt en clarejar Divendres Sant*, p. 27, *Relació dels religiosos coneguts del convent de la Trinitat de Morvedre*, pp. 28-31, i un Epíleg o poema: *Qui sou vós, qui, oh Senyor, / un Divendres es pregunten...*, p. 31.
- “Annals de Sagunt i de la Confraria de la Sang” (1979), p. 32⁴.
- 600 anys de l'Hospital de Na Marzena, pluja i predicadors de Divendres Sant.
- Gravats: Hídria amb flors, pp. 6 i 17.
- Fotografies: Primer Dolor (s. XIX) del calvari de Sagunt, p. 10.-Segon Dolor (s. XIX), ibidem, p. 13. El Natzarè, de Santa Maria a la Sang, p. 19.- Tercer Dolor (s. XIX) del calvari de Sagunt, p. 22.-Absis de Santa Maria, teatre romà i castell, p. 23.-Anvers i revers de dos medalles (s. XIX) de la confraria de la Sang, p. 25.-Ermita de Santa Maria Magdalena, p. 33.
- “L'art religiós de Sagunt. Apunts per al seu inventari” (1980), pp. 9-22.
- És un recull de l'art religiós contingut a les esglésies i ermites de Sagunt.
- Gravats: L'Ave Fènix, p. 8.-Cossi amb flors, ocells, una papallona i un caragol, p. 22.-Au, p. 25. Hídria amb flors, p. 27.
- Fotografies: Clau gòtica: Mare de Déu sedent amb Jesuset estant i àngels ceroferents, en casa particular, p. 1.-Jesús resuscitat s'apareix a sa Mare, o relleu del cinquè Goig dels *Septem Gaudia* del retaule major de Santa Maria, p. 7. Façana nord de Santa Maria amb les imatges destruïdes en 1936, p. 10.-Gàrgola de Santa Maria, p. 11.-Ogiva d'un finestral de l'absis de Santa Maria, p. 14.-Calvari, p. 21.-Clau gòtica, bust policromat de Nostre Senyor Jesucrist, de la 1^{era} capella, part de l'evangeli, església de Santa Maria, p. 29.
- “Mossén Gaspar Batalla Monzó” (1981), pp. 9-11.
- Entrevista a mossén Gaspar, contant-nos breument la vida i els moments persecutoris de 1936-1939.
- “El riu de Morvedre. Esglésies, calvaris, notícies i records dels seus pobles” (1981), pp. 14-53.
- Un recorregut piadós per alguns pobles riu amunt i per molts altres del riu avall, acompanyat sovint del clavari, Dionís Farinós Asunción.
- Fotografies: Mossén Gaspar, p. 9.-Ecce-Homo davant la porta d'Almenara portat en andes per la majoralia de l'any, coberta.-Ecce Homo davant la porta d'Almenara, p. 1-Calvari de Sucaina, p. 16.-Vall de Crist, p. 21.-Ssmo. Cristo de San Marcelo de Sogorb, p. 22.-Calvari de Castellnovo, p. 23.-Porta de l'església de Geldo, p. 24.-Restes del Calvari de Villatorcas, p. 24.-Calvari de Soneja, p. 25.-Calvari de Sot de Ferrer, p. 26.-Calvari d'Algar, p. 27.-Crucificat articulat d'Algar, p. 27.-Baptisme de Jesús, de Joaquim Oliet, església d'Alfara, p. 28.-Calvari d'Alfara, p. 29.-Creu processional de Torres Torres, revers, p. 30.-Crucificat, retaule dels Sagraments, de l'església d'Estivella (1538), p. 31.-Sant Antoni Abat, església d'Estivella, p. 31.-Calvari de Segart, p. 34.-Calvari d'Albalat de Tarongers, p. 35.-Ermita de Gilet, p. 36.-Calvari de Petrés, p. 37.-Calvari de Faura, p. 38.-Calvari de Benifairó de les Valls, p. 40.-Ermita del Santíssim Crist de l'Agonia,

---

⁴ Hi vaig escriure també *Agraïment*, p. 8, unes línies que m'encarregà l'amable majoralia.

Porta nord de l'Església
de Santa Maria. Segle XIV.

de Quart, p. 41.-Campanar de l'església vella de Quart, p. 42.-Creu processional de Quartell, pp. 43-44.-Ecce Homo de Quartell, p. 44.-Creu processional de Benavites, anvers i revers, p. 45.-Esgrafiat de l'església de Benavites, p. 46.-Església de Benicalaf, p. 47.-Calvari de Canet d'en Berenguer, p. 50.

—“Un inventari de 1930 de l'Església parroquial de Santa Maria de Sagunt” (1982), p. 13-34.

Interessantíssim el document, per quant sis anys després el tresor religiós multiseccular de les esglésies i ermites de Sagunt, com en tota l'Espanya dominada pel Front Popular i ‘democràtic’, seria llençat al foc.

Gravats: Calvari, s. XV p. 1.

Fotografies: Ecce Homo, ermita de la Sang, coberta.-Cor de Jesús, tenint darrere el retaule major de Santa Maria, (c. 1930) p. 32.-Mare de Déu dels Desemparats amb les festeres i els portants, en 1915, p. 33.-Sant Abdó i Sant Senén de Josep Esteve Bonet, en les noves andes, (c. 1927) p. 34.

—“A l’Ermita de la Sang” (1982), p. 36.
Sonet, *Quan l’aire de l’hivern l’horta acarona...*

—“Inscripcions de l’església de Santa Maria de Sagunt” (1983), p. 11-27.
Tota l’epigrafia que vaig trobar, escrita, com les marques dels pedrapiqueus i els grafits, fruit de la contemplació de les venerables pedres i parets de l’església major de Sagunt.
Gravats: Lletra capital, S, p. 11.-Verònica i instruments de la passió, p. 31.
Fotografies: Jesús Nazarè i el xiprer més vell del calvari, en clarejar Divendres Sant p. 1.-Grafits del campanar de Santa Maria p. 21.

—“L’església de Santa Maria de Sagunt en l’obra del cronista Antoni Chabret” (1984), pp. 16-39.
Presentació per ordre cronològic, 1238-1900, de tot el que diu el cronista de Sagunt en les seues obres, sobre Santa Maria i el seu entorn.

Gravats: Salvador del món p. 1.-Anunciació p. 18. *Soli Deo honor et gloria* p. 42.

—“La primitiva església de la Vall de Segó” (1987), pp. 18-23.
Conté: Dates importants.-Una església a l’Alqueria Blanca.-Conversions generals, rectories i parròquies de moriscos.-Dels qui foren i no hi són.-Les esglésies de les Valls. Titulars i dates.-650 anys després.-Apèndix documental.
Gravats: Jesús després d’assotat, p. 3.-Jesús Nazarè, p. 8.-Resurrecció, p. 31.-*Arma Christi*, p. 32.
Fotografies: Porta nord de l’església de Santa Maria abans de 1936, p. 13.

—“L’escultura gòtica de l’església de Santa Maria de Morvedre” (1988), pp. 15-30.
Només allò que deixaren els iconoclastes de 1936-1939, i testimoni gràfic del que destruïren.
Gravats: Calvari, p. 3 i 43.-Els assots, p. 4.-Plànom de l’església de Santa Maria, p. 28.
Fotografies: Portada lateral nord de Santa Maria abans de 1936, p. 14.-Detall, p. 27.-Claus de les capelles, permòdols dels arrencades de les arquivoltes exteriors de les façanes laterals, mensuletes del final de l’escala gòtica que puja al campanar, i gàrgoles, pp. 28, 29 i 30.

—“Com una troba” (1989), pp. 17-19.
Conté: 1. *La Creu, la Pasqua i tots els diumenges*. 2. *En la Setmana Santa de Morvedre* (dos poemes): *L’oració en l’hort, A la Santa Creu*.

—“A la Puríssima Sang” (1990), p. 15.
Immensa dolcesa la vida novella..., o traducció de l’himne Maximus Redemptor Orbis.

—“Retaule de la Passió” (1990), pp. 16-17.
Al primer dels casalicis / contemplen que és condemnat..., o glossa a les catorze estacions del calvari.

Porta nord. Detall de dos de les formosíssimes imatges.

Gravats: Angelets músics, pp. 1 i 38.-Calvari (s. XVII) i sanefa, p. 3.-Jesús és crucificat, p. 5.-Esperit Sant, p. 5.-*Gloria et laus*, p. 9.-Sanefa, p. 14.-Calvari (s. XVI), p. 15-Ramell de flors, p. 29.

Fotografies: La coral davant el Nazarè després de baixar del calvari i abans d'entrar a Santa Maria, p. 36.

—“Trobcs a la Passió de Jesucrist” (1991), pp. 51-60.

Són vuit sonets glossant vuit gravats impresos en 1843: *L'oració a l'hort*, *El bes de Judes*, *Jesús davant Ponç Pilat*, *Els assots*, *Ecce Homo*, *Jesús Nazarè*, *La crucifixió*, *La Santa Creu*.

Gravats: L'oració a l'hort, p. 53.-El bes de Judes, p. 54.-Jesús davant de Ponç Pilat, p. 55.-Els assots, p. 56.-Pilat es renta les mans o lavatori, p. 57.-Caiguda de Jesús, p. 58.-La crucifixió, p. 59.-Calvari, p. 60.

Fotografies: Calvari, p. 52.

—“Iconografia passional anterior a 1936 al Camp de Morvedre” (1992), pp. 31-42.

És un recorregut pels nostres pobles anotant (no exhaustivament) el que es pogué salvar de la gran persecució religiosa de 1936-1939.

Fotografies: L'oració a l'hort, Joaquim Oliet, església d'Alfara, p. 33.-Retaule dels Sagraments, església d'Estivella, p. 34.-La Mare de Déu dels Dolors, església de Faura, p. 36.-Creu del convent de servites de Quart de les Valls, p. 37.-Ecce Homo, església de Quartell, p. 39.-Santíssim Crist del rescat, Sagunt, particular, p. 40.-Dolorosa, Sagunt, particular, p. 41.-Repeu i pilastra, cementeri de Sagunt, p. 42.

—“Evocacions agraïdes i noves notícies de la Confraria de la Sang i de Morvedre” (1993), pp. 91-116.

Conté: 1-Jesús de Natzaret (1943-1993). Doneu-me, Senyor, l'amor que em teniu. 2-De la Confraria de la Sang de Morvedre a les acaballes del segle XVI i primeries del XVII (1593-1602).-Documents: sobre la cisterna de la Confraria (1 i 2); testament de Lluís Bernat (3); públic encant de mossén Lluís Bonarrés (4); benvinguda de la reina Margarida d'Austria a Morvedre (5 i 6); capítols fets entre els confraries que soterraren a Morvedre i l'andador d'aquelles (7).

—*Setmana Santa en flor i saguntina...* (1993), p. 127.

Sonet del colofó.

Gravats: Entrada de Jesús a Jerusalem, p. 5.-Lavatori dels peus, p. 24.-Jesús davant Pilat, p. 26.-Ecce Homo, p. 34.-Calvari, pp. 36 i 109.-Jesús entre els lladres, p. 47.-La Resurrecció, pp. 72 i 112.-Jesuset en braços de San Maria sedent, p. 78.-*Officium Hebdomadae Sanctae*, p. 90.-Oració a l'hort, p. 94.-Els assots, p. 98.-Jesús i la Verònica, p. 102.-Calvari, p. 109.-Creu sostesa pels àngels, p. 127.

Fotografies: Protocol de 1593, pp. 115-116.

—“Cos preciós, Sang puríssima” (1994), pp. 57-69.

Una invitació als confrares tots a viure en l'Eucaristia dominical allò que celebren en la Confraria de la Sang. Conté: L'Eucaristia.-Memorial.-Comunió.-Possessió.-Com un desig.-L'Eucaristia en l'art, en la tradició.-Notes amb cites documentals.

—“Sant Antoni Abat, hoste venerable de l'ermita de la Sang” (1994), pp. 71-83.

Festa i documents dels orígens de la Confraria de Sant Antoni Abat al convent de la Trinitat. Conté: La festa.-La Confraria.-El Sant.-Documents (2).

Fotografies: Calvari, en un missal valentí de 1492, p. 4.-Custòdia, església de Quart de les Valls, p. 57.-Custòdia, església d'Algar, p. 58.-Custòdia, església de Quartell, p. 59.-Custòdia, església d'Estivella, p. 60.-Sagrari, església de Santa Maria de Sagunt, p. 61.-Imatges processionals de Sant Abdó i Sant Senén, de 1772, p. 62.-Processó del Corpus eixint per la porta meridional de l'església de Santa Maria, p. 63.-Processó del Corpus passant pel carrer Major, p. 54.-Sant Antoni del Porquet davant l'Ajuntament, p. 70.-Sant Antoni del Porquet, ermita de la Sang, p. 80.

—“Trisagi morvedrí” (1995), pp. 65-81.

Conté: I-De formosor infinita. L'agonia de Guetsemaní. Els assots. La corona d'espines. Ecce Homo. II-Jo us salute, de Crist sagnants ferides, traducció de l'himne *Salvete, Christi vulnera*. III-Antiquitat de la Confraria de la Sang (amb dos documents de 1567 i 1570). (La primera part (I) és una contemplació fervorosa del rostre de Crist i dels 4 frescos dels caranyols de la cúpula que l'ermita de la Sang).

—“Records d'un majoral de la Sang de 1943” (1995), pp. 90-94.

Entrevista a l'avi maternal del clavari d'enguany, l'únic majoral vivent de la majoralia de 1943, amb la història de la nova imatge de Jesús Nazarè, de tanta devoció a Sagunt, i la nit de la crema de les esglésies de Sagunt en 1936, testimoni ocular dels primers moments.

—*Sembrador d'un roser sense espines...*, (1995), p. 111.

Sonet del colofó.

Gravats: Calvari, p. 5, 18, 40.-La Cena, p. 12.-Jesús empresonat, p. 14.-Improperis, p. 16.-Faç de Jesús, p. 21.-Ecce Homo, p. 24.-Missa de Sant Gregori, pp. 56 i 58.-Crucificat entre àngels, p. 76.-Anunciació, p. 81.-Bes de Judes, p. 99.-Resurrecció, p. 110.-Jesús davallat de la creu, p. 111.

Fotografies: Jesús, oració a l'hort, assots, coronació, Ecce Homo, ermita de la Sang, pp. 68, 69, 71, 73.-Ecce Homo, de Joan de Joannes, p. 74.-Protocol de 1570, p. 78,

—“Santíssim Crist de la Sang” (1996), pp. 45-46.

Descripció de l'antiga imatge de Jesús Crucificat (s. XV-XVI) de la processó de Divendres Sant, segons és de veure en una fotografia anterior a juliol de 1936.

—“Les confraries de Morvedre” (1996), pp. 59-66.

Conté: *Sequentia lamentationis Iremiae...*-Les confraries.-Sant Joan Baptista d'arts i oficis.-Pobres de Jesucrist.-Assumpció de Santa Maria.-Puríssima Sang.-Sant Blai, bisbe i màrtir.-Santíssim Sagratment o de Dona Teresa.-Santíssim Sagratment o de Minerva.-Nom de Jesús.-Mare de Déu del Roser.-Mare de Déu de Loreto.-Santíssima Trinitat.-Puríssima Concepció.-Mare de Déu del Remei.-Sant Antoni Abat.-Mare de Déu al Peu de la Creu.-Sant Roc.-Sants Abdó i Senén.-Mare de Déu dels Desemparats.-Mare de Déu del Bon Succés.-Santa Teresa de Jesús.-Sant Cristòfol.

—“Sermó dels desenclavament” (1996), pp. 67-82.

Predicat el 25 d'abril de 1984. Conté: Introducció.-El cel i la terra.-Sagratment.-Història.-El retaule major.-Martirologi.-Benifets.-Artistes, benefactors.-Fills del poble.-Persones notables.-Rectorologí.-La caritat. La nostra devoció.-Mare de Déu del Remei.-Mare de Déu del Bon Succés.-Santa Maria.-Desenclavament.

—*Senyor de majestat pregona, immensa...* (1996), p. 95.

Poema del colofó.

Gravats: Calvari, pp. 3, 4, 23, 28.-Oració a l'hort, p. 12.-Ecce Homo, p. 14.-Crucifixió, p. 18.-Improperis, p. 20.-Verònica, p. 24.-Sant Jeroni, p. 27.-Dolorosa, p. 32.-Jesús s'acomada de sa Mare, p. 38.-Crist varó de dolors, p. 43.-Lamentació per Crist, p. 44.-Sant Soterrar, p. 56.-La Verònica, Sant Pere i Sant Pau, p. 66-75, retaule major de Santa Maria de Sagunt, p. 75.-La Verge Maria amb Jesusest s'apareix a Sant Joan Evangelista, p. 82.-La Santíssima Trinitat, p. 88.-Sant Arnolf, p. 95.

Fotografies: Santíssim Crist de la Sang, abans de 1936.-Retaule major de Santa Maria de Morvedre, p. 74.

—“Tern de flors”. (1997), pp. 49-66.

Conté: I-Introibo ad altare Dei. II-Himnaris traduïts de l'Ofici Diví de la Puríssima Sang: *Maximus Redemptor Orbis, Festivis resonent compita vocibus, Salvete, Christi vulnera.* III-Evocador

Morvedre: Les antigues esglésies de Morvedre.-L'església de Sant Domènec.-La basílica de Sant Salvador.-El rellotge de Santa Maria.-El convent de la Trinitat i l'amor als pobres.-La capella dels Cubertorers, al convent de Sant Francesc.-L'ermita de Sant Cristòfol.-Santa Maria Magdalena del Castell.-El convent de la Mare de Déu de la Neu d'Almenara i Sant Josep.-Pervivència dels convents als nostres dies.-Ite, missa est.

—*De l'arbre de la creu collir volia...* (1997), p. 127.

Versos del colofó.

Gravats: Sant Sebald, p. 18.-Jesús Natzarè, p. 20 i coberta posterior.-Sant Sopar, p. 22.-Jesús davant el tribunal, p. 26.-Angelets portant motius de la Passió, pp. 44, 47, 76, 81, 104, 108, 112.-Santa Anna, la verge Maria i Jesuset, p. 48.-Sant Domènec, p. 57.-Sant Francesc d'Assís, p. 61.-Sant Josep i la Mare Dolorosa, p. 63.-Sant Roc i Sant Sebastià, p. 64.-Coronació d'espines, p. 66.-Calvari, p. 94.-Jesús obrint els inferns, p. 114.-Angelets portants la cartela del colofó, p. 127.

Fotografies: Calvari del missal del papa Alexandre VI, pp. 3 i 5.-Calvari de Sagunt, de Josep Nogué i Massó⁵, p. 34.-Crucifix de marfil, p. 65.

—“Mysterium iniquitatis” (1998), pp. 67-95.

Conté: I-Botxins i víctimes. I.1 Crucifica'l.-I.2 Pobresa racional.-I.3. Nosaltres encara...-I.4 La cultura.-I.5 La Sagrada Escriptura.-I.6 Jesucrist.-I.7 La casa de tots. II-Testimonis. II.1 Un sermó de quatre hores, representació, paus i perdons.-II.2 Exculpació al peu de la forca.-II.3 Codicils atorgats al peu del patíbul.-II.4 Esclau negre empresonat. II.5 Vídua per execució del seu marit. III-Stabat Mater. *In principio erat Verbum.* Divendres Sant Saguntí. Documents (6, més un altre a l'Apèndix).

—*Oh Creu victoriosa* (1998), p. 35.

Poema de catorze estrofes, la primera de la qual comença: *Si m'inspireu un mot de pau i llum, Senyor, / si vós parleu amb el neguit del qui vos mira...*

—*Sóc aquell, Senyor, que al darrer sopar / reclinà el seu cap junt al vostre pit...,* p. 105.

Sonet del colofó,

Gravats: Entrada a Jerusalem, p. 20.-Expulsió dels mercaders, p. 22.-Pilat es llava les mans, p. 25.-Els assots, p. 26.-Encontre en la via dolorosa, p. 28.-Coronació d'espines, p. 30.-Caiguda de Jesús, p. 36.-La Verònica, Sant Pere i Sant Pau, p. 40.-Crucifixió, p. 44.-Calvari, pp. 66, 96.-Sant Soterrar, p. 98.-Resurrecció, p. 104.

Fotografies: Vera Creu, p. 34.-Oració a l'hort, ermita de la Sang, pp. 58 i 59.-Jesús camí del calvari, Seu de Munic, p. 71.-Jesuset Anyell de Déu, convent de servites, p. 73.-Jesús crucificat, de mossén Josep Gil, p. 75.-Calvari, s. XVI, p. 77.-Mare de Déu dels Dolors, església de Faura, p. 79.-Mare de Déu dels Desemparats, p. 81.

---

⁵ En aquest llibre col·laborà també ma mare, Anna Rondan Eres, amb el següent article: *El Calvari de Sagunt*, pp. 35-36.

—“El retaule major de l'església de Santa Maria de Sagunt” (1999), pp. 209-239.

Conté: 1. El Goig. 1.1 Hosannes.-1.2 El llenç. 2. Història d'un quadre.-2.1 Un pont de llum.-2.2 *De re materna*. 3. El retaule. 3.1 Obres anteriors.-3.2 *Septem Gaudia*.-3.3 Temps de la seu construcció.-3.4 Iconografia i descripció.-3.5 Els autors.-3.6 Els set rebleus.-3.7 Destrucció. 4. Reconstrucció. Oració. Document.

Fotografia: llenç de dit retaule signat per P. Isla, voltants de 1920.

—“El calvari de Sagunt” (2000), pp 179-191.

Conté: Els calvaris.-El nostre calvari.-Iconografia: La Via Dolorosa.-L'Ermita.-Els Set Dolors.-Exercicis de devoció.-Piadoses observacions: Distribució de les estacions i els xiprers.-Passos de l'Ermita de la Sang al Calvari (anada).-De l'Ermita del Calvari a la Sang (tornada). Il·lustrat amb les manisetas de les estacions, davall de les quals hi ha distribuïts per casallics els noms de tots els màrtirs de Sagunt de 1936-1939.

—“Amb esguard contemplatiu”, (2001), pp. 39-65.

Conté: El bisbe de València, a Morvedre.-Altar de la Imatge de la Pietat del Senyor.-Esglésies, convents i ermites, bacins dels captius i dels pobres. L'ermita de Santa Maria de Montserrat.-Fratecs del convent de Sant Francesc.-Creu de pedra.-Bermat de Santalínea.-Alimares a la Seu.-Una bíblia preciosíssima.-El cementeri dels Pobres de Jesucrist.-El cabeçolet de Puig de Pasqües.-Pia pregària.-La Confraria de la Sang de la ciutat de València.-Una mort cristiana.-Joan de Joannes i el Salvador d'Onda.-Altar major de Santa Maria.-L'obra de la Sang.-Missa nova i casament.-Des dels voltants del castell de Beselga, aquella nit trista i gloriosa.-Pobresa de Santa Maria.-*Te martyrum candidatus laudat exercitus*.

—“La imatge del Santíssim Crist dels Llauradors de Faura”, (2001), pp. 207-208.

—“Himne al Santíssim Crist dels Llauradors de Faura”, (2001), p. 209-210.

Començà: *Arbre fecund de l'hort del món, la creu /, descans d'angoixes i suors...*

Gravats: El Convent de la Trinitat de Morvedre, dibuix de Josep Manuel Palomar, p. 53. Fotografies: *Imago Pietatis* (s. XIV) p. 42.-Protocol de Francesc Vela 1535, p. 55.-Protocol de Gaspar Andani 1536, p. 55 i 56.-Retaule major de Santa Maria, llenç de P. Isla, c. 1920, p 61 (en blanc i negre) i p. 2 (sic) a color.-Imatge del Santíssim Crist dels Llauradors, església de Faura, p. 208.

—“Praeconium Paschale o Anunci de la Pasqua” (2002), pp. 41-60.

Glossa emotiva del Pregó Pasqual. Conté: Introducció.-El ciri.-El pregó.-El canelobre.-*Per crucem ad lucem*.-Glossa.

—“Retaule major (2002), pp. 61-62.

Poema. Començà: *Retaule major / de Santa Maria, /retaule que un dia / reblí d'esplendor...*

Fotografies: Relleu del Retaule de la Resurrecció de la Seu de València, p. 52.-L'Exultet, p. 60.

—“Les Creus” (2004), pp. 201-209.

Cant del Via Crucis amb un introit i un comiat, que comencen: *Benvinguts sou germans i germanes / del nostre Morvedre i pobles veïns... el primer, i Donem gràcies, germans i germanes, / d'aquest exercici de tendres cançons... el darrer.*

Gravats: Catorze estacions del Via-Crucis (s. XIX).

—“La Passió, Mort i Sepultura de Nostre Senyor Jesucrist” (2004), pp. 231-264.

Text poètic del Via Crucis per a escenificar el drama sacre de la Passió.

—“Al Cor obert de Jesús” (2005), pp. 117-119.

L'amor d'un cor triomfa damunt d'una somera / i avança humil i pobre devers Jerusalem...

—“Santa Maria, màrtir” (2005), pp. 123-145.

Conté: Una reflexió sobre la gènesi i efectes calamitosos de la revolució que portà a la guerra civil en juliol de 1936.-1 Quadern de memòries de Josep Rondan Eres (1906-1993).-2 L'església de Santa Maria de Morvedre abans de 1936.-3 Manisetes antigues als carrers de Morvedre.

—“L'església major de Morvedre al segle XIV. Indulgències. Altars i benifets” (2005), pp. 147-157.

Conté: 1-Concessió d'indulgència (1336).-II Altars i benifets.

Fotografies: Jesús crucificat. Sagristia de Santa Maria, segle XVIII, p. 116.-La Dolorosa, particular, segle XVIII, p. 120.-Portada nord de Santa Maria abans de juliol de 1936, p. 124.-Idem, detall de l'àngel ceroferari i Santa Maria estant amb Jesusat, p. 125.-Retaule major de Santa Maria, s. XVI-XVII. Adoració dels Mags, detall, p. 127.-Idem, l'Ascensió, detall, p. 129.-Idem, l'Assumpció, p. 131.-Idem, Pentecosta, p. 133.-Idem, cap d'un sant bisbe, p. 133.-Pergamí datat en 1336. Concessió d'indulgències als benefactors de l'Església de Santa Maria de Morvedre, p. 149.

—“La Confraria de la Sang de Morvedre. Aproximació als seus orígens” (2006), pp. 165-194.

Conté: Puríssima Sang de Jesucrist.-La Santa Creu.-1280, Saragossa, Germandat de la Preciosissima Sang de Jesucrist.-Orígens de la Confraria de la Sang.-Els deixuplinants.-La devoció a la Puríssima Sang en terres valencianes.-Morvedre, la sinagoga i la confraria.-La Confraria de València.-L'ermita del Mons Calvarii de Bocairent, (amb tres documents).-La Confraria de la Sang de Castelló.-La Confraria de la Sang de Pego.-Morvedre: 1567 i 1570 (amb tres documents).-La Confraria de la Sang de Morvedre en la Visita Pastoral de 1570.-La cisterna de la Confraria en 1593. La fossa de davant l'altar major en 1594 (amb tres documents).-_L'andador de les confraries, 1602 (document).-Llibre de Rendes Adventícies 1632-1667 (tots els actes la Confraria de la Sang contingut en dits anys).-Consideracions.-*Et ideo, cum angelis et arcangelis...*

Gravat: Encuny de l'Arxiconfradía de la Preciosa Sang de N.S.J. de Perpinyà, p. 169.-Socarrat del Portalet de la Jueria, de José Caballer Mateu, p. 171.

Altres obres i participacions referents a la Sang:

—*Pregó de la Setmana Santa Saguntina (1977)*, 20 pp.

Introducció.-Antigor i sensibilitat.-La vila de Morvedre en la primera meitat del segle XVII (1632-1640).-[Epíleg].

Gravats: Crucifixió (coberta i portada).-Verònica i instruments de la Passió, p. 2.-Dos confrares al peu de la Vera Creu, contraportada.

Mayoralía de la Purísima Sangre de Nuestro Señor Jesucristo, Bodas de Plata (1961-1986), 48 pàgines.

—“Aquella nit de 1936”, pp. 36-44.

Testimonis (13) de la crema de les esglésies de Sagunt.

Gravats: Els assots, p. 10.-La Vera Creu i dos clavaris, p. 12.-Ecce Homo, 14.-Verònica, p. 18.-Mare de Déu al peu de la Creu.-Santa Maria Magdalena, p. 33.-Sant Francesc de Paola.-Nostra Senyora dels Dolors.-Santíssima Trinitat.-Creu sostinguda per àngels, p. 44.

—*La Confraria de la Sang de Morvedre. Apunts hipotètiques sobre els seus orígens (1991)*, 69 pp.

1. Antecedents històrics.-2. Pervivència del drama sacre.-3 La Confraria de la Sang, els deixulplinants i el drama sacre de la Passió.-Conclusions. Documents (5).-Apèndix (10 documents).

Gravats i fotografies, totes excepte la fotografia de la majoralia de la p. 8.

En torno a la Pasión (1993).

—“La lloable Confraria de la Puríssima Sang de Jesucrist”, pp. 199-202.

Semana Santa Saguntina. XXV aniversario, 1974-1999 (1999).

—“Fulget Crucis mysterium”, pp. 31-41.

1.-La Vera Creu. 2.-Un crucifix. 3.-Un mestre de fer crucifixos de fust. Document: Testament de dit escultor.

Gravats: Calvari, pp. 14 i 48.

Fotografies: Jesús camí del calvari (color), Seu de Munic, p. 31.-Crucifix (cinc fotos), cementiri de Sagunt, imatge molt antiga, ara (2007) en procés de restauració, pp. 36-40.

Veinticinco años después (1998).

—“Sermó matinal de Divendres Sant. Santa Maria de Sagunt, 20 d’abril de 1973”, pp. 15-22.

—“Morvedre festiu: dobles adventícies del llibre Racional de 1654”, pp. 213-230.

Conté: La Mare de Déu del Roser.-El Santíssim Nom de Jesús.-Sant Pau, Primer Ermità.-La processó del Sagrament.-Sant Gregori el Gran, papa.-Sant Josep.-L’ofici de Diumenge de Rams.-Divendres Sant, la processó de la Puríssima Sang i altres actes.-Sant Vicent Ferrer.-Sant Felip Neri.-Sant Joan Baptista.-Sant Cristòfol.-La Mare de Déu del Carme.-Santa Maria Magdalena.-El Santíssim Sagra-

ment en Santa Anna.-Sant Abdó i Sant Senén, màrtirs.-La Trasfiguració.-L'Assumpció.-Sant Roc.-Sant Gil Abat.-L'Exaltació de la Creu.-La Nativitat de Nostra Senyora.-Sant Cosme i Sant Damià.-Nostra Senyora del Remei.-La Presentació de Nostra Senyora.-Els Sants Màrtirs de Càller..-Dobles adventícies de 1654.

Història de la Setmana Santa de Sagunto (2000).

—“Antiguitat de la Confraria de la Sang”, pp. 29-31.

És un fragment de l'article titulat “Trisagi morvedri”, publicat en 1995.

—“Evocacions agraïdes i noves notícies de la Confraria de la Sang de Morvedre”, pp. 33-48.

Article ja publicat l'any 1993.

—“La vila de Morvedre i la Confraria de la Sang en un llibre de Rendes Adventícies del segle XVII”, pp. 49-52.

Article publicat en 1974.

—*Inventari dels béns de la Confraria de la Sang de Sagunt* (1999) (inèdit).

Domi Laetitiae el lucis, 12 de gener i 18 d'abril, Anno Domini 2005 i 15 gener 2007.

La parròquia de Sant Bartomeu de Morvedre

Manuel Civera i Gómez

Introducció

Amb la conquesta de València l'any 1238 pels exèrcits del rei Jaume I Morvedre es configurà com a vila reial¹ amb sis parròquies: Santa Anna, Santa Maria, Sant Bartomeu, Sant Joan, Sant Miquel i Sant Salvador, i dues més que es repartien la resta del terme general: la vall de Segó i la de Torres Torres. Així es constata a les Rationis Decimmarum de 1279 i 1280 on es fixaren les quotes per a fer front a les despeses de la conquesta,² als morabatins de 1379, 1445 i 1535 on es fan constar els contribuents relacionats per parròquies,³ i als rebedors notariaus de Pere Guarch (1648, 1649 i 1650)⁴ i al d'Abdó Canós (1664).⁵

La divisió parroquial del Morvedre foral ha estat molt poc estudiada. El primer a fer-se'n ressò, i pràcticament l'únic a detenir-s'hi, fou Antoni Chabret.⁶ L'aportació del cronista de Sagunt es redueix a dir la trajectòria general dels límits parroquials, sense entrar en detalls i sense documentar. Quasi un segle

¹ Cal dir que de 1244 a 1350, Morvedre fou senyoriu de l'infant de Portugal. Chabret 1888, V-I, p. 210-216.

² Burns, I. Robert: *El regne croat de València*. Ed. Tres i Quatre, València 1993. A les pàgines 655-664 es reproduixen les Rationes deciminarum. Pot interessar especialment al lector els apartats: "La parròquia com a institució de frontera" i "La parròquia en acció".

³ Villalmanzo i Aleixandre: "La población de Morvedre durante los siglos XIV y XV a través de los Morabatines de 1379 y 1445" (1 i 2). Respectivament a *Braçal* 11-12, V-I, Sagunt 1995, i *Braçal* 15, Sagunt 1997.

⁴ Martínez Rondan, Josep: *El rebedor del notari Pere Guarch, Morvedre 1648, 1649 i 1650*. Publicacions de la Caixa d'Estalvis i Socors de Sagunt 1984.

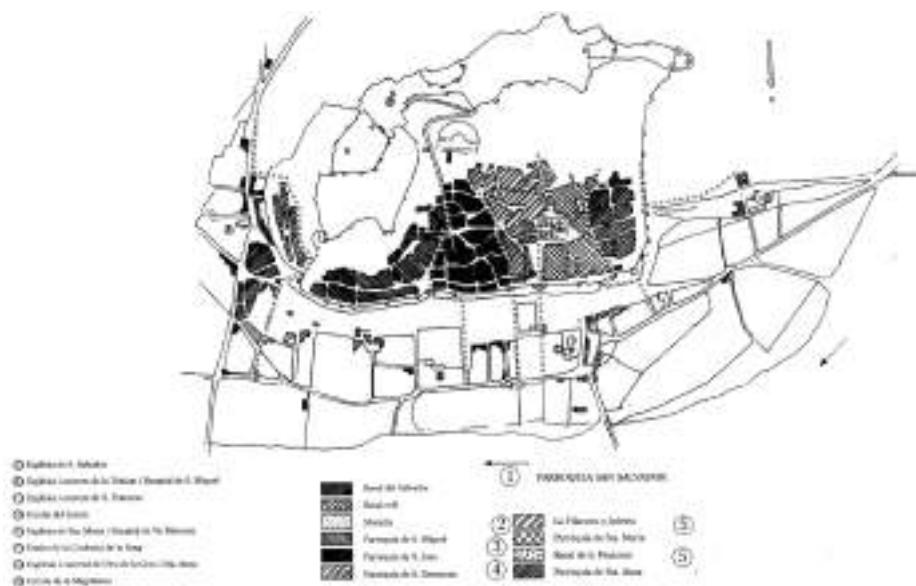
⁵ Bru i Vidal, Santiago: *La vida saguntina en el segle XVII*, Anales del Centro de Cultura Valenciana 1972.

⁶ Chabret, A.: *Nomenclator*, pàg XII de la Introducció. València, 1901.

després, el 1990, Mateu i Palomars⁷ traslladaren a un plàtol el que deixà dit Chabret i l'any 1999 Muñoz Antonino⁸ reproduí el plàtol de Mateu i Palomar i afegí els límits de les subparròquies fora dels murs de la vila seguint Chabret. Tot plegat, ben poc.

El present treball se centra en la trama urbana de la parròquia de Sant Bartomeu i de l'ocupació per jueus i cristians. Tot perquè la seuva evolució durant la baixa edat mitjana ens fa entredre millor la història de Sagunt i concretament l'escenari on es gestà la Confraria de la Puríssima Sang de Jesucrist.

Plànol de les parròquies de Morvedre següent Chabret, Mateu i Palomar, i Muñoz.

Els límits de la parròquia de Sant Bartomeu

Antoni Chabret diu que la parròquia de Sant Bartomeu s'estenia intra-murs entre dos límits: l'oriental transcorria pels carrers d'Anjou i del Castell (incloent les cases de la galta oest) i l'occidental anava pels carrers del Sagrari i de

⁷ Mateu, J. i Palomar, J.M.: *Les vistes valencianes d'Anthonie van den Wijngaerde (1563)*, pàg. 168. Conselleria de Cultura, Educació i Ciència de la Generalitat Valenciana, 1990.

⁸ Muñoz Antonino, F.: *Las casas señoriales de Murviedro*, pàg. 25. Diputació de València, 1999.

l'Escola (incloent les cases de la galta est). Extramurs el límit oriental agafava les cases de la galta oest del carrer de Romeu i l'oest els edificis que avui conformen la Glorieta per l'est.⁹ Ens interessen especialment els límits intramurs proposats per Chabret perquè contenien tots o la immensa majoria dels habitatges de la parròquia.

Tot i que els límits de les parròquies han estat admesos sense cap tipus d'objections, el seu anàlisi topeta amb notables imprecisions, almenys el de la parròquia de Sant Bartomeu. En el límit occidental està clar: baixava pel carrer de l'Escola i del Sagrari, vorejant l'àbsid de Santa Maria, i dividia la plaça Major; de manera que incloia com a pròpies les cases dels costats sud i est, i la parròquia de Santa Maria es quedava amb l'església Major i el costat oest de la plaça. Pel contrari, el límit est presenta alguns dubtes. Per exemple, en dir que segueix els carrers d'Anjou i del Castell, no repara en els carrers pels quals transcorre el límit parroquial per a unir la plaça Major amb el carrer d'Anjou, ja que el límit podria transcórrer pel carrer Major o per la plaça de la Pescateria. Mateu i Palomar interpreten que va per la plaça de la Pescateria i eixia al carrer Major per l'arc situat més a l'est per a enfilar-se pel carrer d'Anjou. Considerem que la proposta podríem donar-la per bona. Ara, interpreten bé Chabret en el límit definit pel carrer d'Anjou i del Castell? O si es vol, s'explicà bé Chabret?

Per a estudiar l'estructura urbana del Morvedre foral disposem sortosament d'un document capdal i fins ara desaprofitat: el plànom elaborat per Laborde a principi del segle XIX.¹⁰ Potser algú adduisca: Com un plànom de principi del segle XIX pot ser fonamental per a l'estudi de la baixa edat mitjana i de l'inici de l'edat moderna? En el cas que ens ocupa sens dubte, per una deducció elemental. A partir de la conquesta cristiana, Morvedre experimentà el desensolupament corresponent a una vila de sis parròquies. Això suposà que a la fi del segle XIV aconseguí uns 1200 focs, de manera que si considerem que un foc pogué tindre entre 4 i 5 persones, la població era entre 5000 i 6000 persones. Sabem també que durant el segle XV la població de Morvedre desminuí dràsticament i la vila aconseguí recuperar la població de sis mil habitants en el segle XIX. Això vol dir que la trama urbana de Morvedre es mantingué pràcticament invariable des del segle XV fins al XIX. Conseqüentment, el plànom i els dibuixos de Laborde desvelen a grans trets l'estructura urbana del Morvedre baixmedieval.

⁹ Chabret 1901, pàg XII.

¹⁰ Laborde (de), Alexandre: *Voyage pittoresque et historique de l'Espagne*, Tome Premier, Seconde partie, Paris, 1811. Publicació de Centro de Estudios de Sagunto de 1970: *Sagunto y sus monumentos*.

Plàtol de Morvedre realitzat per Laborde.

Observant el plàtol de Laborde resulta evident que fins a la primera dècada del segle XIX la pujada al Castell es realitzava per l'actual carrer Vell del Castell, de manera que des de la plaça Major, s'iniciava l'ascens pel primer tram del carrer del Castell, seguia pel carrer i placeta dels Dolors i s'emprenia finalment el carrer Vell del Castell que arribava a la fortificació. Més encara, Laborde, com si volguera fer-nos-ho entendre, realitzà un gravat i un dibuix en què representa que la trama urbana que arribava al Teatre Romà estava tancada per un mur o tàpia. Digam-ho una vegada més, l'accés actual al Castell fou obert amb motiu de la Guerra del Francés, al mateix temps o molt poc temps després que Laborde féra els dibuixos.

Si observem el plàtol amb la distribució parroquial de Morvedre realitzat per Mateu-Palomar a partir de Chabret, ens adonarem que la superfície ocupada per la Jueria és més extensa que la zona cristiana, quan sabem pels morabatins de 1379¹¹ i 1445¹² que l'habitaven molts més cristians que jueus.

¹¹ ARV: Mestre Racional 9.826. Villalmanzo i Aleixandre, *Braçal* 11-12 i 15.

¹² ARV: Varia 1.477. Villalmanzo i Aleixandre, *Braçal* 11-12 i 15.

PARRÒQUIA DE SANT BARTOMEU¹³

Morabatí de 1379

	Focs	Paguen	No paguen
Cristians	184	116	68
Jueus	(64)	43	(21)
Totals	248	159	89

Morabatí de 1445

	Focs	Paguen	No paguen
	131	87	44
	(78)	52	(26)
	209	139	70

Apreciem a les xifres del quadre: 1. La parròquia de Sant Bartomeu albergava 184 focs cristians i 64 focs jueus, és a dir, tenia 248 focs l'any 1379 i és molt possible que n'augmentara algun més fins a la fi del segle. Això vol dir que igualà els focs de la parròquia de la parròquia més poblada, Santa Anna, la qual albergava 249 focs cristians.¹⁴ 2. Amb la dràstica baixada de la població durant la primera meitat del segle XV en què els focs cristians es redueixen a la meitat, la parròquia de Sant Bartomeu acabà sent la més poblada de Morvedre amb diferència perquè comptava amb 131 focs cristians i 78 focs jueus, és a dir, 209 focs, quan la següent més poblada era Santa Anna amb 128 focs cristians. 3. Adonem-nos que la proporció de jueus respecte de la de cristians passa en 1379 de ser una quarta part ($184+64=248$) a ser el 1445 més d'un terç ($131+78=209$).

Si per a visualitzar el raonament, convenim que el nombre de focs és igual que al de cases i que les cases ocupen una superfície mitja per parcel·la, és evident que les cases jueves ocupaven entre una quarta part i un terç de la superfície parroquial. En conseqüència, a grans trets podem dir que la trama urbana de la parròquia de propietat cristiana no pot ser més reduïda que la jueva, és a dir, no pot ser com diu Chabret i la pinten Mateu-Palomar.

Certament, el límit est de la parròquia era l'antiga pujada al Castell, l'actual carrer Vell del Castell. De manera que, en córrer el límit a l'actual carrer del Castell, es redueix la trama urbana de la parròquia i les 248 parcel·les no hi caben. Atés aquest fet, m'adoní que les 248 cases medievals ben just cabien si el límit parroquial seguia el carrer d'Anjou i Vell del Castell. Amb això considerí la possibilitat que el límit s'eixamplara un poc més perquè donara cabuda a més cases i, coneguent la zona, el més probable fóra que el límit seguirà els carrers d'Anjou, Cobertorer, placeta dels Dolors i Vell del Castell.¹⁵

¹³ A manca de xifres dels jueus no contribuents, he calculat que n'eren una quantitat proporcional als cristians no contribuents per pobres o franquícia. Per a fer constar aquest càlcul personal he escrit entre parèntesi les xifres corresponents.

¹⁴ Civera, M.: "Els temples del Morvedre medieval..." a *Setmana Santa Saguntina* 2005, p. 301-338. Villalmanzor-Aleixandre, *Braçal* 11-12 de 1995 i *Braçal* 15 de 1997.

¹⁵ Atesa la significació de la parròquia de Sant Bartomeu no descartaria que la proposta es quedara curta i el límit anara pel carrer Abelix, fet que no defense perquè, com veurà el lector, amb els límits proposats el nombre de parcel·les ja arriben a 248 i és suficient per a explicar les xifres documentades.

Per a dilucidar la qüestió he comptat les illes de cases amb les parcel·les que la componen i he confeccionat un quadre amb dues columnes. He dividit el llistat en dos conjunts: el viari situat a l'est de la Pujada del Castell que era la zona cristiana des de 1321 fins a 1419 i l'occidental que en el mateix període de temps era l'espai murat de la Jueria. La primera columna reflecteix el nombre de cases que tenen les illes a partir del parcel·lari actual. La segona columna rectifica, si cal, la primera a la vista del plànol de Laborde. Les illes estan definides per dos dels carrers entre els que se situa o per elements importants.

PARRÒQUIA DE SANT BARTOMEU PER ILLES DE CASES

Parcel·les actuals   Parcel·les mediev.

Zona cristiana des de 1321 fins a 1419:

Adossades a la muralla	6	6
Entre Pescateria i carrer Major	6	6
Entre plaça Major i carrer Castell	5	6 (la casa llevada)
Entre plaça Major i Mossén Gaspar	4	5 (la casa llevada)
Entre carrers Anjou i Castell	19	19
Entre Sang Nova i Vell del Castell	8	8
Entre Vell del Castell i atzucat	6	6
Entre carrers Cobertorer i Dolors	16	16
Entre Dolors i plaça Sang Nova	11	11
Entre Sang Nova i Isabel Coello	19	19
Entre Vell del Castell i Argensola	10	10
Entre Isabel Coello i Castañer	13	13
Total parcial	123	125

Jueria des de 1321 fins a 1419:

Entre Castañer i Teatre Romà	5	9 (ados. al T. Romà)
Entre Pere Cartagena i muntanya	28	8 (sols c. Cartagena)
Entre Antigons i Castell	12	12
Entre Antigons i Segòvia	19	19
Entre Segòvia i Pelaio	21	21
Entre Pelaio i Teatre Romà	3	3
Entre Teatre Romà i Escola	20	1 (eren eres i corrals)
Entre Castell i Sang Vella	10	10
Entre Rams i Sang Vella	25	19 (menys porxes)
Entre Sagrari i Castell	21	21
Total parcial	164	123
TOTAL	287	248

Adonem-nos que en les esmenes he afegit les cases que arribaven al Teatre Romà i que es destruïren amb la construcció de la pujada actual del Castell. I he llevat les cases dels carrers que pugen a la muntanya des de Pere de Cartagena perquè no es reflecteixen al plàtol de Laborde, les de les parcel·les que estaven ocupades per la era de la Jueria i sis cases en què els elements constructius m'indiquen que no hi eren. No cal dir que el parcel·lari ha variat des del segle XV ençà, sobretot em sembla evident que s'han segregat propietats, però també és cert que els pobres viurien a les andanes i pallises dels rics.

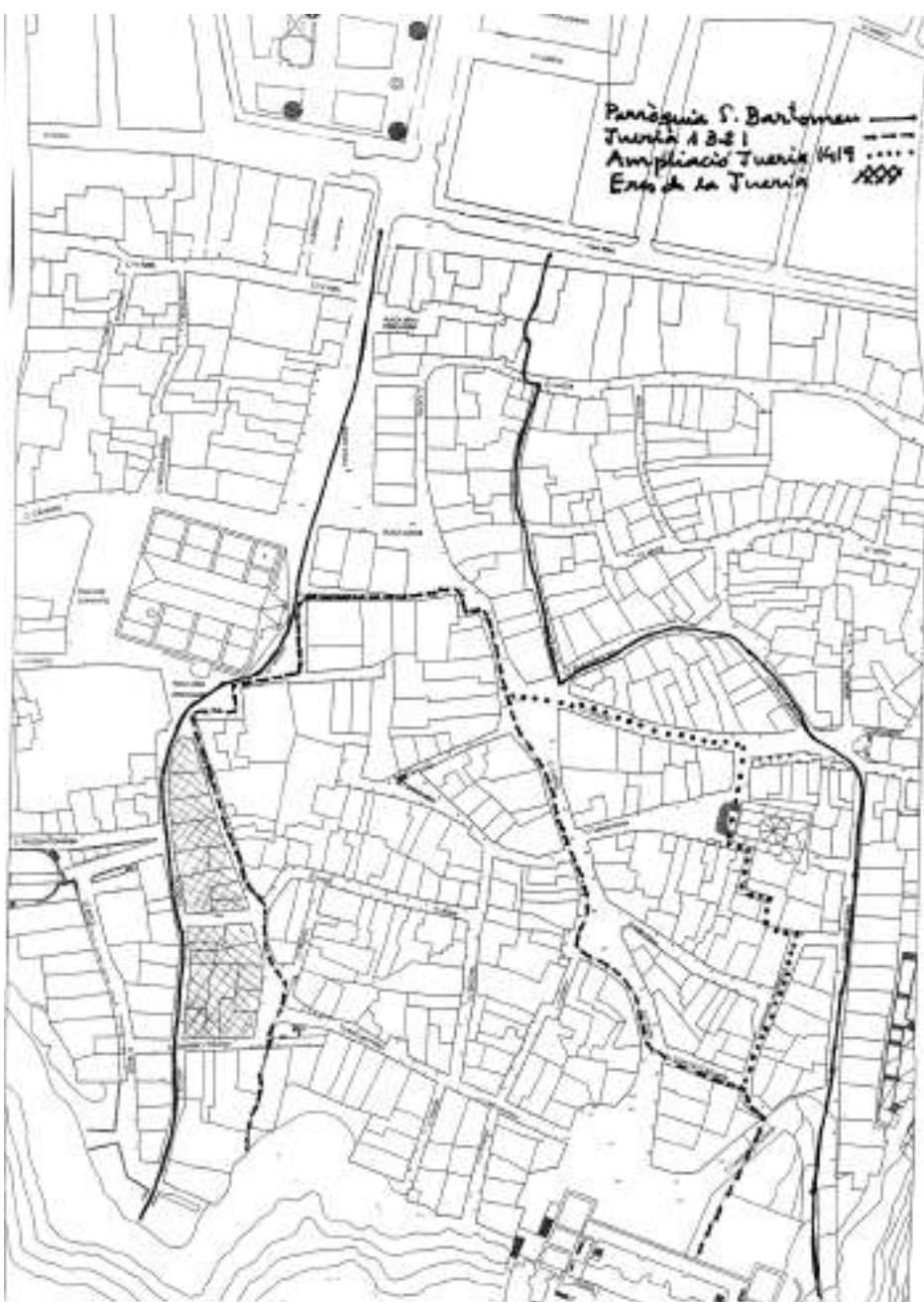
El quadre realitzat ens permet fer dues afirmacions: 1. Els límits de la parròquia de Sant Bartomeu han de ser els proposats perquè, tot i respectar la font de Chabret, amplia les cases fins a 248, el mateix nombre de focs que tenia la parròquia l'any 1379. 2. La Jueria concedida el 1321 delimita unes 125 cases habitades per jueus, és a dir, ocupava aproximadament la meitat de la superfície parroquial, de manera que, a més a més d'evidenciar una actitud d'equitat dels legisladors, permet explicar que, amb l'expulsió dels jueus l'any 1492, quedaren buides més de 100 cases i se n'anaren de Morvedre entre cinc-centes i set-cents persones.

Sobre els límits fora dels murs de la vila, faig notar que les línies dels límits proposats per Chabret són molt diàfanes, com projeccions de la trama urbana parroquial. Segons el nostre cronista el límit oest de Sant Bartomeu era per la porta Mitjana de la vila i continuaria per la Glorieta, de manera que inclouria el que a partir del segle XVI fou el cementeri de Loreto, mentre el límit est de la parròquia seguiria l'actual carrer Romeu. Reparem que aquests límits comprenien poques cases, si n'hi havia alguna; de manera que podrien ser propietats rústiques, de fet bona part de la zona ha arribat al segle XX sent un corraló. Personalment no trobe lògic que els espais parroquials extramur siguin tan estrets per a Sant Bartomeu i Sant Joan, més encara quan la franja de Sant Bartomeu evita que les Cases de Sant Joan caiguin dins de la parròquia de Sant Joan, origen del convent de Sant Francesc i el que entenc es convertí en temple parroquial.¹⁶ En qualsevol cas, no hi entraré perquè no és rellevant en l'estudi de l'ocupació parroquial.

La trama urbana de la parròquia de Sant Bartomeu

La parròquia se situava en el cor de la vila, conseqüentment estava molt ben protegida, al nord per les torres de la porta Mitjana o de Borriana i al sud

¹⁶ En aquest sentit podem veure l'apartat corresponent de la parròquia de Sant Joan del treball: "Els temples del Morvedre medieval" en SSS, 2005.

Plànom de la parròquia de Sant Bartomeu.

pel Castell. Més encara, el mateix Teatre Romà (que durant l'edat mitjana rebia el nom d'Antigons) era com una gran fortificació que guardava les esquenes de la parròquia i proporcionava nobles materials de construcció. Així i tot es va construir una torre arran de la guerra contra Castella, almenys una, la de la Jueria. Estava ben connectada amb el carrer Major i tenia el principal accés al Castell com a eix viari. El seus límits eren artèries de la vila i compartia placetes importants que comente breument. La plaça Major que conformava la Cúria (torre de Mostassaf), l'església Major, l'almodí i l'almàssera de la batlia, el forn i tota mena d'obrador; és a dir, el centre polític, religiós i comercial de la vila. La plaça dels Berenguer amb l'església Major, la casa de Meora Açara, l'hostal del jueus i l'Estudi General. La placeta dels Dolors o de Dalt estava presidida a l'est per una ermita (potser sota l'advocació de Sant Andreu) que ocupà ben possiblement el lloc d'una antiga mesquita, i el forn.

L'interior de la trama urbana de la parròquia de Sant Bartomeu comptava amb un nombre important de placetes interiors que conserven pràcticament l'estructura original i compten amb edificis o restes singulars, dels quals cal rellegir a partir de les noves informacions:

La placeta de la Pescateria se situava en la mateixa entrada de la vila, al sud de la torre de Pere Mestre. Aleshores es deia del Triador (escorxador) que disposaria també de carnisseria, pescateria, obradors d'artesans i taula de canvi i préstec.¹⁷ Es conserven visibles parts importants de les estructures dels edificis que conformen: arcades, columnes i el dintell d'una porta molt interessant. M'estic referint al de la casa que popularment s'anomena Casa dels Prestamistes en el qual hi ha el baix relleu d'un palmell de la mà esquerra inscrita en un cercle, el qual evidencia que l'establiment pertanyé a jueus canvistes.¹⁸

La placeta de Na Martorella o de Baix es conformava per la confluència dels carrers: primer tram del carrer del Castell), Anjou, Cobertorer, Dolors i carreronet de Sang Vella. Comptava amb edificis tan notables com la casa dels Vives i la llotja jueva, tots dos edificis de grans proporcions. La planta baixa de la casa dels Vives (actualment casa Mora i restaurants de la Jueria i del Duc) conserva gran part de les estructures medievals: crugies amb arcades apuntades

¹⁷ Els canvistes o prestamistes eren els negocis que feien les funcions dels actuals bancs. Eren activitats mal vistes per l'església que condemnava l'usura (préstec de diners a interessos elevats), tot i que disposem de documentació en què en feia ús.

¹⁸ Com ja he explicat alguna vegada, el baix relleu de la mà del dintell de la plaça de la Pescateria s'ha relacionat amb el símbol musulmà de la mà de Fàtima. Es tracta en realitat d'un símbol jueu, la mà de Mariam. La diferència entre els dos és que el símbol musulmà reproduceix el palmell de la mà dreta, mentre el símbol jueu representa el palmell de la mà esquerra, sovint inscrita en l'estrella de David o de la roda, com el cas que ens ocupa. Exemples d'aquests símbols es pogueren veure en l'exposició i en el corresponent catàleg *De Murbítar a Morvedre* de la Fundació Bancaixa, 2006.

Llotja jueva, carnisseria.

i rebaixades, torre de la Jueria... La llotja ocupava, si més no, tot el costat sud del carrer dels Dolors. Les estructures de les plantes baixes, com testimonien les persones que les conequeren, eren crugies que portaven la direcció est-oest amb arcs apuntats que naixen del terra o comparteixen columnes baixetes. Per les notícies que ens aporta el document de les concessions d'Alfons el Magnànim i les restes desvelades durant les excavacions al Museu Històric de Sagunt, constava almenys d'un escorxador (degollador) amb dues taules de carnisseria i una mola.¹⁹ La carnisseria presidia la placeta de Na Martorella i és la part millor conservada de la llotja, més encara a partir de la seu rehabilitació com a museu. L'escorxador era una estança rectangular situada al costat nord del museu i el sòl és la cota més baixa de l'edifici (ara està tapada per a albergar aparells del museu). A l'est té la cisterna elevada (ara habilitada com a serveis del museu) amb una bocana d'eixida d'aigua de la cisterna i un desguàs al carrer, al nord tenia un banc adossat a la paret on ben possiblement esquarterarien els animals. L'aigua

¹⁹ Civera, M.: Les concessions d'Alfons V a l'aljama jueva de Morvedre. *Braçal x*.

de la cisterna era imprescindible per a netejar la sang de la carn i el sòl fondo i amb desguàs eren les condicions imprescindible per a deixar l'estança neta com requeria el ritual. La resta de la superfície de la carnisseria té el sòl a dos nivells, l'interior més elevat que el de l'entrada. Aquest desnivell, entre la primera crugia i la segona era l'entrada i se salvava per uns escalons, els espais entre les altres dues crugies s'aprofitava per situar les dues taules de carn. A l'est de la carnisseria es trobava la mola. Atés que s'ha detectat una basseta de decantació al sud-est del museu, supose que es tractava d'una almàssera. De les instal·lacions adjuntes a la carnisseria no queda més que l'arcada d'entrada pel carrer Dolors. Les estructures gòtiques de la mola s'assolaren el 1958, quan es construí l'actual edifici de la família Gómez. L'edifici és del segle XIV, datació que s'adiu amb un període d'expansió de l'aljama, ens permet pensar que la llotja jueva fou construïda per l'adinerada i important família jueva dels Legem, sobre la qual disposem de la documentació que accredita la concessió de dues taules de carnisseria.²⁰

La placeta de la Sang Nova²¹ estava presidida per la capella de Sant Bartomeu (ara ermita de la Sang), capellania legada per Justa, viuda de Bartomeu de Calataiut, en aconseguir la franquícia de dues jovades de terra pel rei Jaume I, sent Pere Gil prevere de l'altar de Sant Bartomeu de l'església Major de Santa Maria i a partir d'aleshores rector prevere de la capella de Sant Bartomeu. La institució fou reconeguda pel rei Pere el Gran segons document signat a València el sisé dia dels idus de març de 1281.²² El temple, atés que Sant Bartomeu patronejava la parròquia, havia d'ubicar-se dins de la zona parroquial i en un lloc preminent. Entenc que no hi ha cap altra placeta millor a l'interior de la parròquia que l'actual placeta de la Sang Nova. Del segle XIV sabem per les visites pastoral que l'any 1383 el vicari general Arnau Bonfill concedí llicència de sepultura en la capella de Sant Bartomeu a Bartomeu Voltoraç, sent el seu

²⁰ Calvo, M., Hernández E. i Sánchez M. *Informe preliminar de les excavacions de la casa del Mestre Penya* (MAS). Els arqueòlegs consideren que els elements identificats són del segle XIX. Supose que es refereixen als materials d'amortització perquè les cubetes descansen sobre la roca mare del sòl i la cisterna elevada forma part de l'estructura de l'edifici. Caldrà que replantegen les seues afirmacions en l'informe definitiu i recorden que la cisterna de la casa del Mestre Penya (amortitzada a finals del XV o principi del XVI) té la mateixa tipologia que el dipòsit del micvè excavat al pati mitjà de la sinagoga (ara casa del Notari). Les dues cisternes són elevades i disposa del mateix tipus de boca d'eixida en les quals les dues embocadures estan trencades com si els destructors hagueren volgut acabar amb algun tipus de relleu.

²¹ Em sorprén que Chabret no recollira al Nomenclator la placeta de la Sang Nova i conseqüentment no en diguera res. Respecte de la història de Sant Bartomeu podeu veure el treball "La jueria de Morvedre" a Arse 37 de 2003.

²² ACA: Reg. 44, f. 67v. M. Civera: Pregó de la Setmana Santa Ssgantina de 2004 i "Els temples del Morvedre medieval: sinagogues, mesquites i esglésies," *Setmana Santa Saguntina* 2005, p 301-337.

fill Jordi de Voltoraç beneficiat de la capella, i també li sol·licitaren traslladar-hi les restes de l'últim beneficiat i familiar, Roland Voltoraç.²³ Les visites pastorals ens fan saber també que el 1398 Jordi Rubau era beneficiat de la capella.²⁴ De moment no tenim cap notícia de la capellania de Sant Bartomeu corresponent al segle XV, contemple la possibilitat que les rendes que sustentaven la capellania pogueren desaparéixer i el temple es tancara per ruínós i el culte passara a l'edifici de la Sinagoga.

La placeta de la Sinagoga (ara carrer de la Sang Vella) que estava presidida per l'edifici sagrat dels jueus. L'espai de la plaça es conformava al nord pels patis de les cases nobles que donaven a l'actual carrer del Castell i al sud per una porxada sostinguda per arcs apuntats que es conserven majorment integrats a la part posterior de les cases actuals des del número 9 al 17 del carrer de la Sang Vella. La porxada s'avantposava al retall de la muntanya que podem apreciar en les cases esmentades i, a banda la finalitat de resguardar del sol i de la pluja, dava de terrasses les cases del carrer dels Rams, ornamentava la façana sud de la plaça i creava un corredor cobert que comunicava la noble casa de la Sang Vella 5 amb el pati d'entrada a la sinagoga. La sinagoga ocupava l'oest de la plaça i aprofità el pòdium del temple de Diana²⁵ per a erigir-se'n en l'edifici més elevat. La sinagoga estava voltada per espais relacionats amb el culte, l'ensenyament o les activitats gestores de l'aljama, concretament per tres patis situats a tres diferents nivells.²⁶ El pati d'entrada a la sinagoga, com era preceptiu, es trobava al sud i s'accedia a peu pla des de la placeta, s'entrava per la casa 21 (casa dels Mau). A aquest pati donaven les portes de la sinagoga. A l'atri de la porta central es trobava el brocal de la cisterna on fer les ablucions. A un nivell més baix que el del pati d'entrada, es trobava el pati de l'oratori de les dones, del micvé i de l'Escola, construccions adossades a la part posterior de l'edifici major de la

²³ Boscà, J. V. i Cárcel, Mª M.: *Visitas pastorales de Valencia (Siglos XIV-XV)*, Facultad de Teología San Vicente Ferrer, València, 1996, p. 243, 480, 481, 484 i 485. J. Hinojosa a “Iglesia y caridad en el Sagunto bajo-medieval” al catàleg de l'exposició De Murbítar a Morvedre de la Fundació Bancaixa 2006 treballa les visites pastorals i, seguint el document 118, diu que la capella de Sant Bartomeu fou fundada per Justa, vidua de Bertran de Regina a finals del segle XIV. Certament, els redactors de les visites i el senyor Hinojosa no coneixien el document de fundació de 1281. Més encara, en discriminar entre capella i altar, entenc que la sepultura dels Voltoraç podria trobar-se a la capella de Sant Bartomeu i no a l'altar de Sant Bartomeu de Santa Maria com diu Hinojosa.

²⁴ Jordi Rubau, possiblement es tracta d'un membre de la família que dóna nom al llogaret de Rubau de la vall de Segó.

²⁵ Civera, M.: “La jueria de Morvedre” a Arse 37 i “Els temples del Morvedre medieval: sinagogues, mesquites i esglésies” a pregó 2004 en S.S.S. 2005, i a “El Morvedre jueu: escenaris”, II Congrés de Patrimoni, Braçal 31-32, 2005.

²⁶ Cal recordar que, en les poblacions on era possible, les sinagogues havien d'estar exemptes d'edificis, almenys en tres dels quatre costats.

sinagoga. Tot i que els dos patis es comunicaven, s'entrava principalment per l'actual carrer Teatre Romà. El tercer pati té un nivell inferior als dos anteriors, en rigor era el pati de la casa de Meora Açara en la segona meitat del segle XIV i el conformava al sud el celler i a l'est la base megalítica del temple de Diana, després edifici major de la Sinagoga que ben segur recordava als jueus el mur de les Lamentacions del temple de Salomó de Jerusalem. A aquest pati s'entrava preferentament per l'actual carrer del Sagrari i comunicava amb els altres dos nivells i les seues dependències per una escala adjunta al costat oest del pòdium.

La placeta de Sant Blai estava configurada per la confluència dels carrers: Antigons, Castell i Isabel Coello. L'est de la placeta (i la primera casa d'Antigons) el conforma actualment un conjunt de cases que mantenen restes de l'edat mitjana. Atés que les estructures gòtiques indiquen una continuïtat dels espais habitables, deduisc que en l'edat mitjana era tot un edifici noble de la Jueria. Les restes més significatives són: la frontera exterior del carrer del Castell 40, 42 i 442 on podem veure encara la mezuzà a l'arcada de la porta, les arcades apuntades de la casa 44 i les arcades i elements constructius de la casa del carrer Antigons 4. Entenc que es tracta de la casa del Rav (o Rabí) que fou assaltada l'any 1348. Coneguem tres membres familiars amb els sobrenom de Rabí i de la qual coneguem tres membres, ben possiblement consecutius: Samuel, David i Salomó. De Samuel sabem que fou indemnitza en 1351 amb 1.500 sous pel saqueix de sa casa durant l'assalt a la Jueria i que fou testimoni en el legat de Salamo Cofe a Jafuda Cofe i altres documents del notari Domenech Johan. Aquesta última informació em fa pensar que aquesta saga de rabins foren de la família dels Cofe. De David sabem que apareix com a contribuent de la peita en el morabatí de 1379 i que era síndic de l'aljama el 1382 i com a representant paga 1.000 dels 2.000 sous que satisfeia anualment. De Salomó sabem que l'any 1390 tenia una casa al carrer Antigons de la Jueria de Morvedre, informació que ens ha facilitat situar l'edifici.²⁷

La placeta de l'Omet (ara Facundo Roca) està resguardada pels Antigons (Teatre Romà) i hi convergien els carrers actuals del Castell, de Lleonard Argensola (perllongació d'Isabel Coello) i d'Antigons, aquests dos últims girant els cantons corresponents.²⁸ Com podem deduir pel nom antigons, el Teatre Romà havia perdut l'antiga funció, atés que les religions monoteistes prohibien la recreació a partir de la mitologia. Era la placeta més elevada de la Jueria i, com

²⁷ Manuscrit del Convent del Puig, pàgina 242. Chabret, Nomenclator p. ...

²⁸ Chabret, al Nomenclator, té dues entrades que ens poden aclarir el topònim. *Oelmet (carrer del)*. *Llámese así la que actualmente denominamos calle de Isabel Coello, por haber existido algún álamo en sus cercanías. Plaçeta del Olmet. Se daba este nombre al final de la calle del Castillo, donde desembocan las calles de Antigons y Olmet.*

Vista general del TEATRE de SAGUNTO
View general of THEATRE of SAGUNTO

Gravat de Laborde on podem apreciar el mur que tancava la Jueria pel Teatre Romà.

podem comprovar pel plànol de Laborde, comptava amb una porta d'accés per l'est i una mena de portal en el carrer Castell.²⁹ No tenim documentada la funció dels Antigons, però podem aproximar-nos-hi. En primer lloc cal reparar que era un espai que unia o separava la Jueria amb el cementeri jueu, tant el primer cementeri que se situava a l'entrada actual del Castell com el segon que se situà davant de l'entrada antiga del Castell. Els Antigons potser tenien una funció en els rituals necrològics, bé configurant la porta o atrí del cementeri on la basílica est del Teatre era una cisterna que permetria rentar-se les mans. En segon lloc sembla lògic que les restes del Teatre serviren com a defenses davant de l'agressió. De fet cal recordar que els límits ampliats anaven des de la mola de la carnisseria fins al Castell, que no podia ser altra cosa més que el Teatre Romà. Una tercera funció era la d'aportar materials de construcció. De fet les cases nobles de la

²⁹ Atés que l'actual carrer dels Antigons no dóna al Castell i que l'actual carrer del Castell si que hi dóna, sospite que el topònim Antigons recuperat per Chabret havia de ser l'actual carrer del Castell. Reforça la proposta l'entrada que dóna Chabret a la placeta de l'Omet n. 26.

Jueria estan construïdes amb pedres del Teatre, no sols la pedra picada calcària de les arcades i cantoneres, sinó pedres nobles com la basa de casa Ninyoles, els capitells i les columnes de casa de Nel·leta Prats, la recuperada a casa de Carme Tabernero, la utilitzada als murs del Departament de Cultura, etcètera.

L'evolució i la significació de la Jueria de Morvedre

Chabret, seguint Morató, diu que la zona de Dolors i Penyetes s'anomenà Judàica i fixà els límits de la Jueria de Morvedre pels actuals carrers: Castell, Pere de Cartagena, Escola, Sagrari i Mossén Gaspar Batalla. Aquesta delimitació, reforçada pel portalet de la Jueria, ha portat a propis i extranys a repetir-la fins la societat sense reparar en la manca de propietat de la toponímia, sense considerar les aparents contradiccions, sense observar la documentació gràfica de Laborde, sense contrastar la població amb el parcel·lari i, el que és pitjor, sense tindre en compte el caràcter dinàmic de l'aljama jueva. Avui, des d'una òptica crítica respecte dels aspectes esmentats, i sobretot en conéixer les concessions d'Alfons el Magnànim, podem explicar l'evolució de l'aljama i de l'espai creixent de la Jueria.

Deixant a banda la informació que aporten les defixions que ens permeten assegurar que la comunitat jueva era present al Saguntum de la fi del segle I o principi del II, en la història de la Jueria morvedrina de la baixa edat mitjana identifiquem tres moments:

El primer període arrela en època musulmana i acaba el 1321. Recordem que en el llibre del Repartiment s'esmenta l'ocupació de cases en el barri jueu (vico judei). El barri jueu del Morvedre del segle XIII i principi del segle XIV. Si donem crèdit a la informació de Morató i Chabret, ocuparia una zona allargada que vorejaria la muntanya: actuals carrers de les Penyetes, Dolors i Sang Vella. Això no lleva que els jueus nobles tingueren les cases als llocs que consideraren més convenient, no debades la concentració de jueus com a estratègia discriminatòria de l'Església Catòlica es concreta a partir del concili de Letran el 1215. L'aljama jueva en la segona meitat del segle XIII hagué de tindre una població màxima entre cent i dues centes persones. Jaume I amb la finalitat de potenciar el poblament rebaixà la peita de 500 a 300 sous anuals. El període comprés entre els anys 1270 i 1283 hagueren de ser especialment importants en l'enlairament de l'aljama, no debades durant la dècada tot els batles de Morvedre van ser jueus. El Privilegi General de 1283, pel qual els jueus no podien ocupar càrrecs de batles i altres responsabilitats de la corona, suposà un pas més en l'estatègia de forçar la conversió al cristianisme de la comunitat jueva, estatègia que consistia a oferir prestigi per conversió.

Dibuix de Laborde on podem apreciar el mur que tancava la Jueria pel Teatre Romà.

El segon període comença el 1321, any en què es féu la concessió de murar o tapiar la Jueria.³⁰ Entenc que, tot i que la disposició s'ha entès com una mena de confinació, el sentit de la corona responia a un sentit de responsabilitat i acord amb una comunitat que era part del tresor del rei. Lògicament era una concessió assumida gratament per les aljames perquè els aportava seguretat i creava de fet un espai propi. Fou una concessió positiva i, de fet, la data marca el punt de partida del desenvolupament orgànic de l'aljama. El mateix anys 1321 (potser 1320) el rei Jaume II concedeix el dret a degollar i a escrivania a requeriment del representant de l'aljama Salamó Coffé,³¹ el 1323 el rei Jaume II dóna llicència per a construir una almàssera o torn d'exprimir cera en la Jueria de Morvedre,³² el 1327 el rei Jaume II disposa l'estructura i protocol administratiu de l'aljama,³³ aprova la thecana o ordenació dels impostos sobre el consum³⁴

³⁰ A Chabret, ACA: Reg. 218 i 219, fol. 334 i següents.

³¹ Chabret 1888. ACA: Reg. 233, fol. 86.

³² Chabret 1888. ACA: Reg. 224, fol. 44.

³³ Chabret, ACA: Reg. 230, fol 60.

³⁴ Chabret 1888. ACA: Reg. 230, f. 60 r. i ss.

i el 1328 el rei Alfons el Magnànim concedeix el privilegi a construir un nou i definitiu cementeri jueu.³⁵ Efectivament, la concessió per a murar la Jueria, marca un punt àlgid de l'aljama. Entenc que els murs i tàpies de la Jueria permeté a Chabret determinar els límits esmentats i tradicionalment admesos com a límits de la Jueria. Els murs i tàpies construïts a partir de 1321 els podem veure parcialment encara pels límits sud i oest, als carrers Teatre Romà i Pere de Cartagena. Del costat est, façana de la Jueria, conservem estructures d'edificis nobles i el Portalet. I de finals dels segle XIV conservem la torre de la Jueria. El creixement de l'aljama jueva durant el segle XIV hagué de ser considerable perquè la peita anual era de 2000 sous. Sobre els límits proposats per Chabret trobe a faltar el tancament pel sud-est incloent l'illa de cases situades actualment entre els carrers Castell i Lleóard d'Argensola, fet que evidencia el planol de Morvedre, un dels dibuixos i un dels gravats que reproduïm de Laborde.

El tercer moment de concreció de la Jueria es produeix a partir dels fets esdevinguts arreu de la península a finals del segle XIV i principi del XV. Les persecucions de 1391 reforçà l'aljama jueva de Morvedre en convertir-se en zona protegida, però la Disputa de Tortosa de 1413 i 1414, la butla de Benet XIII de 1415 i la pragmàtica de Ferran I d'Antequera de 1415 augmentaren la pressió sobre la comunitat jueva i acabaren prohibint privilegis importants, entre d'altres ordenaren que els jueus residiren a l'interior de la Jueria.³⁶ En aquell moment la població jueva no cabia dins de la Jueria delimitada el 1321, de manera que l'aljama demanà el 1419 al rei Magnànim la derogació de la pragmàtica i el monarca així ho féu. En l'últim punt l'aljama demana traslladar el límit est de la Jueria fins a la mola de la carnisseria jueva vers el Castell. El rei els permet comprar o llogar tots o qualsevol alberg en aquesta zona, concessió que és, de fet, una ampliació de la Jueria. Identificada la carnisseria com l'edifici Mestre Penya (actual Museu Històric de Sagunt) i la mola de la carnisseria com l'edifici de la família Gómez, el límit de l'ampliació transcorria pel carrer Dolors, placeta de la Sang Nova, atzucat i Lleóard d'Argensola fins arribar al Teatre Romà que el document denomina Castell. De manera que la Jueria de Morvedre en el segle XV augmentà segons els meus càlculs amb 69 cases més, de manera que de 123 passà a tindre'n 192:

³⁵ Chabret, ACA: Reg. 478, fol. 181.

³⁶ Sobre la restitució del privilegi a l'aljama jueva de Morvedre per Alfons el Magnànim i l'ampliació de la Jueria el 1419 parlí en la conferència que vaig donar a la Casa de Cultura l'any 2006 i expliqué en un treball per publicar: *Les concessions d'Alfons V a l'aljama de Morvedre*.

JUERIA DE MORVEDRE**Parcel·les actuals   Parcel·les mediev.**Illes dels límits des de 1321 fins a 1419:

Entre Pere Cartagena i muntanya	28	8 (c. Cartagena)
Entre Antigons i Castell	12	12
Entre Antigons i Segòvia	19	19
Entre Segòvia i Pelaio	21	21
Entre Pelaio i Teatre Romà	3	3
Entre Teatre Romà i Escola	20	1 (eren eres)
Entre Castell i Sang Vella	10	10
Entre Rams i Sang Vella	25	19 (ados. als porxes)
Entre Sagrari i Castell	21	21
Entre Castañer i Teatre Romà	5	9 (ados. T. Romà)
Total parcial	164	123

Illes ampliades el 1419:

Entre carrers Cobertorer i Dolors	16	16
Entre Dolors i plaça Sang Nova	11	11
Entre Sang Nova i Isabel Coello	19	19
Entre Vell del Castell i Argensola	10	10
Entre Isabel Coello i Castañer	13	13
Total parcial	69	69
TOTAL	233	192

En la zona ocupada per la Jueria del segle XV podem comptabilitzar 192 cases, nombre que fa possible que els jueus expulsats foren els més de set-cents que els documents diuen: 192 cases per 4 per foc fan 768 individus. Faig observar que la informació sobre les més de cent cases que deixaren buides els jueus no és contradictòria amb les 192 cases que he calculat per a l'ocupació de la Jueria durant el segle XV perquè, com especifica la concessió reial, els jueus podien comprar o llogar tots o qualsevol dels albergs; de manera que la diferència de les cases de la Jueria ampliada podrien ser de propietaris cristians, que potser els jueus tenien llogades o eren cases de conversos que no se n'anaren.

Finalment cal adonar-se que l'augment de l'aljama anà paral·lela al creixement espacial de la Jueria. De manera que a l'inici del Regne de València els jueus morvedrins vivien en una superfície dispersa vora la muntanya, a partir de 1321 comença una segona fase en què es concentrà l'aljama i es delimita

la Jueria ocupant aproximadament la meitat de la parròquia, i a partir de 1419 s'amplia la zona de Jueria fins a ocupar el setanta per cent dels albergs de la parròquia. És a dir, la significació de l'aljama jueva en la parròquia era notable, més encara si tenim en compte que els conversos habitaven per les immediacions com els Vallebrera.

La parròquia de Sant Bartomeu després de l'expulsió dels jueus

Amb l'expulsió dels jueus l'any 1492 pels reis Catòlics, eixiren de Morvedre entre cin-cents i set-cents jueus³⁷ i quedaren buides més de cent cases.³⁸ Això suposà una convulsió important en la societat morvedrina i pràcticament l'abandó de la parròquia de Sant Bartomeu. Els moliners i els forns reduïren dràsticament la producció, i la vila perdé moltíssim de la seu empenyta comercial i administrativa.³⁹ La corona notà la devallada i, conjuntament amb la batlia, procurà solucionar el despoblament i la ruïna amb la concessió de franquícies i ajudes als peraires de València que volgueren ocupar les cases de la Jueria, a l'efecte anomenada Vilanova, i impulsaren en la vila l'activitat productiva i comercial del tèxtil.⁴⁰ Les mesures, que tingueren una immediata efectivitat,

³⁷ ARV: Comptes Mestre Racional 4.024, f. 2. Segons Roca Traver (1998) l'any 1492 l'arrendador dels molins del Rei, Jacme de Sentfeliu, paga quatre mil dels sis mil sous i demana que li rebaixa l'arredament perquè *mes de cinc-centes ànimes que de jueus eren stats foragitats de la dita Vila de Morvedre*.

ARV: Mestre Racional 4.024, f. 4r. Segons José Luis Compañ (Braçal 11-12) en una anotació dels informes de comptes que la Batlia local remetia anualment al Mestre Racional s'affirma que *pus de set-cents ànimes de juheus* isqueren de Morvedre rumb a l'exili.

³⁸ ARV: Real, 596, fol. 133 v. Segons Roca Traver (1998) el 3 de setembre de 1493 el batle general escriu al rei sol·licitant-li permís per a vendre *cent cases e mes* que havien deixat lliures els jueus expulsats.

³⁹ Recordem la primera referència de la nota 32 i ARV: C 138: 39r – v. Segons Mayerson (2004, p 88) l'any 1496 Jaume de Sant Feliu, que s'havia quedat els molins fariners locals el 1492, es queixa al rei perquè l'expulsió dels jueus li ha fet grans pèrdues.

⁴⁰ AGV: Real t. 596 f. 127. Segons Piles (57) el 25 de maig de 1493 el Batle General de València escriu al rei dient-li que seguint les seues ordres pretén que els veïns ocupen les cases que han deixat els jueus de Morvedre.

ARV: Reial Can. 596. f. 126 v, 127 v. Segons Silvestre (05) el 25 de juny de 1493 el batle general escriu al rei sobre el dret de les salines i les cases de la jueria de Morvedre.

ARV: Reial Can. 596. f. 128. Segons Silvestre (05) el 18 de juliol el rei respon al batle general que Cristòfol de Vassurto havia tractat amb ell diverses coses entre elles sobre les cases dels jueus de Morvedre.

AGV: Real t. 596 f. 133 ss. Segons Piles (57) el 17 d'octubre de 1493 el Batle General escriu al rei informant-lo que han pregonat per València concessió de llibertat, franquícia i la donació de 30 lliures als peraires que ocuparen les cases.

ARV: Real, 596, fol. 133 v. Segons Roca Traver (1998) el 3 de setembre de 1493 el batle general escriu al rei sol·licitant-li permís per a vendre *cent cases e mes* que havien deixat lliures els jueus expulsats.

Dibuix de Laborde on s'aprecia el Calvari des del lloc del Calvari Nou.

tat.⁴¹ La Confraria de perayres, baxadors e apuntadors sembla que prengué la sinagoga com a seu en 1493 i sabem segur que els peraires s'acolliren sota l'advocació del Corpus Cristi.⁴² El repoblament de la Vilanova amb peraires no fou una solució, atés que, quan encara no havia acabat el segle, l'any 1496, el col·lectiu havia desistit i abandonat el projecte i la zona.⁴³ Tot i això ens permet

⁴¹ ARV: Reg. 309, fol. 189v-191r. El 3 de setembre sembla que les més de cent cases de jueus ja estaven totes demandades.

ARV: Reial Can. 596. sense foliar, el final és f. 134. Segons la nota de Silvestre (05) el 17 de desembre el batle general escriu al rei demanant l'enfranquiment per als peraires que repoblarien el call jueu.

ARV: Mestre Racional 12528, incomplet. Segons nota de Silvestre (05) abans d'acabar l'any començà l'enregistrament de la venda de cases de la Jueria de Morvedre.

⁴² Camarena, J.: “Sobre una cofradía gremial de Morvedre” i “De nuevo sobre el gremio de peraires de Morvedre” al butlletí municipal *Sagunto* números 37 i 41 respectivament de 1963. ARV: Real 309, f. 189 v 191 r. El 7 de desembre el rei Ferran II escriu a les autoritats local de Morvedre dient: (*Plau al rei*) que els esmentats peraires puguen reunir-se les vegades que ho desitgen per a tractar assumptes propis del su negoci i confraria, i que en la festa del Corpus Christi puguen, per votació nomenar tres majorals, un clavari i dos veedors, de caràcter annual.

⁴³ AGV: Real t. 596 f. 273. Segons Piles (57) el 24 de juliol el batle general escriu al rei i li explica que no pogué satisfer els 2000 sous al mestre Gomar, fuster de l'artilleria reial, perquè el jueu se n'anaren sense pagar els drets, que només deixaren les cases sense altre bé, que les cases es veneren; i que els compradors, com era gent pobra, se n'anà i les deixà assolades.

suposar que la sinagoga abandonada fou repristinada com a capella del Corpus Cristi i que l'advocació pogué continuar en l'edifici de la Sinagoga fins la creació de la Confraria del Corpus Cristi o de Minerva el 1540.⁴⁴ Són anys del concili de Trento, de la contrareforma catòlica, del rellançament de la cristiandat. De ser així, aquest procés pogué haver empalmat amb l'abandó de la capella de Sant Bartomeu (lloc de la Sang Nova) i amb la possible gestació de la commemoració de la Passió a la capella de Sant Bartomeu (o bé als convents de franciscans o trinitaris) amb la realització de la processó dels deixuplinants. Entenc que les mesures vivencials preconitzades per Trento i el pas de la Confraria de Minerva a Santa Maria està marcant el moment de la creació de la Confraria de la Puríssima Sang de Jesucrist. L'any 1566, quan Joan Valero fou nomenat benifet del Corpus Cristi,⁴⁵ pogué passar l'advocació a Santa Maria i, en quedar-se buit l'edifici de la sinagoga, pogué forçar la creació de la Confraria de la Puríssima Sang de Jesucrist per a ocupar titularment el lloc sagrat. Reforça aquesta tesi el fet que l'any 1566 siga la data més antiga en què es documenta l'existència de la Confraria de la Sang.⁴⁶ Per aquell temps, la Sang Vella havia de tindre les estructures molt deteriorades i els confrares assumiren com a projecte la construcció d'una nova capella en el lloc de la primitiva capella de Sant Bartomeu. La venda dels patis de la Sang Vella (sinagoga) i el contenció per l'aprofitament de l'aigua de la cisterna reforcen també aquesta tesi.

Instituïda la Confraria de la Sang en la vella sinagoga i reconfortada la cristiandat s'empreneur iniciatives importants com la construcció de l'ermita de la Sang Nova en el lloc que ocupava l'antiga capella de Sant Batomeu. La nova ermita de la Sang començà a construir-se el 1601 i fou inaugurada l'any 1607, tot i que fou consagrada l'any 1753.⁴⁷ Amb la Sang Nova s'abandonà definitivament el lloc que des de feia dos mil·lenis fou temple de Diana, sinagoga durant l'edat mitjana i en l'edat moderna Sang Vella. Sent la nova seu de la Confraria centre de la commemoració de la passió i mort de Jesucrist, es dedicà a recuperar els espais que temps enrera havien estat escenari jueu. Concretament sabem que es va construir un calvari en la pujada del Castell i deduesc que un itinerari dels Dolors de Maria.

⁴⁴ Chabret, A.: *Origen y tradiciones de la cofradía del Santísimo Sacramento ó de Minerva de la iglesia parroquial de Sagunto*, pàg. 12, València, 1896.

⁴⁵ Martínez Rondan, J.: "Cos preciós, sang puríssima" al llibre de la SSS 1994. ACCV: protocol de Nofre Ros, 23.620, ff. 119 i 20.

⁴⁶ Martínez Rondan, J.: "Trisagi morvedri", Setmana Santa Ssgantina 1995. ACCV: Protocol de Nofre Ros, 23.622, ff. 4 v i 5. L'autor fa referència a la data del document, 1567; però al document diu: ... de tanta sera pressa en lo any passat en la clavaria de Jaume Prats. L'any passat era 1566.

⁴⁷ Bru i Vidal, S.: "Un prontuario de la confraría de la Puríssima Sang de Jesucrist", Setmana Santa Sagantina 1967.

Dibuix de Laborde on s'aprecia el tram del Calvari que arribava

del Teatre Romà fet des de l'oest veiem un casalici en el tram de la pujada que queda a l'est del Teatre, un altre en la revolta al sud del Teatre i un tercer en l'últim tram de la pujada. 2. En el dibuix fet des de la porta del Castell es veu un casalici en primer plànom a l'esquerra, un segon a meitat tram, un tercer només

Si donem algun valor a la toponímia urbana, el carrer dels Dolors ens està indicant l'existència d'un itinerari dedicat als Dolors de Maria. Atés que el carrer dels Dolors es curtet i l'itinerari consta de set estacions (1. Part, 2. Fugida a Egipte, 3. Perdat al temple, 4. Carrer de l'amargura, 5. Crucifixió, 6. Desenclavament i 7. Soterrament), ben possiblement començava a Santa Maria, seguia pels carrers d'en Pau (primer tram de la Puja-dada del Castell) i Dolors, i acabava a l'ermita de la Sang.

L'existència del Calvari, que podem anomenar de la Sang, està documentada en dos gravats i tres dibuixos de Laborde.⁴⁸ 1. En el dibuix

⁴⁸ Hernández, E.: “Els gravats de Morvedre realitzats per Laborde”, Catàleg MNAC.

Agraesc que Emilia Hernández m'advertira de l'existència del Calvari als dibuixos de Laborde, fet que se'ns havia passat inadvertit en els gravats que es divulgaren des de la publicació a Sagunt l'any 1970 pel Centre Arqueològic.

Als dibuixos de Laborde, a més a més de revelar-nos el Calvari de la Sang, aporten informació sobre el mur que tancava la Jueria pel Teatre Romà, sobre el sòl de la calçada de l'últim tram de la pujada al Castell on s'evidencia que l'accés és anterior a la Guerra del Francès, sobre la porta d'accés a l'Albacar des de la part inferior dels contraforts del Fòrum Municipal, i sobre l'accés a la Salòquia des de l'Albacar.

Vista de los Templos antiguos en la Plaza del ECCE en MAGDALENA.

Vue de deux temples antiques sur la place de l'ECCE à MAGDALENA. — I View of two antique temples in the square of the ECCE at MAGDALENA.

Gravat de Laborde on s'aprecia una de les capelletes abans d'entrar a l'ermita de la Magdalena.

començar la corba i un quart abans de prendre la corba. 3. En un gravat del fòrum es representa un casalici a l'entrada del Castell. Si considerem que als dos dibuixos primers hi ha dos casalicis repetits, coneuem la situació de sis casalicis diferents que unit a les dues ermites són vuit les estacions conegudes. Es tractava de casalicis o capelletes molt semblants a les que es construïren al Calvari Nou, són pilastres que consten de tres cossos i coberta: el primer fa de base, el segon de fust, en el tercer s'obri la fornícula i tot està cobert per un remat piramidal.

El calvari de la Sang eixiria de l'ermita, voltaria per la placeta dels Dolors per a enfilar-se pel camí Vell del Castell fins a arribar a l'ermita de la Magdalena que es trobava a la plaça d'Armes del Castell. La ubicació de les estacions planteja el dubte de les quatre o sis capelles que no podem observar als dibuixos, però fent una distribució de l'itinerari les creus o estacions del Calvari de la Sang podrien situar-se als següents llocs: 1. Crist era condemnat a mort a l'ermita de la Sang; 2. Crist era carregat amb la creu a la placeta de la Sang; 3. Crist caia per primera vegada al cantonet oest de la placeta dels Dolors, 4. Crist es trobava

amb sa mare al cantonet de l'ermita dels Dolors (aço explica la construcció de l'ermita dels Dolors); 5. Crist era ajudat per Cirineu, en acabar el carrer Vell del Castell; 6. Crist era atés per la Verònica, a meitat del tram que arriba al Teatre Romà (encara hi ha restes de la pilastra); 7. Crist caia per segona vegada, darrere del Teatre abans de començar la corba; 8. Crist es trobava amb les dones de Jerusalem, en l'últim tram només passar la corba sobre el Teatre Romà (a les restes que configuren una mena de banc); 9. Crist cau per tercera vegada, a meitat de l'últim tram (queden restes del basament); 10. Crist era despullat, abans d'entrar al Castell; 11. Crist era crucificat a l'entrada de la plaça d'Armes del Castell; i 12. Crist moria en la creu a l'ermita de la Magdalena. De comptar amb 14 estacions, la tretzena (desenclavament) i la catorzena (soterrament) esdevindrien en les immediacions de l'ermita.

El Calvari de la Sang, si considerem que pogué construir-se a l'inici del segle XVII, estigué en ús tres segles. La documentació d'un nou calvari, ens obliga a reconstruir la seqüència històrica dels calvaris construïts en espais públics. Tot i que encara no disposem de suficient informació per a contestar la qüestió amb precisió, ja que en qualsevol moment poden aparéixer més dades, m'incline a pensar que l'inici primitiu de la commemoració de la passió i mort de Jesucrist començà amb un primer i únic itinerari prepassional que arrelaria en la baixa edat mitjana i continuaria potser fins al segle XVI. En el segle XVI potser començà la passió en viu del Carrer de l'Amargura que anava des de la Cúria a Miranda. En el segle XVII i XVIII el Carrer de l'Amargura pogué reduir-se i adaptar-se com un viacrucis de la parròquia de Sant Salvador. Des de l'inici del segle XVII fins a primeries del XIX funcionava el Calvari de la Sang i ben possiblement també funcionava el de Santa Anna. Amb motiu de la Guerra del Francés s'arreglà l'accés al Castell i destruïren el Calvari de la Sang, de manera que des de 1814 fins a 1857 la passió en viu es realitzà al Calvari que anava de Sant Francesc a Santa Anna. Des de l'any 1857 fins avui el Calvari Nou ha estat escenari fonamental de la festa amb l'ermita de la Sang i l'església de Santa Maria.

La Setmana Santa segons els calendaris jueu i cristià

Emilio Llueca Úbeda

Introducció

La Setmana Santa, en el món cristià, és el temps litúrgic anterior, set dies, a la celebració de la Pasqua de Resurrecció que s'inicia amb el Diumenge de Rams. Es recorda la passió i mort en la creu de Jesucrist. S'entén com a Pasqua el pas de l'esclavitud a la llibertat. Festa que celebra l'esdeveniment en què el poble jueu abandona Egipte. Creua el mar Rojo i inicia el pelegrinatge pel desert fins a arribar a la terra promesa. La festa cristiana de la Pasqua de Resurrecció és fidel guardià de la tradició de la festa jueua de la Pasqua, o *Pesach*. Per això és possible que els primers cristians, d'origen jueu, foren portadors de la costum hebrea i acceptaren la Pasqua de Resurrecció dels cristians com una nova tradició de la Pasqua dels seus avantpassats; la commemoració de l'avveniment del Mesies que van anunciar els profetes.

No sempre se celebra la Setmana Santa i la Pasqua en els mateixos dies. El Divendres Sant coincidix amb el divendres immediatament posterior a la primera lluna plena de primavera. Esta és la raó per la qual pot ser tan primerenc com el dia 21 de març, que serà el que ocórrega l'any 2008, o tan tard com el dia 23 d'abril. Estes són festes movibles i es celebren segons el calendari utilitzat. Vegem perquè.

Calendari Jueu

El calendari jueu es basa en les fases de la lluna: *Rosh Chodesh* (principi del mes). El primer dia del mes sempre cau en lluna nova, el moment en què la posició del satèl·lit terrestre en el cel transcorre per la del Sol. Després podem vore una lluna creixent, just després de l'ocàs. La lluna necessita una miqueta més de 27 dies per a traslladar-se al voltant de la Terra. El Sol, mentrestant,

també canvia de posició en el cel. Cada any fa la circumval·lació total del cel. La lluna necessita quasi dos dies més per a atrapar al Sol, açò ocorre cada 29 dies, 12 hores i 44 minuts i una fracció de temps per a passar de la lluna nova a la següent.

Els mesos jueus s'alternen entre 29 i 30 dies. El mes de Nissan té 30 dies, els Adar 29. El dia d'anys nou, conegut com *Rosh Hashanah* (principi de l'anys), mai pot caure en diumenge, dimecres ni divendres. Açò es fa per a evitar que s'avance el *Yom Kippur* (dia de l'expiació) que és deu dies més tard, perquè no caiga al costat del *sabbath* (dissabte) i evitar així la celebració de dos festes seguides.

Els noms dels mesos jueus són: *Adar, Nissan, Iyar, Sivan, Tamuz, Av, Elul, Tishrey, Cheshvan, Kieslev i Shvat*. Sonen a antic, no hebreu. De fet estos noms són babilònics, de la terra natal d'Abraham.

La pregunta seria; Quan comença l'anys jueu?. El *Rosh Hashanah* (dia de l'anys nou jueu) se celebra el primer dia de *Tishrey*, encara que la Bíblia mai l'anomena *Rosh Hashanah* sinó que el coneix com *Yom Hazikaron* (el dia del record). Este no és, en la cronologia bíblica, el primer dia del primer mes sinó el dia primer del sèptim mes comptant *Nissan* com el primer mes de l'anys. Curiosament cap nom donat als mesos del calendari jueu apareix en la Bíblia, són tots presos de la tradició oral. La Bíblia només usa números, primer mes, segon mes, tercer mes, quart mes, etc. assegurant-se que el mes de la Pasqua (*Nissan*) siga sempre el primer.

L'anys 2000, dels cristians, va ser bixest per als jueus, els que van celebrar el seu any 5760.

Calendari juliano

Julio Cèsar, en el 47 abans de Crist, va decretar la reforma del calendari romà que va posar fi a la caòtica situació a què s'havia arribat. Els romans tenien diversos calendaris. Els habitants d'Alba Longa tenien un calendari de deu mesos, la duració del qual oscil·lava entre els 18 i els 36 dies. Els de Labinia tenien un any de 374 dies distribuïts en tretze mesos. Els etruscos només tenien mesos lunars. Es va arribar en principi a la formació d'un calendari de 304 dies dividits en deu mesos; 6 de 30 dies i 4 de 31. Amb estes oscil·lacions tots els anys es van haver de realitzar reajustes. Estos es realitzaven al febrer, per ser este l'últim mes de l'anys. En temps de Numa Pompilio cada dos anys s'intercalava, entre el

23 (*el sext calendas*) i el 24 de febrer un mes de 22 o 23 dies anomenat *mercedinus*, ‘paga’. Era el mes que es pagava a la servitud.

El calendari juliano, de Julio Cèsar, es va vore obligat el primer any a tindre 445 dies. És el conegut com l’any de la confusió. A partir del segon estos ja tenien 365 dies, excepte els bixestos que eren de 366 dies. Any bixest era aquell en què es repetia (*bis*) *el sext calendas martii*, és a dir el 23 de febrer anomenat *bissexto calendas*.

El calendari juliano estava dividit en dotze mesos. Els mesos de gener, març, maig, juliol, setembre i novembre (mesos impars) tenien 31 dies mentres que els (els parells) altres tenien 30 inclòs febrer en els anys bixestos. Els mesos dels antics romans s’anomenaven; 1º. *Martius*, 2º. *Aprilis*, 3º. *Maius*, 4º. *Junius*, 5º. *Quintilis*, 6º. *Sextilis*, 7º. *September*, 8º. *October*, 9º. *November* i el 10º. *December*. Curiosament des del mes de *Quintilis* fins al desé els seus noms són simplement el número d’orde que ocupen en el calendari romà. Finalment se li va afegir un onzé mes, el *Februarius*, al final de l’any i un dotzé, el *Januarius*, que es va col·locar a l’inici de l’any.

Calendari gregorià

Calendari sorgit de la reforma que el Papa Gregori XIII (1502-1585) va ordenar efectuar per a compensar les desviacions del calendari juliano i fer coincidir l’any civil amb l’any tràpic. Es va nomenar una comissió de treball presidida per Cristóbal Clavio que basant-se en les observacions de Luigi Lilio va presentar el reformat calendari al Papa. Els càlculs van donar com a resultat un dia de 24 hores i un any de 365 dies, 5 hores, 49 minuts i 20 segons (26 segons més que l’any real). El calendari gregorià intercala, cada quatre, un any bixest.

El calendari es va adoptar en 1582. Atés que en els 1.257 anys de vigència del calendari juliano s’havien acumulat deu dies de retard es va establir que l’endemà al corresponent al 4 d’octubre d’aquell any passara a ser el dia 15.

El calendari gregorià, comença el primer de gener, consta de dotze mesos: gener (31 dies), febrer (28 o 29 dies), març (31 dies), abril (30 dies), maig (31 dies), juny (30 dies), julio (30 dies), agost (31 dies), setembre (30 dies), octubre (31 dies), novembre (30 dies) i desembre (31 dies). Les setmanes es dividixen en set dies. Per a l’església catòlica el primer dia de la setmana és el diumenge. Els dies del mes es numeren correlativament.

El calendari compta els anys des del naixement de Jesucrist. És l'inici de l'era cristiana, norma que ja es practicava amb el calendari juliano des del segle VI a Itàlia i des del VIII de manera universal. Dionis, l'Exigu, va realitzar en el 527 els càlculs determinant que el naixement de Jesucrist va tindre lloc el 25 de desembre de l'any 753 de la fundació de Roma, es va equivocar en quatre anys. L'Era cristiana va ser defesa pel Papa Bonifaci IV l'any 607 i se va anar adoptant, molt lentament, en tota la cristiandat. Carlemany li va donar l'impuls definitiu a l'utilitzar-lo en les seues datacions oficials. En el nostre país, Espanya, s'utilitza popularment a partir del segle VII. Per als documents oficials no serà utilitzat fins ben entrat el segle XIV.

L'Era cristiana dividix la Història en dos períodes de temps; abans i després del naixement de Jesucrist. Es considera l'any primer quan va nàixer Jesucrist.

La reforma gregoriana va ser prompte acceptada pel món catòlic. Espanya, Portugal, Itàlia, Dinamarca i França ho van fer en 1582. Els Països Baixos en 1583, els estats catòlics d'Alemanya en 1584, els cantons suïssos entre 1583 i 1590, Polònia en 1587, Hongria en 1590. Els estats protestants no van acceptar la reforma fins al 1700, Anglaterra ho va fer en 1752. Els últims països que van adoptar la reforma han sigut; Japó, en 1873; Xina, en 1912; Rússia, en 1918; Romania i Iugoslàvia, en 1919; Grècia, en 1924 i Turquia en 1927.

Qüestió de dates

Qui, en alguna ocasió, no s'ha preguntat perquè la Setmana Santa no se celebra sempre els mateixos dies del any?. La resposta la trobem en la pròpia església quan esta va voler, des del principi, rememorar la passió i mort de Jesús en la creu el mateix dia, com ho relaten els Evangelis.

L'església ha sigut fidel a l'almanac dels jueus. Estos utilitzen, des de la nit dels temps, el calendari lunar: És a dir per les fases del satèl·lit de la Terra. La Setmana Santa es regix pel dia en què cau el Diumenge de Resurrecció, que és el primer diumenge següent a la lluna plena del mes de Nissan que ve a correspondre al període comprés entre el 22 de març i el 25 d'abril. És a dir el diumenge posterior de la primera lluna plena de primavera, el Diumenge de Pasqua.

Els jueus mengen el corder pasqual la vesprada del dia 15 de Nissan, primer mes del calendari hebreu. Jesús va celebrar el seu Últim Sopar en la Pasqua

jueua, o siga el dia 14 de Nissan, la seu mort en la creu va ser el dia 15 de Nissan i va ressuscitar el diumenge següent; és a dir, el dia 17 de Nissan.

El pas d'una festa jueua (calendari lunar) a la cristiana (calendari solar) és més que complicada. El calendari jueu té 354 dies i està basat en les fases de la lluna. Cada quatre anys els jueus intercalen un mes al seu almanac. No seguixen una metodologia definida i clara, sinó que esta està basada en la decisió del *Sanedrín*. Este sistema ha provocat no poques discusions i controvèrsies sobre la data en què ha de celebrar-se la Pasqua. Els jueus cristians van seguir usant el seu calendari per a celebrar la Pasqua. El Divendres Sant el celebraven el dia 15 del mes de Nissan i la Pasqua de Resurrecció el 17, fóra o no diumenge.

Els no jueus van considerar que Jesús va ressuscitar en diumenge. Per esta raó van optar per celebrar la Pasqua el primer diumenge després de la primera lluna plena (després de l'equinoci de primavera). L'Església Romana està basada en l'autoritat de Sant Pere i Sant Pau, però no per això tots els cristians celebren els mateixos dies la Pasqua. Des del segle III és considera, segons el calendari romà, que Jesús de Natzaret va morir el 25 de març i va ressuscitar el dia 27 del mateix mes (*Comptus Pseudocyprianus, etd. Lesch, Chronologie, II, 161*). No van ser pocs els bisbes que van celebrar aquestes festes en data fixa. El primer Concili de Nicea (any 325) va decretar que la pràctica romana havia d'observar-se en tota l'Església. Els ortodoxos celebren la Pasqua en una altra data perquè seguixen el calendari Juliano (ortodox rus). La data de la festa de la Pasqua catòlica flutúa entre el 22 de març i el 25 abril. En relació a ella és calculen els festes movibles del calendari litúrgic.

Calendari de la Setmana Santa

Per a finalitzar aquestes línies, i com a curiositat, oferim als nostres lectors un calendari de la Setmana Santa que va des del any 2004 fins al 2050. D'esta manera podem saber que dia serà determinada jornada de la piadosa commemoració corresponent a l'any elegit.

CALENDARI DE LA SETMANA SANTA

Any	Diumenge de Ressuscitació	Lunes Santa	Martes Santa	Dimarts Sant	Mercredi Sant	Dimarts Sant	Divendres Sant	Dissabte Sant	Diumenge de Resurrecció
2004	24 de març	25 de març	26 de març	27 de març	28 de març	29 de març	30 de març	31 de març	11 de abril
2005	28 de març	29 de març	30 de març	31 de març	1 de abril	2 de abril	3 de abril	4 de abril	12 de abril
2006	29 de març	30 de març	31 de març	1 de abril	2 de abril	3 de abril	4 de abril	5 de abril	13 de abril
2007	31 de març	1 de abril	2 de abril	3 de abril	4 de abril	5 de abril	6 de abril	7 de abril	14 de abril
2008	18 de març	19 de març	20 de març	21 de març	22 de març	23 de març	24 de març	25 de març	22 de març
2009	05 de abril	06 de abril	07 de abril	08 de abril	09 de abril	10 de abril	11 de abril	12 de abril	19 de març
2010	28 de març	29 de març	30 de març	31 de març	01 de abril	02 de abril	03 de abril	04 de abril	14 de març
2011	17 de març	18 de març	19 de març	20 de març	21 de març	22 de març	23 de març	24 de març	14 de març
2012	01 de abril	02 de abril	03 de abril	04 de abril	05 de abril	06 de abril	07 de abril	08 de abril	15 de març
2013	24 de març	25 de març	26 de març	27 de març	28 de març	29 de març	30 de març	31 de març	31 de març
2014	13 de març	14 de març	15 de març	16 de març	17 de març	18 de març	19 de març	20 de març	10 de març
2015	23 de març	24 de març	25 de març	26 de març	27 de març	28 de març	29 de març	30 de març	05 de març
2016	23 de març	24 de març	25 de març	26 de març	27 de març	28 de març	29 de març	30 de març	22 de març
2017	09 de abril	10 de abril	11 de abril	12 de abril	13 de abril	14 de abril	15 de abril	16 de abril	18 de març
2018	25 de febrer	26 de febrer	27 de febrer	28 de febrer	29 de febrer	30 de febrer	31 de febrer	01 de març	01 de març
2019	14 de març	15 de març	16 de març	17 de març	18 de març	19 de març	20 de març	21 de març	11 de març
2020	05 de març	06 de març	07 de març	08 de març	09 de març	10 de març	11 de març	12 de març	13 de març
2021	29 de març	30 de març	31 de març	01 de abril	02 de abril	03 de abril	04 de abril	05 de abril	06 de abril
2022	10 de març	11 de març	12 de març	13 de març	14 de març	15 de març	16 de març	17 de març	17 de març
2023	06 de març	07 de març	08 de març	09 de març	10 de març	11 de març	12 de març	13 de març	05 de març
2024	24 de març	25 de març	26 de març	27 de març	28 de març	29 de març	30 de març	31 de març	31 de març
2025	13 de març	14 de març	15 de març	16 de març	17 de març	18 de març	19 de març	20 de març	30 de març
2026	29 de març	30 de març	31 de març	01 de abril	02 de abril	03 de abril	04 de abril	05 de abril	06 de abril
2027	21 de març	22 de març	23 de març	24 de març	25 de març	26 de març	27 de març	28 de març	28 de març
2028	05 de març	10 de març	11 de març	12 de març	13 de març	14 de març	15 de març	16 de març	16 de març
2029	25 de març	26 de març	27 de març	28 de març	29 de març	30 de març	31 de març	31 de març	31 de març
2030	14 de març	15 de març	16 de març	17 de març	18 de març	19 de març	20 de març	21 de març	21 de març
2031	08 de març	09 de març	10 de març	11 de març	12 de març	13 de març	14 de març	15 de març	13 de març
2032	21 de març	22 de març	23 de març	24 de març	25 de març	26 de març	27 de març	28 de març	28 de març
2033	10 de març	11 de març	12 de març	13 de març	14 de març	15 de març	16 de març	17 de març	17 de març
2034	24 de març	25 de març	26 de març	27 de març	28 de març	29 de març	30 de març	31 de març	31 de març
2035	13 de març	14 de març	15 de març	16 de març	17 de març	18 de març	19 de març	20 de març	30 de març
2036	02 de març	03 de març	04 de març	05 de març	06 de març	07 de març	08 de març	09 de març	13 de març
2037	29 de febrer	30 de febrer	01 de març	02 de març	03 de març	04 de març	05 de març	06 de març	05 de març
2038	11 de març	12 de març	13 de març	14 de març	15 de març	16 de març	17 de març	18 de març	25 de febrer
2039	01 de març	02 de març	03 de març	04 de març	05 de març	06 de març	07 de març	08 de març	19 de març
2040	18 de març	19 de març	20 de març	21 de març	22 de març	23 de març	24 de març	25 de març	25 de març
2041	14 de abril	15 de abril	16 de abril	17 de abril	18 de abril	19 de abril	20 de abril	21 de abril	21 de abril
2042	26 de març	27 de març	28 de març	29 de març	30 de març	31 de març	01 de abril	02 de abril	05 de març
2043	11 de març	12 de març	13 de març	14 de març	15 de març	16 de març	17 de març	18 de març	26 de març
2044	10 de març	11 de març	12 de març	13 de març	14 de març	15 de març	16 de març	17 de març	12 de març
2045	22 de març	23 de març	24 de març	25 de març	26 de març	27 de març	28 de març	29 de març	29 de març
2046	16 de març	17 de març	18 de març	19 de març	20 de març	21 de març	22 de març	23 de març	24 de març
2047	27 de març	28 de març	29 de març	30 de març	31 de març	01 de abril	02 de abril	03 de abril	14 de març
2048	30 de març	31 de març	01 de abril	02 de abril	03 de abril	04 de abril	05 de abril	06 de abril	25 de març
2049	11 de abril	12 de abril	13 de abril	14 de abril	15 de abril	16 de abril	17 de abril	18 de abril	13 de abril
2050	31 de març	01 de abril	02 de abril	03 de abril	04 de abril	05 de abril	06 de abril	07 de abril	13 de març

La Mayoralia de la Sangre del año 1766

Y el Retablo de la Ermita de la Sangre (1)

Clavario
VICENTE GIL

Mayoral primero
YGNACIO VAQUERO
Mayorales
GASPAR RIUS
YGNACIO LLUESMA
MIGUEL BENLLOCH

Veinte maravedís

**SELLO QVARTO, VEINTE MARAVEDIS, AÑO DE MIL SETECIENTOS
Y SESENTA Y CINCO.**

En la villa de Murviedro al primero dia del mes de Noviembre de mil setecientos sesenta y cinco años: Vicente Gil, Clavario, Ygnacio Vaquero, Mayoral primero, Gaspar Rius, Ygnacio Lluesma y Miguel Benlloch tambien Mayorales de la Cofradía de la Purísima Sangre de Christo de esta presente Villa, en voz, nombre y representación de la misma Cofradía, y de los que en adelante la representasen dicen: Que por quanto á dicha Cofradía y para las precisas necesidades de ella, se le havía hecho gracia por via de limosna por cierto devoto, otro de sus cofrades, del sitio que abajo se deslindará, y para ayuda al pago de la composición y doramiento del retablo principal de la Iglesia de la Purísima Sangre de dicha Cofradía, havía sido preciso, como era publico y notorio el poner al Pregon en venta dicho sitio, que después de haberse corrido algunos dias por la Plaza Publica de esta dicha Villa, quedó rematado en favor del infraescrito Dn. Pasqual Berenguer, que tenia ofrecidas treynta y tres libras, y siendo el mayor postor haviendosele requerido por parte de dicho Dn. Pasqual se le otorgase escritura para titulo del dominio de dicho solar.

Por tanto, en el referido nombre voz, y representacion y por obra de satisfacer en parte el pago de lo que resultava deviendo por dicha Cofradía por lo arriba expresado, de su buen grado, y cierta ciencia, y por tenor de la presente otorgan:

Que venden, y dan en venta real por juro de heredad para siempre jamas á Dn. Pasqual Berenguer Presbítero vecino de esta presente Villa y á los suyos que está presente, y mas abajo aceptante un sitio para fabricar casas, en el qual havía algunos pedazos de pared construhidos por Gregorio Ferrer, y Pedro Juan Gil, labradores vecinos de esta Villa, quienes lo havían cedido de limosna a dicha Cofradía, y asimismo el derecho que tenían á las paredes que de sus respectivas casas lindan con dicho sitio, cuya cesión y gracia á favor de dicha Cofradía, estando como estavan presentes al otorgamiento de esta escritura de nuevo hacian y ratificavan, prometiendo no pedir por si, ni por otra persona alguna ahora ni en lo venidero cosa alguna, cuyo sitio, lindava con casa de Antonio Ferris camino del Cahilo en medio, por con casa de dicho Gregorio Ferrer, por otro con casa de Joseph Guillem, por otro con Vicente Gil de Bartolomé calle en medio, y con casa de Vicente Doménech calle en medio; con todas sus entradas y salidas, usos, costumbres, servidumbres y todo lo demas que le pertenece, y puede pertenecer de fecho y de derecho, tenido solo al derecho de pecha real á que á esta Villa estan tenidas las otras casas y sitios de aquella inmediación, libre de otro tributo, censo, memoria, cargo, señorío, y de otra obligación especial y general, y por tal se lo aseguran y venden con dichos pedazos de pared, y derecho á las paredes medieras arriba expresadas todo por precio de las treynta y tres libras en que ha sido rematado públicamente; las que reciben de presente en buena moneda de oro y plata, que de ser así, y de haver pasado de mano y poder de dicho Dn. Pasqual a mano y poder del expresado Vicente Gil, Clavario, en mi presencia y de los testigos infraescritos, Yo el escrivano doy fee, por lo que asi dicho Gil como los demas Mayorales, sus compañeros en lo referidos nombres le otorgan carta de pago, y recibo en forma.

Y declaran que el justo precio, y valor de dicho sitio y demas arriba expresado es el de dichas treynta y tres libras que tienen recibidas, y de lo demas que pueda valer, y tener le hacen gracia y donacion pura perfecta y acavada que el derecho llama intervivos con insinuación.

Y renuncian la ley del Ordenamiento Real fecha en Cortes de Alcala de Enares que trata de lo que se compra, vende, permuta ó varata por mas ó menos de la mitad de su justo precio, y los quatro años de la repetición del engaño y demas leyes que con ella concuerdan.

Y desde oy en adelante en los sobre dichos nombres, desapoderan, desisten y apartan á dicha Cofradía de todo el derecho, accion, propiedad, señorío, posesion, titulo, voz y recurso que tenga y pueda tener en el citado solar y demas expresado, y todo ello lo ceden, renuncian y traspasan a favor de dicho Dn. Pasqual compradores de los suyos, para que como á propio todo, lo posea, goce, cambie, y enagere á su voluntad como á dueño absoluto sin dependencia alguna, y baxo la clausula de exceptis Clerinis locis sanetis

militibus et Personis Religiosis Aalys qui de foro Valenti non existent, nii dicti Clerini justa Server, et tenores José novi super hoc hadit bona ipsa ad vital suma tantum adquirerent vel haberent...

Y bajo la pena de comiso según el tenor de los antiguos fueros y Real orden de Su Majestad de nueve de Julio del año pasado mil setecientos treynta y nueve.

Y le dan y davan poder en dichos nombres, para que en su fecho y causa propia, entre, tome y aprenda, judicial ó extrajudicialmente la posesion y herencia de dicho solar y demas expresado, y en el interin en los mismos nombres, se constituyen por sus inquilinos tenedores y poseedores para lo poner en ella siempre que se les pida, y obligan a dicha Cofradía, y efectos de ella, á la eviccion seguridad y saneamiento de esta venta en tal manera que de qualquiera pleyto debate ó diferencia que sobre ella le fuese movido, siendo requeridos los otorgantes ó los que les sucedan en sus respectivos empleos, en qualquier estado que estuviesen aunque este hecha la publicación de provancas tomaran la voz y defensa, y les seguiran y acavarán á su costa de dicha Cofradía, hasta vencerles, y dejar á dicho Dn. Pasqual ó quien le suceda en dicho sitio, y no cumpliendolo por no querer, ó no poder cumplirlo, le volverán dichas treynta libras que les ha pagado, los aumentos que huviese hecho, los daños, y costas que le siguiesen é su interes, y el mas valor de dicho sitio adquirido con el tiempo, y por todo ello como si aquí huviera liquidación hecha y en la escritura fuese exclusiva de plazo asignado al dia que llegase el caso referido, quieren se les execute con ella y el juramento que proceda de quien fuese parte sin otra prueva de que la escritura le va, aunque de derecho le requiera..

Y al seguro de todo lo que baxa expresado obligan los propios, y efectos de dicha Cofradía havidos, y por haver. Y presente dicho Dn. Pasqual comprador, acepta esta escritura en todo y por todo, y por ello recibe en venta dicho sitio, paredes y quanto arriba queda expresado por el dicho precio de las treynta y tres libras que tiene satisfechas, en cuya propiedad y posesión se da por entregado á toda su voluntad, y asimismo promete pagar el derecho de pecha real á que esta Villa estuviese tenida, y al seguro de ello obliga á sus bienes havidos, y por haver.

Y cada parte por lo que a mi toca guardar, y cumplir en dichos sus respectivos nombres, dan poder a los Jueces y Justicias de su Magestad y en especial á los que de sus causas puedan y devan conocer, á cuya jurisdiccion se someten eó sus bienes y renuncian su propio fuero jurisdiccion domicilio y otro fuero que de nuevo ganasen y la Ley si convenerit de jurisdictione dictore omnium judicum la ultima pragmatica de las sumisiones, con las demas leyes, derechos y fueros de su favor asta la General en forma para que á todo lo referido les apremien con todo rigor y via executiva como si fuera sentencia pasada es cosa juzgada y consentida.

En cuyo testimonio asi lo otorgan en esta Villa los dias mes y año de arriba siendo presentes por testigos Mariano Pau y Francisco Vitoria, labradores y Antonio Antequera, Serujano, vecinos de esta Villa. Y de los otorgantes, y aceptante, como, y tambien de los referidos Gregorio Ferrer y Pedro Juan Gil, á todos los quales Yo el escrivano doy fee conozco. Solo firmaron Gaspar Rius, Mayoral y Dn. Pasqual, Comprador, y por todos los demás que dixeron no saber, á su ruego lo firmó uno de dichos testigos, de que tambien doy fee.

A.R.V. Protocolo 3591

Notario: Raymundo Cerrillo

SOLAR PROPIEDAD DE LA COFRADIA DE LA SANGRE (2)

... Otrosí seys libras doble capital de censo y redito annuo de tres sueldos que le responde la Loable Cofradía de la Sangre de Christo, como poseedora de un solar sito en dicha Villa según escritura de reconocimiento ante Miguel Juan Verdejo escribano en 10 de Abril 1604.

A.R.V. Sección Clero.

UNA DONACION PARA DORAR EL RETABLO DE LA ERMITA (3)

“Otrosí: Por quanto tengo ofrecidas dar de limosnas diez Libras moneda corriente para ayudar al costo que tenga el dorar el Retablo Mayor de la Capilla eo Ermita erigida á nombre de la Purísima Sangre de Christo Señor Nuestro, que está dentro de los muros de esta misma Villa, intitulada la Sangre Nueva, es mi voluntad que de la porción eo cuantía que me está debiendo Joseph Furió vecino del lugar de Albalat de Segart del valor de quince arrobas y media de ierro que le dí en fiado, le saquen dichas diez libras, y se entreguen para dicho efecto al Clavario de la Cofradía de la Sangre de Christo referida, y si fuese caso dicha deuda se cobrase antes de mi fallecimiento, es mi voluntad se paguen diez libras por mis infrascritos herederos por higuales partes, cumpliéndose en ello dicha mi promesa y ofrecimiento.”

A.R.V: Protocolo 3588

Notario: Raymundo Cerrillo

(N.A.: En los tres documentos he procurado copiar al pie de la letra el texto original)

=====

Estos tres importantes documentos nos dan a conocer nuevas informaciones sobre el pasado de nuestra Cofradía de la Purísima Sangre de Sagunto.

En el documento señalado con el nº. 1, nos encontramos con los nombres de los cinco cofrades que formaron la Mayoralía del año 1766 (por aquellos años era la cantidad de cofrades que hacían falta para formar una Mayoralía; con el tiempo se aumentó a nueve, y desde el último tercio del siglo XX hasta nuestros días se ha llegado, incluso, hasta diecisiete). Hago esta afirmación porque el documento notarial de venta lleva fecha del 1 de noviembre de 1765, y si por aquellas fechas también se elegía a la Mayoralía entrante en la Junta General de la Cofradía, que siempre suele caer en los meses de marzo ó abril, es lógico que estemos ante la Mayoralía de la Purísima Sangre del año 1766. Es la primera Mayoralía completa que conocemos del siglo XVIII, y también nos da a conocer que entre los Mayorales había uno que debía de tener más categoría que los otros tres, pues el notario lo describe como “mayoral primero”.

También nos da a conocer que la Mayoralía del año tenía poderes absolutos dentro de la Cofradía de la Sangre, pues con su sola firma podían vender un solar que como limosna había recibido la Cofradía. Es una lástima que en la escritura no figure el nombre de la calle ni el número de casa (posiblemente por aquellos años no existiese ni nombres de las calles ni números de policía de las casas), y sin embargo si que da razón exacta y completa de cada uno de los linderos.

El documento deja claro que por aquellos años se estaba haciendo un retablo para la ¿Iglesia? de la Purísima Sangre, y que el costo debió ser muy alto, y ante la escasez de fondos de la Cofradía, la Mayoralía tuvo que vender el solar recibido como donación; hubiera sido un detalle muy bonito por parte del notario actuante, de que el documento especificase la fecha de inicio y fin de la construcción del retablo, y el autor ó autores del mismo, así como el precio final del retablo. Quiero suponer que sería para el Altar Mayor. Una lástima que dicho retablo no haya llegado hasta nuestros días, pues seguramente sería digno de admirar y de un valor incalculable.

El documento nos da a conocer que la Mayoralía dio orden a un pregonero para que en la plaza pública ofreciera el solar, siendo rematado por el presbítero D. Pascual Berenguer en 33 libras. He procurado transcribir exactamente el original del documento;

ruego al lector disulpe los errores que pueda tener en la transcripción de la cláusula del latín, pues es muy difícil descifrar algunas palabras manuscritas del texto original.

El documento señalado con el nº 2, está sacado de una relación de propiedades del convento de la Santísima Trinidad de Murviedro, cumplimentado por dicho convento debido a una visita de Amortización del año 1765.

Gracias a este 2º documento podemos saber que en el año 1604 (el 10 del abril), la “*Loable Cofradía de la Sangre de Christo*” ya era poseedora de un solar, que tenía un censo a favor del Convento de la Santísima Trinidad de Murviedro “*de seys libras doble capital de censo y redito annuo de tres sueldos*”.

Como desconozco las propiedades que pudiera haber tenido la Cofradía de la Sangre desde su fundación, no puedo asegurar que este solar sea el mismo que la Mayoralía del año 1766 tuvo que vender para sufragar parte de los gastos del nuevo retablo de la Ermita de la Sangre, pero podría que fuera el mismo solar, en cuyo caso fue propiedad de la Cofradía durante 161 años, por lo menos.

Por cuanto se refiere al documento nº. 3, es parte del testamento de 11 folios de *Joseph Fraga, labrador*, que otorgó ante el notario D. Raymundo Cerrillo el 30 de junio de 1761. El Sr. Fraga estuvo casado con *Pasquala Lluch*, y tuvieron dos hijos: *Joseph y Josepha María*, que casó con *Vicente Arlandis*; en otra de las estipulaciones pide “*ser amortajado con el hábito del Seráfico Padre San Francisco de Asís del Convento de Observantes de esta Villa de Murviedro, y enterrado en el cementerio de la Parroquial de Santa María, que está junto a la Ermita de Nuestra Señora de Loreto*”.

Fueron testigos “*Francisco Martínez, Mathias Joseph Juncosa y Joaquín Ortizá, labradores todos de esta Villa de Murviedro, vecinos y moradores.*”

Si ya en el año 1761 el Sr. Fraga dona 10 libras para ayudar al costo del Retablo, y suponiendo que fuera el mismo del que nos habla el documento nº. 1, nos encontramos que el autor ó autores del susodicho retablo, tardaron por lo menos 4 ó 5 años en terminarlo, lamentando que los desgraciados avatares de la vida nos hayan privado de poderlo admirar y dejar a nuestros descendientes.

¡Ojalá aparezcan mas documentos como éstos, que poco a poco nos aporten mas luz sobre unos años tan poco conocidos de nuestra antigua Cofradía de la Sangre!

En otro orden de cosas, quisiera recordar tres aniversarios:

1º.- Este año se cumplen 400 años (según varios autores entendidos) de la finalización de las obras de la Ermita de la Sangre. Nuestra sede desde hace IV siglos. Casi nada.

Como todos sabemos, las obras se iniciaron el año 1601 y finalizaron el 1607. Las obras debieron de ser muy costosas en su tiempo, y nuestros antepasados debieron de trabajar mucho para poder pagar la nueva sede para la Cofradía de la Sangre; es nuestro deber conservarla, cuidarla y preservarla para nuestras generaciones futuras de cofrades.

2º.- También en este año se celebra el 50 aniversario de la construcción del actual cuarto ó almacén de las andas, ya que en el año 1957 la Junta Directiva, con su Presidente Társilo Caruana Martínez al frente, acometió la dura tarea de derribar la pared sur de la nave central de la Ermita de la Sangre y

rebajar la roca que había hasta el nivel del piso de la Ermita. Este arduo trabajo necesitó la ayuda, entre otros, de Peregrín Esquer Ferrer, Clavario del año 1922 y anterior Presidente de la Directiva, y de Manuel Estada Rochina, Clavario del año 1953 y vicepresidente de la Junta, que con su carro, traía pinos y leña para amortiguar el estallido de los barrenos, y luego aprovechaba el viaje para llevarse los pedazos de roca arrancados. El actual almacén era un corral lleno de basura y escombros vecinales, en cuyo centro había una gran higuera borde, que por supuesto, se arrancó. El barrenero vivía en Petrés, y años más tarde se trasladó a vivir a Sagunto, a la calle de la Moneta. El alcalde de entonces, ayudó con 500 pesetas de su bolsillo particular, a la realización de la obra.

La Junta Directiva del año 1957, ante la falta de cofrades para hacer “la Fiesta”, tuvo que ser ella la que hiciese de Mayoralía del año, figurando como Clavario su Presidente.

Los cofrades que componían dicha Junta directiva eran:

Presidente: Társilo Caruana Martínez, Clavario del año 1950.

Vicepresidente: Manuel Estada Rochina, Clavario del año 1953.

Secretario: Juan Bautista Fraga Alonso, Mayoral del año 1949.

Vicesecretario: Francisco Ripollés Ferrer.*

Vocales: Juan Peris Larcala, Mayoral de los años 1936 y 1948.

Daniel Claramunt Aznar, Mayoral de los años 1937 y 1949.

Manuel Peris Baquero.*

Manuel Estada García, Mayoral del año 1937 y 1949.

(La información sobre estas obras me las ha facilitado mi padre Társilo Caruana Martínez; los dos cofrades señalados con un * desconozco si fueron Mayorales y si algún año hicieron “la Fiesta”).

3º.- Y ahora, en un plano personal, celebrar que hace 50 años que salgo ininterrumpidamente en la Procesión del Santo Entierro del Viernes Santo (16 años como Cofrade y 34 como Clavario), y espero (D. m.) poder salir muchos años más.

Para finalizar, quisiera dar a conocer una idea que hace varios años que me está dando vueltas a la cabeza: el celebrar una Cena de Hermandad anual de Clavarios, para estrechar nuestro lazos de unión, que si llegara a cuajar, podría y debería ampliarse también a los Mayorales, y en un futuro próximo también a los cofrades. Podría ser un día muy especial para acrecentar la armonía de todos los miembros de la Cofradía. Una buena fecha podría ser el viernes ó sábado por la noche, anterior a la Junta General de la Cofradía. Una idea descabellada, ¿quizá?, pero necesitaba darla a conocer.

Por último, agradecer la deferencia que han tenido el Clavario y los Mayorales de este año 2007 de solicitarme una colaboración para su Libro y desearles que tengan una muy buena “Fiesta”.

Társilo Caruana Puig. Clavario año 1975

Derechos sobre una sepultura. Año 1697 (doc. nº 1)

In Dei nomine amen noverint universi quod nos Franciscus Guayta agrícola ex una et Nicolaius Borras etiam agrícola presentis sagunti oppidi vicini partibus ex altera gratis et scienter cum hoy presenti publico instrumento confitemos una pars nostrum alteri et altera alteri ad adinuicem et vicissim quod super rebus infrascriptis fuerunt et sunt inter nobis conenta capitula infrascripta que per notari infrascriptum nobis partibus pre dictis fuerunt lecta et intelligibili vore publicata et per nos bene intelecto quórum his thenor

Capitols ab los quals se han convengut los dit Frances Guayta y Nicolas Borras sobre les cosses infrascrites =

Primerament altes y considerat que entre les dites parts se porta y segeix per la Cort del portant veni de General Gobernador de la Ciutat y Regne de Valencia sobre lo domini y dret de una sepultura construhida dins la Parroquial de dita y present Vila de Morvedre afrontant ab lo Altar de les Animes y ab lo Altar dels Sants Meges esforsant cascuna de dites parts deure ser pui fort lo pret que persite en dita sepultura que el de laltra part y advertint la incertidumbre del exit dels plebs els gastos e inconvenients y pesadumbres que en si porten per lo que ab intervencio de differents personnes desitgants la pau y juretut entre dites parts. Pero es estat pactat elos haveriguts transigit y concordat per y entre nosaltres dites parts adinuicem et vicissum hatgen de renunciar com lo present capitol renunciens a tots los drets accions y pretensions causes e instances que tinguen sicutades o, puguen tenir entre si fins lo dia de huy et incuentum a totes les provisions centencies y declarasions que tinguen obteses la una part contra lastra diffinintie adinuicem et vicissim ab parte de ulteries aliquid nonpeteredo insuditorio velextra sino que escontetaram ab lo drets que adinuicem esfaran ab los capitols seguenta

- I. Yttem es estat pactat clos avengut transigit y concordat per y entre nosaltres dites parts que del present dia en avant dita sepultura y domini de aquella sia igual de nosaltres dites parts tranferinse la una part a laltra y laltra a laltra adinuicem et vicissim tost y qualevols drets y accions pera poder ussar de dita sepultura per si y los successors sens que la una part puixa possar inpediment algu a laltra ni laltra a laltra adinuicem vicissim ab tal empero part y condicio que ninguna de dites parts puixá acullir ni permetre es soterra en dita sepultura altre que no sia fill o, germa.

- II. *Yttem es estat pactat clos avengut transigit y concordat per y entre nosaltres dites patrs que la asistencia en dita sepultura del present dia en avant en lo dia de Tots els Sans y de les Animes el ensendre y cremar llums y responsar sia micher entre nolsaltres dites parts pagant cascuna la mitad del cost de la sera y limosna del respons.*
- III. *Yttem es estat pactat el que les dites parts faran y effectuaran tindran y cumpliran tot lo contengut en los presents capitols y cascu de aquells sot pena de deu liures moneda real de Valencia pagadores per la part inobedient a la obedient cal tot pacto est*
- IV. *Yttem es estat pactat el que los presents capitols y cascu de aquells sien eixecutories ab sumissio y renunciacio de propri for variacio de juhy y demes clausules en semblants posar acostimades segons lo stil y practica del notari rebedor.*
- V. *Yttem es estat pactat el que dels presents capitols y cascu de aquella sien feta e fetes una o moltes copies tantes quantes ales parts pareixeran y el notari infrascrit sera request y que la present concordia et cuibus quidem capitulis lectis et publicatis pea notari subscriptum alta et intelligibili voce nobis partibus predicabis et per nos bene intellectis promittimus et convenimos una par nostrum alteri et altera de invuicem et vicissim ut supra precentibus acceptantibus et nostris pre dita omina singula inprimisis capitulis et eo aum qualibet contenta et prout unicuique nostrum parti singula suis singulis referendo pertinent et spectant facere complere adimplere advinguem que observari sub pena predictarum decem librarum sinedi latione aliqua executore dandarum et solidarium per partem inobedientem part parenti et obedienti qua pena soluta nattoparto et adquorum ominium et frat executoria large cum fori sumitione et variatione appellationises promitente cum juramento in Deu Dominum et non littigare neg: impetrare et sub pena concimilium duem librarum et nattopacto et propri dictis et obligamos una par nostrum alteri et altera alteri adinuicem et vicissim ominia et singula et mobilia et etiam privilegiata et actum in oppido sagunti.*

Testes Josep Madalenes notari et Josep Catala agricola dicti oppidi vicensi.

A R Colegio Corpus Christi: Protocolo 9430.

Notario: Antonio Furió.

Noticias de la Iglesia de Santa María

DONACION DE LA CAPILLA DE SANTO TOMAS (doc. nº. 2)
Año 1795

*Donacion: En la villa de Murviedro á doce días del mes de Octubre de mil se-
cientos noventa y cinco años: Ante mí el escrivano y testigos infraescritos
comparecen Dn. Francisco de Paula Bono Teniente de Visitador General de
Rentas Reales, vecino de la Ciudad de Valencia, hallado en esta villa y dixo:
Que por quanto como unico heredero en el día è hijo de Francisca Casanova
consorte que fue de Mariano Bono, escrivano, Padres del compareciente ha-
vía recahidio en el otorgante el Patronato de la Capilla de Santo Thomas de
Villanueva, herigida con la correspondiente sepultura en la Parroquial Ygle-
sia de Santa María de esta propia Villa, cuyo Patronato perteneció a dicha
Casanova su Madre como hija y heredera de Salvador Cantavilla, Abuela
Materna del compareciente y la expresada Salvadorat tuvo dicho Patronato
y le perteneció como eredera de Monseñor Blas García Presbitero Vicario
perpetuo que fue de esta misma Yglesia, su tio, dueño de dicha Capilla y
Patronato; y respetó que el otorgante se hallava sin hijos, ni esperanza de te-
nerlos, domiciliado en dicha Ciudad de Valencia, y con resolución de no mu-
darse ni abitar en esta Villa, aunque es su propia Patria, y por consiguiente
estar en un notorio abandono la citada Capilla y Sepultura, sin persona que
procure su conservación y asista en las funciones y obligaciones de dicho
Patronato; Por tanto de su buen grado y cierta ciencia, y por tenor de la pre-
sente, de su libre y espontanea voluntad, así en su propio nombre como en
el de sus havientes causa otorga: Que hace gracia y donación perfecta, nom-
brada con servicios, à Thomas Luis Llobregat escrivano, vecino de esta villa,
por si y sus havientes causa del citado Patronato, Capilla y Sepultura, con
todos los mismos derechos activos y pasivos, que el otorgante tiene y pueda
tener y pertenecer, como unico heredero de la expresada María Francisca
Casanova, su Madre, y que pertenecieron a ésta como hija y heredera de
dicha Salvador Cantavilla; Y desde oy en adelante se desiste y aparta de
todo derecho que tenga y pueda tener en dicho Patronato, Capilla y Sepul-
tura, y todo se pase y transporte al referido Thomas Luis Llobregat y de sus
hijos, para que como cosa suya propia la posea, haga sus ..... y quanto
le convenga, y bien todo le fuere constituyendo en el mismo lugar y dia del
otorgante, para que como à tal Patrono y dueño de dicha Capilla y Sepul-
tura, se le tenga y reconozca por el Reverendo Clero y Vicario perpetuo
de dicha Parroquial Yglesia, sin contradicción alguna y quiere asimismo se
haya por suprido en esta escritura cualquier defecto de Clausulas: Requisito*

y circunstancia que para su valididad y firmeza sean precisas. Y al seguro de que no se hira contra esta escritura, obliga sus bienes havidos y por haver. Y presente el nominado Dn. Thomas Luis Llobregat Escribano, acepta esta escritura y donación de la citada Capilla, Sepultura y Patronato, de la que le rinde las deudas y ..... à dicho Dn. Francisco de Paula Bono y promete y se obliga con sus bienes havidos y por haver, à cumplir las obligaciones que van anexas a dicho Patronato, y hazer todo quanto por dicha razon le toque y venga obligados los antecesores y poseedores, sin la menor sintonia siempre, y quando que a ello sea requerido por sus competencias. En cuyo testimonio asi lo otorga dicho Dn. Francisco de Paula Bono y admite dicho Llobregat (a los quales Yo el escrivano doy fee conozco), y ambos lo firmaron, siendo presentes Antonio Zapata y Espinosa, Interventor de Lanas en la Administración de esta Villa y el Dr. Dn. Francisco Cubertorer Miralles, Abogado, vecinos de esta propia, de que tambien doy fee.

A.R.V. Protocolo 3614

Notario: Raymundo Cerrillo

TESTAMENTOS

De D. FRANCISCO ESPALLAGARDA, Sacerdote

Otorgado en la Villa de Murviedo, el 16 de Noviembre de 1764, ante el escribano D. Phelipe Cubertorer, y entre otras cosas pedía:

“Otrosí:... mi cuerpo sea vestido con el hábito del Seráfico Padre San Francisco, con entierro General y acompañado por el Clero de la Yglesia de Santa María y de las comunidades de los Conventos de San Francisco, de la Santísima Trinidad y del Pie de la Cruz, vulgo de Santa Ana, y enterrado en la Parroquial Yglesia de Santa María junto a la grada de la Capilla de Nª. Sª. del Rosario, de la que tengo fina voluntad, devoción y esperanza”.

Quiere que se le digan las siguientes Misas: 100 en el Convento de San Francisco, 50 en el de la Trinidad y 50 en el de Santa Ana, pagando 3 sueldos por cada una de ellas.

“Otrosí:...nombro Albacea testamentaria al Síndico Eclesiástico de dicho Reverendo Clero que al presente lo es, y por el tiempo lo fuere”.

“Otrosí: Mando, dexo y lego la quantía de seiscientas libras, o lo que importase, o pudieren convenir mis Administradores, que mas abajo nombraré, para dorar con toda perfección el Retablo de la Capilla de Nuestra Señora del Rosario de la expresada Yglesia Parroquial de Santa María de la misma, en donde se me ha de enterrar”

“Otrosí: Asimismo mando, dexo y lego por una vez tan solamente á la misma Capilla de Nuestra Señora del Rosario la quantía de cien libras de dicha moneda para hacer una lámpara de plata para la misma Capilla”

Deja otras 100 libras para reponer de aceite la citada lámpara.

Quiere que todos los domingos se celebre una misa por su alma y la de los suyos, en dicha Capilla y al terminar la Misa “... se repartirán ocho sueldos de pan para los pobres, y lo arreglarán dichos Administradores de forma que no se pierda esta memoria”.

Deja a Gabriel Alcodorí y a María Ibáñez, consortes, mientras vivan y se mantengan casados, “... su casa, una almazara de aceyte y la oja de gusanos de mis tierras al tercio á los mismos consortes, si las quisieran”.

“... y pagado todo lo por mi dispuesto y ordenado hasta que se deposite ponga en Depósito toda mi renta para dorar el Retablo del Altar Mayor de la misma Yglesia Parroquial de Santa María de la misma, y dorado que sea...”

Nombró Administradores a los Doctores Joseph Catalá y Gregorio Besols, Presbítero y Síndico de la citada Iglesia.

Fueron testigos Onofre Besols, menor, Joseph Auxina, Mariano Beltrán, Vicente Vitoria de Abdón, labradores y Antonio Osías de Joaquín, texedor.

A.R.V. Clero.

De D^a. MARÍA MANUELA BARTA ESQUERDO

Otorgado ante D. Miguel Plumer, escribano de la villa de Murviedro el 29 de Septiembre de 1778.

Fueron sus padres D. Francisco Jerónimo Barta y D^a. Francisca Esquierdo, y en su testamento, de 27 folios, pedía, entre otras cosas:

“Otrosí: Mando, dexo y lego por una vez tan solamente al Glorioso San Francisco Xavier de la Yglesia Parroquial de San Salvador, extramuros de esta Villa de Murviedro, veinte libras moneda corriente, para ayudar a dorar su retablo”.

“Otrosí: Mando, dexo y lego a Nuestra Señora del Remedio del Convento de la Santísima Trinidad de esta Villa, un collar de piedras finas de quatro ó cinco rastros, y un lazo de esmeraldas, para que sirva de adorno á dicha Santa Ymagen de María Santíssima”.

“Otrosí: Mando, dexo y lego a Nuestra Señora de la Puríssima Concepción del Convento de San Francisco de esta misma Villa, una sortija de esmeraldas, la mas grande, para que también sirva de adorno a dicha Ymagen de María Santíssima”.

“Otrosí: Mando, dexo y lego a Nuestra Señora de los Dolores del Convento de Religiosas de Santa Ana de esta Villa, una Joia con corona de diamantes para adorno á dicha Santa Ymagen”.

No se olvida de Manuela Galarza, su criada, a la que “deja 20 libras, por los buenos servicios que le ha merecido”; al resto de sus criadas, les deja 2 libras y 10 sueldos a cada una de ellas.

A Fabiana Sansano le deja “cinco libras por lo bien que me asiste y me ha asistido”.

También deja “a voluntad de su hermano, la limosna que debe de dar a todos los pobres que asistan a su casa y a su entierro”.

Fueron testigos: “Joseph Noalles, maestro boticario, Vicente Galarza, menor y Domingo Calpe, labrador, vecinos y moradores de Murviedro”.

A.R.V. Clero. Libro 1485

De D^a. MARIA FRANCISCA MESEGUER PEREZ

Otorgado el 13 de Junio de 1782 ante le escribano de Murviedro D. Thomás Luis Llobregat.

Fueron sus padres D. Serino Meseguer y D^a. Felicia Pérez, y en su testamento, de 7 folios, pedía, entre otras cosas:

“Otrosí:... mi cuerpo sea vestido con el abito que visten las Religiosas Servitas del Convento titulado de Santa Ana, extramuros de esta Villa”.

“Otrosí: También lego mando y dejo: El Guardapies de ropa de tapicería buena que tengo, y hera de mi difunta Madre, para que de él se hagan Dos frontales, el uno en el altar de Nuestra Señora del Rosario; Y el otro en el de Nuestra Señora de la Asunpción, constituidos en la Parroquial de Santa María de esta Villa; Y que el primero se haga antes que el segundo”.

“Otrosí: En la propia conformidad: Dejo y lego: El otro segundo Guardapies bueno también de ropa de seda, mio propio, para que se haga y fabrique un frontal en el Altar del Smo. Christo, constituido en la Parroquial de la Villa de Faura, a causa de ser la Capilla de mi abuelo, y por la mucha devoción que de dicha Ymagen tengo.”

“Otrosí: Nombro y elijo por mis Albaceas testamentarias al Dr. Josef Catalá, Pbro. Cura de la Parroquial de esta Villa, y a mis hermanos Dn. Josef Meseguer, Abogado de los Reales Consejos, y Ramón Meseguer, Boticario, vecinos de la misma”.

“Otrosí: Lego, mando y dejo al referido mi hermano Ramón Meseguer los dos Niños de masonería, con los vestidos y adornos que tienen”.

“Instituyo y nombro por mis legítimos y universales herederos, a mis hermanos Dr. Josef Meseguer, Ramón Meseguer y á Salvadora Meseguer, legítima consorte de Vicente Estada, labrador, vecinos de esta Villa, por terceras partes.”

Fueron testigos: Joseph Blay, cerrajero, Pedro Antonino, carpintero y Vicente Galarza, zapatero, de esta villa, vecinos y moradores.

Por no saber nadie firmar, sólo firmó el testigo Josef Blay.

A.R.V. Protocolos.

=====

De D^a. URSO LA BESOLS

Otorgado en la villa de Murviedro ante el escribano D. Raymundo Cerrillo el día 24 de septiembre de 1788.

Era la viuda de D. Ignacio Marín, maestro boticario, y de entre los 10 folios de su testamento, entresaco lo siguiente:

“Otrosí: mi cuerpo, siendo difunto, sea vestido con el abito y velos que visiten las religiosas del Convento de Servitas, ó Pie de la Cruz, bajo el título de Señora Santa Ana y enterrado en el carnero erigido en la Capilla de la Purísima Concepción, de la Yglesia del convento de San Francisco, extramuros de la presente Villa”.

“Otrosí: Asimismo, mando y lego á la Purísima Concepción de la Cofradía de dicho convento de San Francisco: Unos pendientes de diamantes, un collar de perlas finas, cuyas alajas quiero se entreguen por el heredero que nombrare, al Clavario que entonces lo sea de dicha Cofradía, luego que suceda mi fallecimiento, para que las inventarie, con las demás prendas que tiene dicha Divina Señora, y pasen de un Clavario a otro.”

“Otrosí: Asimismo quiero que se entregue también los guardapies de seda a jiores que tengo, para que de ellos se haga un frontal para el altar de dicha Divina Señora.”

“Otrosí: También mando y lego, á la Señora Santa Bárbara, de la capilla erigida en la Yglesia Parroquial de Santa María, unos guardapies de seda que tengo, color azul, guarnecidos con punta de plata, para que de ellos se haga un frontal para el altar de dicha Santa.”

“Otrosí: Mando, lego y dejo a María Rosa Besols y Estada, unos pendientes de oro con una esmeralda cada uno y un anillo de espejuelos; a mi sobrino Vicente Besols de Antonio, un cubrecama y delante cama de codonado, tres cucharas de plata y una sábana de Cambray para cubrir a San Buenaventura.”

“Otrosí: Mando y lego igualmente á D^a. María Barta, consorte de D. Antonio Brugada, e hija de D. Jerónimo Fernando Barta, una medalla de oro, con el nombre de María Santísima.”

“Otrosí: Mando y lego a Vicenta Batalla de Vicente, un anillo de oro.” Nombró como Albaceas testamentarias “al Dr. D. Joseph Catalá, Vicario Perpetuo de la Parroquial Yglesia de Santa María, al Dr. D. Gregorio Besols, mi sobrino y á Pedro Antonino, carpintero, vecinos y moradores todos de esta Villa de Murviedro.”

Fueron testigos: “Pascual Galarza, mayor y Francisco Sanmiguel, maestros cirujanos, y Ignacio Valero, labrador.”

A. R. V. Protocolo 5607

=====

Gracias a estos testamentos hemos conocido, entre otras cosas, algunos de los muchos regalos de los que recibían las diferentes advocaciones de la Virgen María en aquellos tiempos. Está claro que, según la categoría social del difunto-a, los regalos eran mucho más importantes. Durante muchos años los hábitos de los frailes franciscanos y los velos y hábitos de las monjas servitas, eran la indumentaria más solicitada para los amortajamientos. También es curioso comprobar como estaban de actualidad los “frontales” en los diversos altares de la Iglesia de Santa María y del convento de San Francisco. Lo mismo podríamos decir de los “guardapies”.

Aunque lo más importante es el conocer que en esos años se estaban terminado de dorar tres retablos: Los del Altar mayor y el de la Capilla de la Virgen del Rosario, en Santa María, y el del glorioso San Francisco Javier, en la Iglesia del Salvador.

Társilo Caruana Puig

Clavario año 1975

Primaria y Secundaria una sola Cofradía

Juan Calza Alcamí

Desde que D. Basilio Sebastián y Losada, en su trabajo Costumbres Españolas, describiera la formación de la procesión del Santo Entierro de Sagunto bajo el título de “ La Semana Santa de Muviedro en 1847”; fue cambiando esta forma de procesionar y la cofradía se vio en la necesidad de crear unos nuevos estatutos que diesen forma a la nueva situación.

Primero se redacta un borrador del “Reglamento de la Cofradía o Mayordomía de la Purísima Sangre de Nuestro Señor Jesucristo, establecida en su Ermita de la villa de Sagunto”, que se publicó en la revista de la Semana Santa Saguntina del año 2000 con el título equivocado en el índice de “Estatutos Secundaria” Pág. 37, posiblemente debido a que en el artículo 20 dice:

Cuando ocurra el fallecimiento de algún Mayoral o Clavario, los Mayoriales y Clavario de actual servicio vestidos todos con vesta , vienen obligados a asistir al entierro y acompañar al cadáver hasta el cementerio, siempre que oportunamente se avise antes de las siete horas de la mañana, en atención a que los mayoriales son labradores o artesanos.

En el Reglamento de la Cofradía de la Purísima Sangre de Sagunto del año 1878 (de ahora en adelante Primaria) realizado por José Pallares Soler y expuesto en el Museo de la Cofradía, en el artículo 52 y 62 dice:

Artículo 52.- Queda obligado el Clavario a acompañar a los señores de la Junta directiva, Secretario, Subsecretario, Clavarios y Mayoriales que falleciesen, con cirio y traje de paisano, hasta el cementerio. La no asistencia será castigada con la multa de cinco pesetas, siempre que no sea por enfermedad o ausencia justificada, en cuyo caso delegará sus atribuciones en otro mayoral o Clavario que haya servido mas de dos años.

Artículo 62.- Los Mayoriales de Iglesia vienen obligado a acompañar a los difuntos señores de la Junta directiva, Secretario, Subsecretario, Clavarios y Mayoriales que falleciesen, con vesta y hachas encendidas siempre que avisen de la casa mortuoria antes de las siete horas de la mañana, en atención a que los Mayoriales son labradores o artesanos. El que no asista pagará la multa de dos pesetas cincuenta céntimos, siempre que no sea por enfermedad o ausencia, en cuyo caso delegará a otro Mayoral que haya servido para que le sustituya.

Como pueden comprobar no hace ninguna mención a los cofrades, pues este privilegio estaba reservado a aquellas personas que habían servido a la Cofradía. Se entiende por servicio a la Cofradía, los servicios que se realizaban no retributivos, como era el caso de los cargos que se mencionan en los artículos 52 y 62.

El cargo de secretario, podía estar ocupado por una persona que no perteneciera a la Cofradía, tal y como se manifiesta en los artículos 25 y 27 de la Primaria.

Artículo 25.- El cargo de secretario será perpetuo, gratuito y honorífico.

Artículo 27.-Deberá ser siempre preferido para dicho cargo un Notario público, y si no hubiera quien de esta clase se preste a desempeñarlo, se nombrará una persona apta en Junta General que pertenezca a la Cofradía, de buena letra, celo y antecedentes.

En los estatutos de 1878 las personas que tienen la categoría de cofrades, no tienen ningún privilegio, debido a que no han servido a la Cofradía, al contrario de lo que sucede con los Mayoriales, Clavarios, Junta Directiva y Secretario.

Los cofrades que generalmente pertenecían a la parte baja de la sociedad de aquel tiempo, ven la posibilidad de tener un funeral digno a su fallecimiento y en el año 1884 (seis años después de la renovación de los estatutos de la Cofradía), constituyen la Sociedad de Socorros Mutuos (de ahora en adelante Secundaria)

Principales artículos de la Secundaria

Art 1.- La Cofradía de Socorros Mutuos tiene por objeto el acompañarse mutuamente los cofrades a los entierros cuando alguno falleciese.

Art 2.- La sociedad entregará al fallecimiento de algún Cofrade la cantidad de treinta y siete pesetas cincuenta céntimos, al más inmediato sucesor de aquel, pudiéndose invertir esta cantidad en lo que su familia crea más conveniente.

Art 4.- Será circunstancia indispensable para pertenecer a esta Sociedad la de ser Cofrade (pertenecer a la Primaria) y tener más de seis años de edad.

Esto no fue estrictamente para la categoría de cofrades, pues hay miembros de la cofradía que aun cambiando a categoría de Mayoral, que ya le correspondía el acompañamiento da la mayoralía del año cuando fallecía, seguía en la Sociedad de la Secundaria. Esto se puede ver en la lista de la Sociedad de Socorros Mutuos del año 1957, en su primera hoja, de los dieciséis nombres que figuran, al menos nueve han sido mayoriales, por lo tanto cuando fallecían tenían derecho al acompañamiento de la Secundaria, más el acompañamiento de los Mayorales y el Clavario del año, tal y como dice el artículo 51 de la Primaria.

FRANCISCO	MASÍA	ESTEVE	
VICENTE	TORRES	ESQUER	
JOSE	FERRUSES	SANCHO	mayoral 1907
JOSE	CARDO	PEREZ	mayoral 1906
VICENTE	FERRUSES	SANCHO	mayoral 1919
VICENTE	GRAULLERA	GIL	mayoral 1910
VICENTE	MAS	RIBERA	
JOSE	ESCRIG	FERRUSES	
ANTONIO	CARIÑENA	FERRER	mayoral 1915
FRANCISCO	ALCAMI	MONREAL	mayoral 1908
FRANCISCO	BONET	FERRUSES	
JOSE	PERUGA	FERNÁNDEZ	mayoral 1916
JOSE	DUATO	BENLLOCH	
MANUEL	PERIS	BAQUERO	
RAMON	COLOMER	PEREZ	mayoral 1945
SALVADOR	MOLINA	Llopis	mayoral 1917

Podemos manifestar que a la Secundaria se afiliaban aquellas personas de la escala social más humilde (con pocos recursos económicos y poco poder social) que querían tener un acompañamiento digno en su último viaje, y así pues cuando pasaban a la categoría de mayoral continuaban en la sociedad de la Secundaria.

Art 26.- En todos los entierros que ocurran ha de asistir la Junta Directiva.

Art 27.- Para el buen régimen que se ha de establecer en los Cofrades que han de asistir a los entierros se dividirá la Cofradía (los socios de la Secundaria) en dos secciones que se turnaran rigurosamente en este servicio.

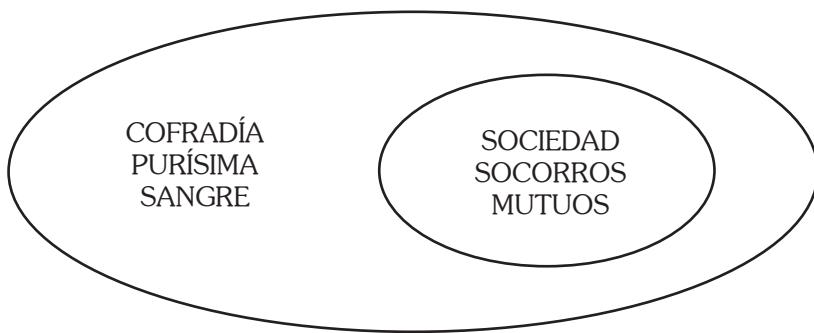
Art 34.- Al ocurrir el fallecimiento de algún individuo de la actual Junta tendrá el privilegio de ser acompañado en su entierro por las dos secciones de la Cofradía (por la totalidad de los socios de la Secundaria).

Art 12.- Los socios que sean elegidos para la Junta Directiva usaran una medalla de cofrade pendiente de un cordón blanco para todos los actos oficiales de la Sociedad.

No hay ningún artículo de la Sociedad de Socorros Mutuos que se interfiera en el desarrollo de los artículos de la Primaria. Es más, yo diría que podían haberse incluido en el reglamento de la Primaria y haber pedido al Arzobispado una modificación del Reglamento, cosa que posiblemente no se hiciese debido a que el ingreso en la Sociedad de Socorros Mutuos era voluntaria y solo para los miembros de la Primaria.

Nota: en la Primaria no se pagaba cuota anual, solo la de ingreso que estaba asociada a la entrega de la medalla. Sus ingresos procedían de las limosnas que recaudaban los Mayoriales de Plato y cuyo depositario era el Clavario del Año.

La Sociedad de Socorros Mutuos era un subconjunto de la Cofradía de la Purísima Sangre de Nuestro Señor Jesucristo.

Debemos interpretar que al pase de lista de la Trinidad iban solo componentes de la cofradía que tenían la categoría de cofrade. Lo que ocurre es que a la Secundaria llegaron a pertenecer el 95% o más de los componentes de la Primaria, y ha sido la Secundaria quien ha mantenido siempre los criterios de orden estatutario con el pase de lista en la plaza de la Trinidad antes de la Procesión del Santo Entierro, de esta obligación estaban exentos los mayoriales y clavarios que eran socios de la Secundaria; así mismo la Secundaria pasaba lista en todas sus Juntas, con el objeto de sancionar al no asistente y de esta forma recaudar fondos.

No hemos encontrado documentación que determine desde en que fecha se inició el pase de lista en la Plaza de la Trinidad, pero sí que figura en el libro de Tarsilo Caruana Puig "Historia de la Semana Santa de Sagunto" un recorte de periódico del año 1908 en la que dice que se pasaba lista en la Trinidad, no sabemos cual fue el motivo por el cual se inició. Creemos que fue debido a dos circunstancias:

- a) Al gran número de cofrades que había a principios de siglo (según podemos deducir del un inventario de 19 de Septiembre de 1927, que entre otras cosas dice que habían 16 varillas de madera pulimentada de negro, para los arregladores de la procesión del Santo Entierro), y así poder mantener el orden de antigüedad en la procesión; pues en ningún reglamento de los que hemos citado, figura que los cofrades deberían ir a pasar lista a la Plaza de la Trinidad para asistir a la procesión del Santo Entierro del Viernes Santo.
- b) Recaudación de fondos, pues al pasar lista había un control de asistencia y el cofrade miembro de la Sociedad de Socorros Mutuos que no asistía, se le multaba.

En la actualidad quien mantiene los criterios de orden de antigüedad estatutariamente con el pase de lista son los Clavarios.

Las Juntas de la Secundaria en el periodo de los años 1950- 1960, era de la siguiente forma, se traían de la Iglesia de Santa María dos bancos sencillos y ligeros de peso, construidos de madera de pino, que se colocaban al pie de los escalones del altar de la Ermita de la Cofradía para que allí se sentasen las personas más ancianas (este era el caso de Francisco Alcamí Montreal en aquellas fechas tenía 70 años de edad, y que fue mayoral en el año 1908), el resto de los asistentes de pie; algunos de estos ancianos eran acompañados por sus nietos

que se sentaban en el primer escalón del altar de la ermita (este era el caso de Juan Calza Alcamí). Los miembros de la junta directiva junto con el reverendo D. Gaspar Batalla, prior de la Cofradía; se colocaban sentados alrededor de una mesa vestida con una tela encarnada y un tapete blanco con puntilla alrededor.

- a) El reverendo pronunciaba una oración que era contestada por los asistentes.
- b) El secretario pasaba lista a los componentes de la Secundaria, el que estaba presente contestaba con la voz “Ave María Purísima”; al que no contesta se le pone falta de asistencia y por lo tanto tiene que pagar multa. De vez en cuanto al nombrar a un componente de la sociedad se oía contestar desde el público ¡está en la mili!, ¡está fora!; era la justificación para que no le pusieran falta y por lo tanto no tenía que pagar la multa..
- c) Se procedía al orden del día.
- d) Y finalizaba con una oración que pronunciaba reverendo y era contestada por los asistentes.

ACOMPAÑAMIENTO A LOS ENTIERROS

COMO SE DESARROLLABA LA ASISTENCIA A LOS ENTIERROS

Cuando fallece un miembro de la Primaria que pertenece a la Secundaria, un familiar avisa a la persona encargada de repartir los avisos antes de la siete horas de la mañana a los componentes de uno de los dos turnos de acompañamiento a los entierro. (En mi época 1957-1975 la persona encargada de avisar era Vicente Carbonell Soriano).

Era costumbre amortajar al difunto con la vesta, y recuerdo que cuando falleció mi abuelo Francisco Alcamí Monreal¹ el día 24 de Octubre de 1965, hijo

---

¹ Francisco Alcamí Monreal, era labrador, en su juventud su principal actividad era regador, aunque también se dedicaba a trabajar en las bodegas y almazaras.

de la abuela "Noia"² y casado con "Teresa la Conilla"³ como no encontraban su medalla, le pusieron mi medalla de cofrade. Aunque fue mayoral en 1908, al entierro no asistió la mayoralía del año, por que cuando se comunicó la defunción a Vicente Carbonell Soriano, no se le dijo que había sido Mayoral.

Los entierros eran por la tarde, a la hora fijada en el aviso, los componentes del turno de acompañamiento acudían a recoger las hachas (cirios gruesos con cuerda de cáñamo) y dos cofrades portando los Pendones Morados, formados se dirigían desde la Ermita a la casa del difunto, allí formados esperaban que llegase el sacerdote para realizar los responsos, el cortejo fúnebre se trasladaba hasta la iglesia y la comitiva del entierro comenzaba con los Pendones Morados, seguida de los socios de la Secundaria (los Mayorales y Clavarios del año asistían si el difunto había sido Mayoral, Clavario o componente de la Junta Directiva de la Primaria), a continuación el féretro, seguido de los familiares más cercanos del difunto y les seguía el público asistente.

Este mismo orden se mantenía desde la iglesia hasta el cementerio.

La comitiva entraba en el camino del Cementerio, y se detenía (en el mismo lugar que está actualmente la Cruz de los caídos) para que se realizase el acto de despedir el duelo. En este acto siempre había una persona que dedicaba unas palabras al fallecido y agradecía la asistencia a los allí presentes, acto seguido los asistentes formaban en fila de uno y daban el pésame a los familiares.(cuando falleció mi abuelo, la persona que le dedico unas palabras y despidió el duelo fue Mariano Lluesma dueño de la timbradora de papel).

Acto seguido se continuaba la marcha hacia el Cementerio; cuando los Pendones llegaban a la altura de las paredes del cementerio, estos se paraban y se establecía un desdoblamiento desde los últimos cofrades hasta los primeros,

² Noia" mujer viuda de dos hombres Francisco Alcamí y de José Cambra, que a finales del siglo XIX y principios del XX era la que realizaba los rezos en la casa de los difuntos y se dedicaba de cocinera en los eventos de la entonces sociedad siderúrgica Sota y Aznar. Vivian en la calle de San Ramón en la casa que hoy tiene el nº 21.

³ "Teresa la Conilla" la mayor de seis hermanos, hacia de matrona en el barrio y vivió en la calle de San Ramón en la casa que actualmente tiene el número 16, tuvo cuatro hijas: Teresa sirvió en casa de Vicente Martínez. C/ Vicente Fontelles; Anita que se fue a servir a casa de los Martínez Asensi de Faura y falleció de enfermedad allí; Carmen que sirvió en casa de los Viñals, el día de jueves santo hacia ungüento con aceite de oliva, cera de abeja y raíces de lirio morado que servía para los hematomas y las quemaduras, es la única que se casó y su marido era Juan Calza Matéu que fue recaudador de la Cámara Agraria de Sagunto; y Vicenta modista, es la única que vive en la actualidad con 83 años.

de tal forma que el féretro pasaba por delante de todos los cofrades acompañantes y solamente llegaba a la puerta del cementerio junto con el féretro la última pareja de cofrades.

Una vez el féretro estaba en el interior del Cementerio, los cofrades daban media vuelta y quedaba otra vez formada la comitiva para regresar a la ermita con el fin de devolver el sobrante del hacha.

A la conclusión que hemos llegado es que la Secundaria, estaba pensada solo para el acompañamiento a los entierros de los cofrades, mayoriales y clavarios que voluntariamente se habían suscrito a la Secundaria; y no interfería en nada en el desarrollo organizativo del acto procesional del Santo Entierro celebrado el Viernes Santo y otros actos públicos de la Primaria.

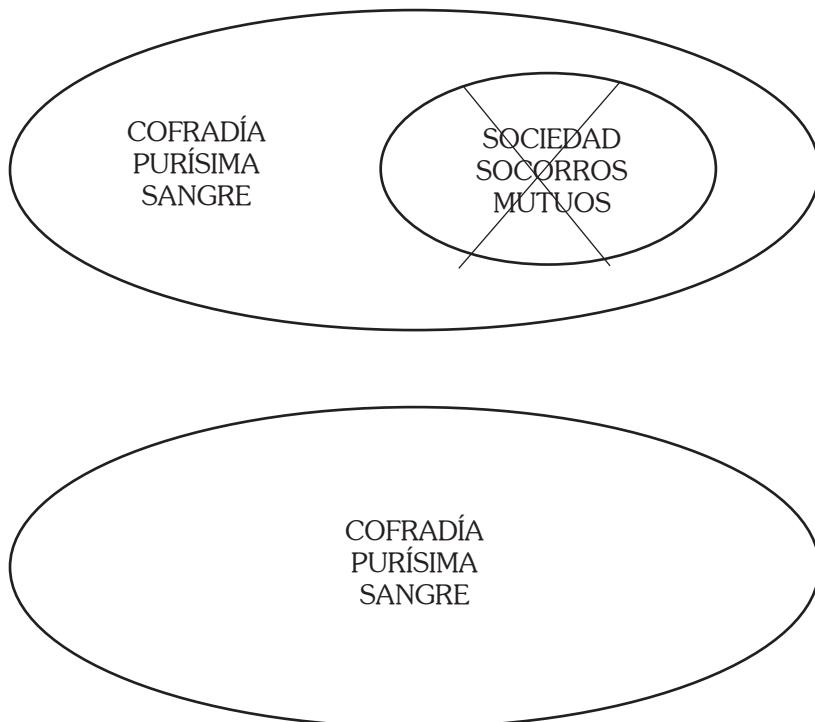
La Primaria al no cobrar cuota no tenía relación de los cofrades al menos después de la guerra civil (1940). Pero en los años 1950 podemos decir que la mayoría de los cofrades accedían a la Primaria a través de la Secundaria. Esto quiere decir que cuando uno quería ser cofrade se dirigía directamente a la Junta Directiva de la Secundaria.

Debido al aumento de población y por consiguiente el aumento en la frecuencia de entierros en la ciudad; en el año 1975 el Ayuntamiento decide suprimir el acompañamiento a pie de los entierros. Queda afectada por consiguiente la Secundaria y en junta extraordinaria de fecha 17 de Abril de 1976 se decide la disolución de esta Sociedad de Socorros Mutuos “La Secundaria”.

En situaciones como la defunción por accidente de tráfico de mi amigo Juan Vicente Ferruses Antoni es cuando echo de menos “La Secundaria”. Encuentro que falta algo para poder agradecer a los cofrades sus esfuerzos, inquietudes y desvelos por la Cofradía.

Hay mucha gente en la Ciudad que piensa que eran dos cofradías diferentes, ¡pues no!; la Secundaria era un subconjunto dentro de la Primaria; de tal forma que para pertenecer a la sociedad de la Secundaria era necesario pertenecer a la Primaria y tener más de seis años de edad, según el artículo 4 del reglamento de la Secundaria.

Y la cofradía quedó igual que siempre, con los mismos miembros, pero sin Sociedad de Socorros Mutuos, que se comportaba como lo que hoy en día puede ser una póliza de defunción.

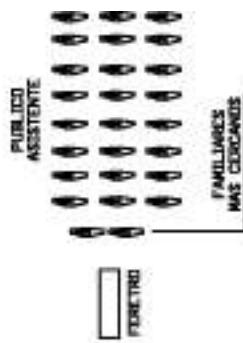
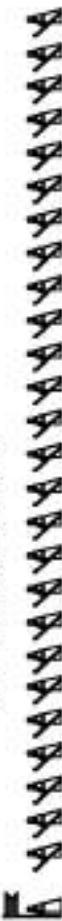
Lo único que ha cambiado es que en la situación anterior solo pagaban cuota los miembros de la Cofradía que pertenecían a la Secundaria y en la actualidad todos los miembros de la Cofradía pagan la cuota establecida.

En el periodo de transición hasta que los fondos de la Secundaria pasaron a la Primaria y con todo este pretexto y opinión generalizada de que eran dos cofradías, se pensó en redactar unos nuevos estatutos que se aprobaron en la Junta General Extraordinaria el día 27 de Abril de 1976, y aprobados por el Arzobispado de Valencia el día 25 de Febrero de 1977.

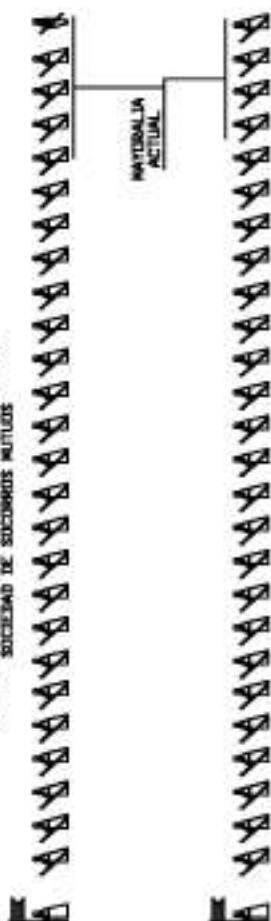
Como en todas las negociaciones actuales lo primero que se pierden son los derechos sociales y en este caso ocurrió lo mismo, desaparecieron los acompañamiento a los entierros que no han sido sustituidos ni compensados por ningún otro acto sustitutorio.

Pues lo que tenemos que tener claro es que solo ha habido una Cofradía.

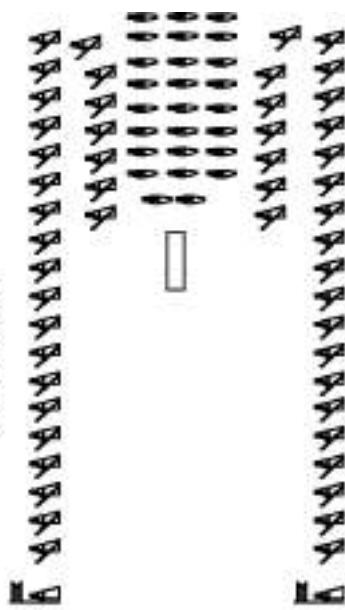
EL INFUNTO ERA COFRADÍA Y PERTENECIA A LA
STRUCTURA DE SOCORROS MÍTICOS

EL INFUNTO ERA MAYORAL, CLAVARERO O MIEMBRO DE LA JUNTA
DIRECTIVA DELA COFRADÍA DE LA PREGONA SANGRE DE NUESTRO
SEÑOR JESÚS CRISTO Y ADEMÁS PERTENECIA A LA
STRUCTURA DE SOCORROS MÍTICOS

LLEGADA AL CONVENTO

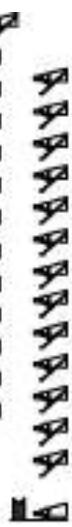

LLEGADA AL CONVENTO

LLEGADA AL CONVENTO

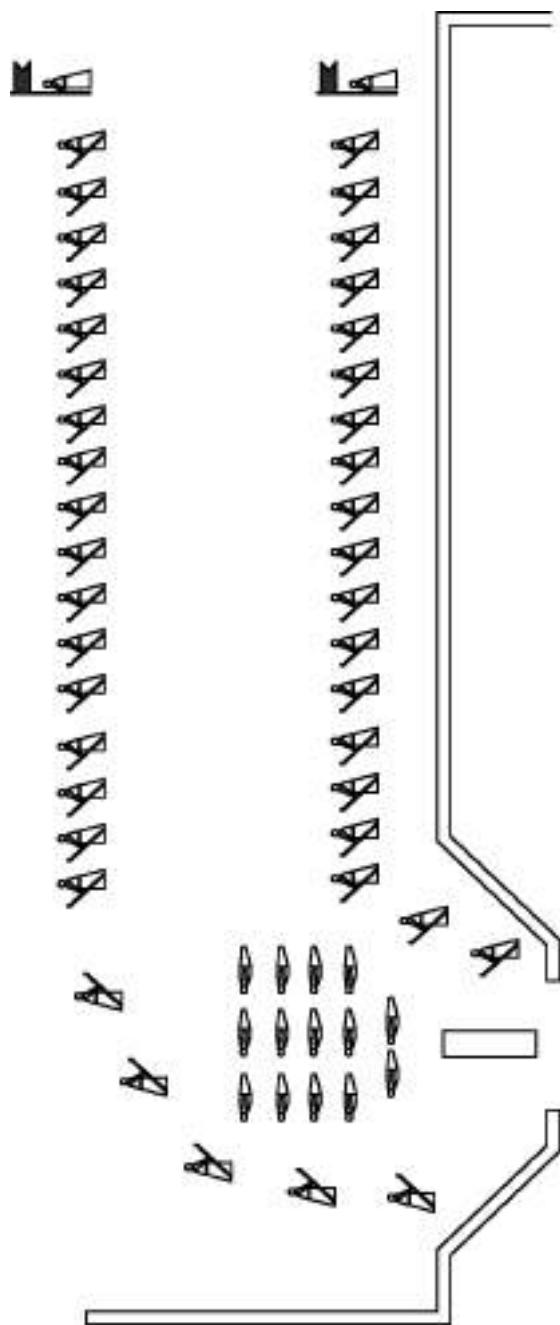

LLEGADA AL CONVENTO

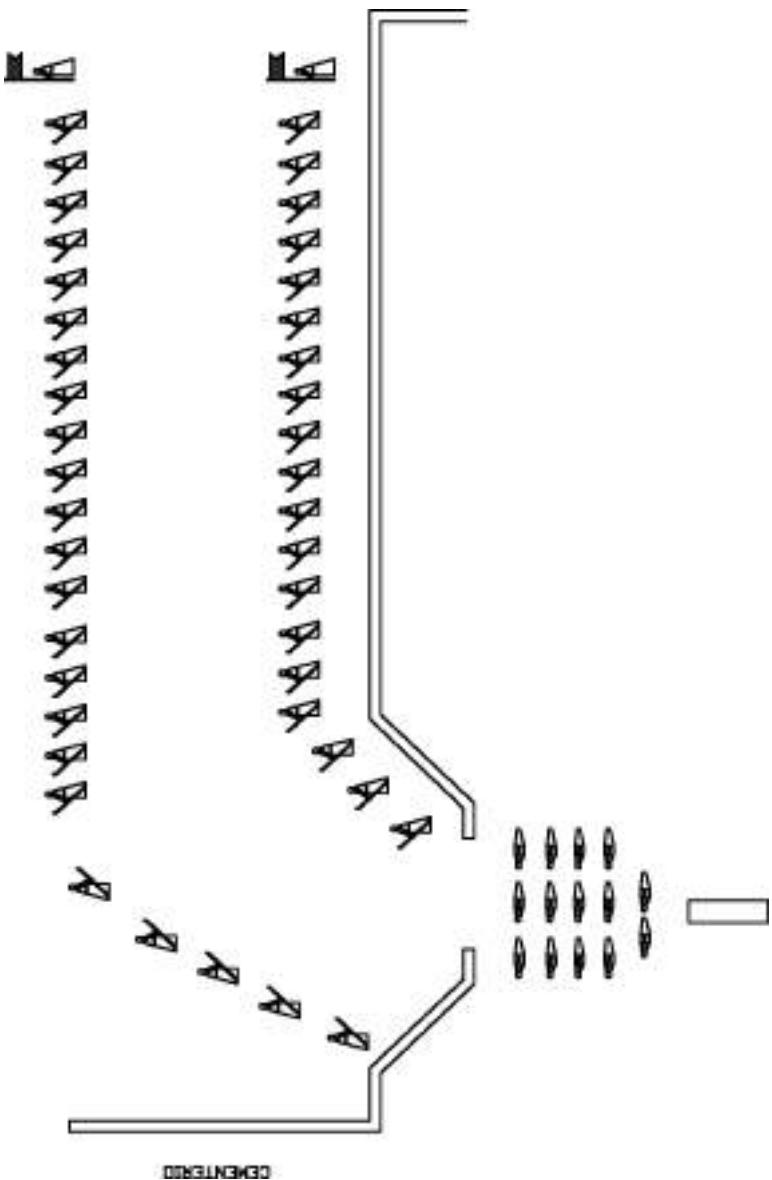

CONVENTO

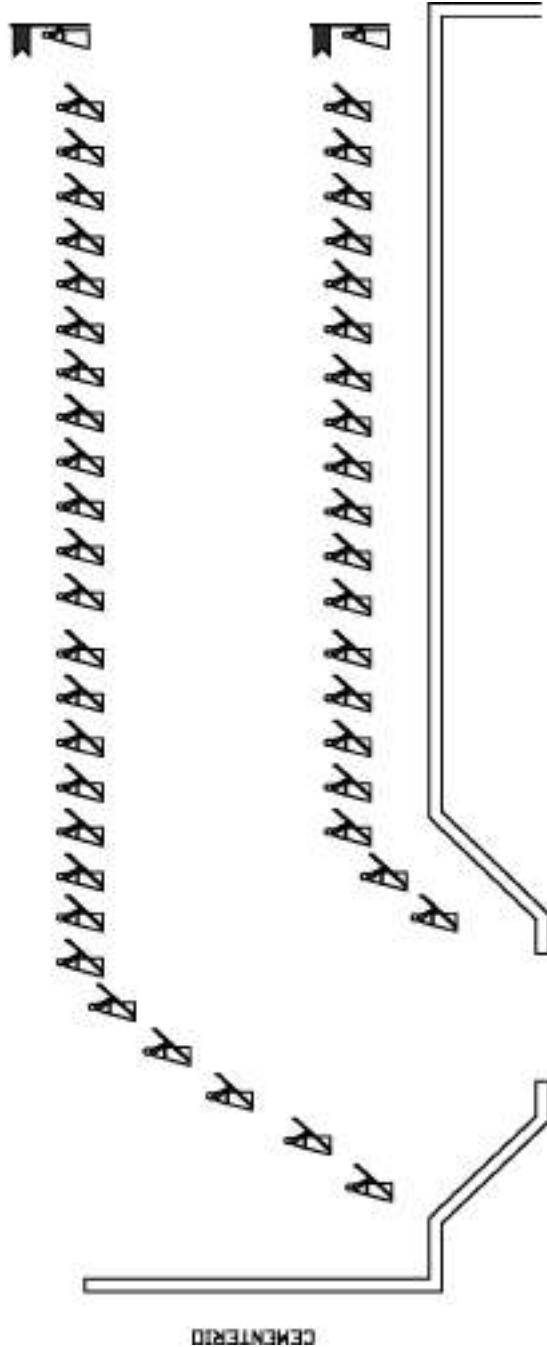
CONVENTO

CEMENTERIO

REGRESO A LA ERMITA

Aproximación a la antigüedad de los cofrades, mayoriales y clavarios de la Cofradía de la Purísima Sang de Sagunt

Francisco Calza
Clavario 1991

A hora hace dos años que nos fue entregado por la Junta Directiva de la Cofradía de la Purísima Sang el carnet de cofrade. Este carnet, desde la Semana Santa de 2005, se utiliza para dejar registro de la asistencia a la procesión del Santo Entierro en la tarde del Viernes Santo.

A primera vista, cuando lo recibí, pensé que el número del carnet era mi número de orden según mi antigüedad en la Cofradía.

En la Junta General de la Cofradía de 2005, se nos informó que el número del carnet no se correspondía con el de antigüedad, si no simplemente en un nº de orden aleatorio para la gestión administrativa de la Cofradía.

Este asunto me intrigo y desde entonces me propuse realizar un trabajo de investigación y encontrar porque era tan difícil establecer un orden de antigüedad de todos los cofrades, mayorales y clavarios antes de la disolución de la Sociedad de Socorros Mutuos o Cofradía Secundaria integrada dentro de la Cofradía de la Purísima Sangre o Primaria.

El punto de partida de este trabajo de investigación es un acta de la Cofradía de 14 de Diciembre de 1976, donde se reúnen en Junta General Ordinaria la Cofradía, según los nuevos estatutos, con el objeto de entregar a la nueva Junta Directiva conjunta los documentos y fondos de que disponen para refundirlos en una única organización y que ha continuación se edita literalmente. A esta Junta asisten la Junta Directiva de la Primaria y la Junta Directiva de la Secundaria cuya Sociedad ya estaba disuelta.

<p style="text-align: right;">U.C.</p> <p>En la Ciudad de Sagunto a cuarenta y cuatro días de diciembre de 1976, reunidos en su Junta General Ordinaria en la Sala de la Purísima Sangre de nuestro Señor Jesucristo, la Junta Directiva de la Purísima Sangre de Ntro Señor Jesucristo bajo la Presidencia de D. Juan Vítores Ferrer, así como con asistencia de los hermanos Jefes de la Primaria y Secundaria con sus respectivos Presidentes, se abre la sesión siendo las veinte horas.</p> <p>El motivo de esta, se pone hacer entrega al actual Director de todo lo que concierne a sus respectivas Cofradías, con arreglo a los nuevos Estatutos.</p> <p>En esta fecha la Cofradía Primaria se compone de 22 Clavarios y 203 Mayordomos, en total en la libreta de la Cofradía Mayor de Sagunto de 4196133 folio uno libro de Registo de Clavarios y Mayordomos a partir del año 1900 y en libro de Actos a partir de 1940.</p> <p>Y igualmente y a partir de este fecha la Cofradía Secundaria se compone de 320 Cofrades, en total en la libreta de la Cofradía de Actos de Sagunto de 439 folio uno libro de Actos de Cofrades a partir del año 1957 y en libro de Actos a partir del año 1957.</p> <p>Un suo ønslo que todos se llevante la señal recordando los veinticuatro horas trascorridas del día de hoy, de lo cual comienzo bendición de la Cruz y del Pso</p>

En esta acta existe un error en cuanto a la información de la documentación que hace entrega la secundaria. Los libros de los cofrades son de los años 1957 en vez de 1959 y los otros dos sus portadas indica que son de 1970 y 1971

Situándome en la fecha del acta: 14 de Diciembre de 1976 y a partir de estos tres libros de cofrades, mayoriales y clavarios de la Secundaria y del libro registro de clavarios y mayoriales de la Primaria desde 1900 quiero dar una relación de los actuales miembros de la Cofradía y que ya pertenecían a la misma en dicha fecha.

Para establecer un orden de antigüedad, primero tengo que explicar lo que se entendía hace más de treinta años por la Cofradía Primaria y la Cofradía Secundaria y de sus libros de registro.

La Cofradía de la Purísima Sangre o Primaria por definición la integraban todos los componentes de la Cofradía, bien fueran cofrades, mayoriales o clavarios y sus actividades se regulaban por el Reglamento de 1878.

La Sociedad de Socorros Mutuos o Secundaria la formaban cofrades, mayoriales y clavarios de la Primaria que voluntariamente se asociaban y sus actividades se regulaban por su Reglamento que se aprobó en 1882.

Este reglamento de la Secundaria es una edición de 1898. La primera edición es de 1882

La Sociedad de Socorros Mutuos, en adelante Secundaria nace cuatro años después de la aprobación del Reglamento de la Cofradía en adelante Primaria. La creación de la Secundaria se debe a que los cofrades no tenían en la Primaria el privilegio de ser acompañados en caso de defunción de uno de ellos por los mayoriales y el clavario del año.

En el reglamento de la Primaria los únicos que tenían este privilegio eran su Junta Directiva, los Clavarios y los Mayoriales según se desprende del contenido de sus artículos 52 y 62 que dicen:

Artículo 52: Queda obligado el Clavario a acompañar a los señores de la Junta directiva, Secretario, Sub-secretario, Clavarios y Mayoriales que falleciesen, con cirio y traje de paisano, hasta el cementerio. La no asistencia será castigada con la multa de cinco pesetas, siempre que no sea por enfermedad o ausencia justificadas, en cuyo caso delegará sus atribuciones en otro Clavario que ha servido más de dos años.

Artículo 62: Los Mayoriales de Iglesia vienen obligados a acompañar a los difuntos de la Junta directiva, Secretario, Sub-secretario, Clavarios y Mayoriales al cementerio con vestas y hachas encendidas, siempre que avisen de la casa mortuoria antes de las siete horas de la mañana, en atención a que los Mayoriales son labradores o artesanos. El que no asista pagará la multa de dos pesetas cincuenta céntimos, siempre que no sea por enfermedad o ausencia, en cuyo caso delegará a otro Mayoral que haya servido para que le sustituya.

La Primaria y la Secundaria, según sus reglamentos disponían de libros registro según dicen los artículos 28 y 16 respectivamente

PRIMARIA

*Artículo 28: El Secretario tiene la obligación de llevar cuatro libros registros, a saber: Uno en que consten todos los acuerdos de la Cofradía. Otro para anotar las cuentas que entrega el Clavario saliente. **Otro para que consten todos los Clavarios, Mayoriales y Cofrades existentes por antigüedad.** Y otro para anotar los señores difuntos que pertenecieron a la Cofradía.*

SECUNDARIA

*Artículo 16: El nombramiento de Secretario ha de recaer en persona competente, y llevará en **un libro de matricula ó registro de los Socios Cofrades, con la fecha de su presentación, numerándolos por***

orden correlativo. Redactará en otro libro las actas de las Juntas generales y de las de Gobierno, anotando las cuentas que entregue el Depositario. Tendrá otro libro en el que consten los difuntos Cofrades y los que se dieran de baja.

Al principio del nacimiento de la Secundaria, esta la formaban solamente cofrades como interpreto del artículo 4 de su reglamento. Posteriormente y sin fecha que pueda determinar, pero seguro en la década de los años cincuenta del siglo XX se encuentran inscritos mayoriales y clavarios que con toda seguridad ingresaron a la Cofradía Secundaria como clavarios o mayoriales. Este es el caso de Vicente Ortizá Peris, José Girona Capella y Simón Belarte Moros. La seguridad de mi afirmación la baso en que están apuntados después de otros socios mucho más jóvenes que ellos y que son nacidos a mediados de siglo XX.

Artículo 4: Será circunstancia indispensable para pertenecer a esta Sociedad la de ser Cofrade y tener más de seis años de edad.

Este artículo 4 si se analiza detenidamente evidencia que para inscribirte en la Secundaria era indispensable que pertenecieras a la Primaria

Como la Cofradía Secundaria era voluntaria queda claro que quien podría dar un listado de antigüedad completo era la Cofradía Primaria pero esto desgraciadamente no ha sido así.

Según me explica mi hermano Juan que era miembro de la Junta Directiva de la Secundaria en 1976, a mediados de los años cincuenta quien quería entrar a la Cofradía se apuntaba directamente en la Secundaria y quien entraba a la Cofradía directamente para ser Clavario o Mayoral, muy frecuente en esos años, se registraba en la Primaria. Esto ha supuesto con el paso del tiempo que la Secundaria tenía el registro de todos los Cofrades y la Primaria la de todos los Clavarios y Mayoriales incluidos los Cofrades que alcanzaban esta categoría siendo socios de la Secundaria.

Una vez expuesto como se realizaban los registros anteriormente a 1977 y ante la falta de la fecha de inscripción en los registros de la Primaria y de la Secundaria puede entenderse de la dificultad de establecer un orden de antigüedad. Lo que si está claro es que el que está apuntado antes en cada uno de los libros registros bien sea de la Primaria o de la Secundaria es más antiguo que el siguiente.

MAYORALIA AÑO = 1952	
Clavario S. Juan. Genis Iniest Taller	
Mayoralas	J. Joaquim Benet Ramon R. Pallars
"	Manuel Capdevila Villalba R. Martínez
"	Ramón Orriols Villalba Quirós
"	Joaquim Genis Vicentí R. Martínez
"	Pomaral Genis Villalba R. Pallars
"	Eduard Genis Villalba R. Pallars
"	Fernan Genis Vicentí R. Pallars
"	Joaquim Ortina Genis Segura 5
+	

Libro registro de la Primaria de la Mayoralía de 1952

A partir de estos libros de registro he realizado dos listados, uno de la Primaria y otro de la Secundaria actualizando los registros de dichos libros con los actuales miembros de la Cofradía a fecha 4 de Noviembre de 2006.

Estos dos listados de la Primaria y de la Secundaria están rigurosamente ordenados en orden descendente de antigüedad.

LISTADO PRIMARIA

AÑO	CAT	ORDEN PRIMARIA	APELLIDOS Y NOMBRE	ORDEN SECUNDARIA	OBSERVACIONES
1949	MA	1	ORTIZA PERIS, VICENTE	51	
1950	CL	2	CARUANA MARTINEZ, TARSILO	1	
1950	MA	3	GIRONA CAPELLA, JOSE	37	
1950	MA	4	BELARTE MOROS, SIMON	38	
1952	MA	5	ORTIZA PERIS, JAIME		MAYORAL 1960
1958	CL	6	POMER VILLALBA, MANUEL		
1958	MA	7	PEREZ VILLALBA, VICENTE	5	
1958	MA	8	ESTADA FERRER, MANUEL		

1958	MA	9	TUDON PERIS, ANTONIO		
1959	MA	10	PERUGA ANTONI, JOSE		
1959	MA	11	TORRES MARTINEZ, ALBERTO		
1959	MA	12	TORRES PETIT, ENRIQUE	6	
1959	MA	13	ALBIOL VILANOVA, JOSE	29	
1960	CL	14	PERIS BEAUFILS, JOSE LUIS	9	
1960	MA	15	ARMAÑANAS MARTINEZ, CASTOR		
1960	MA	16	PALANCA BESOLS, RICARDO		
1960	MA	17	ARNAU ANTONINO, JOAQUIN		
1960	MA	18	BAGUENA MARTINEZ, ALFREDO		
1960	MA	19	TORRES QUILLES, ALFREDO		
1960	MA	20	MORA MARTI, FRANCISCO	4	
1960	MA	21	RAMON FOS, VICENTE		
1960	MA	22	VALLS MARTINEZ, FRANCISCO		
1960	MA	23	COLOMER PEREZ, IGNACIO		
1960	MA	24	DEVIS BATALLA, JOSE		
1960	MA	25	MONREAL FERRUSES, ANTONIO		
1961	CL	26	CABALLER ROMERO, MANUEL	14	
1961	MA	27	CARBONELL SORIANO, FCO.		
1961	MA	28	GAMON PALLARES, RAFAEL		
1961	MA	29	CEBRIAN ESTEVE, MIGUEL	3	
1961	MA	30	BORJABAD MARTINEZ, JOSE LUIS		
1961	MA	31	PERIS TORRES, ISIDRO	10	
1961	MA	32	PALANCA MONZO, SALVADOR	13	
1961	MA	33	PEREZ MORENO, EDUARDO		
1961	MA	34	VAZQUEZ GALMES, JOSE LUIS		
1961	MA	35	ROS CARCELLER, VICENTE		
1961	MA	36	ROSELLÓ SANSANO, JOSE		
1963	MA	37	BLASCO ANDRES, VICENTE		MAYORAL 1977
1963	MA	38	MONLEON TORRES, RUBEN		MAYORAL 1977
1963	MA	39	PELICER GARCIA, JOSE	24	MAYORAL 1977
1963	MA	40	BOSCH GARCES, JOSE MANUEL		MAYORAL 1977
1963	MA	41	GIMENO RIPOLLES, FRANCISCO	40	MAYORAL 1977
1963	MA	42	NAVARRO LLOPIS, ANTONIO		CLAVARIO 1977
1963	MA	43	OBRER FOLGUERA, JUAN		MAYORAL 1977
1963	MA	44	SANCHIS MARCO, VICENTE		MAYORAL 1977
1963	MA	45	ESCRIG OLTRA, ENRIQUE		MAYORAL 1977
1963	MA	46	GARCIA GAMON, VICENTE		MAYORAL 1977
1964	CL	47	TORRES CAPELLA, JOSE MARIA	8	
1964	MA	48	GARCIA MONZO, ANTONIO		
1964	MA	49	SOLAZ VIDAL, FRANCISCO		
1964	MA	50	ROS MONZO, FEDERICO		
1964	MA	51	MONZO ANDRES, MANUEL		
1964	MA	52	MIRET MATOSES, VICENTE		
1965	CL	53	RIBELLES FUENTES, AMADEO		
1965	MA	54	BLASCO ESTEVE, VICENTE	19	
1965	MA	56	PERIS PALANCA, VICENTE	34	

1965	MA	57	JULIA GIL, JOSE		
1965	MA	58	BAGUENA MARTI, JOSE	30	
1965	MA	59	MUÑOZ ANTONINO, JOSE	69	
1965	MA	60	BRU DEVIS, MODESTO	18	
1966	CL	61	QUEVEDO GONZALEZ, VICENTE	57	
1966	MA	62	FERRER FLORS, FRANCISCO		
1966	MA	63	CATALA PELLICER, JOSE		
1966	MA	64	ANCOS SANCHO, JUAN ANTONIO	64	
1966	MA	65	CASAÑS MIRALLES, MANUEL		
1966	MA	66	ARJONA ADALID, RAFAEL		
1966	MA	67	RODRIGUEZ CARRIO, AMADEO		
1966	MA	68	MARTINEZ SERRANO, FCO. J.	48	
1967	CL	69	ORDAZ BAGUENA, JOSE		
1967	MA	70	ORDAZ OLTRA, JOSE MANUEL		
1967	MA	71	MARTINEZ BLANDINA, LUIS		
1967	MA	72	CASAÑS MIRALLES, RAMON		
1967	MA	73	GOMEZ BERNUZ, ENRIQUE		
1967	MA	74	CHABRET BAHILLO, JUAN	7	
1967	MA	75	GIRONA VIÑALS, BLAS ANTONIO	43	
1967	MA	76	CARBONELL GIMENO, VICENTE	81	
1968	CL	77	BRU FERRUSES, FRANCISCO		
1968	MA	78	GARCIA MIÑANA, VICENTE	83	
1968	MA	79	MATEU GINER, ALFREDO		
1968	MA	80	VIUS SARRO, MIGUEL		
1968	MA	81	CAPELLA CLIMENT, FRANCISCO		
1968	MA	82	LLORENS RODRIGO, JOAQUIN		
1968	MA	83	GARCIA MIÑANA, PASCUAL	82	
1968	MA	84	PRATS LLORENS, ENRIQUE	78	
1968	MA	85	PALANCA PEREZ, VICENTE		
1968	MA	86	ROS CARCELLER, GERMAN		
1969	MA	87	OLIVA VIUS, ENRIQUE	17	
1969	MA	88	COSIN SANCHEZ, JOSE		
1969	MA	89	ANDRES SOLER, ADRIAN		
1969	MA	90	AMIGO MORAGREGA, FRANCISCO		
1969	MA	91	OLIVA ESTADA, JOSE		
1969	MA	92	TORTAJADA PERIS, ENRIQUE		
1969	MA	93	FERRUSES ANTONI, JOSE	25	
1969	MA	94	LLOVELL GARCERA, VICENTE		
1969	MA	95	AMIGO MORAGREGA, RAFAEL		
1970	CL	96	ALBERT OLIVA, JOSE MARIA		CLAVALARIO 1976
1970	MA	97	OLIVA VIUS, MANUEL		MAYORAL 1976
1970	MA	98	LLORENS FERRANDIS, ANTONIO	39	MAYORAL 1976
1970	MA	99	BOLINCHES BATALLER, ANDRES	62	MAYORAL 1976
1970	MA	100	PAÑEGO PEÑA, MANUEL	12	MAYORAL 1976
1970	MA	101	MARTINEZ PELLICER, JOSE	23	MAYORAL 1976
1970	MA	102	CARUANA PUIG, SALVADOR	20	MAYORAL 1976
1970	MA	103	BELARTE BORGUÑ. FRANCISCO	21	MAYORAL 1976

SETMANA SANTA SAGUNTINA

1970	MA	104	ROVIRA OLIVA, VICENTE		MAYORAL 1976
1970	MA	105	MARTI CARUANA, FRANCISCO	16	MAYORAL 1976
1971	CL	106	RIBELLES VILLAR, FRANCISCO		
1971	MA	107	BRU GARCIA, RAFAEL	26	
1971	MA	108	NAVARRO BENET, VICENTE		
1971	MA	109	SOLER BATALLER, ENRIQUE	63	
1971	MA	110	POMER CARDÓ, MIGUEL	49	
1971	MA	111	DIAZ-TENDERÓ BRU, C.RAFAEL		
1971	MA	112	MUÑOZ ANTONINO, FRANCISCO	68	
1971	MA	113	DULCE NOVELLA, VICENTE		
1972	CL	114	PERIS MATOSÉS, JAIME	65	
1972	MA	115	LLUESMA GASPAR, RAMON		
1972	MA	116	MONZO BELTRAN, RAMIRO	106	
1972	MA	117	PUIG BRU, VICENTE	85	
1972	MA	118	FARINOS ASUNCIÓN DIONISIO		CLAVARIO 1981
1972	MA	119	MONZO BELTRAN, JUAN ANTONIO		
1972	MA	119	PERUGA GARCIA, AGUSTIN		
1972	MA	120	GARCIA MATOSÉS, MARTIN		
1973	MA	121	FUENTES PALANCA, JUAN GINES		
1973	MA	122	DELGADO ARDILA, JACINTO		
1973	MA	123	GONZALEZ CALPENA, CRISTOBAL	105	
1973	MA	124	MONZO FORMENT, MANUEL		
1973	MA	125	LLUCH PERUGA, FRANCISCO	95	
1973	MA	126	FUENTES PALANCA, VICENTE		
1973	MA	127	RODRIGO SANCHEZ, ISMAEL	74	
1973	MA	128	BRU CATALA, MANUEL		
1973	MA	129	PEDRO GRAULLERA, VICENTE	45	
1973	MA	130	BALLESTER PALANCA, JUAN	130	
1974	CL	131	RIBELLES VILLAR, GERMAN		
1974	MA	132	TORRES MARTINEZ, VIRGINIO		
1974	MA	133	GIL MERCADER, JOSE	60	
1974	MA	134	ESCRIG SANSANO, EDUARDO		
1974	MA	135	PERIS PALANCA, BALTASAR	108	
1974	MA	136	NAVARRO RIPOLL, JOSE	66	
1974	MA	137	RUBIO SANCHO, ENRIQUE	109	
1974	MA	138	VILANOVA IRANZO, ENRIQUE	79	
1974	MA	139	RIBERA PEREZ, TOMAS	52	
1975	CL	140	CARUANA PUIG, TARSILÓ		
1975	MA	141	IBAÑEZ MARTINEZ, ANTONIO		
1975	MA	142	RIBERA FERRANDIS, VICENTE	36	
1975	MA	143	RUIZ MARTINEZ, ANTONIO		
1975	MA	144	PAÑEGO PEÑA, VICENTE	55	
1975	MA	145	MARTINEZ PELLICER, RAFAEL VTE.	50	
1975	MA	146	CORTINA APARISI, VICENTE		
1975	MA	147	PIERA GOMEZ, ALEJANDRO	104	
1975	MA	148	GANDIA NAVARRO, MARTIN		
1977	MA	149	ARIÑO CLARAMUNT, MANUEL	77	

De este listado se extraen la siguientes conclusiones:

- 1) Que el número de orden de la Primaria no era el mismo que el de la Secundaria.
- 2) Que el acceso a Clavario o Mayoral era de dos procedencias, bien desde la Secundaria o bien ajeno a la Cofradía.
- 3) Qué el miembro actualmente más antiguo de la Primaria es D. Vicente Ortizá Peris, mayoral en 1949

LISTADO SECUNDARIA				
ORDEN SECUNDARIA	APELLIDOS Y NOMBRE	CATEGORIA EN 1977	CATEGORIA ACTUAL	AÑO
1	CARUANA MARTINEZ, TARSILO	CL	CL	1950
2	MONREAL FERRUSES, DIEGO	CO	CO	
3	CEBRIAN ESTEVE, MIGUEL	MA	MA	1961
4	MORA MARTI, FRANCISCO	MA	MA	1960
5	PEREZ VILLALBA, VICENTE	MA	MA	1958
6	TORRES PETIT, ENRIQUE	MA	MA	1959
7	CHABRET BAHILLO, JUAN	MAMA		1967
8	TORRES CAPELLA, JOSE MARIA	CL	CL	1964
9	PERIS BEAUFILS, JOSE LUIS	CL	CL	1960
10	PERIS TORRES, ISIDRO	MA	MA	1961
11	GRAULLERA PEREZ, FRANCISCO	CO	CO	
12	PAÑEGO PEÑA, MANUEL	MA	MA	1970
13	PALANCA MONZO, SALVADOR	MA	MA	1961
14	CABALLER ROMERO, MANUEL	CL	CL	1961
15	RIPOLLES PERIS, FRANCISCO	CO	CL	1978
16	MARTI CARUANA, FRANCISCO	MA	MA	1970
17	OLIVA VIUS, ENRIQUE	MA	MA	1969
18	BRU DEVIS, MODESTO	MA	MA	1965
19	BLASCO ESTEVE, VICENTE	MA	MA	1965
20	CARUANA PUIG, SALVADOR	MA	MA	1970
21	BELARTE BORGUÑ, FRANCISCO	MA	MA	1970
22	LLUESMA VIDAL, ANTONIO	CO	CO	
23	MARTINEZ PELLICER, JOSE	MA	MA	1970
24	PELLICER GARCIA, JOSE	MA	MA	1963
25	FERRUSES ANTONI, JOSE	MA	MA	1969
26	BRU GARCIA, RAFAEL	MA	MA	1971
27	ALBIOL VILANOVA, FRANCISCO	CO	CO	
28	CUENCA CALVO, MANUEL	CO	CO	
29	ALBIOL VILANOVA, JOSE	MA	MA	1959
30	BAGUENA MARTI, JOSE	MA	MA	1965
31	MOROS GRAULLERA, VICENTE	CO	MA	1978
32	HUERTA REL, VICENTE	CO	CO	
33	ALEIXANDRE LLORENS, VICENTE	CO	CO	

SETMANA SANTA SAGUNTINA

34	PERIS PALANCA, VICENTE	MA	MA	1965
35	RIPOLLES GORRIZ, JOSE	CO	CO	
36	RIBERA FERRANDIS, VICENTE	MA	MA	1975
37	GIRONA CAPELLA, JOSE	MA	MA	1950
38	BELARTE MOROS, SIMON	MA	MA	1950
39	LLORENS FERRANDIS, ANTONIO	MA	MA	1970
40	GIMENO RIPOLLES, FRANCISCO	MA	MA	1963
41	DIAZ PERIS, EDUARDO	CO	MA	1981
42	BELARTE LLORENS, JESUS	CO	CO	
43	GIRONA VIÑALS, BLAS ANTONIO	MA	MA	1967
44	BESOLS VITORIA, VICENTE	CO	MA	1978
45	PEDRO GRAULLERA, VICENTE	MA	MA	1973
46	CARDO BLASCO, VICENTE	CO	CO	
47	MARTINEZ SERRANO, MIGUEL	CO	CO	
48	MARTINEZ SERRANO, FRANCISCO J.	MA	MA	1966
49	POMER CARDÓ, MIGUEL	MA	MA	1971
50	MARTINEZ PELLICER, RAFAEL VTE.	MA	MA	1975
51	ORTIZA PERIS, VICENTE	MA	MA	1949
52	RIBERA PEREZ, TOMAS	MA	MA	1974
53	GIRONA PERIS, JOSE	CO	MA	1979
54	PERIS PEÑA, ELIAS	CO	CO	
55	PAÑEGO PEÑA, VICENTE	MA	MA	1975
56	BRU BATALLA, ALFREDO	CO	CO	
57	QUEVEDO GONZALEZ, VICENTE	CL	CL	1966
58	RIBERA FERRANDIS, JOSE	CO	CO	
59	CUENCA CARBONELL, JOSE	CO	CO	
60	GIL MERCADER, JOSE	MA	MA	1974
61	BATALLA VIÑALS, EMILIO PEDRO	CO	MA	1979
62	BOLINCHES BATALLER, ANDRES	MA	MA	1970
63	SOLER BATALLER, ENRIQUE	MA	MA	1971
64	ANCOS SANCHO, JUAN ANTONIO	MA	MA	1966
65	PERIS MATOSES, JAIME	CL	CL	1972
66	NAVARRO RIPOLL, JOSE	MA	MA	1974
67	CALZA ALCAMI, JUAN	CO	MA	1979
68	MUÑOZ ANTONINO, FRANCISCO	MA	MA	1971
69	MUÑOZ ANTONINO, JOSE	MA	MA	1965
70	MUÑOZ ANTONINO, JUAN	CO	MA	1980
71	SANCHO RIPOLLES, FRANCISCO	CO	MA	1978
72	TORRES RIPOLLES, JOSE MARIA	CO	MA	1978
73	POMER BRU, LORENZO	CO	CO	
74	RODRIGO SANCHEZ, ISMAEL	MA	MA	1973
75	GRAULLERA MONAR, PASCUAL	CO	MA	1978
76	GRAULLERA MONAR, VICENTE	CO	MA	1985
77	ARIÑO CLARAMUNT, MANUEL	MA	MA	1977
78	PRATS LLORENS, ENRIQUE	MA	MA	1968
79	VILANOVA IRANZO, ENRIQUE	MA	MA	1974

80	VILANOVA IRANZO, ANTONIO	CO	CO	
81	CARBONELL GIMENO, VICENTE	MA	MA	1967
82	GARCIA MIÑANA, PASCUAL	MA	MA	1968
83	GARCIA MIÑANA, VICENTE	MA	MA	1968
84	BATALLA AGUES, JOSE	CO	CO	
85	PUIG BRU, VICENTE	MA	MA	1972
86	CHABRET BELLOD, ANTONIO	CO	MA	1982
87	ALBIOL ALANDI, FRANCISCO	CO	CO	
88	ESTADA ESQUER, JOSE M.	CO	MA	1997
89	PERIS GARCIA, VICENTE	CO	MA	1987
90	PEÑA GODA, ESTANISLAO	CO	MA	1978
91	SANCHIS GARCIA, VICENTE	CO	CO	
92	PERIS QUEVEDO, JOSE RECTO	CO	CL	1985
93	BRU POMER, ANTONIO	CO	MA	1980
94	ARIÑO VILATA, ANGEL	CO	MA	1983
95	LLUCH PERUGA, FRANCISCO	MA	MA	1973
96	SEMPERE ALEIXANDRE, ANDRES	CO	MA	1980
97	MARTINEZ CARDÓ, JUAN ANTONIO	CO	MA	1985
98	PERIS CHABRET, JUAN	CO	CO	
99	PERIS CHABRET, JOSE	CO	MA	1987
100	IZQUIERDO QUEVEDO, JOAQUIN	CO	MA	1987
101	LLUESMA AGUILAR, JOSE LUIS	CO	CO	
102	CAMPOS ANECHINA, VICENTE	CO	MA	1980
103	MUÑOZ ANTONINO, JAVIER	CO	MA	1988
104	PIERA GOMEZ, ALEJANDRO	MA	MA	1975
105	GONZALEZ CARPENA, CRISTÓBAL	MA	MA	1973
106	MONZO BELTRAN, RAMIRO	MA	MA	1972
107	IZQUIERDO QUEVEDO, FRANCISCO J.	CO	CO	
108	PERIS PALANCA, BALTASAR	MA	MA	1974
109	RUBIO SANCHO, ENRIQUE	MA	MA	1974
110	FERRUSES CABALLER, VICENTE	CO	CL	1984
111	CABALLER MATEOS, ENRIQUE	CO	MA	1984
112	GABARDA VILA, MIGUEL	CO	CO	
113	PICO AGUSTI, MANUEL	CO	CO	
114	GANDIA GRAULLERA, FERNANDO	CO	MA	1983
115	CALZA ALCAMI, FRANCISCO	CO	CL	1991
116	MARTI PALANCA, HILARIO	CO	MA	2005
117	PUIG CUERVO, MANUEL	CO	CL	1983
118	GARCIA MORENTE, FERNANDO	CO	CO	
119	FERRER SANTAMARIA, PASCUAL	CO	CO	
120	LERGA FERNANDEZ, RAFAEL	CO	MA	1983
121	MONZO ALBIOL, FRANCISCO	CO	CL	1989
122	MOYA SAUQUILLO, ENRIQUE	CO	MA	1994
123	NAVARRO EDUARDO, ANTONIO	CO	MA	1988
124	MONLEON SALES, RUBEN ANGEL	CO	MA	1995
125	ESTADA ESQUER, ERNESTO VICENTE	CO	MA	1997

SETMANA SANTA SAGUNTINA

126	PERIS MARTI, JUAN FRANCISCO	CO	CL	1995
127	ORTIZA PELLICER, JAIME	CO	MA	1991
128	FERRER TORRES, JORGE	CO	MA	1986
129	BENAVENT PERIS, RAFAEL	CO	MA	1984
130	BALLESTER PALANCA, JUAN	MA	MA	1973
131	MOROS ZORIO, VICENTE	CO	MA	1980
132	MOROS ZORIO, CARLOS	CO	MA	1991
133	DOMINGUEZ FERRUSES, JOSE	CO	MA	1984
134	DOMINGUEZ FERRUSES, MIGUEL	CO	CO	
135	CARRUANA DOMINGUEZ, ANTONIO	CO	MA	1985
136	MIRET FLORS, ANTONIO	CO	CO	
137	LLUESMA MELCHOR, JUAN MANUEL	CO	CO	
138	PERUGA ANDRES, ENRIQUE	CO	CO	
139	GANDIA GIL, FRANCISCO	CO	CO	
140	LLORENS VIÑALS, PEDRO	CO	MA	1990
141	RUBERT DOMINGUEZ, FRANCISCO	CO	MA	1985
142	CARDO ESTADA, JOAQUIN	CO	CO	
143	LLOPIS ALANDI, ANTONIO	CO	MA	1984
144	LLOPIS ALANDI, VICTOR	CO	MA	1984
145	IZQUIERDO QUEVEDO, RAFAEL	CO	MA	2006
146	FANDOS NAVARRO, JUAN	CO	CO	
147	MIRANDA BOLINCHES, EDUARDO	CO	MA	1986
148	MIRANDA BOLINCHES, JUAN ANTONIO	CO	MA	1986
149	BOLINCHES ARIZA, ANDRES	CO	MA	2003
150	LLORENS FERRER, JOSE LUIS	CO	MA	1996
151	GIL ALCAMI, JOSE	CO	CO	
152	BAHILLO MERCADER, JOSE ANTONIO	CO	CO	
153	RIBERA PEREZ, MANUEL	CO	CO	
154	SELLS MARTI, VICENTE	CO	MA	1991
155	SANTAEULALIA CAROT, RUBEN FCO.	CO	CO	
156	SANTAEULALIA CAROT, HECTOR	CO	CO	
157	GRAU LORENZO, RICARDO	CO	MA	1991
158	SERRA GIMENO, ALBERTO	CO	CO	
159	MOLINA ALEXANDRE, FCO. JAVIER	CO	CO	
160	CIVERA NAVARRE, FRANCISCO RAMON	CO	MA	1984
161	PERIS BONO, FRANCISCO ANTONIO	CO	MA	1984
162	MATEU PERIS, DAMIAN	CO	MA	1990
163	RAMON OBRER, JUAN VICENTE	CO	MA	1987
164	HUERTA ESCRIG, VICENTE	CO	MA	1997
165	PAREJA PELLICER, RAFAEL	CO	CO	
166	PALANCA GARCIA, SALVADOR	CO	CL	1988
167	GIL ABAL, JOAQUIN	CO	CO	
168	GIL ABAL, TOMAS	CO	CO	
169	BRISACH PEREZ, FRANCISCO JAVIER	CO	MA	1991
170	BENAVENT PERIS, AMADEO	CO	MA	1987
171	CAMPOS TALAMANTES, ANTONIO	CO	CO	

172	APARISI PERUGA, MARIO	CO	CO	
173	CABALLER CARDÓ, FRANCISCO JOSE	CO	CO	
174	MOROS SANCHEZ, VICENTE	CO	CL	1993
175	PEREZ BLASCO, VICENTE	CO	CO	
176	PELICER MARCO, JOSE RAMON	CO	MA	1993
177	RIBELLES VILLALBA, ALFREDO	CO	CO	
178	GARCIA LLACER, ANTONIO	CO	MA	2004
179	GRAULLERA GARCIA, PASCUAL	CO	MA	1993
180	GARCIA JORGE, VICENTE	CO	MA	1997
181	GARCIA JORGE, FRANCISCO	CO	MA	2004
182	BLASCO PEREZ, VICENTE	CO	CL	1992
183	NAVARRO GABALDON, FRANCISCO	CO	MA	1995
184	GOMIS AGUIRRE, JUAN FELIPE	CO	MA	1996
185	CIVERA NUÑEZ, JOSE VICENTE	CO	CO	
186	MARTINEZ GARCIA, JOSE PASCUAL	CO	CO	
187	LLORENS VIÑALS, ENRIQUE	CO	MA	1990
188	MELIA GIL, ANDRES	CO	CO	
189	PALLARES ARIÑO, JOAQUIN	CO	MA	1989
190	NAVARRO MOLINA, JOSE	CO	CO	
191	HERRERO MARTI, JOSE	CO	CO	
192	VITORIA ROMERO, DAVID	CO	MA	2004
193	GOMEZ SANCHIS, MIGUEL	CO	MA	1995
194	DOMINGUEZ SALES, FCO. JOSE	CO	MA	1987
195	LOPEZ ESPINO, CRISTOBAL R.	CO	MA	1992
196	ESCRIG IBAÑEZ, JORGE	CO	MA	1988
196	SANCHIS ARIÑO, VICENTE MANUEL	CO	MA	1988
197	ESPUIG BRU, VICENTE	CO	CO	
198	AGUES MONTOLIO, JOAQUIN A.	CO	CO	
199	MARTINEZ HERRERO, AURELIO	CO	CO	
200	CAMPOS CARBONELL, ENRIQUE VTE.	CO	CO	
201	MOLL VALLS, SEBASTIAN	CO	MA	1988
202	BALLESTER SANCHEZ, REYES	CO	MA	2006
203	MOROS SANCHEZ, MANUEL	CO	MA	1993
204	DOMINGUEZ SOSA, MANUEL FCO.	CO	CO	
205	GIMENO BONO, ANTONIO	CO	CO	
206	GALLART PEREZ, JAVIER	CO	CO	
207	IBAÑEZ MARTINEZ, ANTONIO(HIJO)	CO	MA	2000
208	CHOVER LARA, JOSE LUIS	CO	MA	1983
209	ORDAZ GILBERT, CARLOS	CO	MA	1993
210	ESCRIG GIRONA, VICENTE	CO	MA	1997
211	BORDILS GIRONA, VICENTE	CO	CO	
212	COLOMER ALBERT, AGUSTIN	CO	MA	1996
213	RIBERA GOMEZ, VICENTE	CO	MA	2000
214	CIVERA SATURRES, MANUEL	CO	MA	1994
215	RIBELLES LERGA, AMADEO	CO	CL	1999
216	BLASCO PEREZ, OSCAR	CO	MA	1992

SETMANA SANTA SAGUNTINA

217	CAMPS FORNAS, JORGE	CO	CO	
218	GARCIA ESCRIG, MIGUEL	CO	MA	1988
219	MARTINEZ MONREAL, BERNABE	CO	CO	
220	FERRUSES MARTINEZ, JUAN JOSE	CO	MA	2001
221	GORRIZ BLOISE, JOSE VICENTE	CO	MA	1986
222	MARTINEZ VILLAR, VICTOR	CO	CO	
223	ABELLAN GARCIA, JUAN CARLOS	CO	MA	1996

De este listado se extraen las siguientes conclusiones:

- 1) Que la mayoría de los miembros de la Secundaria eran cofrades
- 2) Que la mayoría de los que eran cofrades en Diciembre de 1976 con el paso del tiempo han alcanzado la categoría de Clavario o Mayoral desde la Secundaria.
- 3) Que el socio de la Secundaría más antiguo sería, si aún existiera dicha sociedad D. Társilo Caruana Martínez, Clavario 1950

161	Antonio	Escríg	Vitoria	G. Sanjurjo 31
162	Joaquín	Benet	Gamón	Huerto 13
163	Manuel	Grauillea	Villalba	Mayor 1
164	"	Páñego	Peña	J. Antonio 12
165	Salvador	Palanca	Monzo	F. Galazca
166	Baltasar	Palanca	Besols	J. Antonio 59
167	Rafael	Brú	Garpar	C. Chabrel 12
168	Vicente	Ribera	Brú	J. Antonio 14
169	José	Blasco	Such	P. Martínez 14
170	José Luis	"	Estelles	Ausente
171	Manuel	Caballero	Romero	J. Hernández 12
172	Vicente	Dolz	Recuillo	J. Antonio 60
173	José	Pens	Hernández	Rosa 10
174	Juan	Monzo	Batalla	Caruana 16
175	Francisco	Ripolles	Peris	J. Antonio 45
176	François	Perez	Monreal	Gilbert 87

Libro registro de la Secundaria de 1957

Los miembros de la Cofradía relacionados en las listas de la Primaria y de la Secundaria tendrán a partir del 14 de Diciembre de 2006, como mínimo treinta años de antigüedad, pero no se puede asegurar quien es el más antiguo en la Cofradía ya que al existir dos listados uno de la Primaria y otro de la Secundaria nos haría falta el dato de la fecha de inscripción en ambos registros y así se hubiera podido realizar un único listado intercalando por fecha los de un listado con otro.

Como dato de interés comentaré que de los 555 miembros, 22 Clavarios, 203 mayorales y 330 cofrades que registra el acta de la Cofradía en 14 de Diciembre de 1976 actualmente siguen perteneciendo a la misma 310 repartidos en 27 clavarios, 218 mayorales y 65 cofrades. Los 245 miembros restantes han causado baja por defunción o por propia voluntad.

Antes de terminar quiero hacer mención a futuros clavarios y mayorales que figuran en el libro registro de la Primaria como inscritos para formar futuras mayoralías y que estaban ya inscritos en 1977. Este registro de futuras mayoralías sólo está completado hasta 1985 y las personas que figuran allí y que actualmente pertenecen a la Cofradía las relaciono a continuación eliminando de dicho registro los citados en los dos listados anteriores.

AÑO	CAT	APELLIDOS Y NOMBRE
1978	MA	RIPOLLES ANTONINO, FRANCISCO
1978	MA	GIRONA VINALS, JOSE
1978	MA	FERNANDEZ BLASCO, FRANCISCO
1979	MA	BALAGUER PABLO, VICENTE
1979	MA	GRAULLERA COTANDA, MANUEL
1979	MA	BENAVENT PALANCA, HIGINIO
1979	MA	VILLAR GRAULLERA, FRANCISCO
1979	MA	GIMENEZ LOPEZ, JAIME
1979	MA	NUÑEZ GOMIS FRANCISCO-TOMAS
1979	MA	GRAULLERA COTANDA, JOSE
1979	MA	TORRES MARTINEZ, JOSE-MARIANO
1980	CL	SUAY LLUCH , MANUEL
1981	MA	MARTINEZ CARDÓ, JAIME
1981	MA	ADRIA RIPOLLES, PASCUAL
1981	MA	LATORRE FRANCH, RICARDO
1981	MA	MARTI RUBERT, RAFAEL
1981	MA	ALBERT GARCÍA, J. AGUSTIN
1981	MA	LINDO ESCAMILLA, RICARDO
1981	MA	MARTINEZ BISBAL, JOAQUIN
1981	MA	ROMUALDO ROBUSTIANO, JAIME
1981	MA	MARIN SERRANO, CARLOS

1982	CL	RIBELLES VILLALBA, RICARDO
1982	MA	LOZANO CAMPOS, MANUEL
1982	MA	CHORDA PIEDRA, MIGUEL
1982	MA	RODRIGUEZ CARRIÓN, MANUEL
1982	MA	MUNDI VIVES, PEDRO
1982	MA	MUNDI SANCHO, SALVADOR
1982	MA	PEREZ PALLARES, JUAN-ANTONIO
1983	MA	CHOVER LARA, MANUEL
1983	MA	PALANCA PEREZ, EDUARDO
1983	MA	LLOPIS MOROS JAIME
1983	MA	MAS PIEDRA, PASCUAL
1984	MA	MARQUEZ LERGA, FERNANDO
1984	MA	MAÑEZ SATORRES, FCO. JAVIER
1984	MA	FRANCH VILLALBA, JOAQUIN
1984	MA	BRU QUEVEDO , JULIO
1984	MA	MARTINEZ PALANCA, JOAQUIN
1985	MA	CORTES MARTINEZ, ANGEL
1985	MA	CARBONELL FENOLLOSA, VICENTE
1985	MA	SAN JOSE HUERTA,, JUAN
1985	MA	PORTOLEZ BLANCO, JUAN JOSE

Conociendo que el actual listado de miembros de la Cofradía está informatizado y con el objeto de mantener el orden de antigüedad en la Cofradía, independiente de la categoría: Clavario, Mayoral o Cofrade, debe incorporarse al registro la fecha de inscripción, así como la fecha de la baja bien sea por fallecimiento o voluntaria.

Sons de dol, sons de Déu. El toc de matraca a la Setmana Santa

Ignasi Corresa i Marín¹

Introducció

Fa menys d'un any i amb motiu de la visita de Sa Santedat Benet XVI a la ciutat de València, un grup d'amics de la ciutat, tots ells vinculats a la Confraria de la Sang i a la Confraria de Minerva de la nostra ciutat, vam ajuntar-se per commemorar tan esperada visita d'una manera poc habitual: tocant les campanes. Aquesta visita resultà, per tant, com l'espurna que encengué el motor de la Colla de Campaners de Morvedre i, com no, l'inici d'una amistat entre gent que tot i estar vinculada a la vida religiosa de Sagunt, ens coneixíem poc o gens. Privilegiats alguns de nosaltres per tocar en aquell esdeveniment en llocs tan cèntrics com ara la torre de Santa Caterina de València, decidirem perquè no celebrar de la mateixa manera les nostres festes patronals de Sagunt i de la resta de pobles de la comarca. Per aquesta raó quan decidirem el nom que representaria a aquesta colla d'amics, però també de campaners, el nom que ens identificaria a tots seria el de Morvedre, perquè l'àmbit natural de la nostra colla és Morvedre i el seu antic territori, l'actual Camp de Morvedre.

La nostra estrena oficial, com no podia ser d'altra manera, va ser per a la festa dels Sants de la Pedra i, encara que queda mal que ho diguem, sembla va ser un èxit en tots els sentits, el qual es déu no sols al grup de campaners, sinó també a aquells que ho van fer possible: la Parròquia de Santa Maria, la Confraria dels Patrons, i en definitiva la societat saguntina que acollí de bon grat aquesta iniciativa.

Campaners de Morvedre no és tan sols un grup de gent a la qual se li deixa tocar les campanes manualment per a que ens divertim. Campaners de

---

¹ President de la Colla de Campaners de Morvedre.

Morvedre aprofita el divertiment i el goig del plaer de tocar les campanes amb la recuperació del patrimoni cultural morvedrí, punt fort i bàsic d'aquest grup, doncs la finalitat més important d'aquesta associació és, sens dubte, la recuperació i conservació del patrimoni cultural immaterial que s'esdevé de les campanes, la veu del passat de la ciutat, fer-la present en els àmbits que es puga, no deixant perdre-la i donar-la a conèixer. Quan a Sagunt no existien mitjans de comunicació, els avisos socials, a més de les hores i dels tocs litúrgics, venien donats pels sons de les campanes. Així un morvedrí del segle XIX i principis del XX, sabia diferenciar els tocs d'angúnia i podia desxifrar si un home o una dona, d'una posició social determinada i el barri on vivia, estava agonitzant; podia saber si havia faltat; es tocava per anunciar un naixement, on hi havia foc, si s'apropava una tronada, quan tancaven les portes de la Vila, ajudava als perduts en una boira a orientar-se mitjançant un toc determinat, anunciava les parts el dia amb el toc d'oració d'alba, migdia o Àngelus, i capvespre o d'ànimes... Anunciaven les festivitats religioses, sabent mitjançant els repics i quines campanes tocaven, la festa que es celebrava, però clar, era un temps en el que les campanes ordenaven la vida social de la ciutat i la gent no tenia altre mitjà de comunicació, que a més de ser real, era directe i en directe, i que tothom entenia i estimava. L'amor i l'estima per les campanes anà apagant-se a poc a poc amb l'electrificació de les mateixes, fent desaparèixer la figura del campaner que coneixia els tots tocs deixant-los perdre, canviant la forma de toc habitual de repics pels voltejos diraris, insòlits en èpoques passades. Les campanes pergueren, per tant, la seua funció o part important de la seua funció, reduint-se en l'actualitat només als tocs litúrgics i de les hores en la majoria dels casos.

Els tocs litúrgics són els que a nosaltres més ens interessen perquè son els que intentem reproduir a mà, fent sonar els dos tiplets que no estan mecanitzats en la nostra parròquia de Santa Maria, Sant Tarsici i Santa Eulàlia, i que des de l'any 1971 deixaren de tocar. Campaners de Morvedre ha promogut la seua intervenció per poder-les fer parlar els dies de vol general, els dies més importants per a la ciutat durant les festes patronals i solemnitats de l'Església. Ara bé, les campanes no toquen sempre en les festivitats de l'Església, a voltes callen i en eixe moment entra a formar part de la vida de la societat un so que provoca un baluern en el municipi, i que sempre ha estat interpretat com a un senyal de dol per la mort del Nostre Senyor Jesucrist: el so esgarrador, sec i trist de la matraca.

La mort, el dol i les campanes

De tots els tocs que es realitzaven a Sagunt, possiblement l'únic conservat és el del senyal de difunts d'home i dona. El mateix ha passat en la resta de

poblacions de la comarca, sent aquest l'únic que encara la gent reconeix i sap desxifrar. Si les campanes abans del toc fan tres *drancs*, ço és, tres colps alhora de les campanes que participen en el toc, vol dir que el difunt és home. En canvi si només fan dos *drancs*, significa que és dona. Depenen de la posició social i de la classe del soterrament, les campanes, a més a més, podien anar a mig vol, i en canvi si moria un xiquet d'abans de prendre la comunió la campana xicoteta, també coneguda com la campana *d'albats* voltejava. A aquest últim toc es coneix com el toc de *cel-cel* perquè el volteig semblava anunciar que un menudet innocent entrava al cel.

Aquestes variades i diferents formes de fer sonar les campanes per anunciar la mort són típiques del nostre àmbit valencià, doncs en altres llocs el toc és diferent. Important és saber que la mort no passava indiferent en la societat i que les campanes des de l'angúnia ja marcaven i ja demanaven l'oració i el respecte per la persona que estava a punt o ja havia deixat el món. Per tant les campanes eren el ressò de la societat davant un esdeveniment trist però natural, que la societat assumia i mostrava les condolències i el respecte en eixe toc característic de difunts. D'igual manera que la societat anunciava el naixement d'un xiquet amb un toc especial alegre, ho feia amb el toc trist, harmònic, i perquè no bell, del traspàs d'un individu.

La societat antiga vivia la mort d'una manera diferent a l'actual, fet i fet els temps canvien i les necessitats no són les mateixes, o bé, tenint les mateixes necessitats ens enfrontem a d'elles de manera diferent. La vida d'una família després de la mort d'un individu podia suposar, dependent de la importància dintre de l'escala familiar, un canvi radical de manera d'actuar, de vestir, d'eixir, etc. que a vegades s'allargava anys o tota una vida. A eixes formes d'expressar la mort davant la societat l'anomenem dol, i fins no fa molts anys el dol era pràcticament el mateix o semblant que el que es feia a finals del segle XIX. El canvi d'una societat arrelada a la terra amb unes tradicions obsoletes en l'actualitat, a una societat que desprestigia la terra si no és per construir, ha trencat i ha obligat a canviar els nostres hàbits i en conseqüència també els que fan referència a les tradicions, entre elles el dol.

Dol i campanes unides baix un individu, el dol familiar, individual de cadaçú respecte al difunt s'expressa de forma íntima, mentre que el dol religiós i civil, el social, s'expressa mitjançant les campanes. Les campanes al servei de la societat, informen i assenyalen també el moment en el que el cos sense vida d'un germà parroquià xafarà per última volta el temple que el va vore nàixer, o en el que va formar una família, o del que formà part en la vida parroquial. La litúrgia d'exèquies també mostra el seu dolor amb oracions específiques, l'ornamentació, etc. Per tant la mort es celebra també en l'Església de manera diferent

a les celebracions religioses d'altre caire. Si bé l'Eucaristia no és la celebració de la mort de Nostre Senyor, sinó més bé de l'entrega, de l'Amor sense límits de Déu cap als hòmens, anticipant en el Sant Sopar la seu mort i la seu resurrecció, donant-se ell mateix als seus deixebles com molt bé recorda Benet XVI a la seuva encíclica *Deus Caritas Est*. Quan eixa entrega es fa realitat i any rere any ho celebrem en les celebracions més importants per als cristians —la Setmana Santa—, l'austeritat, el simbolisme i l'oració inunden els temples, i deurien també inundar els nostres cors.

Eixos moments tan especials per a la vida dels cristians, que són capaços de fer esclatar a la societat en moviments de pietat, com són les confraries de la Setmana Santa, i en el nostre poble en forma de Festa —com vèiem l'any 2004 en l'article la *Setmana Santa Saguntina com espectacle de la Passió de Crist* en aquesta mateixa publicació—, l'Església mostra la importància del moment, entre altres coses, fent callar les campanes. És aleshores quan s'usa la matraca, eixa pesa de fusta desconeguda per a la majoria dels saguntins, perquè ni es veu pel campanar, ni s'escolta, però que possiblement des de 1850 s'ha estat fent sonar fins a poc després de la Guerra Civil.

La mort de Jesús i el baluern

Acostumem a fer esclatar traques o fer sorolls quan alguna cosa ens provoca alegria. Les campanes no són sorolls esgarradors, o millor dit, no estan pensades per ser-ho, tot el contrari, són instruments harmònics que mitjançant uns ritmes determinats fan també uns sorolls determinats que la societat entén. Pel contrari les campanes es silencien de Glòria de Dijous Sant a Glòria de Resurrecció. En eixe breu període de temps, en el que l'oració i el dejú ens fan participants de la mort de Jesús, a la ciutat regna, o deuria regnar, el silenci d'una societat que acompanya en l'oració ales hores prèvies, a la mort i al soterrament del Nostre Senyor Jesucrist. A aquest temps que va de Glòria a Glòria l'anomenem Tridu Pasqual i com hem dit abans té com a peculiaritat el silenci de les campanes.

Com que en aquesta vida està tot inventat, tot té la seuva explicació. Si fem memòria recordarem quan dèiem que les campanes servien per ordenar la vida de la ciutat. El tocar les hores, els tocs d'oració, el tancament de portes de la Vila, les festivitats, tot venia marcat i informat per les campanes. Si la societat anterior es regia pels tocs de campanes i a més era una societat profundament religiosa en les seues tradicions, durant el Tridu Pasqual, les campanes callaven perquè la importància de l'esdeveniment que es celebrava era tal que calia remarcar-lo, calia traure dels hàbits diaris a la societat, i el dol estava present de manera diferent al dol civil i social, un dol que recorda el baluern de la matraca pensat

en principi per les oficis del Divendres Sant, però que s'estén des del Dijous al Dissabte Sant per commemorar un esdeveniment únic en tres dies diferents.

Podem dir aleshores, d'una manera senzilla i intel·ligible, que a grans trets, el toc de matraca és el toc de dol oficial de l'Església per commemorar la passió de Jesús. El dol es fa efectiu a partir del Glòria del Dijous Sant, l'últim que es sentirà fins a la seu resurrecció, perquè només s'acaba el Sant Sopar l'acte següent és l'oració de l'hort. Si a l'Eucaristia del Dijous Sant celebrem l'Amor i l'entrega de la mateixa divinitat per a redimir-nos, l'oració de l'hort, que celebrem durant l'Hora Santa, és un dels moments importants per al vida del cristià. Important perquè Jesús, que ens redimeix mitjançant el vessament de sang, en aqueix moment suà sang, i això és possible a nivell físic quan hi ha una gran tensió i un gran patiment. Eixa sang és també una sang redemptora, vessada per al perdó dels nostres pecats, i per tant un esdeveniment que ja celebrem des de la nit del Dijous. La matraca, doncs, ens avisa a tots els actes litúrgics propis de la passió emmarcarts dintre del Tridu Pasqual, marcant el temps dels diferents moments que celebrem, de manera que tothom siga conscient en quin moment del drama litúrgic ens trobem.

La matraca de Santa Maria, una realitat de la Setmana Santa Saguntina

Fa molts anys, diuen que més de mig segle, que la matraca de Santa Maria està muda. Una matraca que segons el Dr. Francesc Llop és de mitjans del segle XIX, i per tant pot ser que ara quan la tornem a tocar per a aquesta Setmana Santa, siga el so de la ciutat més antic que persisteix. La matraca és un instrument de fusta, prou gran, on martells de fusta amb tronc de ferro forjat i soldadures de forja colpegen unes altres taules de fusta que roden sobre un eix. És un material curiós que malament anomenen carraca, tot i que té a vore amb ella. La diferència entre ambdues radica en la forma de fer el soroll, mentre que en la matraca són martells que colpegen, la carraca són fines planxes de fusta que fan soroll al doblar-se contra un fusta més grossa sobre la que giren.

El perquè ha perdurat fins a nosaltres aquest instrument té la seua explicació, i és que en la Guerra Civil, es cremen els altars i les imatges perquè tenien un ús. Les campanes es baixaren del campanar perquè a més de l'ús litúrgic (que no era exclusiu com hem vist) estaven fetes de bronze i el metall servia per a fer metralla, o fonder'l de nou per a projectils. Mentre tant la matraca es salvà de la crema perquè era un element sense ús habitual, a ningú se li ocorria, en els millors dels casos, desfer-se d'un instrument que a penes se sentia malgrat la importància que el seu toc simbolitza. La matraca de Santa Maria, es salvà de la guerra i tornarà a escoltar-se de nou en aquesta sempre estimada Setmana Santa Saguntina. El seu so ens retornarà al Sagunt de mitjans del segle XIX, època en la que se construí aquesta matraca, no sabem si per pèrdua d'una anterior, o com instrument nou. El fet és que de nou Sagunt recupera patrimoni i ho fem pensant en tot l'altre que mai més coneixerem i que va formar part de la vida i de la cultura del nostre poble.

Com que l'Església obligava al silenci de les campanes durant aquest temps del tridi pasqual, les matraques, quan hi havien als campanars, destacaven amb el seu soroll el dol del municipi. A Sagunt la tenim a la sala de campanes, just a l'accés de l'escala que puja a l'estructura de ferro de la nostra torre campanar. És una matraca gran amb una forma poc usual en terres valencianes, però que també es donava prou sovint. La Catedral de València, Ontinyent, Novelda, Estivella o Sagunt entre altres moltes poblacions tenen les matraques en un lloc de la sala de campanes que moleste poc, doncs com que l'ús és reduït, tampoc estaven col·locades en llocs privilegiats. Per contra no tots els pobles tenien matraques, a Petrés, els escolanets anaven cantant *al calvari, primer toc* per la població, i una volta acabat el poble, es tornava de nou acabant dient *segon toc*, etc.

El que tocà la matraca

La matraca té el mateix ús que les campanes, marcant les diferents celebracions litúrgiques del Tridu Pasqual. Per tant una volta començat el toc a Glòria de la Missa del Dijous Sant, en les que començaran a voltejar totes les campanes alhora, les campanes aniran fent-se i desfent-se a corda acabant fent voltes i deixant-les caigudes, ço és com habitualment les vegem, boca per avall. En eixe moment els campaners, en senyal de dol, penjaran les cordes que fan servir per tocar les campanes per les finestres del campanar, i serà a partir d'ací quan comence el toc de la matraca per primera volta en el moment de la Consagració. Després només acabar la missa se farà un altre toc que avisarà a la Vila que en aqueix moment s'està traslladant el Santíssim al Monument i ja no tornarà a tocar fins que el Nazaré passe per davant de Santa Maria per pujar al Calvari. De la mateixa manera, sonarà quan arribe la imatge del Nazaré a l'Arxiprestal de Santa Maria per al sermó de la *galtà* i també els tres avisos per als Sants Oficis. Sonarà a l'eixida del sepulcre de Santa Maria camí de la Sang, a l'eixida de la Sang de la Vera Creu, al seu pas per la plaça Major, a l'arribada, entrada, ixida i allunyament de Santa Maria i a l'entrada de la relíquia a la Sang.

El dissabte sonarà per a fer la crida a la Vigília i mentre comença la cerimònia, es recuperaran les cordes del campanar, s'alçaran les campanes a batall lligat per que no sonen les campanes i al Glòria voltejaran les sis campanes alhora, festejant que Nostre Senyor Jesucrist ha resucitat.

Conclusió

La recuperació del patrimoni cultural és important en tant en quant estiga justificada, per tant la difusió del patrimoni ens apropa els coneixements dels quals som deutors la nostra societat, i arribant a conèixer començarem a estimar. Què un grup de joves vulga a hores d'ara tornar a tocar aquest instrument, la matraca, no és cap caprich personal, sinó que està fonamentat en la recuperació del patrimoni cultural i a més a més en el sentit teològic d'unitat de la Passió de Crist. Entenenent aquests dos sentits, entendrem el so particular de la matraca, escoltant-lo com nostre i dels nostres avantpassats, pot ser tornem a comprendre què celebrem, on i perquè.

Aprofitem aquestes línies per agrair a German Peris, clavari 2007 de la Confraria de la Puríssima Sang de Nostre Senyor Jesucrist i a la seu Majoralia, l'interès que han mostrat des del primer moment per a recuperar el so de la Setmana Santa Saguntina, més de mig segle silenciat, fent-se càrrec, en gran part, de la difícil restauració d'aquest instrument tan nostre, ignorat i oblidat que sembla cridar des del campanar, als sons dels seus martells de fusta, els crits dels *plegaors: Puríssima Sang de Jesucrist!!!!*

Confraria del Santíssim Sacrament, un any més.

Donís Farinós Peris

Majoral de la Confraria de Minerva 2007

Confrare

*Jaume Peris Matoses, In Memoriam
Clavari 1972*

He aquí, como me decía un amigo, una Semana que Jesucristo hizo Santa con su Sangre, nuestros mayores antigua con su oración, y nosotros nueva con nuestras ilusiones.¹

Benvolgut lector, en l'article d'enguany de la Confraria de Minerva, volem fer públics una xicoteta part dels llibres que es conserven a la Confraria , datats de l'any 1862. Concretament es tracta de tres llibres, un d'actes, altres de comptes i un altre de registres de clavaris i majoralas fins l'actualitat.

També agrair a la Majoralia 2007, la invitació a participar en aquest llibre i desitjant-los que tinguen una bona "festa", els ha arribat el gran moment , i sé que des de fa molt de temps, estan esperant tots ells.

El projecte que té la Confraria de Minerva sobre els llibres per a aquest any, a iniciativa de la junta anterior, és que estos siguin digitalitzats, per a que es puguen fàcilment consultar, i posteriorment, fer un espai destinat per a que siguin conservats en un bon estat.

En ells, trobem fets, dates i anotacions molt rellevants per a l'estudi de la Confraria i de la història del nostre poble, molt interessants , com podran apreciar de seguida.

Els textos són escrits per Onofre Ignacio Larcada Llopis, clavari de l'any 1863, tractant de recopilar el vuit que deixà en la Confraria la guerra de la

---

¹ PERIS MATOSES, Jaume: "Semana Santa Saguntina, 1972", *Setmana Santa Saguntina 1972*, Sagunt, Majoralia de la Puríssima Sang de Nostre Senyor Jesucrist, 1972, Op. Cit. p.

independència contra els francesos i recuperant el que es va poder salvar. Destaca per exemple, la datació de quan es va daurar el retaule major de Santa Maria i el seu cost, i les diferents confraries i comunitats que participaven en la procesó del Corpus Christi i Vuitava en aquella època, però millor deixar al lector que disfrute d'aquests xicotets fragments de història de la nostra ciutat.

Memoria

En el dia 20 de Febrero del año 1773 Setralsado el Santissimo Sacramento al Altar mayor de esta Iglesia de Santa Maria, que sehabia acabado de dorar y hecho nuevo el Tabernáculo, habiendo costado de dorar el Altar la cantidad de 3400 Libras, y el tabernáculo 400 Libras. Sehizo una procesión general mui Solemne, costeo todo el gasto de dicha Procesión y función la cofradía del Smo Sacramento, siendo Clavario el Dr. D. Manuel Valero, mayoral primero Luis Romero, segundo Pedro Juan Agustí, tercero Francisco Cambra y cuarto Pablo Valero [dues ratlles] Salieron las andas del Santissimo que las llebaban cuatro Clerigos beneficiados, y cuatro religiosos dos del convento de San Francisco y dos de la Trinidad, ambos de esta villa, para llevar las muletas, se vistieron de Angeles cuatro muchachos, que fueron Salvador Llopis, Vicente Michavila, Andres Graullera y Melchor Zeyxero, [dues ratlles] Salio la procesión por la puerta de arriba que mira al castillo, y por la calle mayor bajo hasta dar la buelta por la Cruz se Sn Salvador, siguiendo por el camino Real hasta entrar en la Parroquia, y colocar el Señor en el nuevo tabernaculo [dues ratlles] El orden que guardaba la procesión despues de la primera Cruz, el gremio de Zapateros con su imagen de San Crispin Crispiniano, Santa Maria Madalena, con sus debotos y ermitaño, de su hermita en el Castillo, La Divina Pastora de la debocion del Rosario de San Salvador, luego once cofradías de la Parroquia y Ermitas, por su orden y ocupando sus puestos pertenecientes, cada una con su Imagen y Guion, adornadas con el mayor fausto y riqueza; que aportfia podian esmerarse, el numero de luces fue tan numeroso que no sepodia contar, seguian a estos las comunidades de San Fran^{co}, trinidad, y Padres de las Monjas, luego los tonrcantes a son de Timbal, seguiase a estos la segunda Cruz, el Guion del Sacramento con 32 cofadres del sacramento, con sus hachas vestidos de negro segun acostumbran vestir los mayoraes de esta cofadría; luego el R^{do}. Clero, el Palio lo llevaba el Ayuntamiento y las personas mas distinguidas de la Villa, y el Seños a todo el mundo colocado en su custodia y llevado como seha dicho antes, al rededor del Palio iban soldados con bayoneta Calada y

por ultimo un inumerable acompañamiento de ambos sexos en terminos que fue la mayor solemnidad que hasta entonces se habia visto en esta villa. Esta memoria se ha copiado de un escrito suelto de uno de los clavarios de esta cofradía, por el que inscribe.

Onofre Igº Larcada.
Clavario

Libro que se ha formado en el año 1862. Siendo Clavario Manuel Peris

Para todas las noticias y memorias de la Loable cofradía del Santísimo sacramento dicha de Minerva, fundada en esta Parroquia de Santa María de Murviedro para que se sigan los usos, costumbres y servicios, que de tiempo inmemorial se practican en la misma, con todo lo que ha podido adquirirse, por la falta de libros y demás documentos perdidos por los motivos que se diran.

En la guerra de la Independencia contra los Franceses que empezó el año 1808. y concluyó en el 1814. durante dicho tiempo tuvieron que emigrar los vecinos de esta Villa por dos veces, y en la última quedó enteramente abandonada sin quedar en ella un solo vecino, por espacio de Once meses, por la ocupación en ella y su Castillo de las tropas Francesas; fortificaron la Población, y permanecieron en ella cerca de un año; cuando ya no quedaba ejército de los franceses en España, mas que la guarnición en esta fortaleza y otras, durante dichos once meses, en cuya época estuvo bloqueada esta Población por las tropas Españolas, sin que pudiese entrar vecino alguno, quedando por ello abandonadas las Iglesias, Archibos, y todas las casas a discreción a las tropas enemigas, en cuyo tiempo se perdieron los libros, y documentos, efectos, cera y demás que existían en la Sacristía de la cofradía, se estropeó y robó el precioso Guion o Estandarte de Terciopelo carmesí, guardado en plata de martillo, con otras muchas cosas que desaparecieron de la Iglesia, quedando también saqueadas y destrozadas las casas. Y al regreso a los vecinos a sus casas, solo se encontró un libro de la cofradía incompleto donde se notaba al principio del mismo el Abecedario en blanco para inscribir los cofrades que ingresan en la Cofradía, las cuentas del año 1809. del Clavario D. Miguel de Burgada y Vergés a fojas 57. buelta del mismo, y luego seguirán los asientos de los años posteriores, cuentas y deliberaciones, cuyo libro padeció un segundo destrozo en el año 1823, en la imbatión en esta Villa del Ejército del General Ballesteros, en la que tuvieron que abandonar la Población sus vecinos, por la defensa de la guarnición que había en

el Castillo del Exercito Realista, segun la nota puesta en la primera foja de dicho libro, alparecer de letra del Prior D. Mariano Valls beneficiado de este Clero, tambien seven notadas y anadidas, cuentas y deliberaciones posteriores al año 1823. hasta que seformo otro libro en el año 1828 que es el que ha seguido, todo lo que se nota para gobierno de esta cofadria, lo que firmaran en Murlviedro a 14 de Julio de 1863.

Manuel Peris

Onofre Igº Larcada
Clavario

En la missa del soterrar del bon amic Jaume

I te'n vas, Jaume, del nostre costat,
i te'n vas a un paradís millor,
i te'n vas amb el Nostre Senyor,
a jaure entre roses del seu sembrat.
I te'n vas de Sagunt que t'ha criat
i dels arbres que fores el seu pastor,
i de l'aigua i de l'horta i la sentor
que cada matí et donava amistat.
No te'n vages, Jaume, queda't en l'arqueta
del nostre cor d'amor i sentiment...
Però ves-te'n, que Déu omnipotent
ja t'ha amanit celeste tartaneta.
Gràcies per l'enramada endolceïda
del dia més gran de la meua vida.

Santa Maria de Sagunt,
4 de desembre del Any del Senyor 2006.
Josep Martínez Rondan

TREBALLS LITERARIS,
DOCUMENTACIÓ I CRÒNIQUES

“In Passione Domini Del grabado al libro. Siglo XV al XVIII”.

José Luis Martí González

Este fue el nombre de la primera exposición organizada por la Mayoralía 2007 de la Cofradía de la Purísima Sangre de Nuestro Señor Jesucrito de Sagunto.

Un evento cuyo inicio, cronológicamente hablando, arranca en el siglo XV, el mismo en que se fundó la Cofradía de la Sangre, y en la que se contempló parte de los misales, libros y grabados procedentes del fondo familiar Novella-Mínguez.

En esta exposición pudimos contemplar manuscritos, libros e incunables, de incalculable valor, incluida alguna pieza única, y una magnífica selección de grabados religiosos donde se muestran diversos pasajes bíblicos, algunos de ellos de gran belleza plástica, que se resalta, aun más si cabe, si se tiene en cuenta las técnicas que se empleaban en la época en que fueron creados.

La palabra de Jesucristo, sus hechos, milagros y sacrificio por las personas, el derramamiento de su sangre, que esta Cofradía venera, y su humanidad, fue lo que se transmitió y que impregnó las páginas de los primeros códices que se elaboraron.

Fueron los cuatro evangelistas, Mateo, Marcos, Lucas y Juan, que pudimos contemplar en diversos grabados, los que dejaron escrito aquello que la comunidad cristiana nos enseña y atestigua desde hace años.

Los códices fueron uno de elementos que marcaron la autosuficiencia de los monasterios, siendo escasa su demanda. Con la llegada de las universidades esta demanda fue en aumento, ya que comenzaron a ser numerosas las

personas que los precisaban para su trabajo o estudio. En ese momento el libro dejó de ser un depósito de antigua sabiduría y pasaba a ser un instrumento de conocimiento.

En sus albores fueron los propios impresores los que financiaron y organizaron la fabricación de tipos, siendo orfebres y grabadores de moneda los primeros en crear relieves sobre metal, estableciéndose en gremios en las principales ciudades.

No obstante, existe la teoría de que los tipos usados eran de madera, en lugar de metálicos, aunque, probablemente, debieron coexistir ambos, dependiendo de la zona donde se utilizaron.

Motivado por la búsqueda de nuevos tipos que sustituyeran a los góticos en el trabajo de impresión, e incluso para facilitar la lectura, se fueron introduciendo nuevas tipografías, algunas de ellas apoyadas en el movimiento del Humanismo Italiano.

Sirva como ejemplo el de Erasmo que utilizó la redonda para la impresión de sus libros como medio de difusión de sus pensamientos, desplazando de sur a norte el uso de la gótica, hasta el Concilio de Trento que fue el que dictó que tipografía se utilizaría en cada tipo de libro. Para misales, eclesiásticos y cantoriales fue la rotunda alemana.

De forma paulatina se incorporaban nuevos detalles, como los de Jenson y Felice Feliciano que introdujeron y dibujaron los tipos capitales romanos según un esquema geométrico o Aldo Manuzio que introdujo la escritura cursiva como símbolo del Humanismo erudito.

Así mismo la monarquía Francesa impulsó el movimiento Humanista, contando con el introductor del francés como lengua literaria y reformador del arte del libro, Geofrey Tory, que fue conocido como el *imprimeur du roi*.

Lo que marcó el punto y aparte, fue la aparición, en 1450, de la imprenta de caracteres móviles, atribuida al alemán de Maguncia Johann Gutemberg. Este acontecimiento vino a revolucionar el mundo de los libros y su difusión, editando las Biblias Mazarina, de 42 líneas, y Schelhorn de 36. Se acercaba el fin de la era de los incunables, que corresponde a las obras datadas antes del 1 de enero de 1501, aunque en algunas zonas, como España, esa fecha se retrasó hasta 1521 por la paulatina introducción de los métodos empleados en su impresión.

Esas primeras ediciones imitaban fielmente los manuscritos, abaratando los costes al realizar impresiones “en serie” que no superaban los 300 ejemplares, respetando las dimensiones originales, dejando huecos para incluir miniaturas, letras capitales, anotaciones, títulos, etc ...

Elementos como el papel se van imponiendo al pergamino o vitela, la mancha de tinta es más compacta y el texto se distribuye de manera justificada, bien a dos columnas si el libro es grande o en el centro con tipos grandes, con glosas a los lados. El gran formato se reserva a los misales y biblia y se va adoptando un formato más pequeño para lecturas recreativas.

Otros elementos que evolucionaron fueron las ilustraciones que en los inicios de la imprenta continuaban siendo hechas a mano para pasar a ser sustituidas por bellas xilogravías.

Estas planchas xilográficas se usaron, igualmente, en los colofones donde se impusieron marcas tipográficas, como la fecha y lugar de impresión, tomando como primer ejemplo el “Libro de los Psalmos” impreso por Fust y Schoeffer, socios y sucesores de Gutenberg. Schoeffer era yerno de Gutenberg y del que se contemplaron algunos grabados en la exposición.

En este aspecto, el primer libro con grabados editado en España fue el “Fasciculus temporum” de Werner Rolewinck, impreso en el taller sevillano de Alfonso del Puerto y Bartolomé Segura.

Sólo la calcografía consiguió desplazar a las planchas de madera del lugar relevante que tenían en la elaboración de los grabados de los libros durante los siglos XVII y XVIII, aunque no conseguirán su total desaparición.

¹Tras Alemania, por proximidad geográfica, el siguiente país donde se implantó la imprenta fue Italia, situándose su epicentro en Venecia, donde en 1469 abrió la primera imprenta, llegando a 417 en 1500. Fueron los impresores venecianos los que dotaron a los libros de una belleza diferencial, con novedades en la tipografía y una mayor riqueza ilustrativa.

En España, y más concretamente, en Valencia se tiene constancia de que la primera imprenta comenzó a trabajar en 1470, de donde salió la primera obra con fecha impresa, que data de 1475 y cuyo título era el “*Comprehensorium*”.

Gutenberg, al crear la imprenta, buscaba explotar el negocio de copiar en serie libros de cualquier tipo para comercializarlos, pero en sus inicios, fueron los de carácter religioso los que centraron sus ediciones, en forma de biblias completas, parciales, libros litúrgicos, misales, etc ...

Prueba de ello es que entre 1450 y 1500 se imprimieron más de 6.000 incunables diferentes, algo inimaginable hasta entonces.

Es a principios del XVI, concretamente entre 1514 y 1517, cuando Arnaldo de Brocar compuso, por orden del Cardenal Cisneros la obra más importante del Renacimiento Español. La primera reproducción completa de la Biblia en Europa.

En la exposición se pudieron contemplar manuscritos en cirílico del siglo XV, un incunable de 1487 con tipografía minúscula gótica textual, un magnífico misal de 1742 del que procede el grabado del cartel anunciador de la exposición y la joya de la misma, un manuscrito único datado en 1647 dirigido al Conde Duque de Olivares y que es la 2ª parte del que se envió al Duque de Osuna y que se encuentra en la Biblioteca Nacional.

Así mismo pudimos ver la evolución de las técnicas de impresión a medida que pasaba el tiempo, a través de una gran variedad de rituales, misales y biblias, la mayoría de los siglos XVI al XVIII, ilustradas con profusos y bellos grabados de diversos pasajes bíblicos.

La parte de grabados estaba formada por una completa colección, todos de corte religiosos bien en blanco y negro o color, y en los que destacaban imágenes de Nuestro Señor Jesucristo y los Apóstoles, los cuatro evangelistas y otras procedentes de pasajes de la Biblia, la Anunciación, la Natividad, la Pasión, Crucifixión y Resurrección de Nuestro Señor, todo ello cuidadamente enmarcado.

Todo el material contemplado en la exposición procede de la colección particular de uno de los mayordomos de la cofradía de 2007, Paco Novella Mínguez, quien, desde hace años, ha ido creando, de forma silenciosa y sencilla, una magnífica colección de la que pudimos contemplar una pequeña muestra en esta exposición que vino a marcar el primero de los logros y éxitos que la Mayoralía de este año dejará escrito con letras oro en la historia de la Cofradía de la Purísima Sangre de Nuestro Señor Jesucristo de Sagunto.

Un regalo a la Cofradía de la Sangre que ha tardado 5 años en llegar a buen término

Mayoralía de la Purísima Sangre del año 2006

EL DE LA MAYORALIA DE LA SANGRE DEL AÑO 2000

El motivo de este título es muy sencillo de explicar: Cuando en la Junta General de la Cofradía del año 1999 fuimos nombrados para “hacer la Festa” en el año 2000, ya teníamos pensado los regalos que íbamos a donar a la Cofradía: Un Estandarte, un Tapiz para la Vera Cruz, y el más importante, solicitar y conseguir el título de

“FIESTA DE INTERES TURISTICO NACIONAL”

para la SEMANA SANTA DE SAGUNTO. Un título que ya tenían otras Semanas Santas con igual ó menor categoría que la nuestra, pero que nadie en Sagunto había nunca solicitado, hasta que nuestra Mayoralía lo hizo. Pensado y hecho.

Enterados de los pasos y formalidades legales a seguir, con fecha 26 de Mayo de 1999 la Mayoralía presentó la solicitud (doc. nº 1) en la AGENCIA VALENCIANA DE TURISMO, junto con un gran expediente solicitando dicho título.

Después de 3 denegaciones por parte del Ministerio, que no nos amedrentaron, continuamos luchando sin descanso y en sucesivas ocasiones remitimos al Ministerio más documentos e información y personalmente en una ocasión el padre de nuestro Clavario visitó en su despacho a la Subdirectora de Turismo en Madrid, entregándole un ejemplar de su libro “Historia de la Semana Santa de Sagunto” y los dos tomos de los libros de A. Chabret, “Sagunto su Historia y sus Monumentos”; la Sra. Lucas agradeció el obsequio pero le reiteró que había que cumplir con los requisitos que exigía el Real Decreto, sobre publicidad a nivel nacional de prensa, radio y televisión.

La publicidad en prensa se hizo en el diario “El Mundo”; en la radio, en Onda Cero Radio, con tres entrevistas al padre de nuestro Clavario y en la televisión en un Telediario a la 15 horas, en la 1ª Cadena de TVE.

Con el certificado de la emisión de un pequeño reportaje por la 1^a de TVE, cumplimos con los requisitos de la Real Orden (doc. nº. 2). Adjuntamos un pequeño resumen cronológico del correo emitido y recibido en todos estos años de gestión (doc. nº. 3)

A nuestro esfuerzo se unió el Excmo. Ayuntamiento, Junta Directiva de la Cofradía, y las Mayoralías de los años 2001, 2002, 2003, 2004.

Poco tiempo después del envío al Ministerio del documento nº 2, y con fecha del 20 de Julio del 2004, el Secretario General de Turismo, comunica (doc. nº 4) al Secretario Autonómico de Turismo de la Comunidad Valenciana la concesión del Título de

“FIESTA DE INTERES TURISTICO NACIONAL”

para la SEMANA SANTA DE SAGUNTO.

En el B.O.E. fue publicado el miércoles 25 de agosto de 2004 (doc. nº 5).

Siguiendo los cauces legales, la AGENCIA VALENCIANA DE TURISMO con fecha 10-10-2004 (doc. nº 6) comunicó a la Mayoralía de la Sangre del año 2000 (como iniciadores de la solicitud) la concesión del ansiado título, que ofrecemos a la Cofradía de la Sangre y al pueblo de Sagunto, como el último regalo de nuestra Mayoralía, que ni más ni menos hemos tardado CINCO AÑOS, UN MES Y 24 DÍAS en conseguirlo.

El **Documento Oficial**, de la concesión de tan ansiado título, que debidamente enmarcado donaremos al Museo de la Cofradía, junto con un completo dossier de 48 folios en el que van casi todas las gestiones que hemos hecho para obtener dicho título, y así junto con los demás dossier, que puedan presentarse, poder reunir un completo expediente que pueda ser consultado por todo cofrade que así lo deseé.

¡ PURÍSSIMA SANG DE JESUCRIST !

CARLOS CARUANA CLEMENTE
Clavario de la Purísima Sangre del año 2000
Pl. Cronista Chabret, 1-3º
46500 SAGUNTO (Valencia)

10 Mayo 2004

SRA. D^a. ROSARIO LUCAS
Subdirectora General de Calidad e Innovación Turísticas
C/ José Lázaro Galdiano, 6
28036 MADRID

Refº. Solicitud Declaración Interés Turístico Semana Santa de Sagunto

Adjunto tengo el gusto de remitirle el original del certificado emitido, con fecha del 22 de abril pasado, por D. José Llorca Bertomeu, Director del Centro de Producción de T.V.E. en la Comunidad Valenciana, en la que da testimonio de que en el Telediario de las 15:00 del sábado 10 de abril del presente año, se emitieron resúmenes de varios actos de la Semana Santa Saguntina.

Con este certificado se cumplen todos los requisitos que, sobre la publicidad a nivel nacional en radio, prensa y televisión, estipula la O.M. del 27 de septiembre de 1987, en su Artº 6º, apartado d.

Sagunto entero está ansioso de recibir la buena noticia.

Esperando sus gratas noticias, me despido muy atentamente

Fdo.: Carlos Caruana Clemente
Clavario año 2000

Sagunto, 3 de Mayo de 1999

CARLOS CARUANA CLEMENTE
Clavario de la Cofradía de la Purísima Sangre
De Nuestro Señor Jesucristo de Sagunto año 1999-2000
Pl. Cronista Chabret, nº. 1-3º
46500 SAGUNTO (Valencia)

AGENCIA VALENCIANA DE TURISMO
Ilmo. Sr. Presidente Ejecutivo
Avda. de Aragón, 30-8º
46021 VALENCIA.

Muy Sr. Mio :

El motivo de la presente es solicitar la declaración de "FIESTA DE INTERES TURISTICO" ó "FIESTA DE INTERES TURISTICO NACIONAL" para las conmemoraciones de la SEMANA SANTA SAGUNTINA.

La fiesta de la Semana Santa Saguntina tiene una antigüedad de más de 500 años, ya que se remonta a finales del siglo XV, coincidiendo con la expulsión de los judíos por los Reyes Católicos en el año 1492, y desde entonces y hasta nuestros días (y esperemos que por muchos siglos más) las tradiciones se han ido manteniendo y conservando generación tras generación.

En el año 1992, al celebrar su Vº Centenario, la Cofradía de la Purísima Sangre, solicitó y obtuvo de S.M. el Rey D. JUAN CARLOS I la Presidencia de Honor, así como la concesión por parte de la Santa Sede del Año Santo para la Ciudad de Sagunto; asimismo, le fue concedida la Medalla de Oro de la Ciudad, como también el Premio de Relaciones Públicas de la Comunidad Valenciana de 1992 para Entidades sin ánimo de lucro, en dura competencia con el Misterio de Elche, el Premio IMPORTANTE DEL MES, en abril de 1992 concedido por el diario Levante, etc., etc.

La apertura del Año Santo contó con la participación de nuestro querido y añorado Cardenal D. Vicente Enrique Tamayo.

Pero el PREMIO más importante habría que concedérselo a los hombres y mujeres del PUEBLO de SAGUNTO, que con su esfuerzo y sacrificio han sabido mantener viva la fe de sus antepasados a través de los siglos.

Para apoyar mi solicitud de que sea declarada la Semana Santa Saguntina como "FIESTA DE INTERES TURISTICO" ó "FIESTA DE INTERES TURISTICO NACIONAL", le adjunto la siguiente documentación:

1º.- Foto de S. M. El Rey D. Juan Carlos saludando a la Cofradía, así como fotocopia del título de Presidente de Honor.

2º.- Informe elaborado por el Excmo. Ayuntamiento de Sagunto (Delegación de Turismo) sobre la fiesta de la Semana Santa Saguntina.

- 3º.- Solicitud del Prior de la Cofradía para la Indulgencia Plenaria.
- 4º.- Informe del Cronista de la Ciudad de Sagunto sobre la Semana Santa Saguntina.
- 5º.- Libro editado con ocasión del Vº Centenario.
- 6º.- Libro editado sobre el itinerario del Viernes Santo Saguntino.
- 7º.- Una revista, del año 1994, similar a la que cada año edita cada Mayoralía.
- 8.- Folleto ilustrativo del Excmo. Ayuntamiento con la relación y precios de hoteles de Sagunto.
- 9.- Informe de la infraestructura vial y comunicaciones de Sagunto.
- 10.- Documentación sobre la concesión por parte del diario de la Comunidad Valenciana "LEVANTE", del premio mensual denominado "IMPORTANTE DEL MES", correspondiente al de Abril de 1992.
- 11.- Varias fotocopias de noticias relacionadas con la Semana Santa Saguntina aparecidas en diversos periódicos.
- 12.- Diversos carteles publicitarios editados en diferentes años por las Mayoralías respectivas.
- 13.- Varios folletos editados por el Excmo. Ayuntamiento de Sagunto en los que siempre aparece diversos momentos de la Semana Santa Saguntina, entre el vanopinto abanico de posibilidades turísticas del Sagunto ibero, romano y árabe.
- Espreso, de todo corazón, que por todos los motivos anteriormente expuestos y por la alegría que se llevaría todo el pueblo de Sagunto al saber que, por fin, su ancestral y tradicional SEMANA SANTA SAGUNTINA, tendrá su recompensa cuando podamos pregonar a los cuatro vientos que también nosotros tenemos una fiesta declarada de "INTERES TURÍSTICO" ó "INTERES TURÍSTICO NACIONAL".
- Esperando con impaciencia sus, espero, gratas noticias me despido muy atentamente

Carlos Caruana Clemente
Clavario año 1999-2000

A continuación relacionamos la documentación emitida y recibida por nuestra Mayoralía que ha servido para conseguir esta Declaración de Interés Turístico.

1. 3-05-1999 Carta a la Agencia Valenciana de Turismo, solicitando la Declaración.
2. 23-06-1999 Contestación de la A.V.T., pidiendo un acuerdo del Ayuntamiento.
3. 12-07-1999 Solicitud al Ayuntamiento para que adopten el acuerdo.
4. 20-08-1999 Certificado del Ayuntamiento confirmando la adopción del acuerdo.
5. 21-09-1999 Carta personal del Sr. Alcalde notificándonos el acuerdo.
6. 10-11-1999 La Mayoralía comunica a los medios la solicitud de la Declaración.(2)
7. 12-11-1999 Carta del Ministerio notificando que falta material de promoción.
8. 22-11-1999 Carta a T.V.E. solicitando la emisión de algún acto.
9. 22-11-1999 Carta a CANAL 9 solicitando la emisión de algún acto.
10. 22-11-1999 Carta a la O.N.L.A.E. solicitando la celebración de un sorteo de lotería.
11. 29-02-2000 Contestación de T.V.E. denegando nuestra petición.
12. 2-3-2000 Contestación de la O.N.L.A.E. señalando sus condicionantes.
13. 9-03-2000 Carta al Ministerio enviando más documentación.
14. 29-03-2000 Carta de la Biblioteca Nacional con la Orden Ministerial de 27-9-1987.
15. 04-04-2000 2º desestimación de nuestra solicitud por parte del Ministerio.
16. 22-04-2000 Anuncio publicitario en el periódico El Mundo
17. 21-06-2000 Carta al Consejero Delegado de la Biblioteca Nacional.
18. 7-02-2001 Carta a la Cadena Cope para contratar unas cuñas publicitarias.
19. 12-02-2001 Contestación de la Cadena Cope de radio.
20. 8-03-2001 Carta a Juano Huerta del periódico El Mundo.
21. 28-03-2001 Presupuesto de Onda Cero, radio.
22. 1-04-2001 Información a Onda Cero, radio.
23. 1-04-2001 Más información a Onda Cero, radio.
24. 2-04-2001 Cuñas publicitarias de Onda Cero, radio.
25. 2-04-2001 Orden de contratación publicitaria de Onda Cero, radio.
26. 6-04-2001 Factura de Onda Cero radio.
27. 8-04-2001 Certificado de emisión de un reportaje de Onda Cero, radio.
28. 9-05-2001 Nueva carta al Ministerio con más documentación.
29. 23-07-2001 3º denegación del Ministerio por falta de publicidad.
30. 14-09-2001 Nueva carta a T.V.E. solicitando retransmita algún acto.
31. 6-11-2001 Carta al Ministerio aclarando unos conceptos de la publicidad.
32. 29-01-2002 Carta a María Teresa Campos, presentadora de TELE 5.
33. 25-02-2002 Contestación de T.V. E. lamentando no poder venir.
34. 15-04-2004 Carta al Director de TVE en Valencia solicitando un certificado.
35. 22-04-2004 Contestación de D. José Llorca Bertomeu, Director de TVE.
36. 10-05-2004 Carta al Ministerio con envío del certificado de TVE en Valencia.
37. 20-07-2004 Carta del Ministerio al Ayto. comunicando la concesión del título.
38. 28-07-2004 La noticia de la concesión en los diarios Las Provincias y Levante.
39. 29-07-2004 La noticia de la concesión en los semanales El Económico y La Gaceta.
40. 25-08-2004 Publicación en el B.O.E. de la concesión del título.
41. 5-10-2004 Carta de la Agencia Valenciana de Turismo a la Mayoralía del año 2000 comunicando la concesión del título de "FESTA DE INTERÉS TURÍSTICO NACIONAL" para la SEMANA SANTA DE SAGUNTO.

Mayoralía de la Purísima Sangre del año 2000, Sagunto

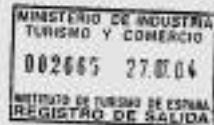

MINISTERIO
DE INDUSTRIA,
TURISMO
Y COMERCIO

SECRETARÍA DE ESTADO DE
TURISMO Y COMERCIO
SECRETARÍA GENERAL DE
TURISMO

SUBDIRECCIÓN GENERAL
DE CALIDAD E INNOVACIÓN
TURÍSTICA

Ilmo. Sr. D. Matías Pérez Such.
Secretario Autonómico de Turismo
COMUNIDAD VALENCIANA
Avda. de Aragón, 36-B
46021 - VALENCIA

Madrid, 20 de julio de 2004

Estimado Amigo:

Me complace comunicarte que, una vez estudiada la documentación, en la que se solicitaba la declaración de Fiesta de Interés Turístico Nacional para la "Semana Santa" de Sagunto, esta Secretaría General ha decidido otorgarle el título honorífico solicitado.

Al mismo tiempo, pongo en tu conocimiento que, con esta misma fecha, remito al Exmo. Ayuntamiento de Sagunto, la decisión tomada de concederte la mencionada distinción a su Semana Santa.

Recibe un cordial saludo,

EL SECRETARIO GENERAL DE TURISMO

Raimon Martínez Fraile

<http://www.igt.turisme.es>
Correos electrónicos

C/ JOSE LÁZARO GILIANO, 6
28008 MADRID
TEL. 91 1234567
FAX 91 1234567

2006

Miercoles 25 agosto 2004

BOE núm. 205

15440

RESOLUCIÓN de 20 de julio de 2004, de la Secretaría General de Turismo, por la que se modifica el título de «Plano de Recorrido Turístico Saguntino» a la Artículo Anexo de Sagunto.

De conformidad con lo dispuesto en el artículo 6º, apartado 2º, de la Circular Ministerial de 20 de septiembre de 1997 (B.O.E. de 27 de octubre), este Secretario General de Turismo ha tenido a bien resanar el título de efecto de «Plano Turístico Saguntino», a la siguiente forma:

Plano Turístico de Sagunto (Valencia)

Lo que se hace público a todos los efechos.

Madrid, a 20 de julio de 2004.—El Secretario general, Ramón Martínez Prado.

MINISTERIO DE AGRICULTURA, PESCA Y ALIMENTACIÓN

15441

ORDEN APA/2055/2004, de 2 de agosto, por la que se establece el Reglamento de la Denominación Especial «Jabón de Treviño» y de su Consejo Regulador.

De conformidad con lo establecido en el artículo 1 del Real Decreto 1540/1998, de 22 de octubre, por el que se regula el procedimiento para la tramitación de las solicitudes de inscripción en el Registro Centralizado de las Denominaciones de Origen Protegidas y de las Indicaciones Geográficas Protegidas, por acuerdo del artículo 5.2 del Reglamento (CE) 2055/1998, del Consejo, de 16 de julio de 1992, relativo a la protección de las indicaciones geográficas y de las denominaciones de origen de los productos agrícolas y alimenticios, se podrá conceder una protección denominativa nacional a partir de la fecha de la tramitación de la solicitud de registro a la Comisión Europea.

Representante del Gobierno de régimen de la Denominación Especial «Jabón de Treviño» que se ajusta a lo dispuesto en el Reglamento (CE) 2055/1998, en el nº 1 del Anexo, de 16 de julio de 1992, del Vito y del Fino, en la Ley 24/1992, de 1 de diciembre, del Estatuto de la vila, del vito y del fino, y sus disposiciones, y en su Reglamento, aprobado por Real Decreto 205/1992, de 8 de julio, y aprobado el Reglamento de la Denominación Especial «Jabón de Treviño» por Orden de 18 de febrero de 2004 de la Consejería de Agricultura y Pesca de la Junta de Andalucía, de acuerdo con lo establecido en el Real Decreto 2795/1993, de 8 de octubre, sobre Ensayos de funciones y servicios del Estado a la Comunidad Autónoma de Andalucía en materia de agricultura, pesca y alimentación, creóse el Consejo de la Denominación Especial «Jabón de Treviño».

En su virtud dispongo:

Artículo 1º. Título.

Se nombra el Reglamento de la Denominación Especial «Jabón de Treviño», aprobado por Orden de 18 de febrero de 2004 de la Consejería de Agricultura y Pesca de la Junta de Andalucía, que figura como anexo a la presente Disposición, con el nombre traductor establecido en el artículo 6.6 del Reglamento (CE) 2055/1998, una vez que la solicitud de registro ha sido transmitida a la Comisión Europea.

Disposición final única. Entrada en vigor.

La presente Orden entra en vigor el día siguiente al de su publicación en el Boletín Oficial del Estado.

Madrid, 2 de agosto de 2004.

REPARTO MINISTERIAL

ANEXO

Reglamento de la Denominación Especial «Jabón de Treviño» y de su Consejo Regulador

CAPÍTULO I

Disposiciones generales

Artículo 1. Proyecto protegido.

Quedan protegidos con la Denominación Especial «Jabón de Treviño» los jabones totalmente elaborados bajo una denominación geográfica que, recubriendo todas las características definidas en esta Denominación, hayan cumplido en sus fases de elaboración, todas las respectivas obligaciones establecidas y se la legislación vigente.

Artículo 2. Extensión de la protección.

1. La protección otorgada en el artículo 1 de la Denominación Especial y sus normas generales de desarrollo se aplica a los jabones:

2. El nombre de la Denominación Especial se empleará en su完整性, es decir, con las tres palabras, «Jabón de Treviño», en el mismo orden y con los mismos contenidos.

3. Queda permitida la utilización, a otros fines, de marcas, logotipos, expresiones y signos, que, por su semejanza fonética o gráfica con los principios propios incluidos en la Denominación, sean en el uso que se les da, de acuerdo con las normas establecidas en el artículo 10, apartado 1º, punto b), de la legislación europea, que resulten perjudiciales para las industrias que se consideran a continuación o cuando se trate de industrias en su misma categoría.

Artículo 3. Organismos competentes.

1. La defensa de la Denominación Especial, la supervisión de su Regulación, la vigilancia del cumplimiento del mismo, así como el fomento y control de la calidad de los jabones, corresponde, quedando subordinada al Consejo Regulador, a la Consejería de Agricultura y Pesca de la Junta de Andalucía y al Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación, en el sentido de su competencia correspondiente.

2. El Consejero de Agricultura y Pesca de la Junta de Andalucía aprobó el Manual de Control y Prevención establecido por el Consejo Regulador en aplicación de la Norma 20-00041, «Calidad general referida a los organismos de certificación - jabones», que será puesta a disposición de los interesados.

3. El Consejo Regulador establece, a la Consejería de Agricultura y Pesca de la Junta de Andalucía, los criterios que tienen que darse a los jabones y derechos de los interesados, para su aprobación.

CAPÍTULO II

De la elaboración de los jabones titulados con el nombre

Artículo 4. Género jabón.

El tipo de jabón apto para la producción de estandartizadas con destino a la elaboración del jabón protegido por la Denominación Especial será el procedimiento de jabones elaborados en los hornos de la raza Lechón Large White y Duroc-Jersey.

Artículo 5. Descripción de los jabones.

1. Para la elaboración de los jabones protegidos, sólo podrán emplearse los aceites ricos en grasas hidrocarbonadas.

Mínimo 1 kg con grasa hidrocarbonada pura peso inferior a 12,5 kg Mínimo 1,8 kg con grasa hidrocarbonada pura peso de 12,5 a 15,5 kg.

Máximo 2 kg con grasa hidrocarbonada pura pesos superiores a 12,5 kg.

2. Los estandartizadas serán procesadas en hornos calentados a brasa.

3. El peso en frasco de las estandartizadas será menor de 11,2 kg Al objeto de garantizar las mejores características y a efectos del cumplimiento de las obligaciones de elaboración figura en el art. 30, se establecen los siguientes criterios:

Peso comprendido entre 11,2 kg y 12,5 kg para la primera clase.

Más de 12,5 kg y hasta 15,5 kg para la segunda clase.

Máster de 15,5 kg para la tercera clase.

5633

Mayoralía Purísima Sangre Año 2000
D. Carlos Caruana Clemente
Clavario
Pl. Cronista Chabret, 1-3º
46500 SAGUNTO (Valencia)

Valencia, 5 de octubre de 2004

Estimado Sr. Caruana,

Adjunto se remite copia de la carta enviada por parte del Secretario General de Turismo al Secretario Autonómico de Turismo, comunicándole la Declaración de FIESTAS DE INTERÉS TURÍSTICO NACIONAL, de la "Semana Santa" de Sagunto.

Asimismo adjuntamos la correspondiente resolución (20 de julio de 2004), publicada en el B.O.E. del 25 de agosto de 2004.

Reciba un cordial saludo,

EL JEFE DEL SERVICIO DE PROMOCIÓN

Jorge M. Guarro Monllor

Si el Divendres Sant acompanyes el confrare...

Josep Mª Francés Duato

Eixiràs de l'ermita de la Sang a les 6 del matí, i baixant pel carrer del mateix nom voràs enfront l'arc d'entrada al barri de la Jueria, i en arribar al carrer del Castell giraràs a mà dreta i trobaràs davant de tu tot un conjunt de cases que a dreta i esquerra tenen i han tingut molt a vore amb la història d'este poble. A la dreta cases que hui estan rehabilitades com a domicilis particulars i que els seus propietaris han tingut el detall de conservar arcs i murs centenaris. Una de les que més destaquen en este aspecte és la casa del Mestre Penya (abans Casa Cucaló) i que en un temps fou una carnisseria jueva. En l'actualitat està restaurada per la Generalitat i destinada a ser el Museu de Sagunt. A l'esquerra, l'edifici més notable és la Casa Vives de Canyamàs, més coneguda com la del Comte de Faura, que després fou del Duc de Gaeta i també s'ha conegut com a "Casa la Galmesa", ja que es casà amb una saguntina de cognom Galmes. A la part sud d'este edifici es troba l'arc de les Granotes, que comunica amb la part oest del barri de la Jueria. Enfront de nosaltres tindrem un vell edifici que era la casa dels Cubertorer, hui coneguda com a Casa Ovidio i Mesón Felipe.

Abans d'entrar a la plaça Major vorem a la dreta la Casa d'en Pau, hui coneguda com "Casa del Manyet". Girarem a l'esquerra i entrarem pel carrer de Mossén Gaspar Batalla, i davant de nosaltres tindrem la façana est de l'església arxiprestal de Santa Maria. A poc a poc va aclarint el dia i continuant al pas dels confrares que accompanyen la imatge del Nazaré, passem vora l'església buscant els carrers que ens portaran al Calvari. Enfront de nosaltres tindrem les ruïnes del Temple de Diana, i al seu costat la Casa del Notari, que actualment està en rehabilitació per tal que puga acollir els serveis d'informació per al turistes i per al ciutadans, entre altres aplicacions. Fou propietat d'un notari amb el mateix nom i cognom que el Baró de Canet, però sense el títol de noblesa, i als dos els deien Francisco Berenguer. En esta mateixa placeta estava la Casa dels Berenguer, que fou derruïda, i l'edifici resultant està habitat per la família Suay-Lluch i altres.

Entrem al carrer de l'Escola, i en poc més de 40 metres estarem pujant les primeres rampes del Calvari, amb Jesús de Natzaret, confrares, Majoralia de l'any en curs i el poble en general. Tots amb un silenci molt especial, que trenquen només els colps de les llances del saions amb les pedres de la muntanya, que callen quan canta el cor que acompanya l'anda. Estarem observant en eixe moment eixa eixida del sol per dalt de les teulades d'esta ciutat, que ha fet d'aquest moment de la Festa una característica pròpia i única de la Setmana Santa al llarg de tot l'Estat i que per este i altres passatges li ha valgut el reconeixement de FESTA D'INTERÉS TURÍSTIC NACIONAL.

Una vegada acabat l'acte de "fer les creus", baixem tots a l'església arxiprestal de Santa Maria. Allí tenen lloc els actes tradicionals, entre els quals destaca el *Sermó de la Galtà*. Acompanyarem l'anda del Nazaré a l'ermita de la Sang pel mateix recorregut que unes hores abans acabem de fer.

I com és costum des de fa segles, ens desdejunarem amb xocolate i pastes –en l'actualitat també amb xurros. Els més jovenets s'ajuntaran en quadrilles, i prepararan els detalls per als berenars de la Pasqua, i els més majors raonaran de si este any la pujada al Calvari i el sermó han sigut millor o pitjor que altres anys.

Al voltant de la part de la ciutat que hem recorregut de matí (pràcticament el barri de la Jueria) tenen lloc de vesprada dos actes tradicionals de la Festa, com són la Subhasta a les portes de l'ermita de la Sang i el *Sermó del Desenclavament* a l'església de Santa Maria.

El final d'estos actes porten tot seguit al començament de la representació religiosa que durant més de cinc segles corre els carrers de Sagunt: la processó de Divendres Sant.

De nou ens posarem al costat dels confrares per a contar-los totes aquelles riqueses patrimonials que els saguntins i visitants podran vore, però més a espai que nosaltres, al pas de la processó.

Eixim de nou de l'ermita de la Sang a les 8 de la vesprada, i pel mateix itinerari del matí farem cap a la plaça Major. Només entrar, a l'esquerra tenim l'edifici ja abandonat d'un forn conegut últimament com el Forn del Canari, que antigament fou propietat del senyor Muzquiz (conegut com a Comte de Gausa) i que era concessionari de molins i dels forns situats als carrers de J. Lerma 23, n'Abril 21, Penyetes 1 i Sant Miquel 15. Tots estos i el que acabem de vore tenen a la façana l'escut nobiliari del Comte de Gausa.

Al final de la plaça, al racó de l'esquerra, està l'Almàssera, també coneguda com l'Almodí. Entrem al carrer Major, i als pocs passos vorem un arc que dóna pas al que era el Fòrum Medieval i que fins fa uns anys era conegut com la plaça de la Pescateria. Més avant vorem l'ermita de la Mare de Déu dels Desemparats i Sant Roc. En la façana dels números 13 al 21 estava l'edifici que

era la “Casa del Obispo”, i també de Vives de Canyamàs, Comte de Faura. Actualment té l’indicatiu de “Palau del Delme”. La casa del núm. 35 era coneguda com la Casa de les Cadenes, i era de Florencio Armay.

Més avant està la casa del comte Soto Ameno, coneguda com a Casa de Barta, que fou derruïda i s’hi ha construït un edifici modern. A mà dreta passem per davant de l’ermita de Sant Miquel, i enfront tenim el forn que hem anomenat del senyor Muzquiz. Seguint pel carrer estret –una vegada, un amic meu que acabava d’arribar a Sagunt digué: “si este és el carrer Major, ¿com seran els altres”?–, arribem al lloc on estava la Porta Ferrissa (que antigament era una de les portes de la ciutat emmurallada), i amb molta precaució per l’empinat de la baixada, farem cap a l’església del Salvador, on és tradició que la Vera Creu entre portada pels components de la Majoralia de l’any. A l’eixida continuarem pel carrer de València i en arribar on era el Cine Marvi tenim en l’actualitat la sort de comptar amb el descobriment d’un habitatge romà (una *domus romana*) i que dóna als arqueòlegs motius d’estudi per a anar completant la informació de l’època dels romans a la nostra ciutat.

Ja entrem en el carrer del Camí Reial, centre urbà de la ciutat, i que fins al segle XIX formava part de la carretera que unia la costa amb les terres altes de l’Aragó; per motiu que els reis de l’època tenien el pas per este lloc, se li donà el nom de Camí Reial. Fins que el traçat de la carretera anava junt a les antigues muralles del poble, pràcticament no es va construir cap edifici fora dels murs, i quan la carretera nacional 234 tingué l’actual enllaç amb la N-340, en la ciutat començaren a edificar a dreta i esquerra de l’actual carrer del Camí Reial.

Seguint els passos dels confrares, i després de més de dos hores de caminar, passem per davant de la Casa de Brugada, més coneguda com el col·legi de les Dominiques, que actualment sols és residència d’elles. Este senyor fou cofundador de la Societat Vitivinícola en 1875. Uns anys després llegà l’edifici condicionalment a la congregació religiosa i la Societat de la Viti hagué d’anar-se’n de l’edifici.

Enfront de nosaltres tenim “la Llotgeta”, coneguda com l’actual Ajuntament de la ciutat. Passem per l’única zona verda del nucli antic coneguda com “la Glorieta”. Al final d’esta, i en les façanes que miren a l’est, tenim les cases natalícies de dos notables: n’Antoni Chabret i Fraga i en Joaquim Rodrigo i Vidre. Cadascú d’ells visqueren en èpoques diferents i han deixat constància del seu saber per a la història d’esta ciutat al llarg del món. Enmig d’estes façanes tenim la Casa Maquivar, que era un basc d’Azpétitia (Guipúscoa). Hui és la biblioteca municipal.

Entrem al carrer del Capità Pallarés, i en arribar a l’altura del carrer dels Banys girarem la vista per a vore la façana del Forn dels Banys, i podrem imaginar que al costat d’este edifici i dels que estan al seu voltant tenim encara davall

el que en el seu temps foren els banys àrabs i que si no prenem consciència els saguntins, desapareixeran per sempre com el Circ romà.

Deixem el carrer del Capità Pallarés, i girant a l'esquerra passem per la plaça de l'Algepsar. Continuant pel carrer empinat del Bon Succés, passarem junt a les cases de la nostra mà esquerra, que en temps passats eren les muralles, que seguint fins al carrer de Mur de Santa Anna, Cantal Gros i el Castell, tanquaven la ciutat. A mitjan carrer tenim l'ermita de la Mare de Déu del Bon Succés, i en arribar a la fi girarem a la dreta pel carrer de Campoamor. Més avant entrem en la plaça del Districte, i de nou els majorals i el clavari de l'any entren amb la Vera Creu a l'església del Bon Succés per a realitzar els actes preceptius.

De nou, i pel carrer d'Emilio Llopis, passarem al carrer de la Creu, que ens comunica amb la plaça del Pi, i allí tenim el convent de Santa Anna on les monges de clausura fan les seues activitats des de fa segles. Deixem la plaça i entrem al carrer de José Lerma, on a mà dreta tenim el Forn de Santa Anna i que té en la façana l'escut del Comte de Gausa. Acaba este carrer i comença el de Cavallers, on en pocs metres trobarem algunes cases nobiliàries: primer la Casa dels Armengol, hui coneguda com a Casa de Rúbio (antigament, el fill de Borrell s'anomenava Armengoudo i tenia el comtat d'Urgell). A continuació està la Casa Mallent (ragonés de la vila de Borja, Saragossa), després coneguda com a Casa Victòria. En la façana, la Penya Esviadadora posà una placa com a record del pas de la mare de sant Vicent Ferrer, qui pernoctà en esta casa quan estava embarrassada del seu sant fill. L'edifici del Centre Catòlic antigament era la casa del Marqués de San José. Era Moore de Pedro Català. Nascut a l'Anglaterra, lligà amb els marquesos de San José: era José Bautista Moore y Arenas, general de Carles de Borbó i Àustria Este (Carles VII), qui el féu comte de Moore. Enfront del Centre Catòlic tenim l'última casa nobiliària d'este carrer de Cavallers: en el número 12 està la casa del General Canino, que fou comprada i rehabilitada per Bancaixa i a hores d'ara és un complex cultural que la Fundació Bancaixa ha convertit en la Casa de Cultura "Capellà Pallarés". Abans fou de Vidal Guillem, Borràs i de Vives de Canyamàs, és a dir, del Comte de Faura.

Des del lloc on ens trobem, podem observar la façana principal de l'església de Santa Maria, i en passar vora les parets d'este edifici vorem que les pedres que el conformen tenen totes algun senyal que les diferenciava d'altres, segons el pedrapiquer que les féu. La Vera Creu entra en una altra església, en este cas en l'arxiprestal, i quan mou de nou ja no para fins a arribar al seu lloc d'eixida.

Després de més de tres hores recorrent la processó els carrers de la ciutat, quan el confrare arriba a la plaça Major, ja sap que li queda un últim esforç per a acabar i als majorals i al clavari de l'any els entra com un sentiment que alguna cosa acaba i no sols la processó, sinó eixa Festa que ells han organitzat i preparat durant anys i que li queden poques hores de durada.

Uns i altres enfilem la pujada fins a l'ermita de la Sang. Els confrares que ja hi han arribat esperen que els portadors de la Vera Creu ho facen. És un altre dels moments per a recordar de la Festa: des de quasi tot el carrer del Castell fins a dins de l'ermita de la Sang tots els confrares que han acabat es posen uns al costat dels altres amb les atxes a la mà enceses, van deixant passar les últimes andes i la Vera Creu, que una vegada dins de l'ermita és besada per tots els confrares. Mirem el rellotge quan tot acaba i hem passat quatre hores des que isquérem a les 8 de la vesprada.

No sé si han tingut la paciència de llegir-me fins ací, però els he de dir que el que vostés han recordat a través del meu escrit és només una part molt xicoteta del patrimoni que tenim els saguntins. Pensen que no hem entrat per dins del barri jueu, ni que tampoc no hem anat a vore les restes del solar de la Moreria, ni del solar de Quevedo, ni la porta del Circ romà, ni hem vist la Casa dels Abril, ni la del carrer d'en Jou i moltes altres. Tampoc no hem pujat al Teatre romà, ni per descomptat al Castell. No hem anat al Grau Vell, ni al Barri Obrer, ni a la Gerencia, ni a la muntanya de la Sonàmbula. Amb tot això que els he referit només em queda demanar-los que isquen al carrer, que xafen els empedrats i l'asfalt, que vagen recordant i mirant allò que no coneixien o que fa molts anys que no havien tornat a vore, ja que “com millor es coneix el seu poble, més s'estima”.

Nadal 2006

Els arregladors en la Confraria

Alejandro Piera

Quan els meus nebots, Javier i Marcos, em van proposar col·laborar en el llibre de Setmana Santa argumentat que després de tants anys en la Confradía, (vinculat d'una manera o una altra amb diferents junes), podria tindre algun tema per incloure en el llibre d'enguany, vaig acceptar sense pensar en res determinat. Només vaig haver de recapacitar un poc i recordar que tenia un deute pendent amb el qui va ser el meu gran company i amic : Juan José González Pla. Per què estava en deute?, senzillament perquè com a component de la Majoralia de l'any 2002, volia que col·laborara amb ells . En les nostres llargues conversacions, com és natural, sempre començàvem parlant de l'ensenyment en general i dels nostres centres en particular i acabavem passant a temes de Setmana Santa perquè suposava un gran repte per a tota la seu Majoralia. Tots dos pensàvem que el tema a tractar podria ser el dels arregladors, perquè ja que com jo n'era un dels coordinadors poder exposar el meu punt de vista sobre la gran dificultat que suposa la nostra participació a les distin tes processons. No vaig arribar a temps i quan vaig voler començar el treball, era massa tard, i ja tenien el llibre pràcticament acabat . Estic plenament convençut que “des d'allà en el més alt” li arribarà la meua dedicatòria.

Pretenc explicar a la gent de la nostra localitat i a quants els arribe la informació sobre la Setmana Santa Saguntina en què consistix la nostra col·laboració : què venim fent d'un temps a ençà part per a tractar que totes les nostres processons es desenvolupen de la millor forma possible. Si és possible, també voldria canviar la imatge (prou negativa) del grup, eliminant tants i tants tòpics com “no sé què fan tants arregladors”, “estos arregladors no tenen ni idea”, “només els agrada que figurar”, “tants arregladors i cada vegada mes talls”, “només els agrada pasejar-se i lluir-se”, i més i més ... que podríem seguir escrivint.

Segons els estatuts, aprovats en la Junta General extraordinària del 27 d'abril de 1976, unificats amb el Reglament d'Actes Pùblics i Solemnes de la Confraria al 1995 i editats per la Majoralia del 2002, en el seu capítol X diu així:

- Article seixanta-huit.- La Junta Directiva anomenarà els arregladors i postulants del Sant Soterrament.
- Article seixanta-nou.- En la Processó del Sant Soterrament hi haurà arregladors per a mantindre l'orde, estos seran gratuïts i honorífics. Respondran de totes les negligències i abusos comesos durant la carrera de la processó.
- Article setanta.- Els arregladors atendran les peticions dels penitents que siguen fundades i justes.

Significa, per tant, que només estem obligats a participar en la processó del Divendres Sant? Perquè ja saben que no és així ja que d'acord amb les instruccions indicades en el Reglament ressenyat anteriorment, diu així:

- 1) Divendres de Dolores.- Col·laboraran en l'itinerari que va des de l'Ermita fins a l'Església del Salvador i en la tornada a l'Ermita, on tindrà lloc la imposició de medalles als nous Confrares i al Clavari i Majorals entrants. Al llarg de la desfilada, l'Ermita estarà oberta i un grup d'arregladors s'hi encarregarà de mantindre l'orde.
- 2) Processó de l'Encontre (quan es realitze).- Un grup d'arregladors accompanyarà i controlarà el recorregut que fa la processó del Natzaré, un altre el camí de la Soledat i un tercer controlarà l'orde/col·locació/distribució del públic assistent en la Plaça Major.
- 3) Processó del Silenci.- Controlar l'orde processional al llarg del seu recorregut.
- 4) Divendres Sant. Processó del Sant Soterrament.- a) Col·laborar amb la Majoralia de l'Any i Junta Directiva durant la subhasta dels passos. b) Col·laborar amb la Junta Directiva durant el passe de llista en la Trinidat. c) Controlar l'Ermita fins a l'eixida de la Processó. d) Mantindre l'orde durant la Processó. e) Controlar l'entrada i mantindre l'orde durant l'adoració a la Vera Creu.

Hi ha dos grups d'arregladors, un d'ells és la Majoralia de servei que, de conformitat amb allò que s'ha aprovat en assemblea general, li correspon a la Majoralia que feu la festa fa tres anys (en el cas concret d'enguany, serà la del 2004). L'altre grup és anomenat per la Junta Directiva i són coneguts com els arregladors perpetus (d'aquest grup, també anomena dos responsables que s'en-carreguen de coordinar les diferents funcions que té cada arreglador). En este apartat he de manifestar el meu agraiement, per la confiança que van dipositar en mi, tant la Junta presidida, fa anys, per Francisco Muñoz com a l'actual presidida per Vicent Ferruses.

És precisament l'any en què és anomenat president Francisco Muñoz i vicepresident Dionís Fariñós, quan pensen d'introduir una sèrie de canvis per a tractar de millorar el funcionament de tots els actes ressenyats. La gran llavor d'esta Junta i especialment de Juan Calça, pren forma a les reunions prèvies que mantenim tots els arregladors, i on exposem els nostres punts de vista i trobem fórmules consensuades per a millorar el nostre treball. En definitiva, abans de cada processó, s'explicava, i s'entregava per escrit el treball que tots i cadascun dels arregladors havia de fer, i on hauria d'estar en cada moment. També acordem mantindre reunions una vegada finalitzada la Setmana Santa a fi d'analitzar el que ha ocorregut i aportar propostes de millora per al següent any. Tot açò ha suposat un avançament en totes les processons, especialment en la de Dijous Sant que des de fa uns anys ix prou bé. La bona disposició de la Majoralia de servei de cada any també ha contribuït a esta milloria.

Malgrat això, és fàcil canviar la imatge de l'arreglador? Perquè la veritat que hui per hui, ho tenim prou complicat, encara que ja comencem a percebre algun canvi en este sentit sobretot per part de la Majoralia de l'any que una vegada finalitzats tots els actes, mostren satisfacció per com han anat les coses.

Tot seguit m'agradaria fer reflexionar a la gent que acudix a presenciar tots i cadascun dels actes, (a tots els Confrares també), sobre la quantitat de problemes i inconvenients en què ens enfrontem a cada moment. Nosaltres tan sols pretenem aportar el nostre treball per aconseguir que tot resulte el millor possible, en benefici de la nostra Setmana Santa (declarada, com ja saben, d'Interés Turístic Nacional) i per descomptat de la Majoralia que tant d'esforç, il·lusió i sacrifici han posat per a poder-la dur a terme.

El Divendres de Dolores, dia dedicat a la imposició de Medalles, s'ha convertit, afortunadament, en un acte multitudinari, on familiars i amics es concentren a l'Ermita per a presenciar este moment tan bonic i ple d'emoció que suposa, per a uns, convertir-se en Confrare i per tant nou membre de la nostra Confraria i per a altres (la Majoralia entrant) rebre la creu de Clavari i la medalla de Majoral. L'Ermita resulta xicoteta per al gran nombre de familiars i amics que acudixen a presenciar l'acte, tots (i és normal) volen estar els primers, davant per a no perdre detall. Han d'entendre que es necessita un mínim espai/corredor per on puguen passar fins a l'altar i rebre la medalla; és ací on comencem amb problemes quan sol·licites la bona col·laboració de la gent i te trobes amb enfrontaments desagradables. Les contestacions i desacords són constants: "és el meu fill i tinc dret a veure com li posen la medalla", "el meu fill fa la festa i vull estar davant", "el meu fill és Majoral entrant" i altres afirmacions que entenem com a justes, però som nosaltres els què en pretendre guardar l'ordre ens fem de mal voler.

Respecte a la Processó de l'Encontre, no tenim majors problemes al llarg de l'itinerari de cadascun dels passos, tan sols aquells que es deriven de les cons-

tants parades tant del Nazaré com de La Soletat, però que no suposen retards significatius . Sí, en canvi, apareixen seriosos inconvenients organitzatius en la Plaça Major tant en el temps d'espera per l'arribada dels passos com durant l'instant en què fan la seu entrada i es produïx l'Encontre, tan emocionant, de les dues imatges. La nostra Plaça Major ens sembla el marc ideal per a este acte per la seu amplitud, per la seu vistositat i per ser el centre neuràlgic de la nostra ciutat; malgrat això resulta xicotet per a poder ubicar a tota la gent que amb il·lusió s'amuntona per a presenciar de la millor forma possible tots els actes. La majoria de la gent desitjaria trobar-se al centre de la plaça, damunt de les imatges i, pocs entenen que es necessita un mínim d'espai per a la col·locació dels Confrares participants i perquè es puga produir amb tota normalitat la trobada entre el Nazaré i la Soletat. Quan un arreglador sol·licita col·laboració amb desgrat retrocedixen, i no sempre s'hi aconseguix,; i no creuen que tenim problemes només amb el públic, sinó que també apareixen discussions amb els propis Confrares que pretenen estar el més a prop possible i aquells que queden més allunyats et contesten que tenen tot el dret a estar davant.

Quant a la Processó del Silenci, indicar que és un dels actes que menys problemes planteja, es desenvolupa amb total normalitat i no hem apreciat pràcticament cap motiu negatiu a ressaltar al llarg del seu recorregut. Es de destacar la col·laboració i enteniment, tant dels confrares com del públic que majoritàriament ens regala amb la seu assistència i per tant resulta ser un acte de gran brillantor i lluïment per a la Majoralia de l'Any. Manifestar que portar la cara des tapada i la cua plegada també suposa un gran avantatge per al desenvolupament de la Processó.

I arribem a l'acte final amb la Processó del Sant Soterrament. Fins a l'hora de l'eixida, tenen lloc una sèrie d'actes en què també hem de col·laborar : subhasta, control de l'Ermita i passe de llista en la plaça de la Trinitat.

Durant la *subhasta de passos*, un parell d'arregladors s'encarrega que el públic participant se situen al voltant de les escalinates i així donar lucidesa a l'acte la gent que manté les seues llicitacions pretén estar fins a la mateixa porta i no admés que se'ls impedisca l'accés. Em d'insistir que deurien estar en la part baixa de les escales es produïxen els primers enfrontaments perquè no entenen que el verdader protagonisme correspon a la Majoralia de l'Any.

Passe de llista en la Trinitat. Una vegada anomenat cada confrare ha d'avancar-se cap al principi del carrer (prop del Camí Real) posar-se en la fila indicada i col·locar-se la caputxa. Novament apareixen els enfrontaments quan insistixen en què s'avancen i deixen espais lliures per a la resta que espera ser anomenat, "passen" de les indicacions i provoquen un gran embós que impossibilita la normal ubicació i organització de les files per al moment d'eixida cap a l'Ermita. Este problema va en augment pel fet que, en estos últims anys, s'està

produint un major increment de confrares que acudix al passe de llista (recordem que segons els estatuts és una obligació participar en este acte), el quiét de carmels que dóna la Junta ha tingut el seu efecte.

Mentre es realitza el passe de llista, a l'Ermita es troba un altre grup d'arregladors que s'encarrega del control, vigilància i, sobretot, del moviment de tots els passos a fi de col·locar-los en posició d'eixida per al moment de la Processó. Com ja sabem, la nostra Ermita és molt xicoteta i el treball indicat resulta prou complicat si no hi ha col·laboració per part de la gent, tant del públic en general, que vol veure les imatges, com de la majoria de confrares portadors de passos, circumstància que torna a generar situacions de pressió i enfrontaments que no procedixen.

I arriba la Processó del Sant Soterrament. Crec que tots saben que el recorregut és tremendament complicat, alguns carrers de la nostra ciutat dificulten el seu normal desenvolupament. El carrer Major es molt estret i això fa que el moviment dels passos siga lent i difícil; altres circumstàncies com les cues estirades, la cara tapada o l'entrega de caramels, també contribuïxen als successius talls que es produïxen. Entre pas i pas soLEN distribuir-se unes 30/35 parelles que amb les cues estirades suposa una separació prou gran i difícil de controlar; per exemple, quan una imatge es troba en Sant Miquel la següent està entrant en el carrer Major i quan la Vera Creu ix de l'Ermita, el cap de la Processó ja ha passat l'Ajuntament.

Comencem a distribuir les primeres parelles en la plaça de l'Ermita al carrer del Castell, s'ajuda a estendre les cues, col·locar caputxes i encendre les "haches". Aquesta tasca finalitza en la plaça Major/entrada carrer Major i ací és on vénen els primers problemes, la majoria vol anar per la part dreta i per molt que insistisques i demanes la seua col·laboració es neguen a obeir, alguns si que accepten el suggeriment, però, en el moment que entren en el carrer Major es tornen a canviar de costat. Quina és la conseqüència de tot això?, doncs que es produïxen uns tremends desequilibris entre les dues files. Som els arregladors responsables d'esta situació?, per a molta gent sí, perquè només aprecien estos desajustos entre les files. Si amb els Confrares hi ha problemes per aquest motiu, amb els Majorals encara és pitjor. Tots saben que els Majorals han de seguir un ordre rigorós de menor a major edat i que per tant la seua col·locació i parella sempre és la mateixa. Realment, Que ocorre?, puix senzillament que cada vegada ixen menys Majorals i que les Majoralies (per una circumstància o una altra) estan incompletes. Al llarg de la Processó exigixen mantindre el seu lloc encara que tots els que isquen siguen del mateix costat, i clar consideren que el seu lloc es inalterable ; conclusió : la seua col·laboració és nul·la. Què ocorre amb la Majoralia que ve a continuació?, puix es repeteix la situació perquè no volen

avançar i portar com a parella a un altre membre d'una altra Majoralia. Dit açò, no és res d'estranyar que es vegen molts per un costat i els buits corresponents per l'altre. Per tant som nosaltres responsables d'esta falta de col·laboració? Sincerament, creiem que no.

Una altra circumstància que tampoc ens ajuda massa és que els més menuts i altres, que no ho són tant, abandonen la Processó prou abans de la seu finalització; perquè es facen una idea diré que quan el cap de la Processó arriba a l'altura d'Ajuntament/caçadors ja l'han abandonat uns 200 confrares, degoteig que continua en el Barri de Santa Ana. Com es pot controlar este tremend desajust? Com no es van a produir-se trencaments si resulta que a la mínima distracció ja se n'han eixit de la fila?. Hem d'anar reajustant les parelles continuament, però mentrestant els trencaments ja són evidents . El Barri de Santa Anna és qui millor pot constatar esta situació, perquè és evident que després d'aguantar estoicament tantes hores d'espera per a poder veure passar la Vera Creu, és normal que les seues queixes siguin raonables.

Un altre gran inconvenient que trobem són els dos passos que es porten a coll (muscles), el Natzaré i la Soletat. En molts casos no hi ha suficients portadors i com el seu pes és considerable es necessari fer moltes pauses per a poder descansar o per a canviar els portadors de costat . Els confrares haurien d'estar pendents d'estes parades i no de mirar cap avant, que és el que fan habitualment . Deurién respectar la màxima de la Processó que és sempre mirar cap arrere per si es produïxen parades i no mirar al de davant per si se'n escapa, circumstància que provoca que els buits siguin cada vegada majors. És evident que els arregladors han d'estar pendents de tots estos detalls, però en la majoria dels casos no es pot acudir per a solucionar els desequilibris produïts.

I finalment també hem de tindre en compte les parades de la Vera Creu, bé perquè es puga efectuar el corresponent relleu entre tots els components de la Majoralia de l'Any o també per les entrades que tenen lloc en totes les esglésies de la localitat. Aquests fets impliquen un relentiment i unes parades que han de ser coordinades constantment amb el cap de la Processó, d'aquí que en determinats moments (Ermita Sant Miquel, portal de Ferrisa, cine Marvi,...) es realitzen unes breus parades que soLEN oscil·lar al voltant dels cinc minuts.

Amb l'entrada de la Majoralia de l'Any a l'Ermita acaba la Processó i comença l'adoració a la Vera Creu. Per a esta acte final hi ha un ordre establert i aprovat en Junta General per a este acte final (que continua sent i no pot ser d'una altra forma, el respectar l'antiguetat en la Confraria). Aquest acte també es controlat pels arregladors i que resulta ser, en alguns casos, un altre motiu d'enfrontaments i tensions especialment amb els Majorals. Ells, com és evident volen besar la Vera Creu en el lloc que els correspon, però de vegades, prenen

fer-ho acompañats dels seus fills/néts/familiars. És evident que intentem convéncer-los perquè passen com últims majorals, però en la majoria dels casos no ho aconseguim.

Tota la meua aportació no pretén ser una justificació a tants errors que solem cometre i els que s'han comés al llarg de tants anys, sinó més prompte una crida a la reflexió a tots els components de la nostra confraria i com no a tota la població que pacientment espera i aguanta el pas del Sant Soterrament durant les tres hores llargues que sol tindre de duració. Som conscients de la responsabilitat que hem assumit de manera voluntària . Les nostres equivocacions i encerts només van en un sol camí i és que la Majoralia de l'Any puga realitzar tots i cada un dels actes amb la major esplendor possible.

Només em queda agrair la col·laboració de tants i tants arregladors com hi ha hagut al llarg de tan dilatada història de la nostra Confraria, a tots els que actualment conformen el grup i de manera molt especial als meus amics/majorals-75 que formem part del mateix (Martín Gandia, Vte. Cortina, Rafa Martínez, Vte. Pañego i Antonio Ruiz). També vull escriure unes paraules d'agraïment als meus nebots per donar-me esta oportunitat i desitjar a la Majoralia d'enguany que tinguen la sort que es mereixen i els isquen les coses molt bé.

Amic Juan, estes són algunes de les moltes conversacions i reflexions que solíem tindre al voltant de la nostra Setmana Santa i que com a deute que tenia amb tu, he volgut dedicar-te.

Una visió diferent

Elena Gracia Ferrer

Els menuts també opinen, i en aquest cas menudes. Son dos exemples de la particular visió que tenen aquestes xiquetes de la nostra Setmana Santa.

El text, que de forma exacta reproduïm, està tret del treball escolar d'aquesta xiqueta descendente de família saguntina i resident a València.

Elena Gracia Ferrer (quan tenia 10 anys)

[...] La Semana Santa Saguntina es muy antigua está documentada desde hace 500 años y prácticamente no ha cambiado nada solo se ha añadido una procesión: la procesión del silencio, en la que todo el pueblo participa.

Me cuenta mi abuela que la Semana Santa en Sagunto solo hay una cofradía de la Purísima Sang de Jesucrist.

Todos los cofrades van vestidos de negro. La “vesta” que así se llama lleva una cola de cuatro metros y medio que los cofrades despliegan en la procesión de Viernes Santo en el Santo Entierro. Llevan un capirote negro, un cinturón de terciopelo bordado en oro (que algunos están bordados por mi tía Mª Jose) si han hecho la fiesta y si no de cuero negro.

E imaginaos la procesión hace muchos años sin luz eléctrica y con la cara tapada y con unos grandes cirios que se llaman hachas , los niños tenían miedo y por eso se dan caramelos en la procesión de Viernes Santo.

El Jueves Santo después de la misa en las parroquias y conventos se expone el Santísimo y se va a visitar los monumentos que así se llaman todos los saguntinos.

El día de Viernes Santo a las seis de la mañana se sube a hombros al Nazareno al calvario para celebrar el Via Crucis.

Por la tarde en la puerta de la Sangre se hace la subasta de las andas, los saguntinos pagan por llevar los pasos de la procesión. Después en la iglesia de Santa María, el Sermó del Desclavament.

A las ocho de la tarde sale la procesión de la ermita de la Sangre, antes se ha pasado lista.

En Sagunto decimos que la Vera Cruz lleva una reliquia de la Cruz del Señor y nos arrodillamos en señal de respeto. Cada mayoral lleva la cruz un rato y el clavario la entra y la saca de cada iglesia.

La procesión acaba en la ermita de la Sangre y así como van llegando los cofrades se esperan en la puerta a que llegue la Vera Cruz, después todos los cofrades besan la Vera Cruz terminando por los mayoraes y el clavario, después puede besarla el que quiera.

En Sagunto es típico comer el día de Viernes Santo potaje de garbanzos y albóndigas de bacalao, pepitos y torta de tomate.

La Semana Santa saguntina termina con la misa de resurrección que se celebra alas 24 h del sábado y después fuegos artificiales. [...]

El dibuix esta fet per Cristina López Picazo que té 11 anys. Viu al Port de Sagunt, i va ser la guanyadora del concurs celebrat en Nadal per tal de triar la imatge que acompañaria la felicitació de la Confraria a tots els seus membres.

La recuperación de la representación teatral de la Pasión y Muerte de Jesucristo en Sagunto

Manuel Monzó Colomer

Clavario Mayoralía 2004

Centurión de los romanos en la representación teatral

Legan los historiadores que hasta mediados del siglo XIX se representaba la Pasión y Muerte de Jesucristo por las calles de nuestra ciudad, representado por los mismos ciudadanos.¹

No conocemos con exactitud lo que motivó su desaparición, guerras, cambio pensamiento de la época o nuevos proyectos urbanísticos, pero si quiero dejar constancia en este artículo lo que motivó a recuperar de nuevo la Representación Teatral.

D. Manuel Civera Gómez en el artículo publicado en el Llibret de la Setmana Santa Saguntina de 2003 sobre el *carrer de l'amargura de Morvedre* ya lanza el reto por recuperar el patrimonio cultural de la escenificación viviente de la Calle de la Amargura, del que dice que no sería un proyecto caro ya que disponemos del escenario natural y reclama a los responsables municipales su implicación.

En el año 2004 se conmemoró el 150 aniversario de la construcción del actual Calvario (1854-2004), la mayoralía de ese año quiso realizar algún acto importante para realzar ese aniversario.

En Septiembre de 2003, la Mayoralía de 2004 recibió una citación para reunirse con la dirección de la Junta Directiva de la Cofradía de la Purísima

---

¹ “El carrer de l'Amargura de Morvedre” Manuel Civera i Gómez pág. 180 *Llibret Setmana Santa Saguntina 2003*.

Sangre de Nuestro Señor Jesucristo y con el Presidente de la Fundación Municipal de Cultura del Ayuntamiento de Sagunto para comunicarnos el acuerdo unánime que esas dos entidades habían alcanzado para llevar a cabo la representación viviente de la Pasión y Muerte de Jesucristo por actores locales. Para ello ambas entidades nos solicitaban nuestra colaboración en todos los aspectos.

Tras esa reunión, la mayoralía del año se reunió internamente para valorar la propuesta y en su caso modificar la programación de actos que estaban llevando a cabo para la venidera Semana Santa Saguntina.

No fue fácil apoyar esa iniciativa, pues nos encontrábamos a siete meses escasos de la semana santa, no existía texto alguno para la representación, ni director de obra, ni producción, ni actores, en definitiva, no había nada. Lo único que si había era ilusión por celebrar de algún modo especial el 150 aniversario de la construcción de nuestro actual Calvario, y consideramos que realizar la pasión viviente en ese escenario sería un buen regalo de aniversario y más aún, trabajar en el futuro para implantar de nuevo la representación.

Fue a partir del mes de Octubre cuando semanalmente se sucedieron reuniones para dar cuerpo a este nuevo proyecto, por mediación de la Junta Directiva de la Cofradía se contactó con D. Josep Martínez Rondan para que confeccionara el texto, por mediación de la Fundación Municipal de Cultura se concertó la dirección de la obra que recayó en Toni Ruiz y la Mayoralía del año realizó una rueda de prensa para dar a conocer el acto y citar a todos los ciudadanos del municipio a un casting que tuvo lugar en el mes de Diciembre en la Ermita de la Sangre para elegir a los actores que llevarían a cabo la I Representación teatral de la Pasión y Muerte de Jesucristo.

Una vez superada esta primera fase, (texto, director y actores) sólo hubo ensayos y más ensayos.

Se fijó como fecha de la representación el Sábado 3 de Abril de 2004, con mucha incertidumbre y nervios llegó ese día, en la Iglesia de Santa María se desarrolló el Pretorio, la iglesia presentaba un lleno absoluto como seguro también lo fue en su época. En el Calvario se desarrolló el Via Crucis , la Crucifixión y el Descendimiento y la gente seguía amontonándose alrededor de Jesucristo como seguro también ocurrió en su época.

Todo fue un éxito.

Con ilusión y compromiso de la Junta Directiva de la Cofradía y del Ayuntamiento de Sagunto y con la colaboración de la Mayoralía de 2004 recuperamos ese año el patrimonio cultural saguntino que sin saber porque estuvo enterrado durante tantos años.

Gracias a las mayoralías sucesivas, al apoyo que sigue mostrando la Cofradía y el Ayuntamiento este año 2007 llevaremos a cabo la **IV REPRESENTACIÓN TEATRAL DE LA PASIÓN Y MUERTE DE JESUCRISTO** incorporando como novedad la Resurrección de Jesucristo. Año tras año este acto va consolidándose en nuestra Semana Santa; desde 2006 bajo la dirección de Dª. Antonina Pérez Gracia.²

---

² Existe un archivo en la sede de la Cofradía con el nombre de los actores que han representado la Pasión desde 2004, ya han participado más de 130 actores diferentes.

M A Y O R A L I A   S E M A N A   S A G U N T I N A

Como veis tienen una relación con los miembros de la Mayoralía, sea en lo que al número que asistieron al noveno, es la cantidad de felices que no comparten y a la desacertada mitad del desfile de los sones. En lo punto inferior está la suma de todos.

Con las mismas cifras de asistentes divididos se comparan con las peticiones que se realizan en el acto. Es total, son Estrenos recibidos los que tienen como línea.

Quiero agradecer este pequeño trabajo de un admirador de la Semana Santa de Sagunto que a la mayoría de voluntarios no coincide pero un deseo de cumplirlo que continúa la tradición de que la Mayoralía tiene los medios de hacerlo porque es éste un factor de su prestigio todos como amigos pero a partir del año de Glorio y de por vida como HERMANOS y así lo deseas.

G A V A M P A L

	P	B	C	D	E	G	H	I	J	K	M	N	O	P	R	S	T	U	V	Z
• Sr. Vicente Pérez Estébanez	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
• Sr. Pascual Alarcón Martínez	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
• Sr. Luis Alfonso Balaguer	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
• Sr. Vicente Alfonso Estébanez	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
• Sr. David Sánchez Pineda	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
• Sr. Raúl Balaguer Roche	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
• Sr. Julián Pérez Trubajón	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
• Sr. Pascual Martínez Cerdina	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
• Sr. Hugo Rocío Segura	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
• Sr. Manuel Grimaltero Bellido	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
• Sr. Alfonso Martínez Segura	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
• Sr. Juan Grimaltero Bellido	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
• Sr. Mariano Arias Zamudio	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Total	0																			

	A	B	C	D	E	G	H	I	J	L	M	N	O	P	R	S	T	U	V	X
+ Alcoi	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
+ Benifaió	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
+ Biar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
+ Cerdanyola del Vallès	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
+ El Vendrell	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
+ Esparreguera	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
+ Gavà	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
+ Gelida	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
+ Gironella	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
+ Granollers	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
+ Igualada	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
+ Játiva	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
+ Lleida	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
+ Lloret de Mar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
+ Mollerussa	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
+ Montblanc	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
+ Olot	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
+ Palafrugell	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
+ Pineda de Mar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
+ Sant Andreu de la Barca	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
+ Sant Celoni	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
+ Sant Joan Despí	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
+ Sant Sadurní d'Anoia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
+ Sant Vicenç de Montalt	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
+ Tarragona	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
---	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	A	B	C	D	E	G	H	I	J	L	M	N	O	P	R	S	T	U	V	

SAGUNT IN EXCELSIS

CICLE DE MÚSICA SACRA

Dimarts 27 de març, 20 h.
L'Auditori Joaquín Rodrigo
Orquestra i Cor "Lira Saguntina"
Francesc GAMÓN, dir. cor
J. Antonio ROS, dir. orquestra

Diumenge 1 d'abril, 20 h.
Església del Bon Succés
Stabat mater de G.B. Pergolesi
Orquestra barroca "La Dispersione"
E. Escribá, soprano. D. Sagastume, contratenor
Joan B. BOÏLS, director

Dimarts 3 d'abril, 20 h.
Església de "El Salvador"
Àries per a contralt de J.S. Bach
Ensemle Fontegara
Marta Infante, contralt
Raúl MALLAVIBARRENA, director

SAGUNT IN EXCELSIS

Cicle de música sacra

Música sacra en la celebració de la Setmana Santa saguntina

Ramón Muñoz Gómez

Sagunt *in excelsis* (Sagunt en l'elevat pla de l'espiritual), el cicle que amb motiu de la Setmana Santa Saguntina organitza l'Ajuntament de Sagunt a través del Departament de Cultura, amb la col·laboració de la corresponent Majoralia de la Puríssima Sang del Nostre Senyor Jesucrist, compleix tres anys. Esta tercera edició ofereix granstractius, alhora que tracta de fixar les bases que van donar lloc al seu origen.

Estes bases intenten crear un marc general des del qual fixar uns criteris que informen les diferents programacions concretes. En primer lloc, la mateixa definició de cicle ja incorpora la necessitat de fitar un espai d'actuació: d'una banda, l'àmbit de la música sacra, incident especialment en les composicions que contemplen com a nucli central els diferents motius de la Passió, i al mateix temps incloent altres obres religioses de temàtica més àmplia que ja formen part dels programes de la Setmana Santa. Així, *Sagunt in excelsis* pretén plasmar, al llarg de la seu trajectòria, un extens conjunt d'obres fonamentals que formen part del repertori històric de la música sacra. Així mateix la "vocació" del cicle és que estes obres siguen oferides per intèrprets de contrastada trajectòria professional.

Un altre dels criteris que guia el disseny de *Sagunt in excelsis* és el referit als espais on ubicar els diferents concerts que componen el cicle. Pareix evident que un cicle d'estes característiques va abocat directament als espais eclesiàstics. Ara bé, estos espais que no han sigut construïts pensant en la interpretació musical, en molts casos, ofereixen uns condicionaments acústics que mediatitzen

notablement el resultat final. En este sentit la utilització de L'Auditori Joaquín Rodrigo de la ciutat, com una més de les seus del cicle, equilibra el resultat global des de la vessant artística.

Esta tercera edició es desenvoluparà en tres espais: L'Auditori, el dia 27 de març, on l'Orquestra i el Cor de la Societat Musical Lira Saguntina, dirigits per Juan Antonio Ros, interpretaran, entre altres obres, el *Requiem en Re menor op. 48* de Gabriel Fauré (1845-1924). L'església del Bon Succés, del barri de Santa Anna, acollirà el pròxim 1 d'abril (Diumenge de Rams) el concert que l'orquestra barroca *La Dispersione*, sota la direcció del seu director titular Joan

Bautista Boils, i en el qual s'interpretarà un programa-encàrrec del cicle *Sagunt in excelsis*, en què podrem escoltar les simfonies *La Passione dí Gesú signor nostro i Morte e sepultura de Christo* d'Antonio Caldara (c. 1670-1736), i la *Sonata en Mi b M. Al santo sepolcro RV 130 i la Simfonia RV 169*, del mateix nom, d'Antonio Vivaldi (1678-1741); per a continuar en la segona part amb la interpretació del *Stabat Mater* de Giovanni Battista Pergolesi (1710-1736). En esta segona part, accompanyaran l'orquestra dues destacades veus: la soprano Erika Escriga i el contratenor David Sagastume, en una col·laboració especial per a este concert. Finalment el dia 3 d'abril (Dimarts Sant), a l'església del Salvador, el grup instrumental Ensemble Fontegara, dirigit pel director titular i fundador Raúl Mallavibarrena, interpretarà un concert monogràfic, format per una selecció d'àries per a contralt que Bach va incloure en les seues obres religioses. Tots els concerts començaran a les 20 hores.

Com s'ha assenyalat, el pròxim 27 de març en L'Auditori Joaquín Rodrigo, l'Orquestra i Cor de la Societat Musical Lira Saguntina, interpretaran el

Requiem op. 48 del compositor francés Gabriel Fauré. El *Requiem* de Fauré està considerat com una de les més populars músiques de difunts i com una de les més belles i innovadores. Fauré substitueix la part de la *Sequence* (que representa el *Dies irae* i el *Rex tremenda*) i afegeix *In Paradisum*, amb una intencionalitat ben clara: eliminar l'apocalíptica ira de Déu per una visió més serena i confortable del cel.

En paraules del mateix Fauré: "S'ha dit que el meu *Requiem* no expressa la por a la mort i hi ha hagut qui l'ha anomenat un amanyac de la mort. Doncs bé, és que així és com veig jo la mort: com un feliç alliberament, una aspiració a una felicitat superior, abans que una penosa experiència."

Per la seu banda la *mezzosoprano* Marta Infante, amb el suport instrumental del grup Ensemble Fontegara, dirigit pel seu fundador Raúl Mallavíbarrena, interpretarà un conjunt d'àries de cantates sacres per a contralt, complementat amb tres peces instrumentals. Un programa monogràfic dedicat al gran músic i compositor Johann Sebastian Bach.

Segons R. Mallavíbarrena: "Bach entenia cada cantata com un triomf de la coherència i l'edificació en honor a Déu. Símbols teològics, figures numèriques entorn dels compassos, a les notes, als acords, i una retòrica de subtileses moltes vegades inaccessible, esguiten tot aquest corpus bachià com si l'autor tractara de comunicar-se amb la divinitat a través del llenguatge encriptat dels sons, l'embolcall de la qual els mortals anomenem música."

Hem deixat per al final el *Stabat Mater* de Pergolesi, obra emblemàtica en la programació dels cicles de música sacra.

El *Stabat Mater* de Pergolesi sorgeix de l'encàrrec realitzat per l'Arxiconfraria napolitana dels Cavallers de la Mare de Déu dels Set Dolors, en substitució del d'Alessandro Scarlatti, usat al llarg de vint anys. El nou encàrrec ha de respectar el model tradicional, o siga: dues veus de castrats (soprano i contralt) junt amb un reduït grup instrumental de cordes i continu. La versió que escoltarem el pròxim dia 1 d'abril (20 h), junt amb una plantilla instrumental més àmplia de la plantejada originàriament per Pergolesi, manté la veu de soprano i substitueix la de contralt per una veu de contratenor (veu masculina en falset), en un intent d'aconseguir un major contrast vocal.

El que caracteritza el *Stabat* pergolesià és una nova sensibilitat en una composició que, no oblidem, està subjecta a un precís encàrrec, i al mateix temps ha de "posar en solfa" un poema d'una gran densitat religiosa. Seguint la línia argumental desenvolupada per alguns autors, el discurs musical-religiós de Pergolesi és una celebració de la vida, i més concretament el seu *Stabat*, una immersió en el "dolor en estat pur", en cert "ritual de l'agonia" (1), que formaria part de la mateixa cultura napolitana. Així mateix, en el pla estrictament musical, Pergolesi és deutor de la concepció que a principis del s. xviii irromp en la música napolitana que consisteix a subdividir els textos religiosos en una successió d'àries i duos, i aproximar-los d'esta manera a l'univers de l'òpera. Així, la fusió d'estos dos àmbits donarà lloc a una dramatúrgia musical, on conviuen el religiós i el profà, el culte i el popular.

En el transcurs de l'audició del *Stabat Mater* de Pergolesi anem percebent els diferents tons emotius que es manifesten al llarg de la partitura. Tota l'obra està travessada del que podríem considerar un cert "realisme dramàtic" enfront d'un tractament contagiat d'una espiritualitat exacerbadament transcendent. Realisme que combina diverses manifestacions.

Pergolesi estructura les vint estrofes del poema atribuït al frare franciscà conventual, Jacopone da Todi (c. 1230-c. 1306), en dotze números més l'Amén

---

¹ "Existeix en la cultura napolitana una viva, i una mica macabra, atracció per l'agonia; en molts pobles del sud d'Itàlia durant la Setmana Santa hi ha un "ritu de l'agonia" que s'acaba amb l'entonació del Stabat. Agonitzar és l'última forma de resistir-se a la mort, l'últim baluard que la vida oposa a la seua pròpia desaparició". Llibret que acompaña la gravació del *Stabat Mater* de Pergolesi. *Le Poème Harmonique*, Vicent Dumestre, director, p. 37. Diari *El País*, DL 2004. Edició original Alpha Productions, 2000.

final. Des del començament ja s'anuncia el to de gravetat que presidirà el conjunt de l'obra. L'inici *Stabat Mater dolorosa* és com un prolongat murmuri dolorós de continguda intensitat dramàtica. Eixa pertorbadora llangor adquireix la forma de queixa (*Cuis animam gementem*) o de profunda tristesa (*O quam tristis et afflicta*), alhora que se'nso invita a compartir eixe patiment que suposa la visió del turment del fill (*Quis est homo*). En *Vidit suum dulcem natum* eixe to dramàtic s'expressa a través de breus silencis entretallats que subratllen la desolació que provoca la mort de Jesús. Eixe mateix to es transmuta en una ardent ofrena amorosa en *Fac ut ardeat*. Tot això envoltat en “evanescents figures dels violins” (*O quam tristis et afflicta*) i d'un ritme més lleuger, més vitalista, com si d'un prec confiat es tractara davant de la perspectiva de la mort (*Inflammatus et accensus*). Per a finalitzar amb un to de marcat lirisme estremidor i envoltant en *Quando corpus morietur* que dóna peu al tradicional i concloent *Amén*.

Per a acabar, i a manera de síntesi, reproduirem les paraules de Fernando Fraga: *Entre lo divino y lo humano*, que acompaña la gravació del *Stabat pergolesià*, editat pel diari *El País* (edició original *Alpha Productions*, 2000):

“El que dóna a l'obra la seu vigència imperible és que el compositor va saber sentir i comunicar el fet religiós de la mare de Crist que contempla el seu fill mort en la creu amb sentiments i emocions humanes, capaços d'entendrir o impressionar qualsevol que posseïsca la mínima sensibilitat davant del dolor alié o simplement davant del reconeixement d'u de l'existència de l'altre”.

REFERÈNCIES DISCOGRÀFIQUES

Stabat Mater

*Margaret Marshall, soprano. Lucia Valentini Terrani, contralt.
London Symphony Orchestra. Claudio Abbado, director.
Deutsche Grammophon, 1985.*

Stabat Mater. Salve Regina.

*Gillian Fischer, soprano. Michael Chance, contratenor.
The King's Consort. Robert King, director
Hyperion, 1990.*

Stabat Mater.

*Julia Failkner, soprano. Anna Goda, contralt.
Camerata Budapest. Halasz, director.
Naxos, 1997.*

Stabat Mater. Salve Regina.

Emma Kirby, soprano. James Bowman, contratenor.
Academy of Ancient Music. Christopher Hogwood, director.
Decca, 1998.

Stabat Mater.

Véronique Gens, soprano. Gérard Lesne, contralt.
Il Seminario Musicali. G. Lesne, director
Viregin Classics, 1998.

Stabat Mater. Salve Regina.

June Anderson, soprano. Cecilia Bartoli, mezzosoprano.
Sinfonietta de Montreal. Charles Dutoit, director.
Decca, 1999.

Stabat Mater.

Sebastian Hennings, xiquet-soprano. René Jacobs, contratenor.
Concerto Vocale. René Jacobs, director.
Harmonia Mundi, 2000.

Stabat Mater.

Patricia Bovi, soprano. Pi de Vittorio, tenor. Bernard Arrieta, baix.
Les Pages & Les Chantres de la Chapelle. Olivier Schneebeli, director.
Le Poème Harmonique. Vincent Dumestre, director.
Alpha, 2000

Stabat Mater. Orfeu Kantate.

Regina Klepper, soprano. Martina Borst, mezzosoprano.
Bamberger Streichquartet.
Capriccio, 2000.

Stabat Mater.

G. Bertagnolli, soprano. Sara Mingardo, contralt.
Concerto Italiano. Ricardo Alessandrini, director.
Opus 111, 2004

Stabat Mater. Salve Regina.

Andreas Scholl, contratenor. Barbara Bonney, soprano.
Les Talens Lyriques. Christophe Rousset
Decca, 2003

Stabat Mater. Salve Regina.

Núria Rial, soprano. Carlos Mena, contratenor.
Ricercar Consort. Philippe Pierlot, director.
Mirare, 2006.

Marcha Procesional *Vera Creu*

*Majoralia Puríssima Sang de
Nostre Senyor Jesucrist de l'any 2006*

En el transcurso de la comida del último Viernes Santo, 14 de abril de 2006, tuvimos el honor de recibir de manos de D. Josep Miquel Martínez, director de la Banda Sinfónica de la Lira Saguntina, la partitura de la marcha procesional compuesta por él titulada ***Vera Creu***. Marcha procesional que está dedicada al Clavario y a la Mayoralía de la Purísima Sangre de Nuestro Señor Jesucristo del año 2006.

La pieza sonó por primera vez en la Solemne Procesión del Santo Entierro de la pasada Semana Santa Saguntina, el 14 de abril de 2006, justo en el momento en que nuestra ***Vera Creu*** salía de la Ermita de la **Sang** en manos de nuestro Clavario Carlos Chordá Riballes, y pisaba la *plaça de la Sang Nova*.

La marcha fue interpretada por la Banda de la Lira Saguntina durante todo el recorrido de la Procesión, acompañando nuestra querida ***Vera Creu*** por las calles de Sagunt.

Desde estas líneas queremos mostrar a Josep Miquel nuestro más sincero agradecimiento por esta gran composición que nos llena de orgullo y que incrementa nuestro ya importante patrimonio musical relacionado con nuestra Semana Santa Saguntina, más concretamente con nuestra *Confraria de la Puríssima Sang*.

2	Natura
34	Alouet
35	Alouet
36	Alouet
37	Alouet
38	Alouet
39	Alouet
40	Alouet
41	Alouet
42	Alouet
43	Alouet
44	Alouet
45	Alouet
46	Alouet
47	Alouet
48	Alouet
49	Alouet
50	Alouet
51	Alouet
52	Alouet
53	Alouet
54	Alouet
55	Alouet
56	Alouet
57	Alouet
58	Alouet
59	Alouet
60	Alouet
61	Alouet
62	Alouet
63	Alouet
64	Alouet
65	Alouet
66	Alouet
67	Alouet
68	Alouet
69	Alouet
70	Alouet
71	Alouet
72	Alouet
73	Alouet
74	Alouet
75	Alouet
76	Alouet
77	Alouet
78	Alouet
79	Alouet
80	Alouet
81	Alouet
82	Alouet
83	Alouet
84	Alouet
85	Alouet
86	Alouet
87	Alouet
88	Alouet
89	Alouet
90	Alouet
91	Alouet
92	Alouet
93	Alouet
94	Alouet
95	Alouet
96	Alouet
97	Alouet
98	Alouet
99	Alouet

Vocalizació

67. *Si el teu peregrí*

68. *Si el teu peregrí*

69. *Si el teu peregrí*

70. *Si el teu peregrí*

71. *Si el teu peregrí*

72. *Si el teu peregrí*

73. *Si el teu peregrí*

74. *Si el teu peregrí*

75. *Si el teu peregrí*

76. *Si el teu peregrí*

77. *Si el teu peregrí*

78. *Si el teu peregrí*

79. *Si el teu peregrí*

80. *Si el teu peregrí*

81. *Si el teu peregrí*

82. *Si el teu peregrí*

83. *Si el teu peregrí*

84. *Si el teu peregrí*

85. *Si el teu peregrí*

86. *Si el teu peregrí*

87. *Si el teu peregrí*

88. *Si el teu peregrí*

89. *Si el teu peregrí*

90. *Si el teu peregrí*

91. *Si el teu peregrí*

92. *Si el teu peregrí*

93. *Si el teu peregrí*

94. *Si el teu peregrí*

95. *Si el teu peregrí*

96. *Si el teu peregrí*

97. *Si el teu peregrí*

98. *Si el teu peregrí*

99. *Si el teu peregrí*

100. *Si el teu peregrí*

	Verde.
80	وَالْمُلْكُ لِلّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
81	وَالْمُلْكُ لِلّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
82	وَالْمُلْكُ لِلّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
83	وَالْمُلْكُ لِلّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
84	وَالْمُلْكُ لِلّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
85	وَالْمُلْكُ لِلّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
86	وَالْمُلْكُ لِلّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
87	وَالْمُلْكُ لِلّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
88	وَالْمُلْكُ لِلّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
89	وَالْمُلْكُ لِلّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
90	وَالْمُلْكُ لِلّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
91	وَالْمُلْكُ لِلّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
92	وَالْمُلْكُ لِلّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
93	وَالْمُلْكُ لِلّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
94	وَالْمُلْكُ لِلّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
95	وَالْمُلْكُ لِلّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
96	وَالْمُلْكُ لِلّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
97	وَالْمُلْكُ لِلّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
98	وَالْمُلْكُ لِلّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
99	وَالْمُلْكُ لِلّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
100	وَالْمُلْكُ لِلّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

400-1120

11

卷二十一

3

4

Scintec

	א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט
א	א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט
ב	א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט
ג	א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט
ד	א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט
ה	א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט
ו	א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט
ז	א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט
ח	א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט
ט	א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט
א	א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט
ב	א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט
ג	א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט
ד	א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט
ה	א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט
ו	א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט
ז	א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט
ח	א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט
ט	א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט

MARCHA

Marcha Procesional Vera Creu

1. *Alma mia de dolor*

2. *Alma mia de dolor*

3. *Alma mia de dolor*

4. *Alma mia de dolor*

5. *Alma mia de dolor*

6. *Alma mia de dolor*

7. *Alma mia de dolor*

8. *Alma mia de dolor*

9. *Alma mia de dolor*

10. *Alma mia de dolor*

11. *Alma mia de dolor*

12. *Alma mia de dolor*

13. *Alma mia de dolor*

14. *Alma mia de dolor*

15. *Alma mia de dolor*

16. *Alma mia de dolor*

17. *Alma mia de dolor*

18. *Alma mia de dolor*

19. *Alma mia de dolor*

20. *Alma mia de dolor*

21. *Alma mia de dolor*

22. *Alma mia de dolor*

23. *Alma mia de dolor*

24. *Alma mia de dolor*

25. *Alma mia de dolor*

26. *Alma mia de dolor*

27. *Alma mia de dolor*

28. *Alma mia de dolor*

29. *Alma mia de dolor*

30. *Alma mia de dolor*

31. *Alma mia de dolor*

32. *Alma mia de dolor*

33. *Alma mia de dolor*

34. *Alma mia de dolor*

35. *Alma mia de dolor*

36. *Alma mia de dolor*

37. *Alma mia de dolor*

38. *Alma mia de dolor*

39. *Alma mia de dolor*

40. *Alma mia de dolor*

41. *Alma mia de dolor*

42. *Alma mia de dolor*

43. *Alma mia de dolor*

44. *Alma mia de dolor*

45. *Alma mia de dolor*

46. *Alma mia de dolor*

47. *Alma mia de dolor*

48. *Alma mia de dolor*

49. *Alma mia de dolor*

50. *Alma mia de dolor*

51. *Alma mia de dolor*

52. *Alma mia de dolor*

53. *Alma mia de dolor*

54. *Alma mia de dolor*

55. *Alma mia de dolor*

56. *Alma mia de dolor*

57. *Alma mia de dolor*

58. *Alma mia de dolor*

59. *Alma mia de dolor*

60. *Alma mia de dolor*

61. *Alma mia de dolor*

62. *Alma mia de dolor*

63. *Alma mia de dolor*

64. *Alma mia de dolor*

65. *Alma mia de dolor*

66. *Alma mia de dolor*

67. *Alma mia de dolor*

68. *Alma mia de dolor*

69. *Alma mia de dolor*

70. *Alma mia de dolor*

71. *Alma mia de dolor*

72. *Alma mia de dolor*

73. *Alma mia de dolor*

74. *Alma mia de dolor*

75. *Alma mia de dolor*

76. *Alma mia de dolor*

77. *Alma mia de dolor*

78. *Alma mia de dolor*

79. *Alma mia de dolor*

80. *Alma mia de dolor*

81. *Alma mia de dolor*

82. *Alma mia de dolor*

83. *Alma mia de dolor*

84. *Alma mia de dolor*

85. *Alma mia de dolor*

86. *Alma mia de dolor*

87. *Alma mia de dolor*

88. *Alma mia de dolor*

89. *Alma mia de dolor*

90. *Alma mia de dolor*

91. *Alma mia de dolor*

92. *Alma mia de dolor*

93. *Alma mia de dolor*

94. *Alma mia de dolor*

95. *Alma mia de dolor*

96. *Alma mia de dolor*

97. *Alma mia de dolor*

98. *Alma mia de dolor*

99. *Alma mia de dolor*

100. *Alma mia de dolor*

N.	Títol	Pàgina
1	SANT JESUCRIST	1
2	SANT JESUCRIST	2
3	SANT JESUCRIST	3
4	SANT JESUCRIST	4
5	SANT JESUCRIST	5
6	SANT JESUCRIST	6
7	SANT JESUCRIST	7
8	SANT JESUCRIST	8
9	SANT JESUCRIST	9
10	SANT JESUCRIST	10
11	SANT JESUCRIST	11
12	SANT JESUCRIST	12
13	SANT JESUCRIST	13
14	SANT JESUCRIST	14
15	SANT JESUCRIST	15
16	SANT JESUCRIST	16
17	SANT JESUCRIST	17
18	SANT JESUCRIST	18
19	SANT JESUCRIST	19
20	SANT JESUCRIST	20
21	SANT JESUCRIST	21
22	SANT JESUCRIST	22
23	SANT JESUCRIST	23
24	SANT JESUCRIST	24
25	SANT JESUCRIST	25
26	SANT JESUCRIST	26
27	SANT JESUCRIST	27
28	SANT JESUCRIST	28
29	SANT JESUCRIST	29
30	SANT JESUCRIST	30
31	SANT JESUCRIST	31
32	SANT JESUCRIST	32
33	SANT JESUCRIST	33
34	SANT JESUCRIST	34
35	SANT JESUCRIST	35
36	SANT JESUCRIST	36
37	SANT JESUCRIST	37
38	SANT JESUCRIST	38
39	SANT JESUCRIST	39
40	SANT JESUCRIST	40
41	SANT JESUCRIST	41
42	SANT JESUCRIST	42
43	SANT JESUCRIST	43
44	SANT JESUCRIST	44
45	SANT JESUCRIST	45
46	SANT JESUCRIST	46
47	SANT JESUCRIST	47
48	SANT JESUCRIST	48
49	SANT JESUCRIST	49
50	SANT JESUCRIST	50
51	SANT JESUCRIST	51
52	SANT JESUCRIST	52
53	SANT JESUCRIST	53
54	SANT JESUCRIST	54
55	SANT JESUCRIST	55
56	SANT JESUCRIST	56
57	SANT JESUCRIST	57
58	SANT JESUCRIST	58
59	SANT JESUCRIST	59
60	SANT JESUCRIST	60
61	SANT JESUCRIST	61
62	SANT JESUCRIST	62
63	SANT JESUCRIST	63
64	SANT JESUCRIST	64
65	SANT JESUCRIST	65
66	SANT JESUCRIST	66
67	SANT JESUCRIST	67
68	SANT JESUCRIST	68
69	SANT JESUCRIST	69
70	SANT JESUCRIST	70
71	SANT JESUCRIST	71
72	SANT JESUCRIST	72
73	SANT JESUCRIST	73
74	SANT JESUCRIST	74
75	SANT JESUCRIST	75
76	SANT JESUCRIST	76
77	SANT JESUCRIST	77
78	SANT JESUCRIST	78
79	SANT JESUCRIST	79
80	SANT JESUCRIST	80
81	SANT JESUCRIST	81
82	SANT JESUCRIST	82
83	SANT JESUCRIST	83
84	SANT JESUCRIST	84
85	SANT JESUCRIST	85
86	SANT JESUCRIST	86
87	SANT JESUCRIST	87
88	SANT JESUCRIST	88
89	SANT JESUCRIST	89
90	SANT JESUCRIST	90
91	SANT JESUCRIST	91
92	SANT JESUCRIST	92
93	SANT JESUCRIST	93
94	SANT JESUCRIST	94
95	SANT JESUCRIST	95
96	SANT JESUCRIST	96
97	SANT JESUCRIST	97
98	SANT JESUCRIST	98
99	SANT JESUCRIST	99
100	SANT JESUCRIST	100

	Marcha	II
28.	Santíssima Sangre de Cristo	8
29.	Santíssima Sangre de Cristo	8
30.	Santíssima Sangre de Cristo	8
31.	Santíssima Sangre de Cristo	8
32.	Santíssima Sangre de Cristo	8
33.	Santíssima Sangre de Cristo	8
34.	Santíssima Sangre de Cristo	8
35.	Santíssima Sangre de Cristo	8
36.	Santíssima Sangre de Cristo	8
37.	Santíssima Sangre de Cristo	8
38.	Santíssima Sangre de Cristo	8
39.	Santíssima Sangre de Cristo	8
40.	Santíssima Sangre de Cristo	8
41.	Santíssima Sangre de Cristo	8
42.	Santíssima Sangre de Cristo	8
43.	Santíssima Sangre de Cristo	8
44.	Santíssima Sangre de Cristo	8
45.	Santíssima Sangre de Cristo	8
46.	Santíssima Sangre de Cristo	8
47.	Santíssima Sangre de Cristo	8
48.	Santíssima Sangre de Cristo	8
49.	Santíssima Sangre de Cristo	8
50.	Santíssima Sangre de Cristo	8
51.	Santíssima Sangre de Cristo	8
52.	Santíssima Sangre de Cristo	8
53.	Santíssima Sangre de Cristo	8
54.	Santíssima Sangre de Cristo	8
55.	Santíssima Sangre de Cristo	8
56.	Santíssima Sangre de Cristo	8
57.	Santíssima Sangre de Cristo	8
58.	Santíssima Sangre de Cristo	8
59.	Santíssima Sangre de Cristo	8
60.	Santíssima Sangre de Cristo	8
61.	Santíssima Sangre de Cristo	8
62.	Santíssima Sangre de Cristo	8
63.	Santíssima Sangre de Cristo	8
64.	Santíssima Sangre de Cristo	8
65.	Santíssima Sangre de Cristo	8
66.	Santíssima Sangre de Cristo	8
67.	Santíssima Sangre de Cristo	8
68.	Santíssima Sangre de Cristo	8
69.	Santíssima Sangre de Cristo	8
70.	Santíssima Sangre de Cristo	8
71.	Santíssima Sangre de Cristo	8
72.	Santíssima Sangre de Cristo	8
73.	Santíssima Sangre de Cristo	8
74.	Santíssima Sangre de Cristo	8
75.	Santíssima Sangre de Cristo	8
76.	Santíssima Sangre de Cristo	8
77.	Santíssima Sangre de Cristo	8
78.	Santíssima Sangre de Cristo	8
79.	Santíssima Sangre de Cristo	8
80.	Santíssima Sangre de Cristo	8
81.	Santíssima Sangre de Cristo	8
82.	Santíssima Sangre de Cristo	8
83.	Santíssima Sangre de Cristo	8
84.	Santíssima Sangre de Cristo	8
85.	Santíssima Sangre de Cristo	8
86.	Santíssima Sangre de Cristo	8
87.	Santíssima Sangre de Cristo	8
88.	Santíssima Sangre de Cristo	8
89.	Santíssima Sangre de Cristo	8
90.	Santíssima Sangre de Cristo	8
91.	Santíssima Sangre de Cristo	8
92.	Santíssima Sangre de Cristo	8
93.	Santíssima Sangre de Cristo	8
94.	Santíssima Sangre de Cristo	8
95.	Santíssima Sangre de Cristo	8
96.	Santíssima Sangre de Cristo	8
97.	Santíssima Sangre de Cristo	8
98.	Santíssima Sangre de Cristo	8
99.	Santíssima Sangre de Cristo	8
100.	Santíssima Sangre de Cristo	8

	Year	Churn
1	2010	0.00
2	2011	0.00
3	2012	0.00
4	2013	0.00
5	2014	0.00
6	2015	0.00
7	2016	0.00
8	2017	0.00
9	2018	0.00
10	2019	0.00
11	2020	0.00
12	2021	0.00
13	2022	0.00
14	2023	0.00
15	2024	0.00
16	2025	0.00
17	2026	0.00
18	2027	0.00
19	2028	0.00
20	2029	0.00
21	2030	0.00
22	2031	0.00
23	2032	0.00
24	2033	0.00
25	2034	0.00
26	2035	0.00
27	2036	0.00
28	2037	0.00
29	2038	0.00
30	2039	0.00
31	2040	0.00
32	2041	0.00
33	2042	0.00
34	2043	0.00
35	2044	0.00
36	2045	0.00
37	2046	0.00
38	2047	0.00
39	2048	0.00
40	2049	0.00
41	2050	0.00
42	2051	0.00
43	2052	0.00
44	2053	0.00
45	2054	0.00
46	2055	0.00
47	2056	0.00
48	2057	0.00
49	2058	0.00
50	2059	0.00
51	2060	0.00
52	2061	0.00
53	2062	0.00
54	2063	0.00
55	2064	0.00
56	2065	0.00
57	2066	0.00
58	2067	0.00
59	2068	0.00
60	2069	0.00
61	2070	0.00
62	2071	0.00
63	2072	0.00
64	2073	0.00
65	2074	0.00
66	2075	0.00
67	2076	0.00
68	2077	0.00
69	2078	0.00
70	2079	0.00
71	2080	0.00
72	2081	0.00
73	2082	0.00
74	2083	0.00
75	2084	0.00
76	2085	0.00
77	2086	0.00
78	2087	0.00
79	2088	0.00
80	2089	0.00
81	2090	0.00
82	2091	0.00
83	2092	0.00
84	2093	0.00
85	2094	0.00
86	2095	0.00
87	2096	0.00
88	2097	0.00
89	2098	0.00
90	2099	0.00
91	2100	0.00
92	2101	0.00
93	2102	0.00
94	2103	0.00
95	2104	0.00
96	2105	0.00
97	2106	0.00
98	2107	0.00
99	2108	0.00
100	2109	0.00
101	2110	0.00
102	2111	0.00
103	2112	0.00
104	2113	0.00
105	2114	0.00
106	2115	0.00
107	2116	0.00
108	2117	0.00
109	2118	0.00
110	2119	0.00
111	2120	0.00
112	2121	0.00
113	2122	0.00
114	2123	0.00
115	2124	0.00
116	2125	0.00
117	2126	0.00
118	2127	0.00
119	2128	0.00
120	2129	0.00
121	2130	0.00
122	2131	0.00
123	2132	0.00
124	2133	0.00
125	2134	0.00
126	2135	0.00
127	2136	0.00
128	2137	0.00
129	2138	0.00
130	2139	0.00
131	2140	0.00
132	2141	0.00
133	2142	0.00
134	2143	0.00
135	2144	0.00
136	2145	0.00
137	2146	0.00
138	2147	0.00
139	2148	0.00
140	2149	0.00
141	2150	0.00
142	2151	0.00
143	2152	0.00
144	2153	0.00
145	2154	0.00
146	2155	0.00
147	2156	0.00
148	2157	0.00
149	2158	0.00
150	2159	0.00
151	2160	0.00
152	2161	0.00
153	2162	0.00
154	2163	0.00
155	2164	0.00
156	2165	0.00
157	2166	0.00
158	2167	0.00
159	2168	0.00
160	2169	0.00
161	2170	0.00
162	2171	0.00
163	2172	0.00
164	2173	0.00
165	2174	0.00
166	2175	0.00
167	2176	0.00
168	2177	0.00
169	2178	0.00
170	2179	0.00
171	2180	0.00
172	2181	0.00
173	2182	0.00
174	2183	0.00
175	2184	0.00
176	2185	0.00
177	2186	0.00
178	2187	0.00
179	2188	0.00
180	2189	0.00
181	2190	0.00
182	2191	0.00
183	2192	0.00
184	2193	0.00
185	2194	0.00
186	2195	0.00
187	2196	0.00
188	2197	0.00
189	2198	0.00
190	2199	0.00
191	2200	0.00
192	2201	0.00
193	2202	0.00
194	2203	0.00
195	2204	0.00
196	2205	0.00
197	2206	0.00
198	2207	0.00
199	2208	0.00
200	2209	0.00
201	2210	0.00
202	2211	0.00
203	2212	0.00
204	2213	0.00
205	2214	0.00
206	2215	0.00
207	2216	0.00
208	2217	0.00
209	2218	0.00
210	2219	0.00
211	2220	0.00
212	2221	0.00
213	2222	0.00
214	2223	0.00
215	2224	0.00
216	2225	0.00
217	2226	0.00
218	2227	0.00
219	2228	0.00
220	2229	0.00
221	2230	0.00
222	2231	0.00
223	2232	0.00
224	2233	0.00
225	2234	0.00
226	2235	0.00
227	2236	0.00
228	2237	0.00
229	2238	0.00
230	2239	0.00
231	2240	0.00
232	2241	0.00
233	2242	0.00
234	2243	0.00
235	2244	0.00
236	2245	0.00
237	2246	0.00
238	2247	0.00
239	2248	0.00
240	2249	0.00
241	2250	0.00
242	2251	0.00
243	2252	0.00
244	2253	0.00
245	2254	0.00
246	2255	0.00
247	2256	0.00
248	2257	0.00
249	2258	0.00
250	2259	0.00
251	2260	0.00
252	2261	0.00
253	2262	0.00
254	2263	0.00
255	2264	0.00
256	2265	0.00
257	2266	0.00
258	2267	0.00
259	2268	0.00
260	2269	0.00
261	2270	0.00
262	2271	0.00
263	2272	0.00
264	2273	0.00
265	2274	0.00
266	2275	0.00
267	2276	0.00
268	2277	0.00
269	2278	0.00
270	2279	0.00
271	2280	0.00
272	2281	0.00
273	2282	0.00
274	2283	0.00
275	2284	0.00
276	2285	0.00
277	2286	0.00
278	2287	0.00
279	2288	0.00
280	2289	0.00
281	2290	0.00
282	2291	0.00
283	2292	0.00
284	2293	0.00
285	2294	0.00
286	2295	0.00
287	2296	0.00
288	2297	0.00
289	2298	0.00
290	2299	0.00
291	2300	0.00
292	2301	0.00
293	2302	0.00
294	2303	0.00
295	2304	0.00
296	2305	0.00
297	2306	0.00
298	2307	0.00
299	2308	0.00
300	2309	0.00
301	2310	0.00
302	2311	0.00
303	2312	0.00
304	2313	0.00
305	2314	0.00
306	2315	0.00
307	2316	0.00
308	2317	0.00
309	2318	0.00
310	2319	0.00
311	2320	0.00
312	2321	0.00
313	2322	0.00
314	2323	0.00
315	2324	0.00
316	2325	0.00
317	2326	0.00
318	2327	0.00
319	2328	0.00
320	2329	0.00
321	2330	0.00
322	2331	0.00
323	2332	0.00
324	2333	0.00
325	2334	0.00
326	2335	0.00
327	2336	0.00
328	2337	0.00
329	2338	0.00
330	2339	0.00
331	2340	0.00
332	2341	0.00
333	2342	0.00
334	2343	0.00
335	2344	0.00
336	2345	0.00
337	2346	0.00
338	2347	0.00
339	2348	0.00
340	2349	0.00
341	2350	0.00
342	2351	0.00
343	2352	0.00
344	2353	0.00
345	2354	0.00
346	2355	0.00
347	2356	0.00
348	2357	0.00
349	2358	0.00
350	2359	0.00
351	2360	0.00
352	2361	0.00
353	2362	0.00
354	2363	0.00
355	2364	0.00
356	2365	0.00
357	2366	0.00
358	2367	0.00
359	2368	0.00
360	2369	0.00
361	2370	0.00
362	2371	0.00
363	2372	0.00
364	2373	0.00
365	2374	0.00
366	2375	0.00
367	2376	0.00
368	2377	0.00
369	2378	0.00
370	2379	0.00
371	2380	0.00
372	2381	0.00
373	2382	0.00
374	2383	0.00
375	2384	0.00
376	2385	0.00
377	2386	0.00
378	2387	0.00
379	2388	0.00
380	2389	0.00
381	2390	0.00
382	2391	0.00
383	2392	0.00
384	2393	0.00
385	2394	0.00
386	2395	0.00
387	2396	0.00
388	2397	0.00
389	2398	0.00
390	2399	0.00
391	2400	0.00
392	2401	0.00
393	2402	0.00
394	2403	0.00
395	2404	0.00
396	2405	0.00
397	2406	0.00
398	2407	0.00
399	2408	0.00
400	2409	0.00
401	2410	0.00
402	2411	0.00
403	2412	0.00
404	2413	0.00
405	2414	0.00
406	2415	0.00
407	2416	0.00
408	2417	

Vera Creu

13

The musical score consists of two staves of music. The top staff uses a treble clef and the bottom staff uses a bass clef. Both staves have a common time signature. The music is composed of measures separated by vertical bar lines. The notes are represented by vertical stems with small horizontal dashes indicating pitch. The score includes several休止符 (rests). The lyrics are written in a cursive Gothic script below the notes. The first two lines of lyrics are: "En la Vera Cruz se crucificó" and "el Divino Hijo de Dios en su Sagrada". The music concludes with a final section of lyrics: "Por la Vera Cruz se crucificó el Divino Hijo de Dios en su Sagrada".

Page No.
10

16	Vers Cinc
47	[...]
48	[...]
49	[...]
50	[...]
51	[...]
52	[...]
53	[...]
54	[...]
55	[...]
56	[...]
57	[...]
58	[...]
59	[...]
60	[...]
61	[...]
62	[...]
63	[...]
64	[...]
65	[...]
66	[...]
67	[...]
68	[...]
69	[...]
70	[...]
71	[...]
72	[...]
73	[...]
74	[...]
75	[...]
76	[...]
77	[...]
78	[...]
79	[...]
80	[...]
81	[...]
82	[...]
83	[...]
84	[...]
85	[...]
86	[...]
87	[...]
88	[...]
89	[...]
90	[...]
91	[...]
92	[...]
93	[...]
94	[...]
95	[...]
96	[...]
97	[...]
98	[...]
99	[...]
100	[...]
101	[...]
102	[...]
103	[...]
104	[...]
105	[...]
106	[...]
107	[...]
108	[...]
109	[...]
110	[...]
111	[...]
112	[...]
113	[...]
114	[...]
115	[...]
116	[...]
117	[...]
118	[...]
119	[...]
120	[...]
121	[...]
122	[...]
123	[...]
124	[...]
125	[...]
126	[...]
127	[...]
128	[...]
129	[...]
130	[...]
131	[...]
132	[...]
133	[...]
134	[...]
135	[...]
136	[...]
137	[...]
138	[...]
139	[...]
140	[...]
141	[...]
142	[...]
143	[...]
144	[...]
145	[...]
146	[...]
147	[...]
148	[...]
149	[...]
150	[...]
151	[...]
152	[...]
153	[...]
154	[...]
155	[...]
156	[...]
157	[...]
158	[...]
159	[...]
160	[...]
161	[...]
162	[...]
163	[...]
164	[...]
165	[...]
166	[...]
167	[...]
168	[...]
169	[...]
170	[...]
171	[...]
172	[...]
173	[...]
174	[...]
175	[...]
176	[...]
177	[...]
178	[...]
179	[...]
180	[...]
181	[...]
182	[...]
183	[...]
184	[...]
185	[...]
186	[...]
187	[...]
188	[...]
189	[...]
190	[...]
191	[...]
192	[...]
193	[...]
194	[...]
195	[...]
196	[...]
197	[...]
198	[...]
199	[...]
200	[...]
201	[...]
202	[...]
203	[...]
204	[...]
205	[...]
206	[...]
207	[...]
208	[...]
209	[...]
210	[...]
211	[...]
212	[...]
213	[...]
214	[...]
215	[...]
216	[...]
217	[...]
218	[...]
219	[...]
220	[...]
221	[...]
222	[...]
223	[...]
224	[...]
225	[...]
226	[...]
227	[...]
228	[...]
229	[...]
230	[...]
231	[...]
232	[...]
233	[...]
234	[...]
235	[...]
236	[...]
237	[...]
238	[...]
239	[...]
240	[...]
241	[...]
242	[...]
243	[...]
244	[...]
245	[...]
246	[...]
247	[...]
248	[...]
249	[...]
250	[...]
251	[...]
252	[...]
253	[...]
254	[...]
255	[...]
256	[...]
257	[...]
258	[...]
259	[...]
260	[...]
261	[...]
262	[...]
263	[...]
264	[...]
265	[...]
266	[...]
267	[...]
268	[...]
269	[...]
270	[...]
271	[...]
272	[...]
273	[...]
274	[...]
275	[...]
276	[...]
277	[...]
278	[...]
279	[...]
280	[...]
281	[...]
282	[...]
283	[...]
284	[...]
285	[...]
286	[...]
287	[...]
288	[...]
289	[...]
290	[...]
291	[...]
292	[...]
293	[...]
294	[...]
295	[...]
296	[...]
297	[...]
298	[...]
299	[...]
300	[...]

IX

Audiencia

que el Salvador nos ha prometido que no nos abandonaría jamás. A la hora de la muerte, el Salvador nos ha de rescatar de la muerte eterna y nos ha de dar la vida eterna. Porque el Salvador es el que nos ha de rescatar de la muerte eterna. Porque el Salvador es el que nos ha de rescatar de la muerte eterna. Porque el Salvador es el que nos ha de rescatar de la muerte eterna. Porque el Salvador es el que nos ha de rescatar de la muerte eterna. Porque el Salvador es el que nos ha de rescatar de la muerte eterna. Porque el Salvador es el que nos ha de rescatar de la muerte eterna. Porque el Salvador es el que nos ha de rescatar de la muerte eterna. Porque el Salvador es el que nos ha de rescatar de la muerte eterna. Porque el Salvador es el que nos ha de rescatar de la muerte eterna. Porque el Salvador es el que nos ha de rescatar de la muerte eterna. Porque el Salvador es el que nos ha de rescatar de la muerte eterna. Porque el Salvador es el que nos ha de rescatar de la muerte eterna. Porque el Salvador es el que nos ha de rescatar de la muerte eterna. Porque el Salvador es el que nos ha de rescatar de la muerte eterna. Porque el Salvador es el que nos ha de rescatar de la muerte eterna. Porque el Salvador es el que nos ha de rescatar de la muerte eterna. Porque el Salvador es el que nos ha de rescatar de la muerte eterna. Porque el Salvador es el que nos ha de rescatar de la muerte eterna. Porque el Salvador es el que nos ha de rescatar de la muerte eterna. Porque el Salvador es el que nos ha de rescatar de la muerte eterna. Porque el Salvador es el que nos ha de rescatar de la muerte eterna.

67.	Si el te deixa	Si el te deixa
68.	Si el te deixa	Si el te deixa
69.	Si el te deixa	Si el te deixa
70.	Si el te deixa	Si el te deixa
71.	Si el te deixa	Si el te deixa
72.	Si el te deixa	Si el te deixa
73.	Si el te deixa	Si el te deixa
74.	Si el te deixa	Si el te deixa
75.	Si el te deixa	Si el te deixa
76.	Si el te deixa	Si el te deixa
77.	Si el te deixa	Si el te deixa
78.	Si el te deixa	Si el te deixa
79.	Si el te deixa	Si el te deixa
80.	Si el te deixa	Si el te deixa
81.	Si el te deixa	Si el te deixa
82.	Si el te deixa	Si el te deixa
83.	Si el te deixa	Si el te deixa
84.	Si el te deixa	Si el te deixa
85.	Si el te deixa	Si el te deixa
86.	Si el te deixa	Si el te deixa
87.	Si el te deixa	Si el te deixa
88.	Si el te deixa	Si el te deixa
89.	Si el te deixa	Si el te deixa
90.	Si el te deixa	Si el te deixa
91.	Si el te deixa	Si el te deixa
92.	Si el te deixa	Si el te deixa
93.	Si el te deixa	Si el te deixa
94.	Si el te deixa	Si el te deixa
95.	Si el te deixa	Si el te deixa
96.	Si el te deixa	Si el te deixa
97.	Si el te deixa	Si el te deixa
98.	Si el te deixa	Si el te deixa
99.	Si el te deixa	Si el te deixa
100.	Si el te deixa	Si el te deixa

PROGRAMA D'ACTES

Actos de la Semana Santa Saguntina 2007 que celebrará la Ilustre Cofradía de la Purísima Sangre de Nuestro Señor Jesucristo de Sagunto

Miércoles de Ceniza, 21 de febrero

En la Ermita de la Sangre a las 20:30 horas, **inicio de la Cuaresma del año 2007**. Santa Misa e imposición de ceniza a los fieles asistentes.

Viernes de Cuaresma, 23 de febrero, 2, 9, 16 y 23 de marzo

A las 19:30 horas en la Ermita de la Sangre, **Santa Misa** en intención del Clavario y de los Mayoriales del Año; seguidamente **Via Crucis** en la misma Ermita.

Domingos de Cuaresma, 25 de febrero, 4, 11, 18 y 25 de marzo

A las 16:30 horas, **Via Crucis Penitencial** en el Santo Calvario. Salida desde la iglesia de Santa María.

Sábado, 3 de marzo

A las 17:30 horas, al municipio de Paterna, **XXI Procesión Diocesana**, con la asistencia de una representación de cada ciudad de las que forman parte de la Junta Diocesana de Cofradías y Hermandades de la Semana Santa de la provincia de Valencia.

Sábado, 10 de marzo

A las 20:00 horas, en la Casa de Cultura «Capellà Pallarés», **concierto de violín y piano** a cargo de los saguntinos Raúl Arias y Omar Vilata, que interpretarán obras desde la época barroca hasta el siglo XX.¹

---

¹ Concierto patrocinado por la Fundación Bancaja (Sagunto).

Lunes, 12 de marzo

A las 20:00 horas, en la Ermita de la Sangre, **presentación del Cartel Anunciador** de la Semana Santa Saguntina 2007, obra de *Elena Roca Seguí*.

Al acabar el acto se repartirán carteles entre el público asistente.

Jueves, 15 de marzo

A las 19:30 horas, en la Casa de Cultura «Capellà Pallarés», inauguración de la **exposición de fotografía «Momentos de la Semana Santa Saguntina»**, del fotógrafo Jorge Miguel Jaime. La exposición se podrá visitar hasta el viernes 30 de marzo.

Martes, 20 de marzo

A las 19:30 horas, en el Instituto Social «Alameda» de Puerto de Sagunto, inauguración de la **exposición de óleos sobre la Semana Santa Saguntina**. Autor Miguel Vilata Chenovart. La exposición estará abierta al público hasta el sábado 31 de marzo.

Sábado, 24 de marzo

A las 18:00 horas, en la plaza Mayor de Sagunto, **V Exhibición de Bandas de Cornetas y Tambores «Ciutat de Sagunt»**, presentada por *Antonio Andrés Fuertes*. A las 17:30 horas las bandas partirán de varios puntos de la ciudad, realizando cada una un recorrido diferente hasta llegar a la plaza Mayor.²

Domingo, 25 de marzo

A las 16:00 horas, en la Ermita de la Sangre, **Junta General Ordinaria de la Cofradía**. A continuación, a la puerta de la misma, tradicional **Subasta de Sayones** para el Via Crucis de la madrugada del Viernes Santo.

A las 16:30 horas, en el Santo Calvario, **Via Crucis Penitencial**. Salida desde la iglesia de Santa María.

A las 19:30 horas, en la iglesia de El Salvador, concierto del Coro Joven de El Salvador, con acompañamiento instrumental.

² Acto patrocinado por la Conselleria de Cultura, Educació i Esport, Secretaria Autonòmica de Cultura i Política Lingüística.

Lunes de Pasión, 26 de marzo

A las 19:30 horas, en la Casa de Cultura «Capellà Pallarés», **presentación del Libro de la Semana Santa Saguntina de 2007**, a cargo de *Emilio Llueca i Úbeda*, autor de libros y artículos sobre diversos asuntos de Sagunto y del Camp de Morvedre, y Cronista Oficial de Benifairó de les Valls, la villa de Benavites y Quartell.

Martes de Pasión, 27 de marzo

A las 20:30 horas, en el Auditorio «Joaquín Rodrigo» de Sagunto, **inicio de la III edición del Ciclo de Música Sacra «SAGUNT IN EXCELSIS»**, a cargo de la Lira Saguntina. Concierto patrocinado por el Excelentísimo Ayuntamiento de Sagunto (Departamento de Cultura).

Miércoles de Pasión, 28 de marzo

A las 19:30 horas, en la Ermita de la Sangre, **presentación, bendición y donación del Regalo de la Mayoralía del Año y de la Ciudad de Sagunto a la Cofradía y al Patrimonio Religioso Saguntino**, consistente en un faldón nuevo para el anda de la Última Cena, una Urna para albergar la Reliquia del *Lignum Crucis*, y la restauración (junto con la Colla de Campaners de Morvedre) de la matraca de Santa María.

Jueves de Pasión, 29 de marzo

A las 19:30 horas, en la Casa de Cultura «Capellà Pallarés», **conferencia «Las Reliquias de la Pasión»**, a cargo de Ignasi Corresa i Marín, Licenciado en Historia del Arte.

Viernes de Dolores, 30 de marzo

A las 19:00 horas, salida de la Ermita de la Sangre de la **Procesión del Ecce Homo**, hasta la iglesia del Salvador, con la participación de la Banda de Cornetas y Tambores de la Llosa de Ranes.³

A las 19:30 horas, desde la iglesia del Salvador, **desfile procesional con los nuevos cofrades y Mayoralía Entrante**, hasta la Ermita de la Sangre. A continuación, el Prior de la Cofradía **impondrá las medallas correspondientes a los nuevos cofrades**, y el Presidente de la Cofradía les

³ Esta Banda acompañará a la Mayoralía del Año en todos los actos programados, excepto el Domingo de Ramos.

entregará una copia de los Estatutos. Finalizado el acto se celebrará la **Santa Misa en sufragio de los cofrades difuntos y familiares enfermos**. A continuación tendrá lugar la **imposición al Clavario y Mayoriales Entrantes** del crucifijo y las medallas correspondientes.

A las 22:30 horas, desde la iglesia del Salvador partirá un **Vía Crucis** que seguirá el itinerario de costumbre, recorriendo las estaciones engalanadas por los vecinos del Raval de Sagunto.

Sábado de Pasión, 31 de marzo

A las 20:00 horas, **IV Representación Saguntina de la Pasión y Muerte de Nuestro Señor Jesucristo**. Se iniciará la representación en la iglesia de Santa María, donde se escenificará el Pretorio, y a continuación desde la misma iglesia saldrá Jesús para recorrer la calle de la Amargura. Sobre la plataforma natural situada en el lateral izquierdo de la Ermita del Calvario se representará la Crucifixión y el Descendimiento.

Domingo de Ramos, 1 de abril

A las 11:00 horas, en la Ermita de la Sangre, **Bendición de las Palmas**, seguida de solemne **Procesión General** por el itinerario de costumbre hasta la iglesia de Santa María, donde se celebrará la **Santa Misa**.

Finalizada la Santa Misa, en la misma iglesia de Santa María, **Pregón de la Semana Santa Saguntina** a cargo de Paco Novella Mínguez, Mayoral de 2007.

A las 17:30 horas, en el Santo Calvario, **Vía Crucis Penitencial**.

A las 19:00 horas, en la iglesia de Nuestra Señora del Buen Suceso, Patrona de Sagunto, **segunda sesión del Ciclo de Música Sacra «SAGUNT IN EXCELSIS»**, a cargo de la Orquesta Barroca «La Dispersione». Concierto patrocinado por el Excelentísimo Ayuntamiento de Sagunto (Departamento de Cultura).

Lunes Santo, 2 de abril

A las 19:45 horas, desde la Ermita de la Sangre, **Procesión del «Encuentro Doloroso»**, desfilando las andas de Jesús Nazareno y de la Virgen de la Soledad.

El anda de Jesús Nazareno transitará por la plaza Mayor, calle Mayor, plaza de El Salvador, calle de Valencia y calle Camí Real.

El paso de la Virgen de la Soledad transitará por la plaza Mayor, calle de la Autonomía, calle del Capitán Pallarés, calle de Teruel, calle de Campoamor, plaza Del Pi, calle de José Lerma y calle Dels Cavallers.

En la plaza Mayor, cerca de la esquina con la calle Dels Cavallers, se producirá el **Encuentro de Jesús con su Madre**, momento en el que se interpretarán varias piezas musicales a cargo de la soprano Marisol Boullosa.⁴ A continuación ambas procesiones se unirán en una sola que seguirá hasta la Ermita de la Sangre.

Martes Santo, 3 de abril

A las 20:00 horas, en el Cabañal (Valencia), **Procesión del Santísimo Ecce Homo**, hermanado con nuestra Cofradía, donde participará una representación de la misma.

A las 20:00 horas, en la iglesia de El Salvador, **tercera sesión del Ciclo de Música Sacra «SAGUNT IN EXCELSIS»**, a cargo del «Ensemble Fontegara». Concierto patrocinado por el Excelentísimo Ayuntamiento de Sagunto (Departamento de Cultura).

Miércoles Santo, 4 de abril

A las 19:00 horas, en la plaza Mayor, **Tamborrada** a cargo de la Asociación de Tambores y Bombos «La Santa Cruz» de Rubielos de Mora (Teruel).

A las 22:30 horas, desde la Ermita de la Sangre, solemne **Procesión del Silencio**, presidida por los pasos del Ecce Homo y del Cristo de la Buena Paz.

Jueves Santo, 5 de abril

A las 18:00 horas, a la Ermita de la Sangre, solemnes **Oficios y Traslado al Monumento de Jesús Sacramentado**.

Desde las 20:00 horas, **Visita a los Monumentos** instalados en las iglesias de nuestra ciudad y turnos de vela frente al Santísimo Sacramento en el Monumento de la Ermita de la Sangre.

---

⁴ Actuación patrocinada por la Caja de Ahorros del Mediterráneo (Sagunto).

Viernes Santo, 6 de abril

A las 6:00 horas, desde la Ermita de la Sangre, solemne **Via Crucis hasta el Santo Calvario con el paso de Jesús Nazareno**. En su transcurso se interpretarán los motets por parte del Coro Parroquial de Santa María, bajo la dirección de *Francesc Gamón Olmo*⁵.

Al acabar, en la iglesia de Santa María se realizará el **Sermón de la Galà**, oficiado por *Mossén Josep Martínez Rondan*, rector de las parroquias de los Santos Juanes de Faura y San Gil Abad de Benifairó de les Valls, proclamado este año Amigo de la Cofradía. Acabado el Sermón tendrá lugar el traslado del paso del Nazareno a la Ermita de la Sangre.

A las 12:00 horas, en la Ermita de la Sangre, solemnes **Oficios y Adoración de la «Vera Creu»** con la reliquia del *Lignum Crucis*.

A las 17:00 horas, en la plaza de la Sangre, tradicional **Subasta** de pasos, incensario, y trajes de los sayones y de su capitán y tambor, participantes todos en la Procesión del Santo Entierro.

A las 18:00 horas, en la iglesia de Santa María, **Sermón del Desenclavamiento** oficiado por *Mossén Miguel Navarro Sorní*, Doctor en Historia Eclesiástica. Al acabar el Sermón tendrá lugar el traslado de los pasos del Santo Sepulcro y de la Soledad a la Ermita de la Sangre, cerrando la subasta con su llegada.

A las 19:00 horas, en la plaza de la Trinidad, tradicional **Pase de Lista** a los cofrades, y posterior desfile hasta la Ermita.⁶

A las 20:00 horas, desde la Ermita de la Sangre, inicio de la solemne **Procesión del Santo Entierro**, que recorrerá el itinerario de costumbre con todas las andas de la Cofradía, y acompañando el Santo Sepulcro la Coral Polifónica «Benicalaf» de les Valls.

La procesión finalizará con la **Adoración de la «Vera Creu»** con la reliquia del *Lignum Crucis* por todos los miembros de la Cofradía, el pueblo de Sagunto y, en último lugar, los Mayoralles y el Clavario del Año.

PURÍSSIMA SANG DE JESUCRIST!!

---

⁵ Con la colaboración de varios componentes de los coros parroquiales de El Salvador, el Buen Suceso y de la Coral de la Lira Saguntina.

⁶ Con la participación en el desfile y en la Procesión del Santo Entierro de la banda de la Lira Saguntina. En el desfile la banda interpretará el Himno de la Cofradía.

Sábado de Gloria, 7 de abril

A las 23:30 horas, en la iglesia de Santa María, **Vigilia Pascual y Misa de Resurrección**. Al acabar la Misa, como final de los actos de la Semana Santa del año 2007 y para celebrar la Resurrección de Nuestro Señor Jesucristo, se disparará un monumental castillo de fuegos artificiales en la plaza del Cronista Chabret, a cargo de una prestigiosa pirotecnia.

La Mayoralía de la Puríssima Sang de Nostre Senyor Jesucrist se reserva el derecho a alterar este programa si las circunstancias lo exigieran.

Colaboradores

ADMINISTRACIONES DE LOTERIA

ADMON. LOTERÍA Nº 1 CARUANA	Cronista Chabret, 1 Sagunt	962661576
ADMON. LOTERÍA Nº 3 MILLÓN VIRGEN DEL REMEDIO	Blasco Ibañez, 6 Sagunt	962650807
ADMON. LOTERÍA Nº 5 PELLICER	Camí Reial, 43 Sagunt	962660069

AGÈNCIES DE VIATGES

SERVINTUR VIAJES	Camí Reial, 60, baix Sagunt	962650604 Fax: 962650698
VIAJES BEGOÑA SÁNCHEZ RIBERMOON TOURS	Horts, 53 Sagunt	962664911
VIATGES PORTA AL MÓN	Horts, 25, baix Sagunt	962666208 Fax: 962651388
ZAFIRO TOURS CRISTINA CHÁFER NAVARRO	Camí Reial, 70, baix Sagunt	962651380 Fax: 962650717

APARELLS DE GAS

REPSOL/BUTANO	Horts, 35 Sagunt	962660340
---------------	---------------------	-----------

ARQUITECTURA

ESTUDI D'ARQUITECTURA MARÍA LUISA SALVADOR VILANOVA	Trinitat, 11, 1r Sagunt	962664116 670444961
PAR ARQUITECTES Projectes d' ARquitectura	Doctor Palos, 5 Sagunt	657651882 678424996

ARTESANIA I MANUALITATS

LA CASA DE LOS CUADROS Marcos y molduras	Horts, 23 - Sagunt Felip II, 16, esq. - Port de Sagunt	962651307 962690101
SOCARRAT Especialistas en socarrat Cerámica valenciana del siglo XIV	Remei, 28, baix Sagunt	676162636

ASSESSORIES

MARÍA ISABEL MARTÍNEZ MUÑOZ Graduada social Laboral-Fiscal-Contable-Seguros	Camí Reial, 41, baix Sagunt	962660492
--	--------------------------------	-----------

ASSISTÈNCIA I NETEJA

CUIDA'M Ajuda domiciliària i neteja	Sants de la Pedra, 43, entl. Sagunt	962651666 669770711
--	--	------------------------

AUTOESCOLES

AUTOESCUELA MORVEDRE	Quart, 6 Sagunt	962664055
----------------------	--------------------	-----------

AUTOMÒBILS I TALLERS

AUTO RAFICAR	Tallers, 23	962683571
Vehículos de ocasión económicos, extranjeros	Pol. Ind. Ingruinsa	619105788
Sólo con su nómina	Port de Sagunt	
EUROPCAR IB, S.A.	Av. del Port, s/n. Pol. Ind. Ingruinsa Port de Sagunt	962673619 902105030
MOTOR SAGUNTO, S.A.	Fausto Caruana, s/n.	962699192
SEAT	Port de Sagunt	
NEUMÁTICOS MIGUEL E HIJOS	Sants de la Pedra, 45 - Sagunt Hispanitat, 15 - Port de Sagunt	962664453 962670436
TALLERES ANTONIO GUILLEM	Blasco Ibañez, 5, baix	962662564
	Sagunt	
TALLERES AZZATI, S.L.	Magatzem de Ferro, 14	962682321
Reparación general del automóvil	Pol. Ind. Ingruinsa	Fax: 962682568
	Port de Sagunt	
TALLERES CIVERA, CHAPA Y PINTURA	País Valencià, 28	962660421
	Sagunt	
TALLERES ROMAUTO S.L.	València, 90 (ctra. N-340)	962650993
SUZUKI	Sagunt	
TALLERES SALVADOR “OPEL”	Ctra. València-Barcelona km. 26	962662322
	Sagunt	
	salvador@opelsalvador.com	

BANDES DE MÚSICA

ASSOCIACIÓ CULTURAL BANDA DE CORNETES I TAMBORS MORVEDRE	Remei, 22, 1er www.bandamorvedre.tk Sagunt Bandamorvedre@yahoo.es	605910318

BARS I CAFETERIES

BAR LA TASCA Menú diario y cenas fines de semana	Sogorb,13 Estivella	962629232
BAR RAVALET	Blasco Ibáñez, 7 Sagunt	
BAR RESTAURANTE "EL LLORER"	Les Parretes, 8 (nord Palància) Sagunt	961651530
CAFETERIA ASADOR EL RINCÓN Carnes a la brasa Menú del día	Camí Reial, 38 Sagunt	962665138
CAFETERIA JORSAN, S.L.	Doctor Palos, 12 Sagunt	962662290
CAFETERÍA RESTAURANTE SAIBAR 2006 Jesús Saiz Carrasco	Jerònim Roure, 43-44 Edifici Cara al Port (polígon Ingruinsa) Port de Sagunt	962684269
CASA VICENT Arroces, almuerzos y comidas caseras	Benifairó, 2 Sagunt	962665385 625522245
DOCTOR PALOS CERVERCERÍA	Doctor Palos, 22 Sagunt	962661526
FELIPE PARK	Horts, 73 Sagunt	626694290 961087579
MESÓN CARRETERO Especialidad en platos Caseros	Albalat, 5 Sagunt	962651486 962660158

MESÓN CAFETERÍA ROMEU	Antiga Moreria, 3 Sagunt	962664816
MESÓN EL CORDOBÉS	Camí Real, 106 Sagunt	962651009

BOMBAMENTS

BOMBEOS HORBOMED, S.L.	Doctor Palos, 7, baix Sagunt	962650548
------------------------	---------------------------------	-----------

CARNISSERIES

CARNES SELECTAS PASCUAL	Benavites, 2 Sagunt	962661401
CARNICERÍA FRAN	Blasco Ibáñez Sagunt	
CARNICERÍA XIMO	Antiga Moreria, 3 Sagunt	962666390

CARPINTERIES METÀL-LIQUES

CARPINTERÍA METÁLICA PEDRO Y FINA, S.L.	La Pau, 31, baix Sagunt	962651160
HNOS. CAMPOS MATOSES Taller de cerrajería y carpintería metálica Cercado y vallados	Major, 26 Sagunt	962661365

CÀTERING

VORA RIU, COMIDAS PARA LLEVAR	Sants de la pedra, 91, baix Sagunt	962666165
----------------------------------	---------------------------------------	-----------

CENTRES D'ESTÈTICA

ATENEA BELLEZA Y BIENESTAR Albalat, 5, baix
Sagunt 962664363

CENTRES DE RECONEIXEMENT

**CENTRO DE
RECONOCIMIENTO
MÉDICO-PSICOLÓGICO
“SAGUNTO”**

**General Canino, 10, baix
Sagunt**

962662179

CENTRES VETERINARIS

CENTRO VETERINARIO BOLÓS Sants de la Pedra, 81, baix
-CLÍNICA- Sagunt
PELUQUERÍA CANINA Y FELINA 962651022

GLOBAL VETERINARIA Laminació, 18 962674414
Hospital veterinario 24 horas Pol. Ind. Ingruinsa
www.globalveterinaria.com
Port de Sagunt

CERERIA

SAN JOSÉ, CIRIOS FELIPO   **FRCA, Cardenal Benlloch, 6**   **961851842**
Tavernes Blanques

CLÍNIQUES

CLÍNICA SAGUNTINA   **Vallaeta, 3, baix, dta.**   **962650730**
DE MEDICINA DE L'ESPORT   **Sagunt**

CLÍNIQUES DENTALS

CLÍNICA DENTAL MANUEL PÉREZ PEIRÓ	Ordóñez, 30 (cantó amb Horts)	962667339
Implantes dentales, estética Sagunt		
CLÍNICA DENTAL NOELIA PÉREZ FERNÁNDEZ	Sants de la Pedra, 2, baix Sagunt	962666435
CLÍNICA DENTAL VICENTE YANES FRAGA	Sants de la Pedra, 79, 1r. A	962650847
AMPARO VERDÚ COLOMER	Sagunt	

COMERCIALS

ANTONIO CARDÓ S.L.	Honorí Maura, 10 Sagunt	962660765
COPROA S.L. Comercial de productos para la agricultura, S.L.	Honorí Maura, 5 Sagunt	962650684

CONSTRUCCIÓ I PROMOCIONS

ALPEVI PROMOCIONES	Quart, 3, baix Sagunt	962654566 Fax: 962654275
CONSTRUCCIONES JOSÉ RIPOLLÉS S.L.	Conqueridor, 15 Sagunt	670315741
CONSTRUCCIONES FANDOS E HIJOS S.L.	Alquerieta de Roc Bloc A/3 Sagunt	962665663 607186313
CONSTRUCCIONES FERQUE S.L.	Sants de la Pedra, 85 B Sagunt	962661562

SETMANA SANTA SAGUNTINA

CONSTRUCCIONES MADRID	Sagasta, 84 Port de Sagunt	962679125 680855179
CONSTRUCCIONES Y REFORMAS VICENTE BOLÓS S.L.	Mestre Palanca, 21 B Sagunt	962661741
CONSTRUCCIONES Y SERVICIOS CLAYSAN	La Font, 31 Sagunt	
CONSTRUCCIONS BRUAL-06, S.L.	Camí Reial, 60, 3r. Sagunt consbrual06@hotmail.com	962666452 687422588 667788444

CRISTALLERIES

ELÍAS PERIS S.L. Marcos y molduras, 617148069 cristalería en general	Puríssima, 3, baix esq. Sagunt	Tel/Fax: 962661251 sMòb:
---	-----------------------------------	-----------------------------

DIETÈTICA

NATURHOUSE Nutrición y Dietética Servicio Dietista Gratuito	Camí Reial, 60 Sagunt	962651301
---	--------------------------	-----------

DISSENY GRÀFIC

ESTAMPERIA SENTO I ELENA	Isabel Cuello, 15 www.estamperia.com Sagunt	962664090
-----------------------------	---	-----------

ELECTRICITAT

ELECTRIFICACIONES VELA S.C.	Sants de la Pedra, 83, baix Sagunt	962663353 655556263
-----------------------------	---------------------------------------	------------------------

ELECTRODOMÈSTICS

FRANCISCO GIMENO, S.L.	Camí Reial, 50 Sagunt	962660228 Fax: 962663809
Vda. DE BORRÁS	Progrés, 17 9 d'Octubre, 69 Port de Sagunt	962683585 962679600

ESPORTS

PEÑA ARMES-ESPORTS	Camí Reial, 4	962660345
ATMOSFERA SPORT	Camí Reial, 3 Sagunt	962650441

ESTACIONS DE SERVEI

SENDRA SOLBES S.A.	País Valencià, 27 Sagunt	962660026
--------------------	-----------------------------	-----------

ESTANCS

ESTANCO EL CARRELO	Porta de Ferrisa, 1 Sagunt
--------------------	-------------------------------

ESTUDIS D'ENGINYERIA

INAGRI CONSULTING S.L.	Camí Reial, 98, baix	962651367
ESTUDIO DE INGENIERÍA	Sagunt	
Proyectos		
-Industriales		
-Telecomunicaciones		
-Agrónomos		
-Medio Ambiente		

SETMANA SANTA SAGUNTINA

NATURA.TEC Canet d'En Berenguer, 16 962660226
INGENIERÍA Y MEDIO AMBIENTE Sagunt Fax: 962662703
naturatec@eresmas.com

FARMÀCIES

FARMACIA ÁNGELES RIBELLES VILLAR	Cronista Chabret , 2 Sagunt	962660111
FARMACIA BLANCA MARTINEZ SERRANO	Roma, 6 Sagunt	962662004
FARMACIA ELENA FERRER MONFERRER	Alorco, 37 Sagunt	962662629
FARMACIA JUAN CONDOMINA RAMÓN	Emilio Llopis , 1 Sagunt	962661146
FARMACIA GASPAR-LÓPEZ	Camí Reial, 37 Sagunt	962661253
FARMACIA PÉREZ-ROMUALDO	València,28 Sagunt	962662320
FARMACIA PILAR ESTEVE MARTORELL	Horts, 10 Sagunt huertos10@hotmail.com	962660342
FARMACIA SÁNCHEZ-SEMPERE	Camí Reial, 93 Sagunt	962660272
FARMACIA VICENTE GIMENO GUILLEM	Doctor Palos, 8 Sagunt	962661978

FERRETERIES

FERRETERIA ELS HORTS Horts, 34 961088868
Sagunt

FLORISTERIES

FLORES FERNAN	Doctor Palos, 1 Sagunt	962665633
FLORISTERIA VIDAL	Doctor Palos, 11 Sagunt	962663150
KIKE LEÓN	Llíria, 100 www.kikeleon.com Sagunt escu.kikeleon@terra.es	962664081 659733596

FORNS I PASTISSERIES

ARTESANS FORN LA MELICA	Castell, 1 Sants de la Pedra, 57 Sagunt	962660698 961186036
FORN-BOLLERIA LA FONTETA	Camí Reial, 56 Sagunt	962661690
FORN PASTISSERIA L'OLLERIA	Vicente Sanchis Mestre Palanca, 14 Emili Llopis, 17 Sagunt	962660856 962650954
FORN PEREZ NAVARRO	Doctor Palos, 28 Sagunt	962661574
HORNOS HERMANOS TRENCÓ	Campoamor, 10 Sagunt	962661949
PA I DOLÇ AMPARÍN	Benifairó, 10 Sagunt	962650040
PASTISSERIA-BOMBONERIA CUENCA	Camí Reial, 14 Sagunt	962660055

FOTOGRAFIA

FOTO LUTE	9 d'Octubre, 52 www.lutefotografos.com Port Sagunt	962675876 Fax: 962677907
FOTOS EGEA	Capità Pallarés, 7 Sagunt	962660628
JORGE MIGUEL JAIME diseño en fotografía	Ravalet, 12 Canet d'En Berenguer	667436373

FUSTERIES

ESTADA CARPINTERIA,	Fàbrica i oficines: N-340 km. 24,5	962654041
HIERRO, ALUMINIO Y PVC	Sagunt	
FUSTAL S.L., TABLEROS Y MADERAS 30	En Joan d'Àustria, 99 Port de Sagunt	962681661
FUSTA MORVEDRE	País Valencià, 65, baix Sagunt	962663040 607905111
TALLERES BÁGUENA S.L.	València, 65 Sagunt	962660388

FRUITS SECS I DOLÇOS

EL PALAU DE LES XUXES	Horts, 55, baix Sagunt	961186655
PAPAS JULIÁN MARÍN MARTÍNEZ, S.L.	Remei, 36 Sagunt	962660775

GELATS

HELADOS MONLLOR	Camí Reial, 48 Sagunt	962661048 962660314
-----------------	--------------------------	------------------------

GIMNASSOS

MEDITERRANEO Fitness-club	Diana, 11 Sagunt	962665301 Fax: 961186092
---------------------------	---------------------	-----------------------------

GUARDERIES

GUARDERÍA INFANTIL PIC-PUS	Ordóñez, 17, baix Sagunt	650008511
----------------------------	-----------------------------	-----------

HOSTELERIA

HOSTAL-BAR	9 d'Octubre, 53	962672244
RESTAURANTE TEIDE	Port de Sagunt	
Especialidad en pescados y mariscos		

HOSTAL CARLOS	País Valencià, 43 Sagunt	962660902
---------------	-----------------------------	-----------

HOTELS

HOTEL SAGUNTPORT	País Valencià, 14 Sagunt	962650616
-------------------------	-------------------------------------	------------------

---

IL·LUMINACIÓ

ILUMINACIONES BOSCH	València, 84 Sagunt	962663811
---------------------	------------------------	-----------

IMMOBILIARIES

COMPRARCASA INMOBILIARIA	Camí Reial, 34 www.comprarcasa.com Sagunt	962661486
EL MIRADOR JOSÉ Y JOAQUÍN CORTÉS	Sants de la Pedra, 47, baix, esq. Sagunt elmirador47b@wanadoo.es	962654565 629622392
FERRUSES AGENCIA INMOBILIARIA	Camí Reial, 66 entl. Sagunt	962651514
HISTOMAR INMOBILIARIA	Camí Reial, 42 Sagunt	962666282
INMOBILIARIA ALICIA CORTÉS	Sants de la Pedra, 59 www.cortesagunto.com Sagunt alcorsa@ono.com	962651293
INMOBILIARIA CAMARELLES	Circ Romà, 7 Sagunt	962650665
INMOBILIARIA CASA NOVA Venta de pisos, terrenos Alquileres	Horts, 22, baix Sagunt	961087345
INMOBILIARIA REIG	Benifairó, 6, baix, esq. Sagunt	961187666 Fax: 961187668
SARA GAUNA & ASOC. Grupo inmobiliario internacional	Camí Real, 111 baix www.saragauna-asoc.com Sagunt contac@saragauna-asoc.com	962662280 962662154

IMPREMTES

NAVARRO IMPRESORES	Caruana, 7	962665417
	Sagunt	962661263
		Fax: 962655706
<u>imprenta@navarroimpresores.com</u>		

INFORMÀTICA

INGENIERIA INFORMATICA Y TELECOMUNICACIONES LANZANET S.L.	Benifairó, 1, baix www.lanzanet.es Sagunt	962666336
Servicios integrales a PYMES		

INSTAL·LADORS

POLOSAL	Periodista Azzati, 8	962671301
Climatización, reparación de electrodomésticos	Magatzem de Ferro, 24	962674619
Instalación, mantenimiento, serv. técnico	Port de Sagunt	

INSTRUMENTS MUSICALS

PRESTO MUSIC	Horts, 13, baix	600689645
Venta de instrumentos musicales y alquiler de equipos de sonido	Sagunt	961086378

INTERIORISME

ANTONIO VIDAL	Camp de Morvedre, 26 Port de Sagunt	962671245
----------------------	--	-----------

JOIERIES

BERNÁ JOYEROS	9 d'Octubre, 17 Port de Sagunt	962680150
JOIERIA-ARGENTERIA TEUA	Camí Reial, 90 Sagunt	962663146
JOIERIA GEMINIS, RELLOTGERIA I ARGENTERIA	Doctor Palos, 13, esq. Sagunt	962666164
JOYERÍA RELOJERÍA MAYTE	9 d'Octubre, 61 - Port de Sagunt Tanda, 38 - Burriana	962674613 964570010
R.O.A. JOYERÍAS, S.L.	Benifairó, 12, baix Sagunt	962650386

LLENCERIA I COSSETERIA

CARBONELLS Lencería Corsetería Bañadores	Horts, 49, baix Sagunt	962660142
LENCERÍA FÉMINA	Camí Reial, 47 Sagunt	962660592

LLIBRERIES I PAPERERIES

LIBRERIA EL PUERTO	Camp de Morvedre Port Sagunt	962677997
LLIBRERIA DIN A-4	Sant Miquel, 5 Sagunt	962651234

MAQUINÀRIA AGRÍCOLA

JUAN PORTER S.A.	País Valencià, 63 Sagunt	962661066
------------------	------------------------------------	------------------

MÀQUINES DE COSIR

SINGER-PFAFF	Sants de la Pedra, 41 Sagunt	962666360
--------------	---------------------------------	-----------

MARBRES

JOSE FCO. GIMENO DOMINGUEZ	La Rosa, 38 Sagunt	962660143
----------------------------	-----------------------	-----------

MATERIALS DE CONSTRUCCIÓ

PIÑANA CONSTRUCCIÓN, S.L.	Circ Romà, 5 Sagunt	962651209
RAMON GIMENO	Ctra. N-340 Km. 25,20 Sagunt	962660209

MOBLES DE CUINA

EXPOCASA	Trinitat, 23, baix Sagunt	962665535
----------	------------------------------	-----------

MOBLES I DECORACIÓ

DOMUS Mobiliario y regalos	Camí Reial, 63 Sagunt	962660219
INTERIORISMO PACO ALEXANDRE	Doctor Palos, 6 Sagunt	962664636

MARZO MOBILIARIO, S.L.	Fausto Caruana, s/n. www.marzomobiliario.com Port de Sagunt	962698155
-------------------------------	--	------------------

SETMANA SANTA SAGUNTINA

MOBILIARI I DECORACIÓ DECOMAR, S.L.	General Canino, 20 Sagunt	962665961 961187591
MUEBLES AVENIDA	9 d'Octubre, 49 Port de Sagunt	962671281

MODA INFANTIL I JUVENIL

JUCAMAR CARLOS GUIRADO ORTÍ	Camí Reial, 68, baix Sagunt	962662957
MENUDES COSES Tot per al bebé	Camí Reial, 17 Sagunt	962651415
URBAN KIDS Moda Mayoral	Circ Romà, 3, baix Sagunt	961187328
XIQUETS CASA HERMI	Sant Francesc, 36 Sagunt	962664157

MODES I BOUTIQUES

BOUTIQUE FEBO	Camí Reial, 87, baix Sagunt	962663201
ILUSIÓN	Sants de la Pedra, 3 Sagunt	962660915
MODES MARUJA	Camí Real, 105 Sagunt	962660387
ROPA-MODA YARARA	Doctor Palos, 3 Sagunt	962662256

MÚTUAS

UNIÓN DE MUTUAS MATEPPS	Llúria, 70 Sagunt	962661566
------------------------------------	------------------------------	------------------

ÒPTIQUES

CENTRO VISIÓN MORET	Camí Reial, 55 Sagunt	962663111
ÓPTICA DEVÍS +VISIÓN	Camí Reial, 52 Sagunt	962664535
ÓPTICA HUERTOS	Horts, 78 Sagunt	962663889
ÓPTICA REAL	Camí Reial, 39, baix Sagunt	962661501
ÓPTICA RIBELLES	Horts, 25, baix Sagunt	962661212

ORTOPÈDIES

SOTOS ORTOPEDIA	Camí Reial, 79 Sagunt	962662165
-----------------	--------------------------	-----------

PARAFARMÀCIES

LDA. PAQUI ORTIZ JÁTIVA Dietas Personalizadas, Solarium y fotodepilación	Alcalá Galiano, 2, baix Port de Sagunt	962679856
--	---	-----------

PERRUQUERIES I BELLESA

AMPARO SANCHEZ Peluquería y estética	Antiga Moreria, 2, baix Sagunt	962662320
ANA MONZÓ ESTILISMO	Trinitat, 21, baix Sagunt	962663697
CENTRE D'ESTÈTICA BLANCA VILALTA	Circ Romà, 3 Sagunt	962651197

SETMANA SANTA SAGUNTINA

LOLA TORRENTE	Circ Romà, 9 - Sagunt	962664319
Peluquería y estética	Galeria Comercial SH Canet - Canet	962607116
Spa	Concepció Arenal, 13	962670653
	Port de Sagunt	
PELUQUERÍA	Campoamor	661515191
ESTELA BARQUEROS	Sagunt	
PELUQUERÍA PEPE	Torres Torres, 1	
	Sagunt	
PENTINATS MARIBEL	Albalat, 7, baix	655630920
	Sagunt	
VOLUMEN ESTILISTAS	Horts, 29	962651513
	Sagunt	

PERRUQUERIES CANINES

MIGUAU	Mestre Giner, 4, baix	961188389
PELUQUERIA CANINA	Port de Sagunt	
Y FELINA		

PINTURES

DECORACIÓN RAMÓN ALEJO	Doctor Palos, 32	962650264
	Sagunt	616768060

PODÒLEGS

PODOCENTRE Clínica Podològica	Sants de la Pedra, 83, 1r 3	962661190
	Sagunt	

PUBS I DISCOTEQUES

PASARELA PLAYA	Port Sagunt
Abierto todo el año	

SAM
Tus noches de fiesta
en Puerto Sagunto

Avda. Mediterráneo, 44
Port Sagunt

QUIOSCS

DULCELANDIA	La Travessa, 1 (junt a Ambulatori) Sagunt	685617348
KIOSKO MARISOL	Pare Pellicer Sagunt	962655590
KIOSKO PRENSA EDMAR	Horts, 28, baix Sagunt	962650827

RELLOTGERIES

RELOJERÍA CRONOS, C.B.	Camí Reial, 17 Sagunt	962665392
------------------------	--------------------------	-----------

RESIDÈNCIES 3ª EDAT

RESIDENCIA 3 ^a EDAD EL MAR	Pintor Pinazo, 35 Port de Sagunt	962698149
---------------------------------------	-------------------------------------	-----------

REGALS I COMPLEMENTS

AGORA	Camí Reial, 7 Sagunt agora@amcregalos.com	962660401
-------	---	-----------

RESTAURANTS

L'ARMELER, RESTAURANT Cocina sugerente y creativa	Castell, 44 www.larmeler.com Sagunt	962664382
RESTAURANTE MIRADOR Ferrocarril 1870 Eventos-Cenas-Bodas	Camí de Llíria, 46 Sagunt reservas@restaurante-mirador.com	607674564 Fax: 962651051
RESTAURANT PALAU DEL DUC Descobreix una altra HISTÒRIA Dinars i sopars de dimarts a diumenge	Castell, 18 www.palaudelduc.com Sagunt	962651489
RESTAURANT SAN JORGE Nova apertura	Ojos Negros, s/n. Ed. Dársena (Pol. Ind. Ingruinsa) Port de Sagunt	

SALONES MAR BLAU Complejo Hostelero	Passeig Marítim Canet d'En Berenguer info@rochemarblau.com	962607040
---	---	-----------

RÈTOLS

TALLERES VIZA	Camp de Morvedre, 93 Port de Sagunt	962682128
---------------	--	-----------

SABATERIES

CALZADOS BIOSCA	Mercat Port de Sagunt	962670155
CALZADOS HUERTA	Camí Reial, 8 Sagunt	962660075

SANEJAMENTS

BIOSCA SANCHIS Exposición	Teodor Llorente, 124 Port de Sagunt	962670485
SANEAMIENTOS MIGUEL, C.B.	Horts, 83 Sagunt	962660395

ASSEGURANCES

ANTONIO MARTÍNEZ ROCHE, ZURICH	Camí Real, 123, baix Sagunt	962664349
-----------------------------------	--------------------------------	-----------

SUMINISTRES PER A LA CONSTRUCCIÓ

RASUCONS S.L. Suministros para la construcción	Octavi Ten, 29, baix Vall d'Uixó	964691841
--	-------------------------------------	-----------

SUMINISTRES INDUSTRIALS

SUGESA S.L.	País Valencià, 59 Sagunt	962650542
-------------	-----------------------------	-----------

TENDALS

TOLDOS HUGUET	València, 71 Sagunt	962664372
---------------	------------------------	-----------

TENDES ECOLÒGIQUES

LA BOTIGUETA DE JOANA	Bisbe Miedes, 33 Sagunt	961188110
-----------------------	----------------------------	-----------

SETMANA SANTA SAGUNTINA

SABOR DEL MONTE	Treball, 12 - Port de Sagunt (front a Centro Aragonés) Serves de Jesús, 24 - Borriana	962673781 964513974
-----------------	---	------------------------

TÈXTIL

ROTOPOLÍ	Camp de Morvedre, 83 Port de Sagunt	962678433
TEXTIL HOGAR MARI	Horts, 6, baix Sagunt	962662510

TINTORERIES

CENTRONET	Cronista Chabret, 14 Sagunt	962650388
-----------	--------------------------------	-----------

TRANSPORTS I MOVIMENTS DE TERRA

FERRUSES S.L.	Puçol, 7 Sagunt	962650062
---------------	--------------------	-----------

ALTRES

ASSOCIACIÓ DE VENEDORS	Cronista Chabret, 9	962650019
MERCAT SAGUNT	Sagunt	
A prop de ta casa		
Compres per telèfon		

COL-LABORADOR ANÒNIM

COL-LABORADOR ANÒNIM

COL-LABORADOR ANÒNIM

Himno a la Cofradía de la Purísima Sangre de Nuestro Señor Jesucristo Sagunto¹

Ya lo anuncian los tambores
que recorren la Ciudad;
se preparan los sayones,
el fervor estallará.

Pasa el tiempo y todo pasa
al olvido... cosas vanas;
devoción y fe de un pueblo,
eso nunca pasará.

Ya llegó Semana Santa
“Confraría de la Sang”.

Himno

Cofradía de la Ermita
de gloriosa antigüedad;
guarda bien sus tradiciones,
rinda culto a la deidad.

Los cofrades de Sagunto
Al Señor van a aclamar;
Mayoralos y Clavarios
cinco siglos de piedad.

---

¹ Regalo de la Mayoralía del año 1998 a la Cofradía. Autor Evaristo F. Pérez García.

Vía Crucis

Viernes Santo, matinal,
al Calvario... multitud;
Sube el Nazareno con triste faz,
todos quieren llevar su cruz.

Procesión

Entrañable Soledad,
el espejo del dolor;
honor supremo, Madre de Dios;
Tu rostro irradia todo el amor.

Llega al zénit la emoción
el silencio se oirá:
el Santo Sepulcro, cuerpo de Dios;
fieles rendidos al Señor.

Homenaje en procesión
que este pueblo da a Jesús;
fe y esperanza: Resurrección:
sacro respeto: la Vera Cruz.

Aquest número de la Revista
de la Setmana Santa Saguntina,
s'acabà d'enllestar
als obradors saguntins
de Navarro Impressors
el 8 de març de 2007,
festivitat de sant Joan de Déu.

¡ PURÍSSIMA SANG DE JESUCRIST !

